

625

ROZPORZĄDZENIE MINISTRA EDUKACJI NARODOWEJ

z dnia 21 maja 2001 r.

w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół oraz kształcenia w profilach w liceach profilowanych.

Na podstawie art. 22 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 1996 r. Nr 67, poz. 329 i Nr 106, poz. 496, z 1997 r. Nr 28, poz. 153 i Nr 141, poz. 943, z 1998 r. Nr 117, poz. 759 i Nr 162, poz. 1126 oraz z 2000 r. Nr 12, poz. 136, Nr 19, poz. 239, Nr 48, poz. 550, Nr 104, poz. 1104, Nr 120, poz. 1268 i Nr 122, poz. 1320) zarządza się, co następuje:

§ 1. Określa się podstawę programową:

- 1) wychowania przedszkolnego dla przedszkoli i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych, stanowiącą załącznik nr 1 do rozporządzenia,
- 2) kształcenia ogólnego dla:
  - a) szkół podstawowych i gimnazjów, stanowiącą załącznik nr 2 do rozporządzenia,
  - b) uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym w szkołach podstawowych i gimnazjach, stanowiącą załącznik nr 3 do rozporządzenia,
  - c) liceów profilowanych, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 3 lit. a) ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, stanowiącą załącznik nr 4 do rozporządzenia,

d) szkół zawodowych, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 3 lit. b) ustawy, o której mowa w lit. c), stanowiącą załącznik nr 5 do rozporządzenia,

e) szkół ponadpodstawowych, stanowiącą załącznik nr 6 do rozporządzenia,

- 3) kształcenia w profilach dla liceów profilowanych, o których mowa w art. 9 ust. 1 pkt 3 lit. a) ustawy, o której mowa w pkt 2 lit. c), stanowiącą załącznik nr 7 do rozporządzenia.

§ 2. Przepisy rozporządzenia nie dotyczą kształcenia dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu głębokim.

§ 3. Traci moc rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 15 lutego 1999 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego (Dz. U. Nr 14, poz. 129 i Nr 60, poz. 642, z 2000 r. Nr 2, poz. 18 oraz z 2001 r. Nr 5, poz. 49).

§ 4. Rozporządzenie wchodzi w życie z dniem 1 września 2001 r.

Minister Edukacji Narodowej: *E. Wittbrodt*

Załączniki do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 21 maja 2001 r. (poz. 625)

Załącznik nr 1

PODSTAWA PROGRAMOWA WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO DLA PRZEDSZKOLI I ODDZIAŁÓW PRZEDSZKOLNYCH W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH

Wychowanie przedszkolne obejmuje wspomaganie rozwoju i wczesną edukację dzieci od trzeciego roku życia do rozpoczęcia nauki w klasie pierwszej szkoły podstawowej.

Wychowanie przedszkolne organizowane jest w przedszkolach i w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych.

Przedszkola (oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych) zapewniają opiekę, wychowanie i uczenie się w atmosferze akceptacji i bezpieczeństwa. Tworzą warunki umożliwiające dziecku osiągnięcie „gotowości szkolnej”.

Wobec rodziny (opiekunów) przedszkola (oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych) pełnią

funkcję doradczą i wspierającą działania wychowawcze:

- 1) pomagają w rozpoznawaniu możliwości rozwojowych dziecka i podjęciu wczesnej interwencji specjalistycznej,
- 2) informują na bieżąco o postępach dziecka,
- 3) uzgadniają wspólnie z rodzicami kierunki i zakres zadań realizowanych w przedszkolach i oddziałach przedszkolnych.

Celem wychowania przedszkolnego jest wspomaganie i ukierunkowywanie rozwoju dziecka zgodnie z jego wrodzonym potencjałem i możliwościami rozwojowymi w relacjach ze środowiskiem społeczno-kulturowym i przyrodniczym.

Wynikające z powyższego celu zadania, dostosowane do potrzeb i możliwości rozwojowych dziecka, nauczyciel realizuje w ramach określonych obszarów edukacyjnych.

I. Poznawanie i rozumienie siebie i świata

1. Budzenie zaciekawienia otaczającym światem poprzez prowokowanie pytań i dostarczanie radości odkrywania.

2. Organizowanie działań umożliwiających poznanie wielowymiarowości człowieka (postrzegam, myślę, czuję, działam).

3. Organizowanie sytuacji pozwalających na poznanie możliwości własnych dziecka i innych ludzi, np. wynikających ze zróżnicowania płci, wieku, stanu zdrowia i doświadczenia.

4. Tworzenie sytuacji doskonalących pamięć, zdolność kojarzenia, umiejętność skupienia uwagi na rzeczach i osobach.

5. Dostrzeganie i opisywanie różnic, podobieństw i relacji między przedmiotami i zjawiskami. Stwarzanie okazji do porządkowania, klasyfikowania i liczenia.

6. Odczytywanie sensu i przeznaczenia rzeczy.

7. Wzbudzanie zainteresowań obrazem (ilustracją) i tekstem.

8. Poznawanie, stosowanie, tworzenie symboli i znaków.

9. Tworzenie warunków do doświadczeń językowych w zakresie reprezentatywnej i komunikatywnej funkcji języka (ze szczególnym uwzględnieniem nabywania i rozwijania umiejętności czytania i pisanja).

10. Przekazywanie wiedzy o zdrowym stylu życia, ocenianie zachowań służących i zagrażających zdrowiu.

11. Wykorzystywanie i tworzenie okazji do poznawania rzeczywistości:

- 1) przyrodniczej poprzez obserwowanie, eksperymentowanie, odkrywanie,

- 2) społeczno-kulturowej poprzez poznawanie zasad organizacji życia społecznego, tradycji rodzinnej, regionalnej, narodowej oraz poznanie dzieł kultury,

- 3) technicznej poprzez obserwowanie, manipulowanie oraz przekształcanie przedmiotów lub zmianę ich ułożenia w przestrzeni i czasie.

II. Nabywanie umiejętności poprzez działanie

1. Wspieranie samodzielnych działań dziecka.

2. Umożliwianie dziecku dokonywania wyborów i przeżywania pozytywnych efektów własnych działań.

3. Pomaganie dziecku w dostrzeganiu problemów, planowaniu i realizowaniu zadań.

4. Umożliwianie poznawania i stosowania różnych sposobów rozwiązywania zadań.

5. Kształtowanie nawyków higienicznych i zachowań prozdrowotnych oraz proekologicznych.

6. Uczenie zasad postępowania warunkujących bezpieczeństwo dziecka.

7. Tworzenie warunków sprzyjających spontanicznej i zorganizowanej aktywności ruchowej dziecka. Umożliwianie udziału w grach, zabawach ruchowych i gimnastyce.

8. Umożliwianie dziecku ekspresji spostrzeżeń, przeżyć, uczuć w różnych formach działalności, z zastosowaniem werbalnych i niewerbalnych środków wyrazu.

9. Wspieranie działań twórczych w różnych dziedzinach aktywności.

III. Odnajdywanie swojego miejsca w grupie rówieśniczej, wspólnocie

1. Uczenie nawiązywania bliskiego, serdecznego kontaktu z innymi osobami.

2. Pomoc w budowaniu pozytywnego obrazu własnego „Ja” i zaspokajaniu poczucia bezpieczeństwa.

3. Identyfikowanie i nazywanie różnych stanów emocjonalnych.

4. Uczenie sposobów radzenia sobie z własnymi emocjami, właściwego reagowania na przejawy emocji innych oraz kontrolowania zachowań.

5. Wdrażanie do zachowań akceptowanych społecznie, wprowadzanie w kulturę bycia.

6. Umożliwianie dziecku odkrywania znaczenia komunikowania się w sposób niewerbalny.

7. Umożliwianie doświadczeń w mówieniu, słuchaniu i byciu słuchanym.

8. Tworzenie okazji do wymiany informacji, uczenie dyskusowania i dochodzenia do kompromisu.

9. Tworzenie okazji do pełnienia przez dziecko różnych ról w układach interpersonalnych, ze zwróceniem uwagi na rolę dziecka w rodzinie.

10. Tworzenie okazji do wspólnego podejmowania i realizowania różnych zadań, rozwiązywania problemów.

11. Dostarczanie przykładów i doświadczanie rozwiązywania sytuacji konfliktowych na zasadzie kompromisu i akceptacji potrzeb innych osób.

IV. Budowanie systemu wartości

1. Wprowadzanie dziecka w świat wartości uniwersalnych, np. dobro, prawda, miłość, piękno, poprzez:

1) przekaz osobowy nauczyciela,

2) tworzenie otoczenia sprzyjającego rozumieniu i przeżywaniu tych wartości.

2. Pomaganie dziecku w poznawaniu różnych postaw bohaterów literackich, filmowych, próby ich oceny i uzasadnienia stanowiska.

3. Wykorzystywanie codziennych sytuacji do podejmowania prób samooceny i oceny zachowań innych.

4. Stwarzanie okazji do dokonywania przez dziecko wyborów i zdawania sobie sprawy z ich konsekwencji.

5. Rozwijanie poczucia odpowiedzialności poprzez samodzielne, dokładne i rzetelne wywiązywanie się z podejmowanych zadań, szacunku do pracy swojej i innych.

Załącznik nr 2

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PODSTAWOWYCH I GIMNAZJÓW

Nauczyciele powinni dążyć do wszechstronnego rozwoju ucznia jako nadrzędnego celu pracy edukacyjnej. Edukacja szkolna polega na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te tworzą wzajemnie uzupełniające się i równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela.

Szkoła w zakresie nauczania, co stanowi jej zadanie specyficzne, zapewnia uczniom w szczególności:

- 1) naukę poprawnego i swobodnego wypowiedzania się, pisanie i czytanie ze zrozumieniem,
- 2) poznawanie wymaganych pojęć i zdobywanie rzetelnej wiedzy na poziomie umożliwiającym co najmniej kontynuację nauki na następnym etapie kształcenia,
- 3) dochodzenie do rozumienia, a nie tylko do pamięciowego opanowania przekazywanych treści,
- 4) rozwijanie zdolności dostrzegania różnego rodzaju związków i zależności (przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, czasowych i przestrzennych itp.),
- 5) rozwijanie zdolności myślenia analitycznego i syntetycznego,
- 6) traktowanie wiadomości przedmiotowych, stanowiących wartość poznawczą samą w sobie, w sposób integralny, prowadzący do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie,
- 7) poznawanie zasad rozwoju osobowego i życia społecznego,
- 8) poznawanie dziedzictwa kultury narodowej przestrzeganej w perspektywie kultury europejskiej.

W szkole uczniowie powinni kształcić swoje umiejętności wykorzystywania zdobywanej wiedzy, aby w ten

sposób lepiej przygotować się do pracy w warunkach współczesnego świata. Nauczyciele stwarzają uczniom warunki do nabywania następujących umiejętności:

- 1) planowania, organizowania i oceniania własnej nauki, przyjmowania za nią coraz większej odpowiedzialności,
- 2) skutecznego porozumiewania się w różnych sytuacjach, prezentacji własnego punktu widzenia i uwzględniania poglądów innych ludzi, poprawnego posługiwania się językiem ojczystym, przygotowania do publicznych wystąpień,
- 3) efektywnego współdziałania w zespole i pracy w grupie, budowania więzi międzyludzkich, podejmowania indywidualnych i grupowych decyzji, skutecznego działania na gruncie zachowania obowiązujących norm,
- 4) rozwiązywania problemów w twórczy sposób,
- 5) poszukiwania, porządkowania i wykorzystywania informacji z różnych źródeł oraz efektywnego posługiwania się technologią informacyjną,
- 6) odnoszenia do praktyki zdobytej wiedzy oraz tworzenia potrzebnych doświadczeń i nawyków,
- 7) rozwijania sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań,
- 8) przyswajania sobie metod i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów społecznych.

Nauczyciele w swojej pracy wychowawczej, wspierając w tym zakresie obowiązki rodziców, powinni zmierzać do tego, aby uczniowie w szczególności:

- 1) znajdowali w szkole środowisko wszechstronnego rozwoju osobowego (w wymiarze intelektualnym,

- psychicznym, społecznym, zdrowotnym, estetycznym, moralnym, duchowym),
- 2) rozwijali w sobie docieklivość poznawczą, ukierunkowaną na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna w świecie,
  - 3) mieli świadomość życiowej użyteczności zarówno poszczególnych przedmiotów nauczania, jak i całej edukacji na danym etapie,
  - 4) stawali się coraz bardziej samodzielni w dążeniu do dobra w jego wymiarze indywidualnym i społecznym, godząc umiejętnie dążenie do dobra własnego z dobrem innych, odpowiedzialność za siebie z odpowiedzialnością za innych, wolność własną z wolnością innych,
  - 5) poszukiwali, odkrywali i dążyli na drodze rzetelnej pracy do osiągnięcia wielkich celów życiowych i wartości ważnych dla odnalezienia własnego miejsca w świecie,
  - 6) uczyli się szacunku dla dobra wspólnego jako podstawy życia społecznego oraz przygotowywali się do życia w rodzinie, w społeczności lokalnej i w państwie w duchu przekazu dziedzictwa kulturowego i kształtowania postaw patriotycznych,
  - 7) przygotowywali się do rozpoznawania wartości moralnych, dokonywania wyborów i hierarchizacji wartości oraz mieli możliwość doskonalenia się,
  - 8) kształtowali w sobie postawę dialogu, umiejętność słuchania innych i rozumienia ich poglądów; umieli współdziałać i współtworzyć w szkole wspólnotę nauczycieli i uczniów.

Nauczyciele, mając na uwadze osobowy rozwój ucznia, powinni współdziałać na rzecz tworzenia w świadomości uczniów zintegrowanego systemu wiedzy, umiejętności i postaw. Ma to szczególne zastosowanie w nauczaniu początkowym.

Integracji wiedzy nauczanej w szkole na różnych etapach kształcenia służy wprowadzenie:

- 1) kształcenia zintegrowanego w klasach I—III szkoły podstawowej,
- 2) bloków przedmiotowych,
- 3) ścieżek edukacyjnych.

Działalność edukacyjna szkoły powinna być określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który, uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje

całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego,

- 2) program wychowawczy szkoły, który opisuje w sposób całościowy wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym i jest realizowany przez wszystkich nauczycieli.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczy szkoły powinny tworzyć spójną całość. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

Obok zadań wychowawczych nauczyciele powinni wykonywać również działania opiekuńcze i profilaktyczne odpowiednio do istniejących potrzeb.

Konieczne jest podejmowanie przez nauczycieli działań mających na celu wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów.

Edukacja szkolna przebiega w następujących etapach dostosowanych do okresów rozwojowych dziecka:

- 1) etap I — klasy I—III szkoły podstawowej,
- 2) etap II — klasy IV—VI szkoły podstawowej,
- 3) etap III — gimnazjum.

Ilekcją w załączniku jest mowa o:

- 1) zajęciach edukacyjnych — należy przez to rozumieć zajęcia o charakterze dydaktyczno-wychowawczym, w toku których odbywa się nauczanie przedmiotów (bloków przedmiotowych), kształcenie zintegrowane lub realizacja ścieżek edukacyjnych,
- 2) ścieżce edukacyjnej — należy przez to rozumieć zestaw treści i umiejętności o istotnym znaczeniu wychowawczym, których realizacja może odbywać się w ramach nauczania przedmiotów (bloków przedmiotowych) lub w postaci odrębnych zajęć,
- 3) etapie edukacyjnym — należy przez to rozumieć odpowiedni okres kształcenia o wyróżnionych celach, stanowiący całość dydaktyczną,
- 4) kształceniu zintegrowanym — należy przez to rozumieć system nauczania w klasach I—III szkoły podstawowej,
- 5) bloku przedmiotowym — należy przez to rozumieć zintegrowane nauczanie treści i umiejętności z różnych dziedzin wiedzy, realizowanych w toku jednolitych zajęć edukacyjnych.

SZKOŁA PODSTAWOWA I I II ETAP EDUKACYJNY

Nauczyciele w szkole podstawowej dostosowują sposób przekazywania odpowiedniej wiedzy, kształtowania umiejętności i postaw uczniów do naturalnej w tym wieku aktywności dzieci, umożliwiając im pozna-

wanie świata w jego jedności i złożoności, wspomagają ich samodzielność uczenia się, inspirują je do wyrażania własnych myśli i przeżyć, rozbudzają ich ciekawość poznawczą oraz motywację do dalszej edukacji.

Edukacja w szkole podstawowej, wspomagając rozwój dziecka jako osoby i wprowadzając je w życie społeczne, powinna przede wszystkim:

- 1) prowadzić dziecko do nabywania i rozwijania umiejętności wypowiedzenia się, czytania i pisanie, wykonywania elementarnych działań arytmetycznych, posługiwania się prostymi narzędziami i kształtowania nawyków społecznego współżycia,
  - 2) rozwijać poznawcze możliwości uczniów, tak aby mogli oni przechodzić od dziecięcego do bardziej dojrzałego i uporządkowanego rozumienia świata,
  - 3) rozwijać i przekształcać spontaniczną motywację poznawczą w motywację świadomą, przygotowywać do podejmowania zadań wymagających systematycznego i dłuższego wysiłku intelektualnego i fizycznego,
  - 4) rozbudzać i rozwijać wrażliwość estetyczną i moralną dziecka oraz jego indywidualne zdolności twórcze,
  - 5) umacniać wiarę dziecka we własne siły i w zdolność osiągnięcia wartościowych i trudnych celów,
  - 6) rozwijać zdolność odróżniania świata rzeczywistego od wyobrazonego oraz postaci historycznych od fantastycznych,
  - 7) kształtować potrzeby i umiejętności dbania o własne ciało, zdrowie i sprawność fizyczną; wyrabiać
- 8) rozwijać umiejętności dziecka w poznawaniu siebie oraz otoczenia rodzinnego, społecznego, kulturowego, technicznego i przyrodniczego dostępnego jego doświadczeniu,
  - 9) wzmacniać poczucie tożsamości kulturowej, historycznej, etnicznej i narodowej,
  - 10) stwarzać warunki do rozwoju wyobraźni i ekspresji werbalnej, plastycznej, muzycznej i ruchowej,
  - 11) zapewniać warunki do harmonijnego rozwoju fizycznego i psychicznego oraz zachowań prozdrowotnych,
  - 12) zapewniać opiekę i wspomagać rozwój dziecka w przyjaznym, bezpiecznym i zdrowym środowisku w poczuciu więzi z rodziną,
  - 13) uwzględniać indywidualne potrzeby dziecka i troszczyć się o zapewnienie mu równych szans,
  - 14) stwarzać warunki do rozwijania samodzielności, obowiązkowości, podejmowania odpowiedzialności za siebie i najbliższe otoczenie,
  - 15) stwarzać warunki do indywidualnego i grupowego działania na rzecz innych dzieci.

W szkole podstawowej szczególnie ważne jest stwarzanie przyjaznej atmosfery i pomaganie dziecku w dobrym funkcjonowaniu w społeczności szkolnej.

I ETAP EDUKACYJNY **klasy I—III** **KSZTAŁCENIE ZINTEGROWANE**

Kształcenie na tym etapie jest łagodnym przejściem od wychowania przedszkolnego do edukacji prowadzonej w systemie szkolnym. Ma ono charakter zintegrowany.

Zajęcia edukacyjne prowadzi nauczyciel (nauczyciele) według ustalonego przez siebie planu, dostosowując czas zajęć i przerw do aktywności uczniów.

Nauczyciel (nauczyciele) powinien układać zajęcia w taki sposób, aby zachować ciągłość nauczania i doskonalenia podstawowych umiejętności.

Wskazane jest takie organizowanie procesu dydaktyczno-wychowawczego, aby w każdym dniu wystąpiły zajęcia ruchowe, których łączny tygodniowy wymiar powinien wynosić co najmniej 3 godziny.

Cele edukacyjne

Wspomaganie wszechstronnego i harmonijnego rozwoju ucznia, w tym szczególnie:

- 1) umiejętności służących zdobywaniu wiedzy (czytania, pisanie i liczenia),
- 2) umiejętności nawiązywania i utrzymywania poprawnych kontaktów z innymi dziećmi, dorosłymi,

z osobami niepełnosprawnymi, przedstawicielami innej narodowości i rasy itp.,

- 3) poczucia przynależności do społeczności szkolnej, środowiska lokalnego, regionu i kraju,
- 4) umiejętności działania w różnych sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych,
- 5) rozbudzania potrzeby kontaktu z przyrodą.

Zadania szkoły

1. Uświadamianie uczniom, że wspólnoty takie jak: rodzina, środowisko lokalne i ojczyzna stanowią wielką wartość w życiu każdego człowieka i że każdy ma wobec tych wspólnot obowiązki.

2. Uczenie zwyczajów, obyczajów i właściwych zachowań w środowisku rodzinnym, wobec kolegów szkolnych i nauczycieli.

3. Uczenie właściwych zachowań w stosunku do zwierząt i otaczającej przyrody.

4. Rozpoznanie poziomu sprawności warunkującego opanowanie przez uczniów podstawowych umiejętności: czytania, pisanie i liczenia; odpowiednio do tego prowadzenie ćwiczeń usprawniających.

5. Kształtowanie właściwych nawyków higienicznych.

6. Zapoznanie dzieci z polską i światową klasyczną literaturą dziecięcą.

Treści nauczania

Program edukacji na tym etapie powinien obejmować następujące treści nauczania i działania edukacyjne:

- 1) dom rodzinny — dziecko jako członek rodziny,
- 2) szkoła — dziecko jako uczeń, kolega, przyjaciel,
- 3) miejscowość, życie jej mieszkańców,
- 4) przyroda w otoczeniu dziecka,
- 5) ojczyzna, jej symbole i święta narodowe; baśnie i legendy narodowe,
- 6) obrazy z przeszłości (własnej rodziny, szkoły, miejscowości),
- 7) zabawy, zajęcia, przygody dzieci,
- 8) obrazy z życia dzieci w innych krajach,
- 9) wybrane wytwory kultury, sztuki, techniki,
- 10) rozmowy,
- 11) swobodne i spontaniczne wypowiedzi uczniów,
- 12) opowiadanie i opisywanie,
- 13) recytowanie wierszy i prozy,
- 14) zabawy i gry dramowe, teatralne,
- 15) uważne słuchanie wypowiedzi innych,
- 16) odbiór programów radiowych i telewizyjnych,
- 17) słuchanie baśni, opowiadań i legend, w tym z własnego regionu, jako inspiracji do słownego i pozasłownego wyrażania treści i przeżyć,
- 18) czytanie głośne sylab, wyrazów, zdań i tekstów,
- 19) czytanie ciche ze zrozumieniem,
- 20) sięganie do różnych źródeł informacji i technologii informacji, w tym korzystanie z czytelnicy i biblioteki szkolnej,
- 21) pisanie liter, łączenie liter w sylaby, pisanie wyrazów, zdań,
- 22) przepisywanie wyrazów, zdań, tekstów, powiązane z uzupełnianiem i przekształcaniem,
- 23) pisanie swobodnych tekstów, życzeń, zaproszeń, listów, opowiadań i opisów,
- 24) pisanie z wykorzystaniem elementarnych zasad pisowni,
- 25) stosunki przestrzenne, porządkowanie, klasyfikowanie,
- 26) liczenie (przeliczanie przedmiotów, niezależność liczby przedmiotów od sposobów ich przeliczania, porównywanie liczebności zbiorów),
- 27) liczby i ich zapis, stopniowe rozszerzanie zakresu liczbowego do 10 000, zapis dziesiętkowy,
- 28) działania arytmetyczne (dodawanie, odejmowanie, algorytmy dodawania i odejmowania pisemnego, mnożenie, algorytm mnożenia pisemnego przez liczby jednocyfrowe, dzielenie), kolejność wykonywania działań,
- 29) mierzenie, ważenie, obliczenia pieniężne, kalendarz,
- 30) matematyzowanie sytuacji konkretnych, rozwiązywanie zadań tekstowych jednodziałaniowych i ławtych zadań złożonych,
- 31) figury geometryczne, w tym trójkąt, kwadrat, prostokąt, koło,
- 32) obserwowanie zjawisk i procesów przyrodniczych dostępnych doświadczeniu dziecka i mówienie o nich,
- 33) formy ochrony środowiska przyrodniczego w najbliższej okolicy,
- 34) poznanie własnego ciała,
- 35) dbałość o zdrowie, higiena własna i otoczenia,
- 36) podobieństwa i różnice między ludźmi, zrozumienie a tolerancja,
- 37) żywność i żywienie,
- 38) bezpieczeństwo, w tym poruszanie się po drogach publicznych, rozpoznawanie sygnałów alarmowych o niebezpieczeństwie,
- 39) poznawanie pracy w wybranych zawodach,
- 40) urządzenia techniczne powszechnego użytku (bezpieczne użytkowanie),
- 41) wykorzystanie materiałów (papier, drewno, tkanina, metal, tworzywa sztuczne, materiały przyrodnicze) w działalności manualnej,
- 42) organizacja pracy (planowanie, organizacja stanowiska, racjonalne wykorzystanie materiału i czasu),
- 43) działalność plastyczna uczniów w różnych materiałach, technikach i formach z wykorzystaniem tradycji regionalnych,
- 44) różnorodność dziedzictwa i poszukiwań w sferze kultury,
- 45) wielość środków komunikacji (język przestrzeni, koloru, ciała itp.) oraz środków wyrazu plastycznego,
- 46) ekspresja i autoekspresja,
- 47) rozumienie, akceptacja i tolerancja dla innych wypowiedzi artystycznych,
- 48) kształtowanie otoczenia i form użytkowych,
- 49) krajobraz kulturowy,
- 50) brzmienie głosów, instrumentów muzycznych, dźwięk, rytm, tempo,

- 51) śpiew, gra na instrumentach, ruch z muzyką,
- 52) percepcja elementów akustyki środowiska człowieka, muzyki i utworów muzycznych,
- 53) gry i zabawy ruchowe, ćwiczenia terenowe, wędrówki piesze,
- 54) umiejętności ruchowe oraz ćwiczenia fizyczne korygujące postawę ciała,

- 55) przestrzeganie reguł w grach i zabawach ruchowych.

W szkołach, które organizują naukę języka mniejszości narodowej lub grupy etnicznej, język ten jest nauczany w ramach nauczania zintegrowanego. Treści nauczania w klasach I—III powinny być czerpane z podobnych kręgów tematycznych, jakie zostały określone powyżej, z uwzględnieniem kultury danej mniejszości narodowej lub grupy etnicznej.

II ETAP EDUKACYJNY klasy IV—VI

Począwszy od II etapu edukacyjnego wprowadza się, obok przedmiotów i bloków przedmiotowych, ścieżki edukacyjne o charakterze wychowawczo-dydaktycznym:

- 1) edukacja prozdrowotna,
- 2) edukacja ekologiczna,
- 3) edukacja czytelnicza i medialna,
- 4) wychowanie do życia w społeczeństwie:
  - a) wychowanie do życia w rodzinie,
  - b) wychowanie regionalne — dziedzictwo kulturowe w regionie,
  - c) wychowanie patriotyczne i obywatelskie.

Dyrektor szkoły odpowiedzialny jest za uwzględnienie problematyki ścieżek edukacyjnych w szkolnym zestawie programów nauczania. Za realizację ścieżek edukacyjnych odpowiedzialni są nauczyciele wszystkich przedmiotów, którzy do własnego programu włączają odpowiednio treści danej ścieżki.

Częściowej realizacji tych treści można dokonać w czasie odrębnych, modułowych, kilkugodzinnych zajęć, stanowiących dla uczniów ważny punkt odniesienia. Dotyczy to zwłaszcza ścieżki edukacyjnej „Wychowanie do życia w społeczeństwie”.

PRZEDMIOTY

JĘZYK POLSKI

Człowiek zdobywa wiedzę przede wszystkim poprzez język. Nauczanie języka ojczystego tworzy fundament ogólnego rozwoju ucznia, jest pomocą w kształtowaniu osoby wychowanka, stanowi główny punkt odniesienia całej edukacji szkolnej — wychowania i kształcenia. Za rozwój języka w mowie i piśmie (w tym za zasób pojęć, ortografię i estetykę zapisu) odpowiedzialni są wszyscy nauczyciele niezależnie od posiadanej specjalności.

Cele edukacyjne

Wspomaganie umiejętności porozumiewania się uczniów i wprowadzanie ich w świat kultury, zwłaszcza przez:

- 1) kształcenie sprawności mówienia, słuchania, czytania i pisania w zróżnicowanych sytuacjach komunikacyjnych prywatnych i publicznych, a zwłaszcza ważnych dla życia w państwie demokratycznym i obywatelskim; rozwijanie zainteresowania uczniów językiem jako składnikiem dziedzictwa kulturowego,
- 2) ujawnianie zainteresowań, możliwości i potrzeb oraz językowych i czytelniczych umiejętności uczniów po to, aby wyznaczać stosowne dla nich cele, dobierać treści i materiały, projektować odpowiednie działania gwarantujące skuteczność edukacji,
- 3) rozbudzanie motywacji czytania i rozwijanie umiejętności odbioru dzieł literackich i innych tekstów kultury, także audiowizualnych, a przez nie przybliżanie rozumienia człowieka i świata; wprowadzanie w tradycję kultury narodowej i europejskiej,
- 4) uczenie istnienia w kulturze, przede wszystkim w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym, tak by stawała się wewnętrzną i osobistą własnością dziecka.

Zadania szkoły

1. Wychowanie językowe i rozbudzanie wrażliwości estetycznej.
2. Motywowanie do poznawania literatury oraz różnorodnych tekstów kultury (w tym regionalnej) wzbogacających wiedzę ucznia o człowieku, życiu i świecie z perspektywy współczesności i z odniesieniem do przeszłości.
3. Doskonalenie kompetencji komunikacyjnej, tzn. umiejętności mówienia, słuchania, czytania, pisania, odbioru różnorodnych tekstów kultury.
4. Tworzenie sytuacji, w których uczenie się języka następuje przez świadome i refleksyjne jego używanie (bez nawarstwiania teoretycznej, abstrakcyjnej wiedzy o systemie językowym).
5. Pobudzanie postaw kreatywnych ucznia w procesie zdobywania umiejętności i gromadzenia wiedzy.
6. Integrowanie różnych doświadczeń kulturowych.

Treści nauczania

Treści nauczania powinny być podporządkowane funkcji wspierającej wypowiedzanie się, bez konieczności posługiwania się definicjami.

1. Pojęcia nadawcy i odbiorcy, sposoby rozpoznawania intencji wypowiedzi (np. pytam, odpowiadam, informuję, proszę).

2. Właściwości opowiadania, opisu, dialogu oraz prostych form użytkowych.

3. Wypowiedzenia oznajmujące, pytające i rozkazujące, w tym zdania i równoważniki zdań.

4. Związki wyrazów w zdaniu, w tym rola podmiotu i orzeczenia.

5. Odmienne i nieodmienne części mowy oraz podstawowe kategorie fleksyjne.

6. Związki znaczeniowe między wyrazami.

7. Budowa słowotwórcza wyrazów.

8. Rodzaje głosek.

9. Akcent wyrazowy, intonacja.

10. Pojęcia: fikcja literacka, świat przedstawiony, nadawca, odbiorca, podmiot mówiący, narracja, przenośnia, rytm.

11. Różnice między językiem potocznym a językiem literatury oraz językiem regionu.

12. Terminy: bohater, wątek, akcja, autor, narrator, epitet, porównanie, wyraz dźwiękonaśladowczy, rym, zwrotka, refren, baśń, opowiadanie, powieść, proza, poezja.

13. Terminy związane z przekazami ikonicznymi, radiem, telewizją, filmem, teatrem, prasą.

Osiągnięcia

1. Mówienie:

1) do rzeczywistych i wyobrażonych słuchaczy, z przejrzystością intencji, z uwzględnieniem różnorodnych sytuacji, ról i kontaktów międzyludzkich (oficjalnych i nieoficjalnych),

2) na temat otaczającej rzeczywistości, własnych zainteresowań, literatury, innych (niewerbalnych i mieszanych) tekstów kultury,

3) na temat zaobserwowanych zjawisk językowych (przy użyciu elementarnej terminologii językoznawczej wprowadzanej zależnie od możliwości uczniów),

4) z precyzją znaczeniową, ze świadomością emocjonalnego nacechowania wypowiedzi oraz próbami ich oceny (zwłaszcza etycznej),

5) płynne, z poprawną i wyraźną artykulacją oraz dykcją, akcentowaniem, intonacją, pauzowaniem i tempem (w tym wygłaszanie tekstów z pamięci).

2. Słuchanie:

1) uważne i ze zrozumieniem,

2) rozmaitych wypowiedzi, w różnych celach i sytuacjach,

3) z rozróżnianiem mowy i tła akustycznego w przekazach audiowizualnych.

3. Czytanie:

1) głośne i wyraziste z uwzględnieniem zasad kultury żywego słowa,

2) ciche ze zrozumieniem,

3) różnych rodzajów tekstów z uwzględnianiem celu (takiego jak: informacja, przeżycie, perswazja itp.).

4. Pisanie:

1) tekstów kierowanych do różnych adresatów i w różnorodnych celach,

2) w związku z potrzebami codziennej komunikacji, ekspresji własnych doznań, z literaturą i tekstami kultury wysokiej oraz masowej,

3) w różnych prostych formach,

4) z troską o kompozycję (plan, tytuł, akapit), sprawność stylistyczną oraz poprawność gramatyczną, interpunkcyjną i ortograficzną, a także estetykę tekstu.

5. Odbiór tekstów kultury:

1) z dążnością do odkrywania ich dosłownego, przenośnego i symbolicznego sensu,

2) z uwzględnieniem obserwacji swoistości ich tworzywa,

3) ze wskazywaniem na różne elementy świata przedstawionego,

4) z odróżnianiem fikcji artystycznej od rzeczywistości,

5) z próbami określania funkcji różnych elementów tekstu przy użyciu odpowiedniej terminologii (wprowadzanej zależnie od możliwości uczniów),

6) z wykorzystaniem różnych kontekstów,

7) z uwzględnieniem odrębności regionalnej i etnicznej.

Lektura

1. Utwory zaproponowane przez uczniów i nauczyciela (w całości po dwa duże teksty literackie w klasie IV, po trzy w klasach V i VI).

2. Baśnie, legendy, opowiadania i utwory poetyckie (w tym pochodzące z regionu).

3. Fragmenty polskiej i światowej klasyki dziecięcej i młodzieżowej przy systematycznym motywowaniu uczniów do samodzielnego poznawania całych tekstów.

4. Teksty reprezentatywne dla źródeł kultury europejskiej.

5. Utwory prozatorskie i poetyckie wprowadzające w polską tradycję i współczesność literacką — stosownie do możliwości i potrzeb uczniów.

6. Teksty reprezentatywne dla różnych rodzajów, gatunków i form artystycznego wyrazu, ze szczególnym uwzględnieniem utworów epickich, w tym odmian prozy fabularnej (m.in. powieści podróżniczo-przygodowej, obyczajowej, fantastycznej).

7. Teksty użytkowe, publicystyczne, popularnonaukowe, przedstawienia teatralne, filmy, słuchowiska radiowe, programy telewizyjne.

HISTORIA I SPOŁECZEŃSTWO

Cele edukacyjne

1. Budzenie zainteresowania przeszłością.
2. Rozwijanie poczucia przynależności do grupy rodzinnej, społeczności lokalnej, grupy etnicznej, narodu, państwa, społeczności europejskiej i światowej.
3. Świadoma postawa patriotyczna i obywatelska motywująca do odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu społecznym i publicznym. Kształtowanie szacunku do własnego państwa.

4. Poznawanie wartości stanowiących istotny motyw działalności indywidualnej i publicznej w Polsce, w Europie i w świecie.

Zadania szkoły

1. Dostarczanie wiedzy na temat najważniejszych wydarzeń i najwybitniejszych postaci z dziejów Polski (w tym regionu) oraz Europy i świata.
2. Zapoznanie z symbolami narodowymi, państwowymi i religijnymi; wyjaśnienie ich znaczenia oraz kształtowanie szacunku wobec nich. Rozwijanie postawy patriotycznej.
3. Kształtowanie wyobraźni historycznej.
4. Zapoznanie z elementarnymi pojęciami historycznymi.
5. Rozbudzanie zainteresowań przeszłością własną, swojej rodziny i narodu oraz korzeniami i rozwojem rodzimej kultury.

Treści nauczania

1. Ja. Kim jestem — co lubię, co potrafię, co jest dla mnie ważne. Godność moja i innych.

2. Ja i inni. Moja postawa wobec innych. Koleżeństwo, przyjaźń, miłość. Prawa moje i prawa innych. Stosunek do środowiska przyrodniczego i kulturowego.

3. Ja i inni. Wolność osobista a przewidywanie konsekwencji własnych zachowań, odpowiedzialność i obowiązki. Wzorce osobowe — wybrane postacie historyczne i współczesne.

4. Wartości: prawda, dobro, piękno i sprawiedliwość w otaczającym świecie.

5. Mój dom, moja rodzina i sąsiedztwo. Elementy historii rodzinnej, regionalnej oraz życia codziennego w Polsce, w różnych krajach i epokach.

6. Społeczeństwo. Prawa i obowiązki obywatelskie. Postawy prospołeczne i aspołeczne. Przykłady różnych systemów społecznych w świecie współczesnym i w przeszłości.

7. Praca. Jej znaczenie w życiu indywidualnym i zbiorowym. Organizacja pracy i jej efekty w różnych epokach i współcześnie.

8. Zróżnicowanie regionalne Polski efektem warunków przyrodniczych i działalności człowieka, zasoby środowiska przyrodniczego, ich ochrona i wykorzystanie.

9. Zagospodarowanie terenu w miejscu zamieszkania ucznia, uwarunkowania życia ludzi danego obszaru od czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych, krajobraz najbliższej okolicy.

10. Moja ojczyzna. Wydarzenia i osoby o zasadniczym znaczeniu dla losów narodu i państwa polskiego (chrzest Polski, Zjazd Gnieźnieński i koronacja Chrobrego, Władysław Łokietek i Kazimierz Wielki, bitwa pod Grunwaldem, Unia Polsko-Litewska, królowa Jadwiga i Jagiełło, Stefan Batory, potop szwedzki, Jan Sobieski, Konstytucja 3 Maja, rozbiory, formy walki o niepodległość Polski, I wojna światowa, odzyskanie niepodległości, wojna polsko-sowiecka, Józef Piłsudski i Roman Dmowski, II wojna światowa, okupacja i walka o niepodległość).

11. Najważniejsze elementy polskiego dziedzictwa kulturowego.

12. Moja ojczyzna Polska — położenie, obszar, granice, sąsiedzi, ludność, podział administracyjny.

13. Mój krąg cywilizacyjno-kulturowy. Wybrane zagadnienia z kręgu kultury antycznej oraz dziejów Europy. Śródziemnomorskie korzenie wybranych elementów kultury polskiej.

14. Polska w Europie — kierunki współpracy, procesy integracji z Unią Europejską.

15. Symbole i święta narodowe, religijne i państwowe; symbole wybranych państw i instytucji międzynarodowych.

Osiągnięcia

1. Integrowanie wiedzy historycznej uzyskanej z różnych źródeł.

2. Ujmowanie treści historycznych w związkach przyczynowo-skutkowych.

3. Ocenianie faktów i wydarzeń z przeszłości.

4. Tworzenie opowiadania opartego na treściach historycznych, z obrazowym ujmowaniem epizodów, postaci i scenek historycznych.

5. Umieszczanie wydarzeń w przedziałach czasowych, obliczanie upływu czasu między wydarzeniami.

6. Rysowanie drzewa genealogicznego.

7. Poszukiwanie swojego miejsca w świecie, świadome korzystanie z przysługujących praw oraz wypełnianie obowiązków.

8. Umiejętność krytycznej oceny wydarzeń historycznych i współczesnych.

9. Rozumienie i stosowanie przyjętych norm współżycia w najbliższym otoczeniu. Indywidualne i grupowe działanie w najbliższym otoczeniu społecznym i na forum szkoły.

10. Samodzielna ocena zachowań swoich i innych, a także przewidywanie ich konsekwencji.

11. Dokonywanie świadomej samoidentyfikacji kulturowej, narodowej, etnicznej, regionalnej i państwowej; formułowanie uzasadnień własnych postaw i poglądów.

12. Wyrażanie własnego zdania i słuchanie zdania innych.

13. Dostrzeganie związków teraźniejszości z przeszłością oraz ciągłości rozwoju kulturalnego i cywilizacyjnego.

14. Odczytywanie i opis różnorodnych źródeł informacji historycznej i ich ilustracyjne wykorzystywanie przy rekonstrukcji przeszłości.

15. Lokalizowanie czasowo-przestrzenne wydarzeń z wykorzystaniem osi czasu, planu, mapy, wykresów i tabel.

16. Wyciąganie wniosków z porównywania dwóch i więcej prostych informacji dotyczących wydarzeń i postaci historycznych.

17. Poszukiwanie potrzebnych informacji w różnorodnych źródłach oraz rozwijanie umiejętności ich selekcjonowania, porządkowania i przechowywania.

18. Ukierunkowana, bezpośrednia obserwacja elementów środowiska geograficznego i społecznego.

19. Formułowanie pytań, problemów dotyczących zjawisk zachodzących w środowisku lokalnym, regionalnym i poszukiwanie ich rozwiązań z wykorzystaniem dostępnych źródeł informacji.

SZTUKA (PLASTYKA, MUZYKA)

Cele edukacyjne

1. Pobudzanie wszechstronnego rozwoju uczniów, a w szczególności:

1) rozbudzanie twórczej postawy wobec siebie i świata,

2) rozwijanie ogólnej wrażliwości dziecka,

3) rozwijanie muzykalności, wrażliwości muzycznej, wrażliwości plastycznej,

4) rozwijanie umiejętności refleksyjnego słuchania i patrzenia,

5) rozwijanie zainteresowań i zamiłowań muzycznych i plastycznych.

2. Wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności muzyczne i plastyczne.

3. Wprowadzenie uczniów do aktywnego uczestnictwa w kulturze.

4. Wpływanie przez sztukę na obyczaje, kulturę uczniów i atmosferę szkolną.

Zadania szkoły

1. Stwarzanie sytuacji dających możliwość przeżyć wewnętrznych, bezinteresownego działania, procesu twórczego — wysiłku i radości towarzyszących twórczej aktywności.

2. Umożliwienie kontaktu z wielkimi dziełami sztuki już od samego początku edukacji.

3. Kształtowanie postaw.

Treści nauczania

1. Nauka śpiewania w wykonaniu indywidualnym i zbiorowym.

2. Muzykowanie na instrumentach.

3. Działania muzyczno-ruchowe.

4. Słuchanie muzyki.

5. Obserwacja i tworzenie świata dźwięku.

6. Pojęcia muzyczne niezbędne do prowadzenia rozmów o muzyce.

7. Różnorodność muzyki ojczystej, w tym regionalnej, oraz muzyki innych narodów i regionów świata.

8. Wartości muzyki klasycznej, rozrywkowej i ludowej.

9. Kontakt z dziełami sztuki plastycznej — pomniki, galerie, muzea.

10. Środki wyrazu plastycznego i działania plastyczne w różnych materiałach, technikach i formach.

11. Sztuka ludowa i zdobnictwo charakterystyczne dla danego regionu.

12. Różnorodne sposoby komunikowania (komunikacja pozawerbalna — język przestrzeni, koloru, ciała itp.).

13. Krajobraz kulturowy.

14. Kształtowanie otoczenia i form użytkowych (racjonalność, funkcjonalność, estetyka).

Osiągnięcia

1. Śpiewanie indywidualne i w grupie.
2. Umiejętność słuchania muzyki.
3. Posługiwanie się prostymi technikami plastycznymi.
4. Dbanie o estetyczny wygląd własny i otoczenia.
5. Znajomość najważniejszych pieśni narodowych.

JĘZYK OBCY

Cele edukacyjne

Osiągnięcie poziomu opanowania języka zapewniającego minimum komunikacji językowej.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie w uczniach poczucia własnej wartości oraz wiary we własne możliwości językowe, m.in. przez pozytywną informację zwrotną dotyczącą ich indywidualnych umiejętności językowych.

2. Stopniowe przygotowywanie ucznia do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego.

3. Rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur.

Treści nauczania

1. Podstawowe struktury gramatyczne umożliwiające formułowanie wypowiedzi w odniesieniu do teraźniejszości, przeszłości i przyszłości oraz do relacji przestrzennych.

2. Podstawowe funkcje językowe umożliwiające posługiwanie się językiem w prostych, nieformalnych sytuacjach dnia codziennego.

3. Zasady wymowy i ortografii.

4. Podstawowe wiadomości o obszarze nauczanego języka.

5. Wprowadzenie do pracy ze słownikiem dwujęzycznym oraz stosownymi materiałami uzupełniającymi.

6. Proste projekty zespołowe.

Osiągnięcia

1. Sprawność rozumienia ze słuchu:

- 1) ogólnego sensu prostych sytuacji komunikacyjnych, w tym intencji rozmówcy,
- 2) instrukcji nauczyciela,
- 3) ogólnego sensu oraz wyszukiwanie informacji szczegółowych w nieskomplikowanych wypowiedziach i dialogach.

2. Sprawność mówienia:

- 1) zadawanie prostych pytań oraz udzielanie odpowiedzi,
- 2) zdobywanie i udzielanie informacji w typowych sytuacjach dnia codziennego,
- 3) formułowanie krótkiej wypowiedzi o sobie, rodzinie, najbliższym otoczeniu,
- 4) inicjowanie i podtrzymywanie prostej rozmowy dotyczącej typowych sytuacji dnia codziennego,
- 5) opanowanie poprawnej wymowy w zakresie poznanego materiału językowego.

3. Sprawność czytania:

- 1) rozumienie powszechnie spotykanych dokumentów, takich jak: menu, rozkład jazdy, ogłoszenia, reklamy, listy i instrukcje,
- 2) wyszukiwanie konkretnych informacji w prostych tekstach,
- 3) rozumienie ogólnego sensu prostych, adaptowanych tekstów.

4. Sprawność pisania:

- 1) dostrzeganie różnic między fonetyczną a graficzną formą wyrazu oraz umiejętność poprawnego zapisu większości słów znanych ze słuchu,
- 2) napisanie krótkiego listu o sobie i swoich zainteresowaniach, przekazanie prostej informacji.

5. Inne umiejętności — korzystanie ze szkolnego słownika dwujęzycznego.

MATEMATYKA

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie rozumienia przez uczniów podstawowych pojęć arytmetyki i geometrii.
2. Rozwijanie pamięci, wyobraźni, myślenia abstrakcyjnego i logicznego rozumowania.
3. Rozwijanie umiejętności czytania i tworzenia tekstów w stylu matematycznym.

Zadania szkoły

1. Kształtowanie umiejętności myślenia i formułowania wypowiedzi.
2. Rozwijanie umiejętności uczniów w zakresie rozumienia prostych tekstów sformułowanych w języku matematyki.
3. Rozwijanie umiejętności opisywania w języku matematyki prostych sytuacji.
4. Ułatwianie dostrzegania problemów i badania ich w konkretnych przypadkach przez prowadzenie prostych rozumowań matematycznych.

Treści nauczania

1. Liczby naturalne, dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie liczb naturalnych, przykłady potęg; kolejność wykonywania działań; wielokrotności liczb naturalnych, cechy podzielności.
2. Liczby całkowite, dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie liczb całkowitych.
3. Liczby wymierne, dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie ułamków; zapisywanie ułamków zwykłych i wyrażeń dwumianowych w postaci liczb dziesiętnych; dodawanie, odejmowanie, mnożenie i dzielenie liczb dziesiętnych; obliczanie procentu danej liczby.
4. Symbole literowe, zapisywanie prostych wyrażeń algebraicznych oraz obliczanie ich wartości liczbowych.
5. Zapisywanie treści prostych zadań w postaci równań pierwszego stopnia z jedną niewiadomą; rozwiązywanie prostych równań z jedną niewiadomą.
6. Przykłady przyporządkowań; zaznaczanie punktów o danych współrzędnych i odczytywanie współrzędnych punktów na płaszczyźnie.
7. Diagramy przedstawiające dane empiryczne, graficzne przedstawianie zależności liczbowych (tam gdzie to możliwe — z użyciem technologii informacji).
8. Wielokąty, koło — rysowanie figur i określanie ich własności; skala i plan.
9. Kąt, porównywanie i mierzenie kątów; rodzaje kątów (proste, ostre, rozwarte).

10. Obliczanie obwodów i pól prostokątów, trójkątów i trapezów.

11. Przykłady odbić lustrzanych; oś symetrii figury.

12. Prostopadłościan, graniastosłup prosty — modele brył, właściwości, siatki; pola powierzchni wielościanów, objętość graniastosłupów prostych.

Osiągnięcia

1. Uzyskanie sprawności w prostym rachunku pamięciowym, szacowaniu wyników, stosowaniu algorytmów działań sposobem pisemnym, dokonywaniu obliczeń za pomocą kalkulatora.
2. Rozwiązywanie prostych zadań wymagających użycia liczb lub wykorzystania właściwości figur geometrycznych.
3. Odczytywanie informacji z prostych wykresów i diagramów różnego typu.
4. Formułowanie w języku matematyki prostych problemów spotykanych w środowisku uczniów.

PRZYRODA

Cele edukacyjne

1. Zainteresowanie światem, jego różnorodnością, bogactwem i pięknem.
2. Rozumienie zależności istniejących w środowisku przyrodniczym.
3. Zdobywanie umiejętności obserwacji zjawisk przyrodniczych i dokonywania ich opisu.
4. Poznanie współzależności człowieka i środowiska.
5. Poznanie zachowań sprzyjających bezpieczeństwu ludzi i przyrody.
6. Wyrobienie poczucia odpowiedzialności za środowisko.

Zadania szkoły

1. Dostarczanie wiedzy na temat człowieka, udzielanie uczniowi pomocy w rozumieniu samego siebie.
2. Przekazywanie wiedzy na temat budowy i złożoności świata żywego i nieożywionego oraz warunków życia.
3. Umożliwianie prowadzenia obserwacji środowiska w najbliższej okolicy oraz poznawanych regionach.
4. Przeprowadzanie ćwiczeń kształtujących umiejętność orientowania się w terenie i na mapie.
5. Umożliwianie prowadzenia obserwacji zjawisk przyrodniczych, wykonywania prostych eksperymentów i interpretowania ich wyników.

6. Pobudzanie wrażliwości uczniów na piękno świata i wartość życia.

7. Kształtowanie postawy szacunku do zwierząt i przyrody oraz odpowiedzialności za ich stan.

Treści nauczania

1. Wspólne cechy budowy i czynności organizmów.

2. Złożoność świata żywego, znaczenie różnych sposobów jego porządkowania.

3. Przykłady różnorodności roślin, grzybów i zwierząt oraz środowisk ich życia.

4. Opis miejsca zamieszkania (formy terenu, skały, wody, gleba, roślinność).

5. Warunki życia ludzi w najbliższym otoczeniu.

6. Orientacja w terenie, szkic, plan, mapa.

7. Krajobraz najbliższej okolicy — obserwacje i opisy:

- 1) składniki naturalnego krajobrazu,
- 2) sposoby zagospodarowania obszaru,
- 3) ludzie i kultura,
- 4) zależność życia ludzi od czynników przyrodniczych i pozaprzyrodniczych.

8. Krajobrazy nizinne, wyżynne i górskie:

- 1) środowisko i jego zagospodarowanie (na przykładzie wybranych krajobrazów Polski),
- 2) krajobrazy naturalne i przekształcone przez człowieka,
- 3) przykłady pozytywnego i negatywnego zagospodarowania przestrzeni,
- 4) krainy Polski.

9. Wybrane krajobrazy świata:

- 1) lądy i kontynenty,
- 2) oceany.

10. Pogoda i klimat, obserwacje meteorologiczne.

11. Właściwości różnych substancji i ich zastosowanie:

- 1) metale i niemetale,
- 2) mieszaniny jednorodne i niejednorodne,
- 3) woda i roztwory wodne; rozpuszczanie i krystalizacja,
- 4) właściwości materii o różnych stanach skupienia,
- 5) przemiany chemiczne znane z życia codziennego (np. spalanie, korozja, ścinanie białka).

12. Kinetyczno-molekularny model budowy materii.

13. Podstawowe zjawiska fizyczne:

- 1) mechaniczne,
- 2) elektryczne i magnetyczne,
- 3) optyczne i akustyczne.

14. Czynności życiowe człowieka, etapy rozwoju człowieka ze szczególnym uwzględnieniem dojrzewania biologicznego, zasady higieny.

15. Znaczenie wybranych gatunków roślin, grzybów i zwierząt dla człowieka.

16. Bakterie i wirusy — zagrożenia i korzyści dla człowieka.

17. Substancje szkodliwe dla organizmów żywych i ich oddziaływanie na środowisko przyrodnicze.

18. Wpływ człowieka na środowisko przyrodnicze.

19. Wpływ środowiska na zdrowie człowieka:

- 1) substancje szkodliwe i ich wpływ na organizm człowieka,
- 2) rola wody, powietrza, gleby, ich odtwarzalność, czystość i skażenie.

20. Ziemia w Układzie Słonecznym, obserwacje astronomiczne.

21. Podróże i odkrycia geograficzne.

Osiągnięcia

1. Całościowe postrzeganie rzeczywistości przyrodniczej.

2. Obserwowanie przyrodniczych składników środowiska i ich opis.

3. Gromadzenie i integrowanie wiedzy koniecznej do opisywania zjawisk przyrody.

4. Rozpoznawanie stanów fizjologicznych organizmu człowieka. Dbłość o zdrowie przez stosowanie zasad higieny i korzystanie z różnych form rekreacji.

5. Dostrzeganie walorów przyrodniczych najbliższego regionu, znajomość prawnie chronionych obiektów i obszarów przyrodniczych. Rozpoznawanie, z wykorzystaniem atlasów i prostych kluczy, pospolitych gatunków roślin i zwierząt.

6. Dostrzeganie zależności między czynnikami środowiska przyrodniczego i kulturowego.

7. Wyjaśnianie zjawisk fizycznych i astronomicznych.

8. Obserwowanie i identyfikowanie różnorodnych substancji i procesów chemicznych w najbliższym otoczeniu.

9. Właściwe korzystanie z dostępnych produktów chemicznych.

10. Dostrzeganie wpływu działalności człowieka na środowisko przyrodnicze.

11. Orientowanie się w terenie.

12. Czytanie i interpretowanie map, wykresów, tabel.

13. Rozwiązywanie prostych zadań problemowych dotyczących miejsca zamieszkania i okolicy.

14. Dostrzeganie kulturowych walorów najbliższego regionu.

TECHNIKA

Cele edukacyjne

Osiągnięcie elementarnego poziomu orientacji ogólnotechnicznej.

Zadania szkoły

1. Doprowadzenie ucznia do poznania i oceniania swoich cech, możliwości i predyspozycji technicznych.

2. Organizowanie wielostronnej aktywności technicznej ucznia.

Treści nauczania

1. Analiza środowiska ucznia z punktu widzenia technicznego (dom, mieszkanie, miejsce pracy i zabawy, miasto, wieś).

2. Teksty, dokumentacje techniczne oraz kalkulacje ekonomiczne (pojęcia, symbole, znaki i rysunki); normalizacja w technice i w życiu codziennym.

3. Różnorodne materiały, ich cechy i zastosowania.

4. Technologie; podstawowe narzędzia, przyrządy pomiarowe stosowane w środowisku ucznia; technologie ekologiczne w środowisku ucznia.

5. Maszyny i instalacje (urządzenia gospodarstwa domowego, rower); bezpieczne, kulturalne i odpowiedzialne postępowanie ucznia w środowisku technicznym, w tym bezpieczne poruszanie się w ruchu drogowym jako pieszego, pasażera i rowerzysty.

Osiągnięcia

1. Racjonalne i etyczne postępowanie w środowisku technicznym.

2. Ocenianie swoich umiejętności, nawyków, zainteresowań i zdolności technicznych.

3. Opisywanie i wartościowanie wytworów i działań technicznych (za pomocą obrazów, rysunków, symboli i tekstów; wykorzystywanie technologii informacyjnej) z różnych punktów widzenia (ekologicznego, ekonomicznego, estetycznego).

4. Opracowywanie pomysłów technicznych w formie dokumentacji technicznej (z wykorzystaniem eksperymentowania, modelowania technicznego oraz technologii informacyjnej; dokonywanie podstawowych pomiarów).

5. Planowanie i wykonywanie zadań technicznych indywidualnie i zespołowo; organizowanie miejsca pracy.

6. Bezpieczne posługiwanie się narzędziami oraz urządzeniami gospodarstwa domowego; czytanie ze zrozumieniem różnych instrukcji technicznych; eksploatacja roweru i bezpieczne poruszanie się nim po drogach (zdobywanie karty rowerowej od 10 roku życia).

INFORMATYKA

Cele edukacyjne

Nauczenie podstawowych zasad posługiwania się komputerem i technologią informacyjną.

Zadania szkoły

1. Przygotowanie uczniów do posługiwania się komputerem i technologią informacyjną.

2. Uwrażliwienie uczniów na zagrożenia wychowawcze związane z niewłaściwym korzystaniem z komputerów i ich oprogramowania (np. z gier).

Treści nauczania

1. Zasady bezpiecznego posługiwania się komputerem.

2. Komputer jako źródło wiedzy i komunikowania się. Zastosowania komputera w życiu codziennym.

3. Opracowywanie za pomocą komputera prostych tekstów, rysunków i motywów.

4. Korzystanie z elementarnych zastosowań komputerów do wzbogacania własnego uczenia się i poznawania różnych dziedzin wiedzy.

5. Poznawanie zastosowań komputerów i opartych na technice komputerowej urządzeń spotykanych przez ucznia w miejscach publicznych.

Osiągnięcia

1. Posługiwanie się komputerem w przystosowanym dla ucznia środowisku sprzętowym i programistycznym.

2. Opracowywanie za pomocą komputera prostych tekstów, rysunków, motywów.

3. Korzystanie z różnorodnych źródeł i sposobów zdobywania informacji oraz jej przedstawiania i wykorzystania.

4. Stosowanie komputerów do wzbogacania własnego uczenia się i poznawania różnych dziedzin.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Cele edukacyjne

1. Wspomaganie harmonijnego rozwoju psychofizycznego uczniów.

2. Rozwijanie i doskonalenie sprawności ruchowej i tężyzny fizycznej uczniów.

3. Rozwijanie poczucia odpowiedzialności za zdrowie własne i innych.

Zadania szkoły

1. Stymulowanie i umożliwianie uczniom podejmowania aktywności ruchowej i wyrażania własnych przeżyć w zabawach, grach, tańcach.

2. Tworzenie warunków do doskonalenia sprawności i kondycji fizycznej.

3. Zapoznavanie uczniów z podstawowymi formami rekreacji, turystyki oraz z podstawowymi zasadami uprawiania wybranych przez uczniów dyscyplin sportowych.

4. Dokonywanie oceny postawy ciała i poziomu sprawności ucznia wraz z monitorowaniem rozwoju psychomotorycznego.

Treści nauczania

1. Ćwiczenia kształtujące postawę ciała oraz stymulujące rozwój układów: ruchowego, oddechowego, krążeniowego, nerwowego.

2. Formy ruchu stwarzające możliwości doskonalenia koordynacji wzrokowo-ruchowej oraz wzmocnienia kondycji fizycznej.

3. Ćwiczenia zwinnościowo-akrobatyczne oraz skoki.

4. Podstawowe elementy techniki i taktyki gier zespołowych, konkurencji lekkoatletycznych, gier rekreacyjnych, tańców, pływania oraz wybranych sportów zimowych.

5. Ćwiczenia i zabawy według inwencji uczniów uwzględniające zasady współdziałania, respektowania przepisów, zasad i ustaleń.

6. Przepisy i zasady organizacji zajęć ruchowych uwzględniające troskę o zdrowie.

7. Badanie i ocena rozwoju oraz sprawności funkcjonowania organizmu.

8. Zasady sportowego współzawodnictwa.

9. Propozycje spędzania czasu wolnego z wykorzystaniem gier, zabaw, form turystycznych i sportowych.

Osiągnięcia

Organizowanie i uczestniczenie w rekreacji, turystyce, zawodach sportowych z przestrzeganiem obowiązujących zasad (np. zasada „czystej gry” w sporcie).

JĘZYK MNIJSZOŚCI NARODOWEJ LUB GRUPY ETNICZNEJ

(w szkołach organizujących naukę tego języka jako ojczystego)

Cele edukacyjne

Wspomaganie umiejętności komunikowania się uczniów i wprowadzenie ich w świat kultury, zwłaszcza poprzez:

1) poszukiwanie korzeni kultury rodzimej,

2) poznanie kraju ojczystego (ewentualnie regionu) danego języka i pogłębianie więzi uczuciowej z nim,

3) uczenie istnienia w kulturze, zwłaszcza w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym, tak aby stawała się wewnętrzną i osobistą własnością młodego człowieka,

4) kształcenie sprawności mówienia, słuchania, czytania, pisania w zróżnicowanych sytuacjach komunikacyjnych prywatnych i publicznych; rozwijanie zainteresowania uczniów językiem jako składnikiem dziedzictwa kulturowego,

5) ujawnianie zainteresowań, możliwości i potrzeb oraz językowych i czytelniczych umiejętności uczniów po to, by wyznaczać stosowne dla nich cele, dobierać treści i materiały, projektować odpowiednie działania gwarantujące skuteczność edukacji,

6) rozbudzanie motywacji czytania i rozwijanie umiejętności odbioru dzieł literackich i innych tekstów kultury (także audiowizualnych), a przez nie przybliżanie rozumienia człowieka i świata; wprowadzanie w tradycję kultury narodowej danej mniejszości lub kultury regionu grupy etnicznej.

Zadania szkoły

1. Motywowanie do poznawania literatury oraz różnorodnych tekstów kultury narodowej (w tym regionalnej) wzbogacających wiedzę ucznia o człowieku, życiu i świecie z perspektywy współczesności i z odniesieniem do przeszłości.

2. Doskonalenie umiejętności mówienia, słuchania, czytania, pisania, odbioru różnorodnych tekstów.

3. Tworzenie sytuacji, w których uczenie się języka następuje przez świadome i refleksyjne jego używanie.

4. Integrowanie różnych zakresów doświadczeń kulturowych.

5. Stwarzanie warunków do oceniania własnych zachowań, uczuć, postaw i umiejętności wynikających z doświadczeń związanych z uczestnictwem w życiu środowiska i kulturze.

6. Rozwijanie w uczniach postaw ciekawości, otwartości i poszanowania innych kultur.

Treści nauczania

1. Podstawowe struktury gramatyczne.

2. Podstawowe zasady wymowy i ortografii.

3. Rozumienie pojęć i czynne posługiwanie się terminami: fikcja literacka, świat przedstawiony, nadawca, odbiorca, podmiot mówiący, przenośnia, rytm, bohater, akcja, autor, narrator, epitet, porównanie, rym, zwrotka, refren, baśń, opowiadanie, proza, poezja.

4. Posługiwanie się terminami związanymi z przekazami ikonicznymi, radiem, telewizją, filmem, teatrem, prasą (wyjaśnianie pojęć w razie potrzeby).

5. Posługiwanie się słownikami oraz stosownymi materiałami uzupełniającymi.

Osiągnięcia

1. Mówienie:

- 1) na tematy: otaczającej rzeczywistości, własnych zainteresowań, literatury, ze świadomością emocjonalnego nacechowania wypowiedzi oraz próbami ich oceny (zwłaszcza etycznej),
- 2) płynne, z poprawną i wyraźną artykulacją oraz dykcją, akcentowaniem, intonacją, pauzowaniem i tempem (w tym wygłaszanie tekstów z pamięci).

2. Słuchanie:

- 1) uważne i skuteczne,
  - 2) rozmaitych wypowiedzi, w różnych celach i sytuacjach.
3. Czytanie:
- 1) ciche ze zrozumieniem,
  - 2) głośne i wyraziste z uwzględnieniem zasad kultury żywego słowa.

4. Pisanie:

- 1) w związku z potrzebami codziennej komunikacji, w związku z czytaną literaturą, z zachowaniem reguł kompozycyjnych, stylistycznych, gramatycznych i estetycznych,
- 2) w różnych prostych formach,

3) krótkich tekstów kierowanych do różnych adresatów (list, zaproszenie, pozdrowienia).

Lektura

1. Utwory zaproponowane przez uczniów i nauczyciela.

2. Baśnie, legendy, opowiadania i utwory poetyckie (w tym pochodzące z regionu).

3. Fragmenty narodowej klasyki dziecięcej i młodzieżowej przy systematycznym motywowaniu uczniów do samodzielnego poznawania całych tekstów.

4. Utwory prozatorskie i poetyckie wprowadzające w tradycję narodową i współczesność literacką — stosownie do możliwości i potrzeb uczniów.

5. Teksty reprezentatywne dla różnych rodzajów literackich, ze szczególnym uwzględnieniem utworów epickich.

ETYKA¹

Cele edukacyjne

1. Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych.

2. Przygotowanie do rozpoznawania podstawowych wartości i dokonywania właściwej ich hierarchizacji.

Zadania szkoły

1. Wspieranie uczniów w poszukiwaniu wartości.

2. Ukazywanie uczniom konieczności doskonalenia samego siebie.

3. Ukazywanie sensu praw i obowiązków, zasad i reguł, nakazów i zakazów obowiązujących w życiu społecznym.

4. Uczenie szacunku dla siebie i innych.

Treści nauczania

1. Poznawanie siebie, dostrzeganie cech indywidualnych własnych i najbliższych osób.

2. Wyjaśnianie prawdziwego znaczenia własnych zachowań oraz ich przyczyn i konsekwencji.

3. Człowiek jako osoba, godność człowieka.

4. Przyjmowanie odpowiedzialności za siebie.

5. Prawa i obowiązki, zasady i reguły postępowania.

6. Uczestnictwo w grupie, porozumiewanie się z innymi.

¹ Nauczanie religii jest realizowane zgodnie z odrębnymi przepisami.

7. Wolność i jej różne rozumienie, autorytety i wzory osobowe.

8. Praca i jej wartość dla człowieka.

9. Uzasadnianie opinii, wydawanie sądów, kryteria ocen.

Osiągnięcia

1. Dostrzeganie różnorodności postaw i zachowań ludzi.

2. Rozpoznawanie swoich obowiązków wobec najbliższego otoczenia, rodziny i szkoły.

ŚCIEŻKI EDUKACYJNE

EDUKACJA PROZDROWOTNA

Cele edukacyjne

Ułatwienie nabywania umiejętności dbania o swoje zdrowie.

Zadania szkoły

1. Stwarzanie warunków do kształtowania zachowań sprzyjających zdrowiu i bezpieczeństwu.

2. Rozbudzanie zainteresowania dziecka własnym zdrowiem i rozwojem, ułatwianie nabywania podstawowych umiejętności dbania o swoje zdrowie.

3. Poznawanie zagrożeń cywilizacyjnych oraz nabywanie umiejętności właściwego zachowania się w przypadku kontaktu z przedmiotami niebezpiecznymi, toksycznymi, łatwo palnymi, wybuchowymi, niewybuchami i niewypałami.

Treści nauczania

1. Higiena ciała, odzieży, obuwia, miejsca pracy i wypoczynku.

2. Bezpieczeństwo na drodze, podczas gier i zabaw ruchowych; pierwsza pomoc w niektórych urazach.

3. Urozmaicenie i regularność posiłków, estetyka ich spożycia, zabezpieczenie żywności przed zanieczyszczeniem i zepsuciem.

4. Zabawy ruchowe i rekreacja, organizacja odrobienia lekcji i czasu wolnego; prawidłowa postawa ciała.

5. Rozpoznawanie własnych mocnych i słabych stron, zalet i wad; kształtowanie właściwego stosunku do własnych pozytywnych i negatywnych emocji; radzenie sobie w sytuacjach trudnych i umiejętność szukania pomocy; zachowania sprzyjające i zagrażające zdrowiu.

6. Podstawowe zasady i reguły obowiązujące w relacjach międzyludzkich.

7. Problemy i potrzeby kolegów niepełnosprawnych, osób chorych i starszych.

8. Poznawanie zagrożeń cywilizacyjnych oraz nabywanie umiejętności właściwego zachowania się w przypadku kontaktu z przedmiotami niebezpiecznymi, toksycznymi, łatwo palnymi, wybuchowymi, niewybuchami i niewypałami.

9. Ochrona przed zagrożeniami naturalnymi i cywilizacyjnymi.

10. Przyczyny (namawianie i presja ze strony osób) i skutki używania środków psychoaktywnych i nadużywania leków oraz innych nałogów (wyłącznie klasa VI).

Osiągnięcia

1. Dbanie o zdrowie własne i współpraca z dorosłymi w tym zakresie.

2. Rozróżnianie czynników wpływających pozytywnie i negatywnie na zdrowie i rozwój.

3. Organizowanie czasu wolnego i nauki w domu.

4. Rozpoznawanie zagrożeń i umiejętność reagowania na nie.

EDUKACJA EKOLOGICZNA

Cele edukacyjne

1. Dostrzeganie zmian zachodzących w otaczającym środowisku oraz ich wartościowanie.

2. Rozwijanie wrażliwości na problemy środowiska.

Zadania szkoły

1. Ukazanie zależności stanu środowiska od działalności człowieka.

2. Ukazywanie mechanizmów i skutków niepożądanych zmian.

Treści nauczania

1. Wpływ codziennych czynności i zachowań w domu, szkole, miejscu zabawy i pracy na stan środowiska naturalnego.

2. Style życia i ich związek z wyczerpywaniem się zasobów naturalnych.

3. Przykłady miejsc (w najbliższym otoczeniu), w których obserwuje się korzystne i niekorzystne zmiany zachodzące w środowisku przyrodniczym.

4. Degradacja środowiska — przyczyny, wpływ na zdrowie człowieka oraz jej związek z formami działalności ludzi.

5. Obszary chronione oraz ich znaczenie w zachowaniu różnorodności biologicznej; zasady zachowania się na obszarach chronionych.

Osiągnięcia

1. Prowadzenie obserwacji w najbliższej okolicy.
2. Wskazywanie pozytywnych i negatywnych aspektów ingerencji człowieka w środowisko.

EDUKACJA CZYTELNICZA I MEDIALNA

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie do samodzielnego poszukiwania potrzebnych informacji i materiałów.
2. Przygotowanie do odbioru informacji rozpowszechnianych przez media.
3. Przygotowanie do świadomego i odpowiedzialnego korzystania ze środków masowej komunikacji (telewizji, komputerów, prasy itp.).
4. Kształtowanie postawy szacunku dla polskiego dziedzictwa kulturowego w związku z globalizacją kultury masowej.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie i utrwalanie zainteresowań, potrzeb i nawyków czytelniczych z uwzględnieniem indywidualnych uzdolnień uczniów.
2. Kształcenie umiejętności samodzielnego korzystania ze zbiorów bibliotecznych.
3. Kształcenie i utrwalanie nawyków kulturalnego obcowania z książką i innymi nośnikami informacji.
4. Przygotowanie do odróżniania fikcji od rzeczywistości w przekazach medialnych.
5. Wprowadzanie w świat mediów oraz podstawowe sposoby i procesy komunikowania się ludzi. Przygotowanie do rozpoznawania różnych komunikatów medialnych i rozumienia języka mediów.
6. Wprowadzenie do samodzielnego posługiwania się narzędziami medialnymi.

Treści nauczania

1. Dzieje pisma, książki, prasy i przekazów medialnych.
2. Wydawnictwa informacyjne, literatura popularnonaukowa, czasopisma dziecięce i młodzieżowe.
3. Katalogi, kartoteki, zautomatyzowany system wyszukiwania danych.
4. Proces porozumiewania się, jego składniki i kontekst społeczny.

5. Komunikacja werbalna i niewerbalna, bezpośrednia i medialna.

6. Rodzaje mediów, ich istota i zasady funkcjonowania.

7. Funkcje i charakterystyka komunikatów medialnych: drukowanych, obrazowych, dźwiękowych, audiowizualnych i multimedialnych.

8. Podstawowe elementy języka poszczególnych rodzajów mediów. Rodzaje i gatunki przekazów medialnych.

9. Teatr jako źródło przekazów medialnych.

10. Wydarzenia z życia osobistego i społecznego jako inspiracja do samodzielnego rejestracji i twórczości medialnej.

11. Selektywność doboru informacji w środkach masowego przekazu. Stronniczość przekazu.

12. Informacja czy perswazja? Jawne i niejawne funkcje środków masowej komunikacji we współczesnym społeczeństwie informacyjnym.

Osiągnięcia

1. Czytanie dla zdobycia wiadomości i zaspokajania potrzeb poznawczych.
2. Poszukiwanie i wykorzystywanie informacji z encyklopedii, słowników, innych wydawnictw i dokumentów pozaksiążkowych (medialnych).
3. Wyszukiwanie materiałów na określony temat za pomocą katalogów i kartotek.
4. Rozpoznawanie elementów języka mediów w różnych rodzajach komunikatów.
5. Rozróżnianie komunikatów przedstawiających rzeczywistość realną i fikcję.
6. Rozróżnianie między obiektywną relacją a komentarzem.
7. Posługiwanie się podstawowymi urządzeniami medialnymi.
8. Umiejętność krytycznej analizy wartości oferty mediów i dokonywania właściwego wyboru w korzystaniu ze środków masowej komunikacji.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W SPOŁECZEŃSTWIE

Ścieżka ta składa się z trzech odrębnych modułów:

- 1) wychowanie do życia w rodzinie,
- 2) edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie,
- 3) wychowanie patriotyczne i obywatelskie.

1. Wychowanie do życia w rodzinie²

Cele edukacyjne

Celem wychowania do życia w rodzinie jest ukazanie wartości rodziny w życiu osobistym człowieka oraz pomoc w przygotowaniu się do zrozumienia i akceptacji przemian okresu dojrzewania.

Zadania szkoły

1. Integrowanie wychowawczych działań szkoły i rodziny.

2. Wzmacnianie prawidłowych relacji dziecka z rodziną.

3. Współpraca z rodzicami w przygotowaniu uczniów do okresu dojrzewania i pozytywnego przyjęcia jego przejawów fizycznych i psychicznych.

4. Pomoc w kształtowaniu pozytywnego stosunku do płciowości.

5. Wspieranie prawidłowego rozwoju emocjonalnego i społecznego, w tym koleżeństwa i przyjaźni.

Treści nauczania

1. Podstawowe funkcje rodziny z podkreśleniem miejsca dziecka w rodzinie.

2. Przekaz wartości i tradycji w rodzinie, wspólne świętowanie, spędzanie wolnego czasu.

3. Więzy rodzinna, związki uczuciowe i inne relacje w rodzinie; konflikty i ich rozwiązywanie.

4. Macierzyństwo i ojcostwo. Podstawowa wiedza dotycząca budowy i funkcjonowania układu rozrodczego człowieka.

5. Ciąża, rozwój dziecka przed urodzeniem, poród, przyjęcie dziecka jako nowego członka rodziny.

6. Różnice i podobieństwa między chłopcami i dziewczętami. Identyfikacja z własną płcią. Akceptacja i szacunek dla ciała.

7. Zmiany fizyczne i psychiczne okresu dojrzewania. Zróżnicowane, indywidualne tempo rozwoju.

8. Higiena okresu dojrzewania.

9. Prawo człowieka do intymności i ochrona tego prawa; postawy asertywne.

10. Istota koleżeństwa i przyjaźni, wzajemny szacunek, udzielanie sobie pomocy, współpraca, empatia.

11. Mass media: zasady i kryteria wyboru czasopism, książek, filmów i programów telewizyjnych.

12. Odpowiedzialność za własny rozwój — samowychowanie.

Osiągnięcia

1. Prawidłowe komunikowanie, rozwiązywanie konfliktów; empatia.

2. Dostrzeganie potrzeb własnych i innych ludzi; wyrażanie uczuć, asertywność.

3. Rozpoznawanie i rozumienie psychofizycznych przejawów dojrzewania.

4. Akceptowanie i poszanowanie własnego ciała oraz ochrona swojej intymności.

5. Aktywny udział w życiu rodziny.

6. Umiejętne korzystanie z mass mediów.

2. Edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie

Cele edukacyjne

1. Poznanie najbliższego środowiska i specyfiki swojego regionu.

2. Rozwijanie wartości rodzinnych związanych z wartościami kulturowymi wspólnoty lokalnej.

3. Rozwój postaw patriotycznych związanych z tożsamością kultury regionalnej.

Zadania szkoły

1. Umożliwianie poznania regionu i jego kultury.

2. Wprowadzanie w życie kulturalne wspólnoty lokalnej.

3. Kształtowanie tożsamości narodowej w aspekcie tożsamości regionalnej.

Treści nauczania

1. Najbliższe otoczenie domu rodzinnego, sąsiedztwa i szkoły.

2. Ogólna charakterystyka geograficzna i kulturowa regionu oraz jego podstawowe nazewnictwo; główne symbole regionalne.

3. Język regionu, gwara i nazewnictwo.

4. Elementy historii regionu i ich związki z historią i tradycją własnej rodziny.

5. Lokalne i regionalne tradycje, święta, obyczaje i zwyczaje.

6. Miejscowe podania, przysłowia, muzyka, architektura, plastyka, tradycyjne rzemiosło, sztuka ludowa i folklor.

² Sposób nauczania szkolnego i zakres treści zajęć edukacyjnych „wychowanie do życia w rodzinie” określa rozporządzenie ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, z 1995 r. Nr 66, poz. 334, z 1996 r. Nr 139, poz. 646, z 1997 r. Nr 141, poz. 943 i Nr 157, poz. 1040 oraz z 1999 r. Nr 5, poz. 32).

7. Sylwetki osób zasłużonych dla środowiska lokalnego, regionu i kraju.

Osiągnięcia

1. Odczytywanie związków łączących tradycję rodzinną z tradycjami regionu.

2. Dostrzeganie wpływu wartości związanych z kulturą regionu na życie poszczególnych ludzi.

3. Świadome i aktywne uczestnictwo w życiu wspólnoty lokalnej, w zachowaniu i pomnażaniu dziedzictwa kulturowego.

3. Wychowanie patriotyczne i obywatelskie

Cele edukacyjne

1. Kształtowanie więzi z krajem ojczystym i świadomości obywatelskiej.

2. Rozwijanie szacunku dla dobra wspólnego i postaw prospołecznych.

3. Kształtowanie szacunku dla własnego państwa.

Zadania szkoły

1. Organizowanie różnorodnych wydarzeń (spotkań, uroczystości, inscenizacji, wycieczek) wywołujących przeżycia związane z obchodzeniem świąt państwowych oraz ważnych dla kraju rocznic.

2. Zapoznanie uczniów z symbolami, zasadami i instytucjami, które posiadają istotne znaczenie dla funkcjonowania narodu i państwa polskiego.

3. Przygotowywanie uczniów do świadomego, aktywnego i odpowiedzialnego uczestnictwa w życiu publicznym.

Treści nauczania

1. Godło i hymn państwowy.

2. Pieśni patriotyczne. Utwory literackie (obrazy i filmy) o tematyce historyczno-patriotycznej.

3. Lokalne miejsca pamięci narodowej.

4. Sylwetki wielkich Polaków (artystów, uczonych, polityków, żołnierzy).

5. Jednostka i grupa. Życie w grupie (więzi, wartości, role, podejmowanie decyzji, konflikty, negocjacje).

6. Szkolny samorząd uczniowski.

7. Samorząd terytorialny.

8. Jednostka, społeczeństwo, naród, państwo.

9. Prawa i obowiązki obywatelskie.

10. Wartości i normy życia społecznego. Kategoria dobra wspólnego. Patriotyzm. Kultura społeczna i polityczna.

Osiągnięcia

1. Znajomość hymnu narodowego oraz symboli narodowych i państwowych.

2. Odpowiednie zachowanie się w czasie uroczystości szkolnych i państwowych.

3. Umiejętność dostrzegania i działania na rzecz rozwiązywania problemów i zadań w najbliższym otoczeniu i środowisku lokalnym.

4. Znajomość systemu pomocy społecznej w najbliższym środowisku (dla różnych kategorii osób niepełnosprawnych).

5. Umiejętność podejmowania decyzji dotyczących grupy.

6. Umiejętność przeprowadzenia wyborów do samorządu szkolnego.

7. Znajomość instytucji państwa demokratycznego.

8. Próby określenia współczesnej postawy obywatelskiej i patriotycznej.

GIMNAZJUM

III ETAP EDUKACYJNY

W gimnazjum nauczyciele wprowadzają uczniów w świat wiedzy naukowej, wdrażają ich do samodzielności, pomagają im w podejmowaniu decyzji dotyczącej kierunku dalszej edukacji i przygotowują do aktywnego udziału w życiu społecznym.

Edukacja w gimnazjum, wspomagając rozwój ucznia jako osoby i wprowadzając go w życie społeczne, powinna przede wszystkim:

1) wprowadzać ucznia w świat nauki przez poznanie języka, pojęć, twierdzeń i metod właściwych dla wybranych dyscyplin naukowych na poziomie umożliwiającym dalsze kształcenie,

2) rozbudzać i rozwijać indywidualne zainteresowania ucznia,

3) wprowadzać ucznia w świat kultury i sztuki,

4) rozwijać umiejętności społeczne ucznia przez zdobywanie prawidłowych doświadczeń we współżyciu i współdziałaniu w grupie rówieśniczej.

Ścieżki edukacyjne

W gimnazjum, obok przedmiotów (bloków przedmiotowych), wprowadza się następujące ścieżki edukacyjne:

- 1) edukacja filozoficzna,
- 2) edukacja prozdrowotna,
- 3) edukacja ekologiczna,
- 4) edukacja czytelnicza i medialna,
- 5) edukacja regionalna — dziedzictwo kulturowe w regionie,
- 6) obrona cywilna,
- 7) edukacja europejska,
- 8) kultura polska na tle cywilizacji śródziemnomorskiej.

Dyrektor szkoły odpowiedzialny jest za uwzględnienie problematyki ścieżek edukacyjnych w szkolnym zestawie programów nauczania. Za realizację ścieżek edukacyjnych odpowiedzialni są nauczyciele wszystkich przedmiotów, którzy do własnego programu włączają odpowiednio treści danej ścieżki.

Częściowej realizacji tych treści można dokonać w czasie odrębnych, modułowych, kilkugodzinnych zajęć, które będą dla uczniów ważnym punktem odniesienia.

Dotychczasowy przedmiot „Wiedza o życiu seksualnym człowieka” będzie realizowany w ramach przedmiotu „Wiedza o społeczeństwie”.

PRZEDMIOTY

JĘZYK POLSKI

Cele edukacyjne

Wspomaganie umiejętności komunikowania się uczniów i wprowadzanie ich w świat kultury, zwłaszcza przez:

- 1) kształcenie sprawności mówienia, słuchania, czytania i pisanie w zróżnicowanych sytuacjach komunikacyjnych prywatnych i publicznych, ważnych dla życia w państwie demokratycznym i obywatelskim; rozwijanie zainteresowania uczniów językiem jako składnikiem dziedzictwa kulturowego,
- 2) ujawnianie zainteresowań, możliwości i potrzeb oraz językowych i czytelniczych umiejętności uczniów po to, by wyznaczać stosowne dla nich cele, dobierać treści i materiały, projektować odpowiednie działania gwarantujące skuteczność edukacji,
- 3) rozbudzanie motywacji czytania i rozwijanie umiejętności odbioru dzieł literackich i innych tekstów kultury (także audiowizualnych), a przez nie przybliżanie rozumienia człowieka i świata; wprowadzanie w tradycję kultury europejskiej i narodowej,
- 4) uczenie istnienia w kulturze, przede wszystkim w jej wymiarze symbolicznym i aksjologicznym, tak by stawała się wewnętrzną i osobistą własnością młodego człowieka.

Zadania szkoły

1. Doskonalenie umiejętności mówienia, słuchania, czytania, pisanie, odbioru różnorodnych tekstów kultury; opis języka wspomagający umiejętności ucznia.

2. Motywowanie do poznawania literatury oraz różnorodnych tekstów kultury wzbogacających wiedzę ucznia o człowieku, życiu i świecie z perspektywy współczesności i z odniesieniem do przeszłości.

3. Tworzenie sytuacji, w których uczenie się języka następuje przez świadome i refleksyjne jego używanie (bez nawarstwiania teoretycznej, abstrakcyjnej wiedzy o systemie językowym).

4. Pobudzanie postaw kreatywnych ucznia w procesie zdobywania umiejętności i gromadzenia wiedzy.

5. Integrowanie różnych zakresów doświadczeń kulturowych; przybliżanie uczniom różnorodnych tekstów kultury w perspektywie wiedzy o człowieku i świecie, uczestnictwa w kulturze współczesnej i praktyce społecznej komunikacji oraz obcowania z tradycją.

6. Wspomaganie uczniów w procesie rozpoznawania i rozumienia wartości oraz w osobistym wysiłku tworzenia wewnętrznie akceptowanej ich hierarchii.

7. Wprowadzanie uczniów w technikę uczenia się i wyposażanie ich w narzędzia samodzielnej pracy umysłowej.

Treści nauczania

1. Oficjalne i nieoficjalne sytuacje mówienia.
2. Wyżej zorganizowane formy wypowiedzi, np. rozprawka, reportaż, recenzja, wywiad.
3. Pojęcia związane z retoryką i wypowiedziami o strukturze logicznej: teza, argument, przesłanka, wniosek, pogląd, ocena.
4. Składniowe funkcje części mowy oraz części zdania, a także budowa wypowiedzi złożonych (w związku z interpunkcją).
5. Słowotwórcze i fleksyjne części budowy wyrazów oraz posługiwanie się wiadomościami na ten temat w analizie znaczeń.
6. Pojęcia służące omawianiu znaczeń wyrazów: treść i zakres, wyrazy abstrakcyjne i konkretne, ogólne i szczegółowe.
7. Pojęcia dotyczące stylistyki: neologizm, archaizm, dialektyzm, stylizacja.
8. Mechanizm upodobnień fonetycznych (głównie pod względem dźwięczności) i znaczenie tego zjawiska dla praktyki wymawiania i zapisywania wyrazów.
9. Pojęcia (bez konieczności definiowania pojęcia i używania terminów): myśl przewodnia, sens symbo-

liczny i metaforyczny utworu, realizm, fantastyka, groteska, narracja (pierwszo- i trzecioosobowa), symbol, alegoria, ironia, apostrofa, antyteza, kontrast.

10. Rodzaje literackie oraz gatunki związane z epiką, dramatem i liryką.

11. Posługiwanie się w czynnym języku terminami: wiersz sylabiczny i wolny, średniówka, przerzutnia, przenośnia, obraz poetycki, pytanie retoryczne, rodzaj i gatunek literacki, teatr, komedia, tragedia, fraszka, bajka, ballada, hymn, satyra, sonet, nowela, przypowieść, fabuła, akcja, biografia.

Osiągnięcia

Wyrównywanie poziomu i rozwijanie umiejętności wyniesionych ze szkoły podstawowej, a ponadto:

1) mówienie, słuchanie, czytanie i pisanie:

- a) budowanie wypowiedzi mówionych i pisanych zgodnie z intencją i okolicznościami (w związku z sytuacjami życiowymi i lekturą),
- b) rozpoznawanie i tworzenie wypowiedzi informujących, opisujących, wartościujących oraz służących wyrażaniu opinii, przekonywaniu i uzasadnianiu poglądów,
- c) posługiwanie się różnymi odmianami polszczyzny (zwłaszcza ogólną — mówioną i pisaną) w zależności od sytuacji,
- d) rozpoznawanie i rozumienie założeń komunikacji (sytuacje, emocje, oceny) oraz przewidywanie skutków wypowiedzi i dyskusowanie ich etycznego wymiaru (np. szczerłość — nieszczerłość, kłamstwo, manipulacja, agresja słowna, brutalność w zachowaniach językowych),
- e) dokonywanie celowych zabiegów redakcyjnych w zakresie poprawiania i parafrazowania tekstów własnych i cudzych (m. in. streszczania, skracania, rozwijania, przekształcania stylistycznego),
- f) dokonywanie intersemiotycznego przekładu treści obrazowych i akustycznych na wypowiedzi ustne i pisemne,
- g) operowanie strukturami gramatycznymi odpowiednio do sytuacji i kontekstu wypowiedzi oraz wyjaśnianie wpływu użytych form na jej klarowność i spójność,
- h) usprawnianie operacji zdaniotwórczych; celowe i dwukierunkowe przekształcanie wypowiedzeń: zdanie — równoważnik, zdanie pojedyncze — złożone, konstrukcje czynne — bierne,

2) samokształcenie:

- a) poszukiwanie informacji w różnych źródłach,
- b) dokumentowanie, notowanie, selekcja i przechowywanie informacji,
- c) rozumne korzystanie ze środków masowego przekazu,

3) odbiór tekstów kultury:

- a) dostrzeganie i komentowanie swoistych właściwości poznawanych utworów literackich i tekstów kultury oraz określanie funkcji zaobserwowanych środków wyrazu,
- b) posługiwanie się w sposób naturalny i funkcjonalny w trakcie rozważania problematyki utworów poznawanymi pojęciami i terminami literackimi i kulturowymi,
- c) dostrzeganie uniwersalności doświadczeń, przymysłów, uczuć i aspiracji wpisanych w dzieła z różnych okresów i kręgów kulturowych (zwłaszcza tradycji biblijnej, antycznej, dworsko-rycerskiej, patriotycznej, społecznikowskiej),
- d) porównywanie tworzywa literatury i innych dziedzin sztuki,
- e) omawianie i interpretowanie utworów w różnych zestawieniach kontekstualnych,
- f) twórcze, wyrastające z postaw ludycznych, emocjonalnych i estetycznych wykonywanie utworów (bądź ich fragmentów) w żywym słowie lub w formach teatralnych,
- g) rozpoznawanie wartości w utworach oraz próby ich oceny na tle własnego świata wartości,
- h) samodzielne, krytyczne ustosunkowanie się do obserwowanych zjawisk kultury; formułowanie, uzasadnianie i obrona w dyskusji (także na piśmie) własnych punktów widzenia, pomysłów interpretacyjnych i opinii o utworach,
- i) dostrzeganie związku utworów z biografiami twórców i czasem historycznym.

Lektura

1. Wybrane utwory z klasyki światowej:

Biblia (fragmenty), mitologia (wybór), Homer: *Iliada* lub *Odyseja* (fragmenty); Sofokles: *Antygona*; *Pieśń o Rolandzie* (fragmenty); W. Szekspir: *Romeo i Julia*; M. Cervantes: *Don Kichote* (fragmenty); K. Dickens: *Opowieść wigilijna* lub *Dawid Copperfield* (fragmenty); A. Czechow: wybrana nowela; A. Saint-Exupéry: *Mały Książę* lub *Nocny lot*; E. Hemingway: wybrane opowiadanie.

2. Wybrane utwory z klasyki polskiej:

Bogurodzica; J. Kochanowski: wybrane fraszki, pieśni, psalmy, treny; wybór poezji barokowej; I. Krasicki: wybrane bajki i jedna z satyr; A. Mickiewicz: wybrane bajki i ballady; *Dziady* cz. II, *Pan Tadeusz* (fragmenty); J. Słowacki: *Balladyna* (fragmenty); A. Fredro: *Zemsta*; H. Sienkiewicz: wybrana nowela; B. Prus: wybrana nowela; S. Żeromski: *Szyfowe prace*, wybrana nowela.

3. Wybór liryki XIX wieku, wybór poezji XX wieku.

4. Wybór nowelistyki XIX i XX wieku (w tym co najmniej jeden utwór pozytywistyczny).

5. Wybrane utwory współczesnej prozy polskiej i dramatu.

6. Wybrane utwory o dorastaniu, w tym powieści dla młodzieży.

7. Przykłady pamiętnika, dziennika, korespondencji literackich, reportażu, w tym A. Kamiński: *Kamienie na szaniec*; M. Białoszewski: *Pamiętnik z powstania warszawskiego* (fragmenty).

8. Przykłady literatury regionalnej, wkład literatury regionalnej do ogólnopolskiej skarbnicy literackiej.

9. Wybrane z czasopism i prasy codziennej teksty publicystyczne, informacyjne, reklamowe.

10. Utwory zaproponowane przez uczniów i nauczyciela, w tym literatura popularna (co najmniej jeden w każdej klasie).

11. Inne składniki kultury (np. przedstawienia teatralne, filmy, słuchowiska radiowe, programy telewizyjne, przekazy ikoniczne, poezja śpiewana).

HISTORIA

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie i pogłębianie zainteresowań przeszłością, zachodzącymi w niej procesami i wydarzeniami.

2. Rozwijanie myślenia historycznego i krytycyzmu.

3. Pogłębianie umiejętności powiązania dziejów Polski z dziejami Europy i świata.

4. Rozwijanie umiejętności pozwalających na samodzielną pracę intelektualną z materiałem historycznym.

5. Pogłębianie rozumienia pojęć i wartości niezbędnych do zrozumienia życia politycznego, gospodarczego i społecznego.

6. Rozwijanie umiejętności dostrzegania złożoności związków przyczynowo-skutkowych.

7. Pogłębianie i umacnianie postawy patriotyzmu.

Zadania szkoły

1. Przekazywanie wiedzy o najważniejszych etapach dziejów Polski, Europy i świata.

2. Uczenie umiejętności analizy i syntezy materiału historycznego.

3. Uczenie zasad odczytywania i interpretowania źródła historycznego.

4. Ukazywanie możliwości różnorodnych interpretacji źródeł, wydarzeń i postaci historycznych.

5. Uczenie rzetelności badawczej.

6. Doskonalenie różnorodnych form wypowiedzi ustnej i pisemnej.

7. Rozwijanie umiejętności poszukiwania, porządkowania, wykorzystywania i przechowywania różnych rodzajów informacji.

Treści nauczania

1. Periodyzacja dziejów i pojęcie czasu w historii.

2. Warunki życia człowieka w czasach najdawniejszych.

3. Cywilizacje starożytne — dorobek kultury i jego trwałość (Egipt, Izrael, Grecja, Rzym).

4. Powstanie chrześcijaństwa i pierwsze wieki jego rozwoju.

5. Europa i świat śródziemnomorski w wiekach średnich: państwa, religie, społeczeństwa, kultury (Bizancjum, Arabowie, państwo Karolingów, cesarstwo Ottonów, uniwersalizm cesarski i papieski, ruch krucjatorski, gospodarka średniowieczna, jedność i różnorodność kultury średniowiecza).

6. Polska pierwszych Piastów; statut Bolesława Krzywoustego i rozbięcie dzielnicowe Polski; zjednoczenie państwa polskiego; Polska Kazimierza Wielkiego.

7. Pierwsi Jagiellonowie na tronie Polski; gospodarka i społeczeństwo Polski średniowiecznej — zjawiska i procesy; specyfika kultury polskiego średniowiecza.

8. Wielkie odkrycia geograficzne. Europejczycy a Nowy Świat w XVI—XVIII wieku.

9. Europa w XVI—XVII wieku: reformacja i reforma katolicka; barok; powstanie systemów absolutystycznych (Francja, Rosja); Rzeczpospolita szlachecka w XVI i XVII wieku — kraj wielu kultur i religii.

10. Przełom oświeceniowy w Europie i w Polsce — przemiany ustrojowe, gospodarcze i cywilizacyjne; powstanie Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej; rewolucja francuska — znaczenie dziejowe; Polska u schyłku XVIII wieku (odrodzenie kulturalne, próby ratowania Rzeczypospolitej, rozbiory, powstanie kościuszkowskie).

11. Przemiany społeczne i cywilizacyjne XIX wieku: epoka napoleońska; tworzenie podstaw nowoczesnej demokracji w Europie i Ameryce Północnej; przemiany na mapie politycznej Europy i świata; kolonializm; rozwój ekonomiczny i społeczny w XIX wieku.

12. Losy i postawy Polaków w warunkach braku niepodległości: powstania narodowe, koncepcje pracy organicznej, losy Polaków na emigracji.

13. I wojna światowa; rewolucje rosyjskie.

14. Świat między wojnami: kryzys demokracji (systemy totalitarne, hitleryzm i komunizm); najistotniejsze problemy gospodarcze, społeczne i polityczne świata.

15. Odrodzone państwo polskie: budowa państwowości, walka o granice; ewolucja ustrojowa; główne problemy gospodarcze i społeczne; polityka zagraniczna i miejsce Polski w Europie międzywojennej.

16. II wojna światowa; pakt Ribbentrop — Mołotow i jego realizacja, momenty przełomowe wojny, budowa koalicji antyhitlerowskiej; eksterminacja narodów na terenach okupowanych; obozy koncentracyjne i łagry; Holocaust.

17. Polska w latach 1939—1945: dwie okupacje; Katyń; formy i miejsca walki o niepodległość; polskie państwo podziemne; Powstanie Warszawskie; losy Polaków w kraju i na obczyźnie.

18. Świat powojenny; postęp cywilizacyjny, przemiany polityczne i kulturowe; konflikt Wschód—Zachód, nowe zjawiska polityczno-społeczne i przyspieszenie cywilizacyjne, dekolonizacja; nowe zjawiska w kulturze masowej.

19. Polska po 1945 roku: walka o kształt państwa, polski stalinizm; przemiany gospodarczo-społeczne w Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej; kryzysy polityczne lat 1956, 1968, 1970; wybór Polaka na papieża, rok 1980 i powstanie „Solidarności”, stan wojenny i lata osiemdziesiąte; przełom roku 1989, proces budowy III Rzeczypospolitej.

Osiągnięcia

1. Rozpoznawanie miejsca człowieka w czasie historycznym, jego relacji z przyrodą, społecznością lokalną, ojczyzną, kręgiem kulturowym, innymi narodami i religiami.

2. Operowanie podstawowymi kategoriami historycznymi: czasem, przestrzenią, ciągłością, zmiennością.

3. Wykorzystywanie podstawowej wiedzy o najważniejszych etapach dziejów do powiązania zjawisk historycznych z zakresem dziejów powszechnych z historią Polski.

4. Ujmowanie treści historycznych w związkach przyczynowo-skutkowych.

5. Ocenianie faktów i wydarzeń historycznych.

6. Interpretacja różnego rodzaju źródeł historycznych.

7. Docieranie do różnych źródeł informacji historycznej, integracja wiedzy uzyskanej z różnych źródeł informacji.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Przedmiot ten składa się z trzech odrębnych modułów:

- 1) wychowanie do życia w rodzinie,
- 2) wychowanie obywatelskie,
- 3) wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym.

1. Wychowanie do życia w rodzinie³

Cele edukacyjne

1. Przyjęcie integralnej wizji człowieka jako osoby; wybór i urzeczywistnianie wartości służących osobowemu rozwojowi.

2. Rozwiązywanie problemów i pokonywanie trudności okresu dorastania.

Zadania szkoły

1. Stymulowanie procesu samowychowania u uczniów.

2. Współpraca z rodzicami w zakresie prawidłowych relacji między nimi a dzieckiem.

3. Pomoc we właściwym przeżyciu okresu dojrzewania.

4. Wzmacnianie procesu identyfikacji z własną płcią.

5. Wspieranie rozwoju moralnego i kształtowania hierarchii wartości.

6. Promowanie integralnej wizji seksualności człowieka; ukazanie jedności pomiędzy działaniem seksualnym a miłością i odpowiedzialnością.

7. Tworzenie klimatu dla koleżeństwa i przyjaźni oraz szacunku dla człowieka.

8. Pomoc w poszukiwaniu odpowiedzi na podstawowe pytania egzystencjalne.

Treści nauczania

1. Rozwój człowieka: przed urodzeniem, narodziny, faza niemowlęca, wczesnodziecięca, przedpokwitaniowa, dojrzewania, młodości, wieku średniego, wieku późnego.

2. Budowa prawidłowych relacji z rodzicami. Konflikt pokoleń; przyczyny i sposoby rozwiązywania konfliktów. Odpowiedzialność wszystkich za atmosferę panującą w rodzinie.

3. Rola autorytetu w życiu człowieka.

³ Sposób nauczania szkolnego i zakres treści zajęć edukacyjnych „wychowanie do życia w rodzinie” określa rozporządzenie ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, z 1995 r. Nr 66, poz. 334, z 1996 r. Nr 139, poz. 646, z 1997 r. Nr 141, poz. 943 i Nr 157, poz. 1040 oraz z 1999 r. Nr 5, poz. 32).

4. Relacje międzysobowe i ich znaczenie. Przyjaźń, zakochanie, miłość; pierwsze fascynacje, miłość platoniczna, miłość młodzieńcza, miłość dojrzała; różnicowanie pojęć.

5. Podstawowe informacje o rozwoju seksualnym człowieka: tożsamość płciowa — kobiecość i męskość.

6. Dojrzewanie. Rozumienie i akceptacja kryteriów dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej.

7. Problemy i trudności okresu dojrzewania (np. napięcia seksualne, masturbacja), sposoby radzenia sobie z nimi, pomoc w rozeznaniu sytuacji wymagających porady lekarza lub innych specjalistów.

8. Różnice w rozwoju psychoseksualnym dziewcząt i chłopców; postawy i wzajemne oczekiwania.

9. Zagrożenia okresu dojrzewania: presja seksualna, pornografia, uzależnienia.

10. Główne funkcje płciowości: wyrażanie miłości, budowanie więzi i rodzicielstwo.

11. Problem inicjacji seksualnej; związek pomiędzy aktywnością seksualną a miłością i odpowiedzialnością; krzywda związana z przedmiotowym traktowaniem człowieka w dziedzinie seksualnej. Argumenty biomedyczne, psychologiczne i moralne za inicjacją w małżeństwie.

12. Zakłócenia i trudności w osiągnięciu tożsamości płciowej; brak akceptacji własnej płci. Lęki homoseksualne a rzeczywiste skłonności homoseksualne; przyczyny. Możliwości pomocy w pokonywaniu trudności związanych z tożsamością płciową.

13. Płodność — wspólną sprawą kobiety i mężczyzny. Prawa rządzące ludzką płodnością.

14. Życie jako fundamentalna wartość; szacunek dla ludzkiego życia od chwili poczęcia.

15. Planowanie rodziny; naturalne metody rozpoznawania płodności a antykoncepcja. Aspekt zdrowotny, psychologiczny, moralny.

16. Choroby przenoszone drogą płciową. AIDS: drogi przenoszenia zakażenia, profilaktyka, aspekt społeczny.

17. Wartości związane z płciowością człowieka: męskość, kobiecość, miłość, małżeństwo, rodzina, rodzicielstwo. Znaczenie odpowiedzialności w przeżywaniu własnej płciowości i budowaniu trwałych więzi.

18. Wpływ sposobu spędzania wolnego czasu (w tym korzystanie ze środków masowego przekazu) na osobowość człowieka.

Osiągnięcia

1. Znajomość organizmu ludzkiego i zachodzących w nim zmian oraz akceptacja własnej płciowości.

2. Rozeznawanie, analizowanie i wyrażanie uczuć.

3. Kierowanie własnym rozwojem; podejmowanie wysiłku samowychowawczego.

4. Przyjęcie integralnej wizji ludzkiej seksualności.

5. Umiejętność obrony własnej intymności i nietykalności seksualnej oraz szacunek dla ciała innej osoby.

6. Korzystanie ze środków przekazu w sposób selektywny, umożliwiający obronę przed ich destrukcyjnym oddziaływaniem.

7. Wnoszenie pozytywnego wkładu w życie swojej rodziny.

8. Wyrażanie szacunku dla siebie oraz innych ludzi, ich wysiłku i pracy.

2. Wychowanie obywatelskie

Cele edukacyjne

1. Pogłębianie poczucia przynależności do wspólnoty obywateli państwa polskiego.

2. Świadomość istnienia obowiązków wobec własnej ojczyzny, w tym w szczególności obowiązku jej obrony oraz dbałości o jej dobre imię.

3. Poczucie wartości i przydatności indywidualnego i grupowego działania na rzecz społeczności lokalnej.

4. Rozumienie ważnych wydarzeń życia społecznego, politycznego oraz gospodarczego w kraju i na świecie.

5. Działania na rzecz poczucia szacunku dla własnego państwa.

Zadania szkoły

1. Stawianie wymagań w zakresie właściwej postawy uczniów wobec godła i hymnu państwowego oraz w czasie uroczystości szkolnych i państwowych.

2. Pomoc w rozpoznaniu własnych praw i obowiązków.

3. Ukazywanie praktycznych zastosowań zasad i procedur demokratycznych w społeczności szkolnej.

4. Kształtowanie poczucia odpowiedzialności za siebie i innych.

5. Wspieranie samorządności uczniowskiej.

Treści nauczania

1. Człowiek — istota społeczna.

2. Grupa i więzi społeczne.

3. Naród i państwo. Tożsamość narodowa.

4. Monarchie konstytucyjne i republiki we współczesnej Europie.

5. Obywatel a władza publiczna w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych.

6. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (ustrój polityczny i instytucje Rzeczypospolitej Polskiej, prawa i obowiązki obywatela).

7. Samorządy terytorialne a władza centralna.

8. Ustrój, zadania, instytucje, struktura władzy samorządów terytorialnych.

9. Służba cywilna.

10. Przykłady procedur obowiązujących w załatwianiu spraw w urzędzie gminnym.

11. Kultura polityczna i formy życia publicznego (świadomość obywatelska, cnoty obywatelskie, stowarzyszenia, partie polityczne, związki zawodowe).

12. Niezbywalny charakter praw człowieka, ich katalog i systemy ochrony.

13. Etyka w życiu publicznym.

14. Życie szkoły — samorządność, procedury demokratyczne, regulacje prawne.

Osiągnięcia

1. Godne zachowanie w czasie obchodów świąt i uroczystości narodowych.

2. Rozpoznawanie własnych praw i obowiązków.

3. Wykorzystanie wiedzy o zasadach ustroju Rzeczypospolitej Polskiej do interpretacji wydarzeń życia publicznego.

4. Uczestniczenie w dyskusji, prezentacja i obrona własnego stanowiska, branie pod uwagę argumentów strony przeciwnej.

5. Współpraca w grupie z uwzględnieniem podziału zadań.

6. Podporządkowanie się wymogom procedur demokratycznych we wspólnym działaniu.

7. Załatwianie prostych spraw urzędowych: pisanie podań, życiorysu, wypełnianie druków urzędowych.

8. Znajomość najważniejszych etycznych zasad życia publicznego.

3. Wychowanie do aktywnego udziału w życiu gospodarczym

Cele edukacyjne

1. Wszechstronny rozwój ucznia ukierunkowany na przygotowanie do aktywnej obecności w życiu społeczno-gospodarczym kraju.

2. Rozumienie przez uczniów zjawisk i zmian gospodarczych w kraju.

3. Zdolność uczniów do odnajdywania swojego miejsca w życiu gospodarczym w warunkach gospodarki rynkowej i zmiennego rynku pracy.

4. Wstępne przygotowanie uczniów do aktywności zawodowej i odnalezienia się na rynku pracy.

Zadania szkoły

1. Dostarczenie elementarnej wiedzy ekonomicznej.

2. Rozwijanie ducha przedsiębiorczości.

3. Rozbudzanie wyobraźni, pomysłowości na temat przyszłej aktywności zawodowej i gospodarczej.

4. Pomoc w świadomym kształtowaniu orientacji i kariery zawodowej.

Treści nauczania

1. Gospodarstwo domowe — zarządzanie własnymi pieniędzmi.

2. Najważniejsze zasady racjonalnego gospodarowania.

3. Elementarne pojęcia ekonomiczne z zakresu gospodarki rynkowej.

4. Krótka historia pieniądza i jego najważniejsze funkcje.

5. Przedsiębiorca i przedsiębiorczość (małe firmy, potrzebne umiejętności, zasady prawa, źródła informacji).

6. Orientacja zawodowa (lokalny i ponadlokalny rynek pracy).

7. Odkrywanie i rozwijanie indywidualnych kwalifikacji zawodowych, podejmowanie decyzji zawodowych. Rodzaje zawodów i umiejętności zawodowych.

8. Przykłady procedur obowiązujących w ubieganiu się o pracę lub rozpoczynaniu działalności gospodarczej.

9. Wybór zawodu. System poradnictwa zawodowego i kształcenia ustawicznego.

10. Mobilność zawodowa jako zjawisko cywilizacyjne. Rynek pracy. Problem bezrobocia: przyczyny, skutki, sposoby rozwiązywania.

11. Ubieganie się o pracę — list motywacyjny, życiorys zawodowy, kwestionariusz osobowy, rozmowa kwalifikacyjna, cechy dobrego pracownika.

12. Człowiek w gospodarce. Praca zespołowa. Wybrane zagadnienia z etyki życia gospodarczego.

13. Przekształcenia ustroju gospodarczego w Polsce po 1989 r.

Osiągnięcia

1. Znajomość elementarnych pojęć i praw ekonomicznych.

2. Umiejętność planowania rozwoju własnego wykształcenia i kwalifikacji zawodowych.

3. Zdolność uczniów do trafnego rozpoznawania swoich predyspozycji, kwalifikacji i realnych możliwości z punktu widzenia rynku pracy.

4. Umiejętność sporządzania dokumentów określonych procedurą ubiegania się o pracę (list motywacyjny, życiorys zawodowy, kwestionariusz osobowy) oraz zdolność do odbycia rozmowy kwalifikacyjnej.

5. Umiejętność aktywnego znalezienia się na rynku pracy i działalności gospodarczej.

6. Znajomość podstawowych zasad etycznych życia gospodarczego i umiejętność stosowania ich w życiu szkolnym (np. rzetelna praca, punktualność, dotrzymywanie danego słowa, uczciwość, odpowiedzialność za skutki, prawdomówność).

7. Zdolność do zarządzania własnymi pieniędzmi.

SZTUKA (PLASTYKA, MUZYKA)

Cele edukacyjne

1. Kształtowanie zainteresowań i zamiłowań muzycznych i plastycznych.

2. Wyposażenie uczniów w niezbędne umiejętności muzyczne i plastyczne, a także wiedzę z tego zakresu.

3. Umożliwienie uczniom przeżycia różnych doświadczeń muzycznych i plastycznych.

4. Kształtowanie kultury muzycznej i plastycznej (umiejętność włączania sztuki we własne, osobiste życie).

5. Uczenie wartościowania obecnych wokół ucznia zjawisk z zakresu muzyki i plastyki.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie kontaktu z wielkimi dziełami sztuki prowadzącego do przeżyć estetycznych.

2. Ukazanie wielkiego bogactwa świata sztuki.

3. Stwarzanie sytuacji dających możliwość przeżyć wewnętrznych, doświadczania tajemnicy, kontemplacji, a także autorefleksji.

4. Ukazanie różnych funkcji sztuki — estetycznej, poznawczej, wspólnotowej, emocjonalno-terapeutycznej, religijnej.

Treści nauczania

1. Słuchanie muzyki.

2. Śpiew.

3. Muzykowanie na instrumentach.

4. Działania muzyczno-ruchowe.

5. Wiedza niezbędna do rozumienia muzyki.

6. Różnorodność muzyki ojczystej, w tym regionalnej, muzyki innych narodów i regionów świata.

7. Wartości muzyki ludowej, muzyki artystycznej i muzyki popularnej.

8. Kontakt z dziełami sztuki plastycznej — pomniki, galerie, muzea.

9. Środki wyrazu plastycznego. Działania plastyczne w różnych materiałach, technikach i formach.

10. Sztuka ludowa i zdobnictwo charakterystyczne dla danego regionu.

11. Różnorodne sposoby komunikowania (komunikacja pozawerbalna — język przestrzeni, koloru, ciała itp.).

12. Krajobraz kulturowy.

13. Kształtowanie otoczenia i form użytkowych (racjonalność, funkcjonalność, estetyka).

14. Podstawowa wiedza o teatrze i filmie.

Osiągnięcia

1. Rozpoznawanie wybitnych dzieł muzycznych.

2. Rozpoznawanie wybitnych dzieł plastycznych.

3. Własna aktywność muzyczna i plastyczna.

4. Dbanie o estetyczny wygląd własny i otoczenia.

JĘZYK OBCY

Cele edukacyjne

1. Osiągnięcie poziomu opanowania języka zapewniającego w miarę sprawną komunikację językową.

2. Lepsze poznanie kultury i spraw życia codziennego kraju języka nauczanego.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie w uczniach poczucia własnej wartości oraz wiary we własne możliwości językowe, m.in.

przez pozytywną informację zwrotną dotyczącą indywidualnych umiejętności lingwistycznych.

2. Stopniowe przygotowanie ucznia do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego.

3. Zapewnienie uczniom możliwości stosowania języka jako narzędzia przy wykonywaniu zespołowych projektów, zwłaszcza interdyscyplinarnych.

4. Rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur.

Treści nauczania

1. Rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia.

2. Rozwijanie sprawności czytania i pisania.

3. Poszerzenie repertuaru funkcji językowych umożliwiających postugiwanie się językiem obcym w sytuacjach życia codziennego.

4. Opanowanie bardziej rozwiniętych struktur gramatycznych stosowanych do wyrażania teraźniejszości, przeszłości i przyszłości.

5. Wzbogacenie słownictwa dotyczącego życia codziennego, ze szczególnym uwzględnieniem realiów kraju ojczystego oraz kraju/obszaru języka docelowego na podstawie oryginalnych materiałów językowych.

6. Rozszerzenie komponentu kulturowo-cywilizacyjnego, z ukierunkowaniem na styl życia i zachowania w kraju języka docelowego.

7. Rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu języka.

8. Rozwój indywidualnych strategii uczenia się.

Osiągnięcia

1. Sprawność rozumienia ze słuchu:

- 1) rozumienie ogólnego sensu oraz głównych punktów dialogów i wypowiedzi rodzimych użytkowników języka,
- 2) rozumienie sensu prostych wypowiedzi w różnych warunkach odbioru (np. rozmowa przez telefon, komunikat na dworcu),
- 3) rozumienie sensu wypowiedzi zawierającej niezrozumiałe elementy, których znaczenia uczeń może domyślić się z kontekstu.

2. Sprawność mówienia:

- 1) formułowanie krótkich, płynnych i spójnych wypowiedzi na określone tematy z zastosowaniem form gramatycznych odpowiednich do wyrażania teraźniejszości, przeszłości i przyszłości,

2) wykorzystanie znajomości fonetyki w stopniu zapewniającym zrozumiałość wypowiedzi dla rodzimego użytkownika języka,

3) inicjowanie, podtrzymywanie i kończenie prostej rozmowy,

4) wyrażanie własnych opinii oraz relacjonowanie wypowiedzi innych osób,

5) właściwa reakcja językowa na wypowiedź rozmówcy.

3. Sprawność czytania:

1) rozumienie dłuższych i bardziej złożonych tekstów,

2) rozumienie prostego tekstu narracyjnego,

3) rozumienie ogólnego sensu tekstu, który zawiera fragmenty niezrozumiałe,

4) rozumienie ogólnego sensu obszerniejszego tekstu przy pobieżnym czytaniu,

5) wyszukiwanie żądanej informacji lub szczegółu z częściowo niezrozumianego tekstu.

4. Sprawność pisania:

1) formułowanie, w miarę zróżnicowanej pod względem morfosyntaktycznym i leksykalnym, wypowiedzi pisemnej,

2) sformułowanie i zapisanie własnego oraz otrzymanego komunikatu,

3) napisanie krótkiego listu,

4) sporządzenie prostej i spójnej notatki z czyjejś wypowiedzi,

5) prawidłowe stosowanie zasad ortografii i podstaw interpunkcji.

5. Inne umiejętności:

1) klasyfikowanie faktów i informacji, selekcjonowanie informacji,

2) korzystanie ze słownika jedno- i dwujęzycznego oraz innych źródeł informacji.

MATEMATYKA

Cele edukacyjne

1. Przygotowywanie uczniów do wykorzystania wiedzy matematycznej do rozwiązywania problemów z zakresu różnych dziedzin kształcenia szkolnego oraz życia codziennego; budowanie modeli matematycznych dla konkretnych sytuacji.

2. Przyswajanie przez uczniów języka matematyki; dostrzeganie oraz formułowanie, rozwiązywanie i dyskutowanie problemów.

3. Rozwijanie wyobraźni przestrzennej uczniów.

Zadania szkoły

1. Kształtowanie umiejętności myślenia i jasnego formułowania wypowiedzi.
2. Rozwijanie umiejętności uczniów w zakresie rozumienia tekstów sformułowanych w języku matematyki.
3. Rozwijanie umiejętności opisywania w języku matematyki prostych sytuacji.
4. Ułatwianie dostrzegania problemów i badania ich w konkretnych przypadkach, przez prowadzenie prostych rozumowań matematycznych.

Treści nauczania

1. Liczby wymierne i działania na nich, przykłady wykorzystania kalkulatora; porównywanie liczb wymiernych; procenty i ich zastosowania praktyczne; potęga o wykładniku całkowitym; własności potęgowania; pierwiastki i ich podstawowe własności.
2. Przybliżenia dziesiętne liczb rzeczywistych; przykłady liczb niewymiernych.
3. Zapisywanie wyrażeń algebraicznych oraz obliczanie ich wartości liczbowych; wzory skróconego mnożenia.
4. Przykłady funkcji (również nieliczbowych i nieliniowych); odczytywanie własności funkcji z wykresu.
5. Równanie liniowe z jedną niewiadomą, nierówność liniowa z jedną niewiadomą; układ równań liniowych z dwiema niewiadomymi i jego interpretacja geometryczna.
6. Zbieranie, porządkowanie i przedstawianie danych (tam gdzie to możliwe — z użyciem technologii informacji).
7. Proste doświadczenia losowe.
8. Wielokąty, koło i okrąg; symetralna odcinka i dwusieczna kąta; kąt środkowy i kąt wpisany, cechy przystawiania trójkątów, okrąg wpisany w trójkąt, okrąg opisany na trójkącie.
9. Przykłady przekształceń geometrycznych.
10. Obwód i pole wielokąta; pole koła i długość okręgu.
11. Twierdzenia o związkach miarowych w figurach; twierdzenie Pitagorasa i jego zastosowania; figury podobne.
12. Prostopadłość i równoległość w przestrzeni; graniastosłupy proste, ostrosłupy i bryły obrotowe (walec, stożek, kula); obliczanie pól powierzchni i objętości wielościanów oraz brył obrotowych.

Osiągnięcia

1. Przeprowadzanie nieskomplikowanych rozumowań matematycznych.
2. Posługiwanie się własnościami liczb i działań oraz własnościami figur przy rozwiązywaniu zadań.
3. Posługiwanie się kalkulatorem przy rozwiązywaniu typowych zadań.
4. Dostrzeganie, wykorzystywanie i interpretowanie zależności funkcyjnych; interpretowanie związków wyrażonych za pomocą wzorów, wykresów, schematów, diagramów, tabel.
5. Prezentowanie z użyciem języka matematyki wyników badania prostych zagadnień.

FIZYKA I ASTRONOMIA**Cele edukacyjne**

1. Budzenie zainteresowań prawidłowościami świata przyrody.
2. Prezentowanie wyników własnych obserwacji, eksperymentów i przemyśleń.
3. Poznanie podstawowych praw opisujących przebieg zjawisk fizycznych i astronomicznych w przyrodzie.
4. Wykorzystanie wiedzy fizycznej w praktyce życia codziennego.

Zadania szkoły

1. Zapoznanie uczniów z podstawowymi prawami przyrody.
2. Stworzenie możliwości przeprowadzania doświadczeń fizycznych.
3. Zapoznanie z metodami obserwowania, badania i opisywania zjawisk fizycznych i astronomicznych.
4. Ukazanie znaczenia odkryć w naukach przyrodniczych dla rozwoju cywilizacji i rozwiązywania problemów współczesnego świata.

5. Kształcenie umiejętności krytycznego korzystania ze źródeł informacji.

Treści nauczania

1. Właściwości materii.
2. Stany skupienia materii. Kinetyczny model budowy materii.
3. Ruch i siły.
4. Opis ruchów prostoliniowych. Ruch drgający (jakościowo), ruchy krzywoliniowe. Oddziaływania me-

chaniczne i ich skutki. Równowaga mechaniczna. Zasada zachowania pędu. Zasady dynamiki. Oddziaływania grawitacyjne. Loty kosmiczne.

5. Praca i energia.

6. Rodzaje energii mechanicznej. Zasada zachowania energii. Moc. Pierwsza zasada termodynamiki.

7. Przesyłanie informacji.

8. Fale dźwiękowe. Fale elektromagnetyczne. Rozchodzenie się światła — zjawiska odbicia i załamania. Barwy. Obrazy optyczne. Natura światła. Urządzenia do przekazywania informacji.

9. Elektryczność i magnetyzm.

10. Ładunki elektryczne i ich oddziaływanie. Pole elektryczne.

11. Obwód prądu stałego. Prawa przepływu prądu stałego. Źródła napięcia. Pole magnetyczne. Zjawisko indukcji elektromagnetycznej (jakościowo). Wytwarzanie i przesyłanie energii elektrycznej.

12. Mikroskopowy model zjawisk elektrycznych.

13. Budowa atomu. Energia jądrowa. Promienianie jądrowe.

14. Układ Słoneczny. Elementy kosmologii.

Osiągnięcia

1. Umiejętność obserwowania i opisywania zjawisk fizycznych i astronomicznych.

2. Umiejętność posługiwania się metodami badawczymi typowymi dla fizyki i astronomii.

3. Umiejętność wykonywania pomiarów prostych i złożonych.

4. Opisywanie zjawisk fizycznych i rozwiązywanie problemów fizycznych i astronomicznych z zastosowaniem modeli i technik matematycznych.

CHEMIA

Cele edukacyjne

1. Nabycie umiejętności obserwacji i opisu zjawisk chemicznych zachodzących w otaczającym świecie.

2. Poznanie znaczenia wiedzy chemicznej w procesach przetwarzania materii przez człowieka.

3. Nabycie umiejętności i nawyku postępowania zgodnego z zasadami dbałości o własne zdrowie i ochronę środowiska.

Zadania szkoły

1. Ukształtowanie myślenia prowadzącego do zrozumienia poznanej wiedzy chemicznej i posługiwania się nią w różnych sytuacjach życiowych.

2. Zapoznanie uczniów z właściwościami substancji chemicznych i bezpiecznym obchodzeniem się z nimi.

3. Umożliwienie uczniom zdobycia wiadomości i umiejętności zarówno praktycznych, jak i stanowiących podstawę do kształcenia w następnych etapach.

Treści nauczania

1. Substancje i przemiany chemiczne w otoczeniu człowieka. Metale i niemetale, mieszaniny, powietrze jako mieszanina gazów, tlen i azot — właściwości, tlenki, zanieczyszczenia powietrza.

2. Budowa atomu: jądro i elektrony, składniki jądra, izotopy. Promieniotwórczość i jej różnorodne konsekwencje. Atomy, jony i cząsteczki, pierwiastki i związki chemiczne, symbole chemiczne, wartościowość pierwiastków. Wiązania chemiczne — jonowe i atomowe.

3. Teoria atomistyczno-cząsteczkowa — nieciągłość budowy materii. Układ okresowy pierwiastków chemicznych — sposób usystematyzowania pierwiastków.

4. Wagowe stosunki stechiometryczne w związkach chemicznych i reakcjach chemicznych — masa atomowa i cząsteczkowa, prawo stałości składu, prawo zachowania masy.

5. Reakcje chemiczne i równania reakcji chemicznych.

6. Woda i roztwory wodne — zagrożenia cywilizacyjne wynikające z jej zanieczyszczeń.

7. Roztwory, rozpuszczalność, stężenia procentowe roztworów — podstawowe obliczenia.

8. Typy związków nieorganicznych: kwasy, zasady, wodorotlenki, dysocjacja jonowa, odczyn roztworu, pH — w ujęciu jakościowym. Sole: reakcje substancji o właściwościach kwasowych z substancjami o właściwościach zasadowych, podstawowe właściwości i zastosowania wybranych soli.

9. Surowce i tworzywa pochodzenia mineralnego: węgiel kamienny, ropa naftowa, gaz ziemny, wapień, gips, szkło.

10. Węgiel i jego związki. Proste węglowodory nasycone i nienasycone, alkohole, kwasy karboksylowe, mydła, estry, tłuszcze, cukry, białka jako podstawowe składniki organizmów żywych, tworzywa sztuczne.

11. Działanie niektórych substancji na organizm człowieka: leki, trucizny, alkohole, narkotyki, nawozy, środki ochrony roślin.

Osiągnięcia

1. Określanie właściwości różnorodnych substancji oraz ich powiązanie z zastosowaniem i wpływem na środowisko naturalne.

2. Wyjaśnianie przebiegu prostych procesów chemicznych i zapisywanie poznanych reakcji chemicznych w postaci równań.

3. Projektowanie i przeprowadzanie prostych doświadczeń chemicznych.

4. Bezpieczne posługiwanie się prostym sprzętem laboratoryjnym, substancjami i wyrobami o poznanym składzie chemicznym.

5. Dostrzeganie przemian chemicznych w otoczeniu oraz czynników wpływających na ich przebieg.

6. Wykonywanie prostych obliczeń stechiometrycznych.

BIOLOGIA

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie zainteresowań biologicznych i skłanianie do samodzielnego poznawania świata żywego.

2. Poznawanie różnorodności świata żywego i środowisk życia organizmów.

3. Poznanie i zrozumienie podstawowych procesów życiowych organizmów.

4. Zrozumienie zasad funkcjonowania organizmu człowieka i kształtowanie zachowań prozdrowotnych.

5. Kształcenie zachowań ukierunkowanych na ochronę środowiska przyrodniczego.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie projektowania i prowadzenia obserwacji i doświadczeń biologicznych.

2. Ukazywanie różnorodności złożoności świata żywego.

3. Ukazywanie uwarunkowań i prawidłowości przebiegu procesów i zjawisk biologicznych.

4. Motywowanie do przestrzegania zasad higieny osobistej i podejmowania odpowiedzialności za zdrowie i życie własne i innych.

5. Umożliwienie podejmowania działań na rzecz najbliższego środowiska przyrodniczego i szacunku dla zwierząt.

Treści nauczania

1. Struktura organizmu i funkcje, jakim ona służy (komórki, tkanki, organy).

2. Przykłady różnych sposobów pełnienia tych samych funkcji życiowych przez organizmy, zależnie od warunków środowiska.

3. Budowa i funkcjonowanie układów organizmu człowieka.

4. Stan zdrowia i choroby. Przykłady chorób zakaźnych oraz patologii w działaniu narządów; elementy epidemiologii, profilaktyki i leczenia omawianych chorób.

5. Etapy biologicznego i psychicznego rozwoju człowieka i potrzeby z nimi związane.

6. Informacja dziedziczna; cechy organizmu wynikające z wpływu genów i oddziaływań środowiskowych.

7. Relacje wewnątrz- i międzygatunkowe w przyrodzie. Krążenie materii i przepływ energii w różnych układach przyrodniczych.

8. Działania człowieka w środowisku przyrodniczym i ich konsekwencje.

Osiągnięcia

1. Formułowanie hipotez. Analizowanie i interpretowanie wyników obserwacji i doświadczeń wraz z oceną ich wiarygodności.

2. Gromadzenie, integrowanie, opracowywanie i interpretowanie wiedzy z różnych dziedzin niezbędnej do wyjaśnienia procesów życiowych.

3. Interpretowanie zależności między budową i funkcją układów i narządów w organizmie człowieka. Postrzeganie funkcjonowania organizmu ludzkiego jako integralnej całości.

4. Interpretowanie zależności między środowiskiem życia organizmu a jego budową i funkcjonowaniem.

5. Analizowanie struktury i funkcjonowania wybranych ekosystemów.

6. Ocenianie zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym w wyniku oddziaływania człowieka i ich wpływu na jakość życia i umiejętności odnajdywania środków zaradczych.

7. Analizowanie przyczyn zakłóceń stanu zdrowia człowieka, przewidywanie skutków własnych decyzji w tym zakresie. Prowadzenie zdrowego trybu życia.

GEOGRAFIA

Cele edukacyjne

1. Budzenie zainteresowania szeroko rozumianą przestrzenią geograficzną (własnym regionem, terytorium Polski, Europy, świata) oraz przygotowanie do swobodnego poruszania się w niej.

2. Kształtowanie w uczniach:

- 1) poszanowania innych narodów, systemów wartości i sposobów życia,
- 2) poczucia odpowiedzialności za swoje środowisko życia (geograficzne i społeczne), gotowości uczestniczenia w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności.

3. Uświadomienie wartości, jaką jest własny region i kraj oraz ich dziedzictwo kulturowe.

4. Przystwojenie informacji podstawowych umożliwiających realizację ustępów 1—3.

Zadania szkoły

Stwarzanie uczniom sprzyjających warunków do:

- 1) korzystania z możliwie różnorodnych źródeł wiedzy geograficznej, w tym z własnych obserwacji terenowych, ze szczególnym uwzględnieniem swojej gminy (powiatu),
- 2) uczenia się czynnego, kształtującego dociekliwość, refleksyjność, zdrowy krytycyzm, chęć działania,
- 3) kształtowania postawy szacunku dla przyrody.

Treści nauczania

1. Ziemia jako część Wszechświata.
2. Ziemia jako środowisko życia, jej historia i obraz współczesny.
3. Interakcja Ziemia — człowiek.
4. Gospodarowanie zasobami naturalnymi Ziemi.
5. Współczesne przemiany gospodarcze, społeczne i polityczne na kontynentach i w wybranych państwach.
6. Źródła konfliktów i próby ich rozwiązywania (na wybranych przykładach).
7. Potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski (na treści dotyczące Polski należy zarezerwować nie mniej niż 1/3 czasu przeznaczanego na geografie w gimnazjum).
8. Polska na tle Europy i świata.
9. Problemy integracyjne na świecie, w Europie i w Polsce.

10. Przykłady ochrony krajobrazu na świecie i w Polsce.

Osiągnięcia

1. Całościowe widzenie regionów i miejsc (Polski i świata).

2. Lokalizowanie miejsc na powierzchni Ziemi i orientowanie się w ich wzajemnym położeniu za pomocą map.

3. Gromadzenie, interpretowanie i prezentowanie wiedzy geograficznej.

4. Ocenianie w kategoriach geograficznych działalności gospodarczej, społecznej i politycznej oraz działań własnych.

5. Przewidywanie zmian w przyrodzie i w działaniach ludzi na podstawie uzyskanych informacji.

6. Korzystanie z możliwie różnych źródeł informacji.

7. Stosowanie wiedzy geograficznej w życiu.

TECHNIKA

Cele edukacyjne

Przygotowanie do życia w cywilizacji technicznej.

Zadania szkoły

Zorganizowanie warunków do samodzielnego działania technicznego z wykorzystaniem typowych metod stosowanych w podstawowych dziedzinach techniki.

Treści nauczania

1. Prezentacja wybranych wielkich polskich i zagranicznych wynalazców w dziedzinie techniki.
2. Związki techniki z rozwojem kultury i różnych dyscyplin wiedzy technicznej.
3. Projektowanie i konstruowanie; ochrona praw autorskich, wynalazczość, ochrona patentowa; młodzieżowy ruch twórczości technicznej.
4. Materiały konstrukcyjne; wymagania użytkowe, bezpieczeństwa, ekonomiczne i konstrukcyjne.
5. Planowanie pracy indywidualnej i zespołowej, podział pracy, koordynacja działań, rachunek ekonomiczny.
6. Technologie — narzędzia i urządzenia techniczne stosowane do przetwarzania różnych materiałów; pomiary i regulacje techniczne.

7. Problemy bezpiecznego wykorzystania wytworów współczesnej techniki; urządzenia techniczne stosowane w środowisku życia ucznia; bezpieczeństwo poruszania się po drogach.

Osiągnięcia

1. Określanie i ocenianie własnych mocnych i słabych cech ujawnianych w działaniach technicznych indywidualnych i zespołowych; ocenianie własnych możliwości sprostania wymaganiom wstępnie wybranego zawodu (stanowiska pracy).

2. Stosowanie różnorodnych metod i środków (symboli, rysunków, kodów i zdjęć) w porozumiewaniu się na temat zagadnień technicznych.

3. Czytanie i sporządzanie prostych dokumentacji technicznych.

4. Bezpieczne i wydajne posługiwanie się podstawowymi narzędziami, przyrządami i urządzeniami, dobieranie narzędzi oraz utrzymywanie ich w stanie sprawności.

5. Eksploatacja urządzeń i systemów technicznych związanych z życiem codziennym z uwzględnieniem zasad i reguł bezpieczeństwa, w tym korzystanie z dróg i pojazdów.

INFORMATYKA

Cele edukacyjne

Przygotowanie do aktywnego i odpowiedzialnego życia w społeczeństwie informacyjnym.

Zadania szkoły

1. Stworzenie warunków do osiągnięcia umiejętności posługiwania się komputerem, jego oprogramowaniem i technologią informacyjną.

2. Zainteresowanie uczniów rozwojem wiedzy informacyjnej oraz nowymi możliwościami dostępu do informacji i komunikowania się.

3. Wspomaganie uczniów w ich rozpoznaniu własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia.

Treści nauczania

1. Posługiwanie się sprzętem i korzystanie z usług systemu operacyjnego.

Podstawowe elementy komputera i ich funkcje.

Zasady bezpiecznej pracy z komputerem.

Podstawowe usługi systemu operacyjnego.

Podstawowe zasady pracy w sieci lokalnej i globalnej.

2. Rozwiązywanie problemów za pomocą programów użytkowych.

Formy reprezentowania i przetwarzania informacji przez człowieka i komputer.

Redagowanie tekstów i tworzenie rysunków za pomocą komputera.

Tworzenie dokumentów zawierających tekst, grafikę i tabele.

Wykorzystanie arkusza kalkulacyjnego do rozwiązywania zadań z programu nauczania gimnazjum i codziennego życia.

Korzystanie z multimedialnych źródeł informacji.

Przykłady różnych form organizacji danych. Przykłady wyszukiwania i zapisywania informacji w bazach danych.

Przykłady zastosowań komputera jako narzędzia dostępu do rozproszonych źródeł informacji i komunikacji na odległość.

3. Rozwiązywanie problemów w postaci algorytmicznej.

Algorytmy wokół nas, przykłady algorytmów rozwiązywania problemów praktycznych i szkolnych. Ścisłe formułowanie sytuacji problemowych. Opisywanie algorytmów w języku potocznym. Zapisywanie algorytmów w postaci procedur, które może wykonać komputer. Przykłady algorytmów rekurencyjnych. Rozwiązywanie umiarkowanie złożonych zadań metodą zstępującą. Przykłady testowania i oceny algorytmów.

4. Modelowanie i symulacja za pomocą komputera.

Symulowanie zjawisk o znanych prostych modelach. Modelowanie a symulacja.

Przykłady tworzenia prostych modeli.

5. Społeczne, etyczne i ekonomiczne aspekty rozwoju informatyki.

Pożytki wynikające z rozwoju informatyki i powszechnego dostępu do informacji. Konsekwencje dla osób i społeczeństw. Zagrożenia wychowawcze: szkodliwe gry, deprawujące treści, uzależnienie. Zagadnienia etyczne i prawne związane z ochroną własności intelektualnej i ochroną danych.

Osiągnięcia

1. Wybieranie, łączenie i celowe stosowanie różnych narzędzi informatycznych do rozwiązywania typowych praktycznych i szkolnych problemów ucznia.

2. Korzystanie z różnych, w tym multimedialnych i rozproszonych źródeł informacji dostępnych za pomocą komputera.

3. Rozwiązywanie umiarkowanie złożonych problemów przez stosowanie poznanych metod algorytmicznych.

4. Dostrzeganie korzyści i zagrożeń związanych z rozwojem zastosowań komputerów.

WYCHOWANIE FIZYCZNE**Cele edukacyjne**

1. Zrozumienie przez ucznia powodów i sensu jego starań o ciało, o sprawność, o zdrowie i urodę, jako warunek szacunku wobec siebie i wobec innych.

2. Uzewnętrznienie, przyjęcie i uznanie przez ucznia postulatów racjonalnej troski o witalną gotowość organizmu do przeciwstawienia się negatywnym skutkom cywilizacji, która warunkuje jego życiowe osiągnięcia.

3. Doskonalenie sprawności kondycyjnej i koordynacyjnej.

Zadania szkoły

1. Przekazywanie wiedzy, która podtrzyma potrzebę systematycznej aktywności fizycznej uczniów, potwierdzającej zdrowotne nawyki, oraz znajomość zasad zdrowego życia.

2. Stymulowanie różnorodnych form aktywności fizycznej uczniów, wspierającej ich rozwój, szczególnie w okresie stabilizacji postawy ciała.

3. Organizowanie zajęć w wybranych dziedzinach rekreacyjno-sportowych i turystycznych.

4. Organizowanie zajęć fakultatywnych z zakresu „sportów całego życia”.

Treści nauczania

1. Ćwiczenia kształtujące i korygujące postawę ciała, oddechowe, kompensacyjne.

2. Ćwiczenia z obciążeniem na zmiennych dystansach, z wykorzystaniem przyborów i przyrządów.

3. Marsze, biegi, wspinanie, dźwiganie, skoki, gimnastyka, gry sportowo-rekreacyjne.

4. Organizowanie i sędziowanie zawodów sportowych, rekreacyjnych i turystycznych.

5. Zasady funkcjonowania organizmu, regeneracji sił i czynnego odpoczynku, zapobieganie chorobom i uzależnieniom.

Osiągnięcia

1. Diagnozowanie własnej sprawności fizycznej i umiejętności ruchowych.

2. Hartowanie organizmu i dbałość o higienę i zdrowie.

3. Dbłość o prawidłową postawę ciała.

4. Aktywność ruchowa o charakterze rekreacyjno-sportowym w dwóch wybranych formach indywidualnych i dwóch zespołowych.

5. Pełnienie roli organizatora, widza i sędziego w wybranych dyscyplinach rekreacyjnych i sportowych.

JĘZYK MNIEJSZOŚCI NARODOWEJ LUB GRUPY ETNICZNEJ

(w szkołach organizujących nauczanie tego języka jako ojczystego)

Cele edukacyjne

1. Opanowanie języka ojczystego zapewniające sprawną komunikację językową w różnych sytuacjach prywatnych i publicznych.

2. Uczestniczenie w kulturze, szczególnie w wymiarze symbolicznym, tak by stawała się osobistą własnością młodego człowieka.

3. Wszechstronny rozwój ucznia jako przygotowanie do aktywnej obecności w społeczeństwie.

4. Zdolność ucznia do odnajdywania swojego miejsca w warunkach wielokulturowości.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie w uczniach poczucia własnej wartości, tożsamości narodowej (etnicznej) oraz wiary we własne możliwości językowe.

2. Kształcenie i doskonalenie umiejętności mówienia, słuchania, czytania, pisanie, odbioru różnorodnych tekstów kultury.

3. Tworzenie sytuacji, w których uczenie się języka następuje poprzez świadome i refleksyjne jego używanie (bez obciążenia wiedzą teoretyczną).

4. Rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i poszanowania innych kultur.

5. Integrowanie różnych płaszczyzn kulturowych, stwarzanie możliwości uczestnictwa w kulturze współczesnej na bazie obcowania z tradycją.

6. Ukazywanie wkładu danej mniejszości w kulturę polską i rozwój Polski.

Treści nauczania

1. Rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu, mówienia oraz czytania i pisanie.

2. Utrwalenie i poszerzenie funkcji językowych umożliwiających posługiwanie się językiem w sytuacjach życia codziennego.

3. Opanowanie funkcjonalnych struktur gramatycznych.

4. Wzbogacanie słownictwa dotyczącego życia codziennego w oparciu o materiały językowe.

5. Wielopłaszczyznowe wykorzystanie tekstu literackiego; akcentowanie wartości ideowych, moralnych, estetycznych; wprowadzenie pojęć z zakresu historii i teorii literatury (kompozycja, narracja, podmiot liryczny, symbol, kontrast, środki wyrazu artystycznego).

6. Stosowanie różnych form wypowiedzi pisemnej (opowiadanie, streszczenie, opis, charakterystyka, sprawozdanie).

7. Wprowadzanie uczniów w technikę uczenia się i wyposażenie ich w narzędzia samodzielnej pracy umysłowej.

Osiągnięcia

Najistotniejszym osiągnięciem jest rozbudzenie zaangażowania do języka, historii i kultury ojczystej.

1. Wyrównywanie poziomu i rozwijanie umiejętności wyniesionych ze szkoły podstawowej w zakresie mówienia, słuchania, czytania i pisania:

- 1) budowanie wypowiedzi mówionych i pisanych zgodnie z intencją i okolicznościami (w związku z sytuacjami życiowymi i lekturą),
- 2) rozpoznawanie i tworzenie wypowiedzi informujących, opisujących, wartościujących oraz służących wyrażaniu opinii, przekonywaniu i uzasadnianiu poglądów,
- 3) dokonywanie celowych zabiegów redakcyjnych w zakresie poprawiania i parafrazowania tekstów własnych i cudzych,
- 4) operowanie strukturami gramatycznymi odpowiednio do sytuacji i kontekstu wypowiedzi.

2. Samokształcenie:

- 1) poszukiwanie informacji w różnych źródłach i ich porządkowanie,
- 2) umiejętne i rozumne korzystanie ze środków masowego przekazu; klasyfikowanie i selekcjonowanie informacji.

3. Odbiór tekstów kultury:

- 1) dostrzeganie i omawianie swoistych właściwości poznawanych utworów i tekstów kultury,
- 2) rozpoznawanie wartości w utworach oraz próby ich oceny na tle wartości uniwersalnych,
- 3) twórcze wykonywanie utworów w żywym słowie lub innych formach artystycznych.

Lektura

1. Utwory prozatorskie i poetyckie wprowadzające w tradycję i współczesność literacką — stosownie do możliwości i potrzeb.

2. Teksty reprezentatywne dla różnych rodzajów, gatunków i form artystycznego wyrazu, ze szczególnym uwzględnieniem utworów epickich, w tym odmian prozy fabularnej i historycznej.

3. Teksty użytkowe, publicystyczne, popularnonaukowe oraz inne teksty kultury wysokiej i masowej.

ETYKA⁴

Cele edukacyjne

1. Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych.

2. Rozpoznawanie podstawowych wartości i dokonywanie właściwej ich hierarchizacji.

3. Podjęcie odpowiedzialności za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne.

Zadania szkoły

1. Uświadamianie ważnych problemów moralnych i sposobów ich rozwiązywania.

2. Ukazywanie znaczenia zasad moralnych dla rozwoju osobistego człowieka, kształtowania się relacji między ludźmi oraz życia społecznego, gospodarczego i politycznego.

3. Ułatwianie nawiązywania więzi z własną rodziną, krajem oraz jego kulturą, umożliwiających rzeczywiste otwieranie się na różnorodność kultur w otaczającym świecie.

4. Umożliwienie rozwijania umiejętności prezentacji własnego stanowiska w dialogu z innymi i demokratycznego współdecydowania.

Treści nauczania

1. Człowiek jako osoba; natura i godność człowieka.

2. Rola i znaczenie sumienia w ocenie moralnej i dla wewnętrznego rozwoju człowieka.

3. Samowychowanie jako droga rozwoju.

4. Główne problemy współczesnej etyki.

5. Człowiek wobec wartości; człowiek wobec cierpienia i śmierci.

6. Moralność a religia, wiedza i polityka.

7. Wskazania moralne w religii chrześcijańskiej.

8. Wskazania moralne w innych religiach świata.

9. Moralne aspekty stosunku człowieka do świata przyrody.

10. Praca i jej wartość dla człowieka, znaczenie etyki zawodowej.

Osiągnięcia

1. Dokonywanie wyboru wartości i tworzenie ich hierarchii.

⁴ Nauczanie religii jest realizowane zgodnie z odrębnymi przepisami.

2. Rozstrzygnięcie wątpliwości i problemów moralnych zgodnie z przyjętą hierarchią wartości i dobrem wspólnym.

3. Stosowanie zasad harmonijnego współistnienia i współdziałania ze środowiskiem społecznym i przyrodniczym.

ŚCIEŻKI EDUKACYJNE

EDUKACJA FILOZOFICZNA

Cele edukacyjne

1. Wdrażanie do refleksji i logicznego myślenia.
2. Kształtowanie wrażliwości moralnej.
3. Zachęcanie do bliższego i głębszego poznania samego siebie.
4. Pogłębianie rozumienia rzeczywistości.

Zadania szkoły

1. Ukazanie filozofii jako:
  - 1) „umiłowania mądrości”,
  - 2) zachęty do zadawania zasadniczych pytań,
  - 3) drogi wiodącej do lepszego poznania prawdy,
  - 4) jednego z fundamentów klasycznej kultury.
2. Sprzyjanie intelektualnemu rozwojowi ucznia.
3. Zwracanie uwagi na :
  - 1) specyfikę myślenia filozoficznego,
  - 2) różnicę między światem rzeczywistym a światem fantazji.
4. Ukazywanie roli naturalnego zdziwienia jako początku filozoficznego poznania.
5. Pomaganie w odpowiedzi na podstawowe pytania dotyczące szczególnie sensu życia ludzkiego.
6. Zaprezentowanie przykładów najważniejszych osiągnięć filozofii.
7. Pomoc uczniom w odkrywaniu własnej tożsamości.

Treści nauczania

1. Starożytne wezwanie: „Poznaj samego siebie” a zawsze aktualne pytania: Kim jestem? Skąd przychodzę? Dokąd zmierzam? Jaki jest sens życia ludzkiego?
2. Filozofia jako „umiłowanie mądrości”.
3. Starożytna Grecja jako miejsce narodzenia filozofii.

4. Najwybitniejsi przedstawiciele filozofii starożytnej: Sokrates, Platon, Arystoteles.

5. Klasyczna definicja prawdy. Poszukiwanie prawdy przez stulecia.

6. Przykłady wykorzystania klasycznej wiedzy filozoficznej do analizy współczesnych problemów.

7. Ogólna prezentacja dyscyplin filozoficznych.

8. Filozofia a nauki szczegółowe.

9. Koncepcja człowieka jako osoby, a więc istoty rozumnej, wolnej i zdolnej do poznania prawdy i dążącej do dobra.

10. Przykłady podstawowych i ponadczasowych prawd filozoficznych jako części duchowego dziedzictwa ludzkości.

Osiągnięcia

1. Znajomość najważniejszych pytań i pojęć filozoficznych.
2. Rozumienie człowieka jako bytu osobowego.
3. Lepsze rozumienie siebie i drugiego człowieka.
4. Umiejętność przedstawienia krótkiej charakterystyki dokonań Sokratesa, Platona i Arystotelesa.
5. Umiejętność analizy filozoficznej przeprowadzonej na dowolnym przykładzie.
6. Umiejętność filozoficznego określenia prawdy, wolności i innych wartości.

EDUKACJA PROZDROWOTNA

Cele edukacyjne

Kształtowanie zdrowego stylu życia i inspirowanie harmonijnego rozwoju.

Zadania szkoły

1. Stwarzanie warunków do kształtowania zdrowego stylu życia oraz harmonijnego rozwoju.
2. Uświadamianie własnej odpowiedzialności za ochronę swojego zdrowia.
3. Uświadamianie współzależności między wymiarami zdrowia, np. fizycznym, psychicznym i duchowym.

Treści nauczania

1. Higiena osobista i otoczenia:
  - 1) zasady pielęgnacji skóry,
  - 2) hałas, nadmierne nasłonecznienie.

2. Bezpieczeństwo i pierwsza pomoc:

- 1) przepisy bezpieczeństwa w domu, szkole, miejscu publicznym; potrzeby w zakresie bezpieczeństwa dzieci, osób starszych i niepełnosprawnych,
- 2) ryzyko związane z różnymi rodzajami aktywności i sytuacjami życiowymi, jego ocena i odpowiedzialność za jego podejmowanie,
- 3) pierwsza pomoc w najczęstszych przypadkach zagrożenia życia; wzywanie pomocy w nagłych wypadkach; zachowanie w sytuacjach katastrof.

3. Żywność i żywienie:

- 1) skład żywności, układanie jadłospisów, ich różnice ze względu na kulturę, wiek, stan zdrowia, rodzaj pracy,
- 2) higiena produkcji i przechowywania, przenoszenie i przechowywanie żywności, prawa konsumenta, reklama żywności.

4. Aktywność ruchowa i umysłowa:

- 1) aktywność fizyczna w różnych okresach życia i stanach zdrowia,
- 2) wypoczynek bierny i czynny,
- 3) higiena pracy umysłowej i snu,
- 4) osoby niepełnosprawne i ich potrzeby.

5. Zachowania sprzyjające i zagrażające zdrowiu — podejmowanie odpowiedzialnych wyborów.

6. Korzystanie z pomocy służby zdrowia.

7. Poczucie własnej wartości, dawanie i przyjmowanie wsparcia, asertywność.

8. Przyczyny i skutki używania m.in. środków psychoaktywnych, formy pomocy dla osób eksperymentujących i uzależnionych; sposoby radzenia sobie w sytuacjach trudnych.

Osiągnięcia

1. Rozpoznawanie czynników chroniących i czynników ryzyka wpływających na zdrowie i rozwój.
2. Podejmowanie działań na rzecz ochrony zdrowia.

EDUKACJA EKOLOGICZNA

Cele edukacyjne

1. Uświadamianie zagrożeń środowiska przyrodniczego, występujących w miejscu zamieszkania.
2. Budzenie szacunku do przyrody.

Zadania szkoły

1. Tworzenie warunków do poznawania współzależności między różnymi składnikami środowiska oraz

rozumienia przyczyn i skutków ingerencji człowieka w świat przyrody.

2. Kształtowanie proekologicznej motywacji uczniów.

Treści nauczania

1. Przyczyny i skutki niepożądanych zmian w atmosferze, biosferze, hydrosferze i litosferze.

2. Różnorodność biologiczna (gatunkowa, genetyczna oraz ekosystemów) — znaczenie jej ochrony.

3. Żywność — oddziaływanie produkcji żywności na środowisko.

4. Zagrożenia dla środowiska wynikające z produkcji i transportu energii; energetyka jądrowa — bezpieczeństwo i składowanie odpadów.

Osiągnięcia

1. Dostrzeganie, opisywanie i wyjaśnianie związków między naturalnymi składnikami środowiska, człowiekiem i jego działalnością.

2. Krytyczna analiza relacji między działalnością człowieka a stanem środowiska.

3. Organizowanie działań służących poprawie stanu środowiska w najbliższym otoczeniu.

4. Podejmowanie działań ekologicznych w najbliższym otoczeniu i we własnym życiu.

5. Umiejętność przestrzegania zasad ładu i porządku w miejscach publicznych.

EDUKACJA CZYTELNICZA I MEDIALNA

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie do korzystania z różnych źródeł informacji.
2. Umiejętność segregowania informacji i krytycznego ich odbioru.
3. Rozbudzanie potrzeb czytelniczych.
4. Przygotowanie do pracy samokształceniowej i wykorzystywania mediów jako narzędzi pracy intelektualnej.

5. Kształtowanie postawy szacunku dla polskiego dziedzictwa kulturowego w związku z globalizacją kultury masowej.

Zadania szkoły

1. Rozpoznanie i umiejętne kierowanie zainteresowaniami literackimi uczniów.
2. Tworzenie warunków do zdobywania informacji z różnych źródeł.

3. Rozwijanie wiedzy o komunikowaniu się ludzi bezpośrednio i przez media.

4. Ukazywanie zależności między formą i językiem mediów a zamierzeniami, postawami i kulturą twórców komunikatów artystycznych, informacyjnych, reklamowych i propagandowych.

5. Uświadomienie roli mass mediów i stosowanych przez nie środków i zabiegów socjotechnicznych.

6. Wprowadzenie uczniów w zasady procesu twórczego w produkcji medialnej.

7. Zapoznanie z fundamentalnymi dziełami medialnymi: fotografii, radia, filmu, telewizji i teatru, polskimi i zagranicznymi.

Treści nauczania

1. Dokumenty gromadzone w bibliotece i ich wartość informacyjna.

2. Opis i spis bibliograficzny; zestawienie tematyczne.

3. Pojęcia komunikacji medialnej: znak, symbol, kod, język, denotacja, konotacja.

4. Drogi, formy i kanały komunikowania się ludzi, funkcje komunikatów — psychologiczne podstawy komunikowania się ludzi.

5. Formy komunikatów medialnych: słownych, pisemnych, obrazowych, dźwiękowych, filmowych i multimedialnych.

6. Kody ikoniczne i symboliczne. Języki poszczególnych mediów. Formy i środki obrazowe. Fikcja w mediach.

7. Słowo, gest i ruch jako forma wypowiedzi w życiu i w teatrze, gry dramatyczne, inscenizacje, teatr szkolny.

8. Media jako środki poznania historii i współczesności. Komunikaty informacyjne i perswazyjne (reklamowe i propagandowe, public relations).

9. Podstawy projektowania i wykonywania różnych form komunikatów medialnych.

Osiągnięcia

1. Korzystanie ze zbiorów i warsztatu informacyjnego biblioteki, także za pomocą automatycznych systemów wyszukiwawczych.

2. Sporządzanie opisów bibliograficznych i bibliografii załącznikowej do własnych opracowań.

3. Sprawne, szybkie czytanie, notowanie i selekcjonowanie wiadomości.

4. Analizowanie komunikatów medialnych, odczytywanie znaków i kodów dosłownych i kontekstowych.

5. Rozpoznawanie użytych środków formalnych i ich służebność względem zamierzeń twórców w różnych formach przekazów medialnych.

6. Wykorzystywanie mediów jako źródeł informacji i opinii w samodzielnym dochodzeniu do wiedzy.

7. Postępowanie się różnymi formami komunikatów i narzędzi medialnych w procesie komunikowania, zdobywania, dokumentowania i prezentowania wiedzy.

8. Rozróżnianie komunikatów informacyjnych od perswazyjnych, przekazów przedstawiających rzeczywistość od interpretujących i fikcyjnych.

9. Umiejętność krytycznej analizy wartości oferty mediów i dokonywania właściwego wyboru w korzystaniu ze środków masowej komunikacji.

EDUKACJA REGIONALNA — DZIEDZICTWO KULTUROWE W REGIONIE

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie wiedzy o kulturze własnego regionu i jej związkach z kulturą narodową.

2. Kontakt ze środowiskiem lokalnym i regionalnym w celu wytworzenia bliskich więzi i zrozumienia różnorodnych przynależności człowieka.

3. Ugruntowanie poczucia tożsamości narodowej przez rozwój tożsamości regionalnej.

4. Rozwijanie wiedzy o historii regionu w powiązaniu z tradycjami własnej rodziny.

Zadania szkoły

1. Wprowadzanie w świat tradycji regionu i należących do niej wartości.

2. Wskazywanie przykładów umożliwiających integrację z kulturą regionu.

3. Wspieranie kontaktów z osobami i instytucjami zajmującymi się ochroną i pomnażaniem dziedzictwa kulturowego w regionie.

Treści nauczania

1. Położenie i zróżnicowanie przestrzenne elementów środowiska geograficznego regionu.

2. Rola regionu i jego związki z innymi regionami Polski.

3. Charakterystyka i pochodzenie społeczności regionalnej.

4. Elementy historii regionu i jego najwybitniejsi przedstawiciele.

5. Język regionalny, gwary i nazewnictwo regionalne, miejscowe nazwy, imiona i nazwiska.

6. Elementy dziejów kultury regionalnej, regionalne tradycje, obyczaje i zwyczaje, muzyka.

7. Główne zabytki przyrody i architektury w regionie.

8. Historia i tradycja własnej rodziny na tle historii i tradycji regionu.

Osiągnięcia

1. Odnajdywanie wartości, jaką stanowi wspólnota lokalna i jej kultura w życiu człowieka.

2. Prezentowanie własnego regionu i jego walorów oraz cech wyróżniających.

3. Działanie na rzecz ochrony regionalnego dziedzictwa kulturowego.

4. Udział w lokalnych inicjatywach kulturalnych.

5. Wybrane umiejętności regionalne (tańce, śpiewy).

OBRONA CYWILNA

Cele edukacyjne

Przygotowanie do prawidłowego współdziałania w przypadku wystąpienia zagrożenia zbiorowego.

Zadania szkoły

1. Kształcenie umiejętności udzielania pierwszej pomocy w nagłych wypadkach.

2. Przekazywanie uczniom wiedzy o zasadach zachowania się w stanach zagrożenia życia i zdrowia.

3. Uświadomienie uczniom znaczenia obrony cywilnej (ludzi, środowiska i dóbr materialnych) i wykształcenia właściwych zachowań w sytuacjach zagrożenia.

Treści nauczania

1. Główne zadania i organizacja sił i środków obrony cywilnej w okresie pokoju; formacje obrony cywilnej.

2. Ostrzeżenie i alarmowanie ludności o zagrożeniach.

3. Ochrona przed skutkami powodzi, pożaru i innych zagrożeń.

4. Powszechny obowiązek obrony.

5. Katastrofy drogowe i kolejowe — zasady zachowania się.

6. Źródła promieniowania jądrowego i jego skutki.

7. Sposoby znakowania substancji toksycznych (wybranych według katalogu ONZ).

8. Zasady pierwszej pomocy w nagłych wypadkach.

Osiągnięcia

1. Ocenianie wydarzeń zagrażających życiu i ujmowanie ich w związku przyczynowo-skutkowe.

2. Opisywanie i ocenianie sytuacji wymagających od ludzi wspólnego działania oraz podporządkowania się pewnym rygorom (zarządzeniom).

3. Przyjmowanie odpowiedzialności za zdrowie (życie) własne i innych.

4. Udzielanie pierwszej pomocy poszkodowanym.

EDUKACJA EUROPEJSKA

Cele edukacyjne

1. Określenie miejsca i roli Polski i Polaków w integrującej się Europie.

2. Rozwijanie tożsamości europejskiej budowanej na gruncie miłości do małej i wielkiej ojczyzny.

3. Ukazywanie procesu integracji jako środka prowadzącego do przyśpieszenia transformacji ustrojowej i osiągnięcia warunków do długofalowego rozwoju kraju.

Zadania szkoły

1. Ukazanie zasad funkcjonowania najważniejszych organizacji europejskich.

2. Zapoznanie z celami, podstawami ustrojowymi i instytucjonalnymi Unii Europejskiej.

3. Wskazywanie konkretnych form i możliwości współpracy młodzieżowej oraz uczestnictwa w życiu publicznym zintegrowanej Europy.

Treści nauczania

1. Polska w Europie. Przykłady najważniejszych wzajemnych związków między Polską a innymi państwami europejskimi w przeszłości.

2. Zasady ładu europejskiego opartego na wspólnej, historycznej podstawie cywilizacyjnej: filozofii greckiej, prawie rzymskim i Biblii.

3. Twórcy Wspólnot Europejskich: R. Schuman, A. de Gasperi, K. Adenauer i inni.

4. Cele i założenia Wspólnot Europejskich. Krótka historia traktatów.

5. Wielość koncepcji rozwoju Unii Europejskiej.

6. Rada Europejska, Rada Unii Europejskiej, Komisja Europejska, Parlament Europejski, Europejski Trybunał Sprawiedliwości, Trybunał Rewidentów Księgowych.

7. Jednolity Rynek Europejski (swobodny przepływ osób, towarów, kapitału i usług). Waluta europejska.

8. Polityka edukacyjna Unii Europejskiej: między odrębnością programową i formami współdziałania. Programy współpracy i wymiany młodzieży. Wymienialność dyplomów. Nauka języków obcych.

9. Proces integracji Polski z Unią Europejską. Procedury negocjacyjne. Koszty i korzyści wynikające z członkostwa w Unii Europejskiej dla polskiego obywatela.

10. Bezpieczeństwo europejskie. NATO, OBWE, ONZ.

11. Rada Europy.

12. Grupa Wyszehradzka. Inne organizacje regionalne.

13. Prawa człowieka.

14. Duchowy wymiar wspólnoty europejskiej (prześlanie Jana Pawła II).

Osiągnięcia

1. Rozumienie procesów integracyjnych zachodzących w Europie.

2. Wyjściowa postawa otwartości i dialogu wznosząca się ponad uprzedzenia i stereotypy etniczne.

3. Znajomość najważniejszych instytucji europejskich.

4. Przykłady umiejętności potrzebnych w nawiązaniu współpracy europejskiej na poziomie indywidualnym, grupowym i państwowym.

5. Przyniesienie się do powstawania świadomości: „jestem Polakiem, więc jestem Europejczykiem”.

KULTURA POLSKA NA TLE TRADYCJI ŚRÓDZIEMNOMORSKIEJ

Cele edukacyjne

1. Rozumienie ciągłości rozwoju kultury i trwałości ludzkich osiągnięć.

2. Wiązanie aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych z przeszłością.

3. Dostrzeganie w kulturze antycznej korzeni tożsamości kulturowej Polski i Europy.

Zadania szkoły

Uświadomienie uczniom związków współczesnej kultury (przede wszystkim polskiej) z kulturą grecką, rzymską i chrześcijańską.

1. Przygotowanie uczniów do samodzielnego poszukiwania źródeł i przyczyn konkretnych zjawisk naszej cywilizacji i kultury.

2. Ułatwienie rozumienia aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych i kulturalnych przy wykorzystaniu szeroko rozumianej wiedzy o świecie starożytnym.

3. Ułatwienie rozumienia i stosowania popularnych zwrotów, sentencji, powiedzeń i wyrażenia tacińskich, z czasów starożytnych i późniejszych, obecnych w kulturze i języku polskim.

4. Ułatwienie posługiwania się terminologią współczesną opartą na językach klasycznych i nowożytnych.

Treści nauczania

1. Chronologia starożytności.

2. Elementy historii i geografii świata starożytnego.

3. Wybrane zagadnienia z życia codziennego Greków i Rzymian.

4. Znaczenie mitologii, misterii, obrzędów, świąt i uroczystości.

5. Rola igrzysk olimpijskich i widowisk teatralnych.

6. Podstawowe wiadomości o dziejach języka, alfabetu, pisma.

7. Przykłady literatury i sztuki starożytnej Grecji i Rzymu.

8. Powstawanie kultury chrześcijańskiej i jej związki z kulturą Grecji i Rzymu.

9. Obecność wartości świata starożytnego w średniowieczu i nowożytnej Europie.

10. Rola filozofii greckiej, prawa rzymskiego i Biblii w kulturze polskiej.

Osiągnięcia

1. Dostrzeganie związków między kulturą współczesną a starożytną kulturą Grecji i Rzymu oraz chrześcijaństwem pierwszych wieków.

2. Posługiwanie się słownikami w celu zrozumienia i interpretacji popularnych zwrotów, sentencji, pojęć i terminów pochodzących z języków klasycznych.

3. Wykorzystywanie wiedzy o kulturze śródziemnomorskiej w kolejnych etapach edukacji oraz w życiu społecznym i zawodowym.

4. Poszukiwanie, gromadzenie i wykorzystywanie informacji pozwalających na interpretację współczesnych wydarzeń w świetle początków kultury śródziemnomorskiej.

Załącznik nr 3

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA UCZNIÓW Z UPOŚLEDZENIEM UMYSŁOWYM W STOPNIU UMIARKOWANYM I ZNACZNYM W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH I GIMNAZJACH

Wskazania ogólne

1. Edukacja dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym polega na integralnej realizacji funkcji wychowawczej, dydaktycznej i opiekuńczej szkoły z uwzględnieniem specyficznych form i metod pracy oraz zasad nauczania, opisanych przez współczesne nauki pedagogiczne.

2. Specyfika kształcenia dzieci i młodzieży z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym polega na wychowaniu i nauczaniu całościowym, zintegrowanym, opartym na wielozmystowym poznawaniu otaczającego świata – w całym procesie edukacji. W stosunku do wielu uczniów, zwłaszcza z upośledzeniem umysłowym w stopniu znacznym, przez cały okres ich pobytu w szkole podstawowej, a następnie w gimnazjum, działania edukacyjne mogą nie wykraczać poza pewien obszar, zaspokajając specyficzne potrzeby edukacyjne tych uczniów. Należy uznać prawo osób niepełnosprawnych do rozwoju we własnym tempie i uwzględniać to prawo podczas ustalania kierunków pracy.

Z opisanego wyżej powodu podstawa programowa nie przypisuje kolejnym etapom edukacyjnym w szkole podstawowej i gimnazjum odrębnych celów i nie wyróżnia dla nich odrębnych zadań ani treści nauczania.

3. Działalność edukacyjna szkoły (dydaktyczna, wychowawcza i rewalidacyjna) opiera się na indywidualnych programach edukacyjnych, ustalonych dla każdego ucznia na podstawie wielospecjalistycznej oceny poziomu jego funkcjonowania, i zawierających realne, szczegółowe cele, zadania i treści, mieszczące się w strefie najbliższego rozwoju ucznia. Powinny one pozostać w zbieżności z celami, zadaniami i treściami niniejszej podstawy programowej.

4. Indywidualne programy edukacyjne powinny być opracowywane przez zespół nauczycieli i specjalistów pracujących z uczniem. Do zadań członków tego zespołu należy:

- 1) ustalanie dla każdego ucznia w określonych odstępach czasu, nie rzadziej jednak niż raz w roku, oceny poziomu funkcjonowania (do rejestrowania oceny zmian w funkcjonowaniu ucznia mogą być stosowane różne dokumenty, opisane w literaturze pedagogicznej lub wypracowane w danej placówce — dokumentacja ma charakter ciągły, obejmujący cały czas pobytu ucznia w szkole),
- 2) programowanie aktywności indywidualnej i zespołowej uczniów z równoczesnym zaangażowaniem sfery umysłowej, emocjonalno-motywacyjnej i działaniowej,

3) programowanie zintegrowanych oddziaływań rewalidacyjnych wspierających rozwój ucznia.

5. Nauczyciele powinni prowadzić zajęcia edukacyjne, organizując uczniów w zespoły edukacyjno-terapeutyczne (zwane w ramowych statutach szkół oddziałami), zachowując ciągłość nauczania i dostosowując czas zajęć i przerw do potrzeb i możliwości psychofizycznych uczniów. O doborze uczniów do zespołów decydują głównie ich potrzeby edukacyjne i możliwości psychofizyczne, w mniejszym stopniu wiek i lata nauki.

6. W miarę zmian zachodzących w rozwoju uczniów, w wyniku rozbudzenia zainteresowań i ujawnienia zdolności, możliwe jest na każdym etapie edukacyjnym wyodrębnienie dla celów organizacyjno-metodycznych zajęć edukacyjnych:

- 1) funkcjonowanie w środowisku,
- 2) muzyka z rytmiką,
- 3) plastyka,
- 4) technika,
- 5) wychowanie fizyczne,
- 6) religia/etyka.

W kształceniu tym wskazana jest pełna korelacja treści nauczania i wychowania.

7. Nawet niewielkie postępy ucznia powinny być wzmacniane pozytywnie, natomiast brak postępów nie podlega wartościowaniu negatywnemu.

8. Wskazane jest nawiązanie współpracy z rodziną ucznia, włącznie jej w tworzenie planu rewalidacji, a także w miarę możliwości w realizowanie pewnych jego elementów w domu rodzinnym ucznia. Konieczna jest też taka organizacja działalności rewalidacyjnej szkoły, która przygotowuje środowisko do przyjęcia ucznia, jego zaakceptowania i udzielania mu pomocy.

9. Pożądanym jest udział rodziców (opiekunów) w konsultacjach dotyczących postępów i trudności ucznia, wspieranie przez szkołę ich wysiłków w pracy z dzieckiem (zgodnie ze specyfiką rodziny, wyznawanymi przez nią wartościami, kultywowaną tradycją).

Cele edukacyjne

Celem edukacji uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym jest rozwijanie autonomii ucznia niepełnosprawnego, jego personalizacja oraz socjalizacja, a w szczególności wyposażenie go — w ramach posiadanych przez niego realnych możliwości — w takie umiejętności i wiadomości, aby:

- 1) mógł porozumiewać się z otoczeniem w najpełniejszy sposób, werbalnie lub pozawerbalnie,
- 2) zdobył maksymalną niezależność życiową w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych,
- 3) był zaradny w życiu codziennym, adekwatnie do indywidualnego poziomu sprawności i umiejętności, oraz miał poczucie sprawczości,
- 4) mógł uczestniczyć w różnych formach życia społecznego na równi z innymi członkami danej zbiorowości, znając i przestrzegając ogólnie przyjęte normy współżycia, zachowując prawo do swojej inności.

Zadania szkoły

1. Tworzenie właściwych warunków, niezbędnych do zapewnienia uczniowi komfortu psychicznego, poczucia bezpieczeństwa i akceptacji, nawiązanie pozytywnego kontaktu emocjonalnego nauczyciela z uczniem.

2. Wypracowywanie sposobów dokonywania oceny aktualnego funkcjonowania ucznia i na jej podstawie wytyczanie bądź korygowanie indywidualnego programu edukacyjnego.

3. Rozwijanie u ucznia motywacji do porozumiewania się z drugą osobą (rówieśnikiem, dorosłym), komunikowania potrzeb i stanów emocjonalnych.

4. Tworzenie sytuacji edukacyjnych i wykorzystywanie sytuacji życiowych do rozwijania umiejętności komunikacyjnych uczniów, w tym także umiejętności czytania i pisania, jak również elementarnych umiejętności matematycznych.

5. Wdrażanie do samodzielnego wykonywania czynności związanych z samoobsługą, budzenie chęci pomocy innym, umożliwianie doznawania satysfakcji z osiągniętej niezależności.

6. Konstruowanie sytuacji wychowawczych umożliwiających doświadczanie relacji społecznych, przygotowanie do pełnienia ról społecznych, wzmacnianie pozytywnych przeżyć związanych z pełnionymi rolami.

7. Uczucie zasad współistnienia społecznego (pomoc sąsiedzka i inne zachowania prospołeczne, poszanowanie godności osobistej drugiego człowieka, uprzejmość, życzliwość i inne).

8. Kształtowanie umiejętności radzenia sobie w różnych sytuacjach społecznych, uczenie umiejętności rozwiązywania sytuacji konfliktowych.

9. Uczucie umiejętności kierowania swoim postępowaniem, rozwijanie umiejętności dokonywania wyboru i poczucia odpowiedzialności za własne decyzje, uczenie obowiązkowości i kształtowanie niezależności uczuciowej.

10. Stwarzanie sytuacji sprzyjających poznawaniu otoczenia, w którym przebywa uczeń — instytucji i obiektów, z których będzie w przyszłości korzystał.

11. Umożliwianie uczniowi udziału w różnorodnych wydarzeniach społecznych i kulturalnych w roli odbiorcy i twórcy kultury, uczenie przy tym wyrażania swoich przeżyć i emocji.

12. Przybliżanie tradycji i obyczajów lokalnych, narodowych, rozbudzanie poczucia przynależności do społeczności lokalnej, regionu, kraju.

13. Umożliwianie poznawania środowiska przyrodniczego, budzenie zainteresowania i szacunku dla otaczającej przyrody, wychowanie do życia w harmonii z przyrodą.

14. Wspieranie rozwoju sprawności psychofizycznej uczniów, prowadzenie zajęć niezbędnych do rozwoju psychoruchowego.

15. Organizowanie warunków do uprawiania przez uczniów różnych dyscyplin sportowych, udziału w zawodach sportowych, turystyce i krajoznawstwie.

16. Stwarzanie warunków do zdobywania umiejętności technicznych i wykorzystywania ich w różnych sytuacjach życiowych. Umożliwianie korzystania z urządzeń technicznych, ułatwiających funkcjonowanie w życiu.

17. Zapewnienie uczniowi udziału w różnorodnych zajęciach rewalidacyjnych wspierających rozwój, zgodnie ze wskazaniem zawartymi w wielospecjalistycznej ocenie jego rozwoju.

Treści nauczania

Treści nauczania i wychowania w kształceniu uczniów z upośledzeniem umysłowym powinny być podporządkowane indywidualnemu programowi edukacyjnemu. Przy realizacji treści nauczania należy wykorzystywać wszystkie możliwości, jakie stwarza określone środowisko społeczno-kulturowe ucznia oraz baza dydaktyczna szkoły. Zakres treści nauczania ulega poszerzaniu w miarę nabywania przez uczniów wiadomości, umiejętności i sprawności.

1. Umiejętność samoobsługi:

1) kształtowanie sprawności niezbędnych w codziennym życiu, dotyczących ubierania się, jedzenia, higieny osobistej, czynności fizjologicznych, ochrony organizmu przed szkodliwymi czynnikami,

2) kształtowanie nawyków i postaw ogólnie akceptowanych w tym zakresie.

2. Dbłość o zdrowie:

1) przyjmowanie prawidłowej pozycji ciała przy nauce,

2) utrwalanie podstawowych nawyków higienicznych i żywieniowych,

- 3) unikanie czynników szkodliwych dla zdrowia,
  - 4) korzystanie z pomocy medycznej.
3. Umiejętność porozumiewania się z otoczeniem, w tym:
- 1) wykorzystywanie komunikatów pozawerbalnych,
  - 2) poznawanie wspierających bądź alternatywnych metod komunikacji (w stosunku do uczniów napotyających trudności w słownym porozumiewaniu się),
  - 3) doskonalenie języka,
  - 4) doskonalenie wymowy.
4. Rozwijanie percepcji wzrokowej i spostrzegania:
- 1) w toku obserwacji rzeczywistości i na obrazkach,
  - 2) poprzez manipulowanie przedmiotami i porządkowanie przedmiotów,
  - 3) poprzez wyszukiwanie różnic i podobieństw oraz zauważanie zmian w otoczeniu.
5. Rozwijanie percepcji słuchowej poprzez:
- 1) ćwiczenia wrażliwości słuchowej,
  - 2) ćwiczenia rytmiczne,
  - 3) ćwiczenia słuchu fonematycznego,
  - 4) analizę i syntezę słuchową.
6. Ćwiczenia pamięci — dotykowej, ruchowej, słownej i innej.
7. Czytanie i pisanie, poprzedzone starannym przygotowaniem:
- 1) usprawnianie analizatora wzrokowego i słuchowego,
  - 2) rozwijanie orientacji przestrzennej,
  - 3) rozwijanie sprawności manualnej i grafomotorycznej,
  - 4) rozwijanie lateralizacji,
  - 5) rozwijanie koordynacji wzrokowo-ruchowej,
  - 6) inne wskazane usprawnienia.
- Biorąc pod uwagę indywidualne uwarunkowania uczniów, którzy nie posiadają umiejętności pisania ręcznego, w miarę możliwości, należy przygotować ich do posługiwania się maszyną do pisania bądź komputerem.
8. Elementarne umiejętności matematyczne:
- 1) porównywanie,
  - 2) odwzorowywanie,
  - 3) porządkowanie zbiorów przedmiotów,
  - 4) liczenie, posługiwanie się pieniędzmi,
  - 5) mierzenie długości, objętości, ciężaru, czasu — z zastosowaniem prostych przyrządów pomiarowych.
9. Poznawanie najbliższego otoczenia:
- 1) szkoły,
  - 2) instytucji, urzędów,
  - 3) placówek kulturalnych,
  - 4) sklepów, punktów usługowych.
10. Poznawanie najbliższego środowiska społeczno-kulturowego:
- 1) aktywne uczestniczenie w różnych formach życia społecznego, kulturalnego i religijnego,
  - 2) przygotowanie ucznia do pełnienia różnorodnych ról społecznych (w tym roli dorosłej kobiety i mężczyzny),
  - 3) wdrażanie do kulturalnego, społecznie akceptowanego sposobu bycia.
11. Twórczość artystyczna:
- 1) kontakt z dziełami muzycznymi, plastycznymi, filmowymi, teatralnymi,
  - 2) aktywność muzyczna, plastyczna, parateatralna, taneczna,
  - 3) umiejętne stosowanie różnorodnych środków artystycznego wyrazu,
  - 4) rozwijanie specjalnych uzdolnień i zainteresowań kulturalnych.
12. Poznawanie przyrody:
- 1) zapoznanie z różnorodnymi środowiskami naturalnymi,
  - 2) prowadzenie hodowli i upraw,
  - 3) kształtowanie postaw proekologicznych w kontaktach z przyrodą.
13. Zajęcia ruchowe:
- 1) zabawy i gry ruchowe służące rozwijaniu sprawności psychofizycznej,
  - 2) ćwiczenia gimnastyczne i korekcyjne niezbędne do rozwoju psychoruchowego,
  - 3) udział w zawodach sportowych, turystyce i krajoznawstwie,
  - 4) wykorzystywanie nabytych umiejętności ruchowych w życiu codziennym,

5) przygotowanie do aktywnego spędzania wolnego czasu.

14. Kształcenie techniczne:

- 1) poznawanie materiałów i produktów codziennego użytku, ich właściwości i zastosowań,
- 2) korzystanie z prostych narzędzi,
- 3) korzystanie z urządzeń socjalnych i technicznych powszechnego użytku, zgodnie z ich przeznaczeniem,

4) kształtowanie zachowań proekologicznych w trakcie posługiwania się narzędziami, korzystania z urządzeń socjalnych i technicznych.

15. Zajęcia rewalidacyjne.

Prowadzone są na wszystkich etapach kształcenia, wspomagają rozwój ucznia. Mogą mieć charakter korekcyjny, kompensacyjny, usprawniający, stymulujący, rozwijający — w zależności od indywidualnych potrzeb poszczególnych uczniów.

Załącznik nr 4

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA LICEÓW PROFILOWANYCH

W liceum profilowanym, w kształceniu ogólnym (tzw. kanonie kształcenia ogólnego obowiązującym wszystkich uczniów), mając na względzie ciągłość i spójność między poszczególnymi etapami kształcenia, a także właściwy kształt programów nauczania i programów wychowawczych szkoły, należy stosować odpowiednio zasady ogólne przyjęte dla szkoły podstawowej i gimnazjum.

Nauczyciele powinni dążyć do wszechstronnego rozwoju ucznia jako nadrzędnego celu pracy edukacyjnej. Edukacja szkolna polega na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te tworzą wzajemnie uzupełniające się i równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela.

Szkoła w zakresie nauczania, co stanowi jej zadanie specyficzne, zapewnia uczniom w szczególności:

- 1) naukę poprawnego i swobodnego wypowiedzania się w mowie i w piśmie z wykorzystaniem różnorodnych środków wyrazu,
- 2) poznawanie wymaganych pojęć i zdobywanie rzetelnej wiedzy w zakresach umożliwiających studia wyższe bądź ułatwiających zdobywanie zawodu,
- 3) dochodzenie do rozumienia, a nie tylko do pamięciowego opanowania przekazywanych treści,
- 4) rozwijanie zdolności dostrzegania różnego rodzaju związków i zależności (przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, czasowych i przestrzennych itp.),
- 5) rozwijanie zdolności myślenia analitycznego i syntetycznego,
- 6) traktowanie wiadomości przedmiotowych, stanowiących wartość poznawczą samą w sobie, w sposób integralny, prowadzący do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie,
- 7) poznawanie zasad rozwoju osobowego i życia społecznego,
- 8) poznawanie dziedzictwa kultury narodowej postrzeganej w perspektywie kultury europejskiej.

W liceum profilowanym uczniowie powinni kształcić swoje umiejętności wykorzystywania zdobywanej wiedzy, aby w ten sposób lepiej przygotować się do pracy w warunkach współczesnego świata. Nauczyciele stwarzają uczniom warunki do nabywania wymienionych niżej umiejętności:

- 1) planowanie, organizowanie i ocenianie własnej nauki, przyjmowanie za nią odpowiedzialności,
- 2) skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach, prezentacja własnego punktu widzenia i uwzględnianie poglądów innych ludzi, poprawne posługiwanie się językiem ojczystym, przygotowanie do publicznych wystąpień,
- 3) efektywne współdziałanie w zespole, budowanie więzi międzyludzkich, podejmowanie indywidualnych i grupowych decyzji, skuteczne działanie na gruncie zachowania obowiązujących norm,
- 4) rozwiązywanie problemów w twórczy sposób,
- 5) poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł, efektywne posługiwanie się komputerami i metodami informatyki,
- 6) odnoszenie do praktyki zdobytej wiedzy oraz tworzenie potrzebnych doświadczeń i nawyków,
- 7) rozwijanie sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań,
- 8) przyswajanie sobie metod i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów społecznych.

W swojej pracy wychowawczej nauczyciele powinni wspierać zadania wychowawcze rodziców tak, by umożliwić uczniom przejmowanie odpowiedzialności za własne życie i rozwój osobowy. Nauczyciele oferują uczniom pomoc w realizacji specyficznych dla wieku wymienionych niżej zadań:

- 1) tworzenie w szkole środowiska sprzyjającego wszechstronnemu rozwojowi osobowemu w wymiarze fizycznym (w tym zdrowotnym), psychicznym, intelektualnym, moralnym i duchowym, a także rozwojowi społecznemu uczniów,

- 2) rozwijanie w sobie docieklivosti poznawczej, ukierunkowanej na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna w świecie,
- 3) uzyskanie świadomości życiowej użyteczności zarówno poszczególnych przedmiotów szkolnych, jak i całej edukacji na danym etapie,
- 4) dążenie do dobra w jego wymiarze indywidualnym i społecznym, umiejętne godzenie dobra własnego z dobrem innych, odpowiedzialności za siebie z odpowiedzialnością za innych, wolności własnej z wolnością innych,
- 5) poszukiwanie, odkrywanie i dążenie na drodze rzetelnej pracy do osiągnięcia wielkich celów życiowych i wartości ważnych dla odnalezienia własnego miejsca w świecie,
- 6) przygotowywanie się do życia w rodzinie, w społeczności lokalnej i w państwie, w duchu przekazu dziedzictwa kulturowego,
- 7) przygotowywanie się do rozpoznawania wartości moralnych, dokonywania wyborów i hierarchizacji wartości,
- 8) kształtowanie w sobie postawy dialogu, umiejętności słuchania innych i rozumienia ich poglądów.

Uczniowie liceów profilowanych powinni w szczególności przygotowywać się do odpowiedzi na wyzwania współczesnego świata. Do wyzwań tych należą m.in.: tendencja do integracji i globalizacji życia społecznego, wzrastanie roli wiedzy i wymiany informacji oraz coraz szybszy postęp naukowo-techniczny.

Wszechstronny osobowy rozwój ucznia oraz zrównoważony rozwój kraju wymagają, aby osnowę programów nauczania i wychowania w liceach profilowanych stanowiły równocześnie: otwartość na świat, ale i tożsamość oparta na dziedzictwie kultury własnej ojczyzny; wiedza ogólna i umiejętność jej praktycznego wykorzystywania, ale także zdolność rozumienia i definiowania zmiennej rzeczywistości; śmiałość poszukiwania wśród tego, co nowe i nieznanne, ale i wierność zasadom etycznym.

Podział zajęć na zajęcia realizowane w ramach kształcenia ogólnego i zajęcia realizowane w ramach kształcenia w profilach, możliwość wytyczania przez ucznia swojej indywidualnej ścieżki kształcenia oraz inne działania szkoły poszerzające pole wyboru uczniów służą większemu upodmiotowieniu młodych ludzi, a przez to osiągnięciu pożądanej dla ich wieku samodzielności i dojrzałości.

Nauczyciele powinni w pracy wychowawczej wskazywać ideał, zgodnie z którym uczeń dojrzały, dobrze przygotowany do życia w społeczeństwie, to człowiek uczciwy umiejący żyć z innymi i dla innych.

Działalność edukacyjna liceum profilowanego powinna być określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który, uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje

całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego,

- 2) program wychowawczy szkoły, który opisuje w sposób całościowy wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym i jest realizowany przez wszystkich nauczycieli.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczy szkoły powinny tworzyć spójną całość. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

JĘZYK POLSKI

Cele edukacyjne

1. Poznanie dzieł literackich wchodzących w skład dziedzictwa polskiej, europejskiej i światowej kultury.
2. Osiąganie dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej.
3. Kształtowanie tożsamości osobowej, narodowej i kulturowej.
4. Wzmacnianie wiary w swoje możliwości oraz poczucia odpowiedzialności za własny rozwój i samodzielne decyzje dotyczące dalszej nauki i wyboru zawodu.
5. Rozwijanie poczucia odpowiedzialności za przyjmowaną hierarchię wartości — sukcesywnie uwewnętrznianą i realizowaną.

Zadania szkoły

1. Rozbudzanie zainteresowań wybitnymi dziełami z zakresu literatury i sztuki oraz tworzenie warunków sprzyjających pogłębionemu poznawaniu i przeżywaniu ich treści.
2. Wprowadzenie ucznia w dziedzictwo literackie i kulturowe, w tradycję narodową i dziedzictwo kulturowe krajów europejskich; pomoc w rozpoznawaniu obecności tradycji we współczesnej kulturze.
3. Przybliżanie literatury współczesnej i ukazywanie jej miejsca w dzisiejszej kulturze.
4. Przygotowanie ucznia do świadomego i krytycznego odbioru dzieł kultury (także masowej).
5. Pomoc w kształtowaniu umiejętności interpretowania arcydzieł literackich i rozpoznawania ich w kontekście egzystencjalnym, aksjologicznym i historycznym; pomoc w rozpoznawaniu w nich wartości i ich hierarchizacji.

6. Pomoc w rozwijaniu sprawności komunikacyjnych stosownie do sytuacji; kształtowanie świadomości mocy języka i możliwości rozszerzania granic własnego świata poprzez język.

7. Wzbogacanie wiedzy o języku traktowanym jako historycznie rozwijający się system i jako wsparcie w podejmowaniu refleksji porządkującej obserwację językowej praktyki.

8. Uczenie syntetyzowania i porządkowania poznawczego materiału.

9. Pomoc w utrwalaniu nawyków samokształceniowych.

10. Wspomaganie rozwoju kultury językowej i uwrażliwianie na piękno mowy ojczystej.

Treści nauczania

1. Język jako zjawisko semiotyczne:

- 1) pojęcie znaku, rodzaje znaków,
- 2) podstawowe funkcje znaku językowego: komunikowanie, informowanie, ekspresja, impresja,
- 3) język jako system znakowy; mówiona i pisana wersja języka.

2. Budowa języka:

- 1) brzmieniowa warstwa języka i wypowiedzi,
- 2) sposoby wzbogacania zasobu leksykalnego (konstrukcje słowotwórcze, neologizmy, zapożyczenia),
- 3) zasób leksykalny i frazeologiczny języka; semantyczna i niesemantyczna wartość słowa,
- 4) budowa wypowiedzi (zdań) i tekstów; leksykalna i składniowa spójność tekstu.

3. Wypowiedź językowa:

- 1) wypowiedzi monologiczne i dialogowe,
- 2) podstawowe gatunki wypowiedzi językowych (przemówienie, referat, artykuł, dyskusja, negocjacje),
- 3) wartościowanie wypowiedzi językowych: poprawność, błąd językowy, prawdziwość—fałszywość, szczerowość—kłamstwo, wartość estetyczna wypowiedzi,
- 4) etyka mówienia: uczciwość, agresja językowa, wulgarność, manipulacja językowa.

4. Retoryczne użycie języka:

- 1) werbalne i niewerbalne środki komunikacji,
- 2) retoryczne środki perswazji i ekspresji,
- 3) stosowność i skuteczność retoryczna,
- 4) retoryczny aspekt wieloznaczności słowa i wypowiedzi (homonimia, znaczenie nieostre, elipsa, anakolut, paradoks),
- 5) etykieta językowa.

5. Miejsce języka w społeczeństwie:

- 1) pochodzenie i rozwój języka; podstawowe zmiany historyczne w polszczyźnie,
- 2) społeczne i terytorialne zróżnicowanie języka: dialekt, gwara, żargon, zróżnicowanie pokoleniowe.

6. Stylowe odmiany języka:

- 1) style indywidualne i funkcjonalne (styl potoczny, artystyczny, publicystyczny, naukowy); podstawowe typy stylizacji (archaizacja, stylizacja potoczna, gwarowa),
- 2) stylowa stosowność wypowiedzi wobec sytuacji komunikacyjnej,
- 3) języki specjalistyczne i terminologia.

7. Pojęcia kultury:

- 1) dzieło literackie i jego wyróżniki,
- 2) kultura masowa i elitarna; pop-kultura i kultura wysoka,
- 3) społeczne środki przekazu (prasa, radio, telewizja, Internet),
- 4) uczestnictwo w kulturze: twórcy i odbiorcy,
- 5) arcydzieło, kicz.

8. Tradycje literackie:

- 1) staropolska i oświeceniowa,
- 2) romantyczna i pozytywistyczna,
- 3) młodopolska i awangardowa,
- 4) konteksty biblijne i antyczne,
- 5) kontynuacje i nawiązania.

9. Proces historycznoliteracki:

- 1) gatunki i rodzaje literackie,
- 2) konwencja literacka i typowe dla niej środki artystyczne,
- 3) konteksty utworu: historyczne i biograficzne,
- 4) prąd artystyczny,
- 5) epoka, następstwo epok.

10. Tematy, motywy, wątki:

- 1) miłość, dom, rodzina, śmierć, droga, wędrówka, pielgrzymka itp.,
- 2) natura a cywilizacja; motywy franciszkańskie w kulturze.

11. Wartości, kategorie estetyczne i filozoficzne:

- 1) prawda, dobro, piękno,

- 2) komizm, humor, ironia, tragizm, patos,
  - 3) sacrum i profanum,
  - 4) wolność, odpowiedzialność, sprawiedliwość, tolerancja,
  - 5) ojczyzna, mała ojczyzna,
  - 6) naród, społeczeństwo.
- Osiągnięcia
1. Słuchanie i mówienie:
    - 1) rozpoznawanie aktów mowy i ich intencji (np. odróżnianie prośby od rozkazu, pytania od żądania, spostrzeganie ironii, sarkazmu, rubaszości, prowokacji, aprobaty, negacji); sprawne wypowiadanie się ze świadomością intencji,
    - 2) stosowanie zabiegów perswazyjnych wraz z rozpoznawaniem ich wartości (zwłaszcza odróżnianie szczerości i nieszczerości, prawdy od nieprawdy, podchwytliwości, eufemizmów, agresji, brutalności i wulgaryzmów w zachowaniach językowych),
    - 3) sprawne i świadome posługiwanie się różnymi odmianami polszczyzny mówionej (zwłaszcza ogólną i potoczną) w zależności od sytuacji komunikacyjnej,
    - 4) poprawne formułowanie pytań i odpowiedzi; rozpoznawanie pytań sugestywnych, źle postawionych, podchwytliwych, retorycznych,
    - 5) operowanie bogatym repertuarem semantycznym i frazeologicznym w rozmaitych wypowiedziach,
    - 6) skuteczne uczestniczenie w dialogu, dyskusji i negocjacjach; słuchanie wypowiedzi partnerów (dostrzeganie kontrowersji w dyskusji i negocjacjach),
    - 7) aktywne i krytyczne słuchanie (z empatią, ze wspomaganiami, z korygowaniem, ze sprzeciwem) wystąpień publicznych; odróżnianie faktów od opinii.
  2. Pisanie i redagowanie tekstów:
    - 1) sprawne posługiwanie się różnymi odmianami polszczyzny w odmianie pisanej (zwłaszcza ogólną i fachową) w zależności od sytuacji komunikacyjnej,
    - 2) komponowanie dłuższych, spójnych wypowiedzi; analiza tematu, układanie planów i konspektów; nadawanie tytułów i śródtytułów,
    - 3) praca redakcyjna nad tekstem własnym i cudzym, w tym z użyciem edytora tekstu: poprawianie, adiustacja, podział na części składowe (rozdziały, paragrafy, akapity), wyróżnienia w tekście,
    - 4) przekształcanie tekstu własnego i cudzego; streszczanie, skracanie, rozwijanie, cytowanie,
  3. Czytanie:
    - 1) rozumienie różnych kodów w przekazach kultury masowej,
    - 2) odróżnianie cech swoistych i rozumienie funkcji gatunków publicystycznych i popularnonaukowych, tekstów prasowych (informacje, komentarze, artykuły, reportaże, wystąpienia publiczne),
    - 3) umiejętność czytania ze zrozumieniem dzieł literackich.
  4. Odbiór dzieł sztuki:
    - 1) w wymiarze interpretacyjnym:
      - a) wyraziste czytanie utworów literackich ze zrozumieniem sensu, z troską o estetykę czytania, właściwą dykcję, akcent, intonację itd.,
      - b) recytacja z pamięci wybranych tekstów poetyckich,
      - c) stosowanie podstawowych pojęć z poetyki w analizie utworów literackich; pojmowanie działań analitycznych jako podstawy interpretacji; umiejętność przywołania właściwego kontekstu,
      - d) rozumienie tekstów o różnym stopniu komplikacji; odbiór znaczeń metaforycznych, rozpoznawanie aluzji literackich, toposów, symboli kulturowych,
      - e) odbiór i porównywanie różnych dzieł sztuki, rozumienie korespondencji sztuk,
    - 2) w wymiarze historycznym:
      - a) rozpoznawanie stylów w sztuce (np. romański, gotycki, renesansowy, barokowy, secesyjny i inne),
      - b) wyjaśnianie powiązań czytanych utworów z historią cywilizacji (zwłaszcza Polski i Europy),
      - c) porównywanie utworów literackich (z różnych epok) o podobnych motywach,
      - d) dostrzeganie wartości charakterystycznych dla różnych epok,
      - e) rozpoznawanie przybliżonego czasu powstania utworów na podstawie obrazu kultury materialnej, obyczaju, konwencji, stylu i języka,
- 5) eliminowanie niewłaściwego użycia środków powodujących niejednoznaczność wypowiedzi (homonimia, anakoluty, elipsy, paradoksy),
  - 6) prowadzenie korespondencji, stosowanie zwrotów adresatywnych, etykiety językowej; pisanie życiorysu, listu intencyjnego i motywacyjnego,
  - 7) wypowiadanie się w podstawowych (szkolnych) formach gatunkowych: rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu.

3) w wymiarze aksjologiczno-egzystencjalnym:

- rozpoznawanie wartości i ich hierarchii w dziełach literackich: wskazywanie w literaturze i sztuce wartości aprobowanych przez siebie,
- odróżnianie spontanicznych i osobistych przeżyć literackich od ponadindywidualnych, utrwalonych w tradycji i krytyce kodów odbioru; zrozumienie formacyjnych i terapeutycznych wartości czytanych dzieł dla pojedynczego czytelnika i wspólnoty pokoleniowej czy kulturowej.

5. Samokształcenie:

- syntetyzowanie poznanego materiału: scalanie zebranych informacji w problemowe całości,
- korzystanie z literatury fachowej: notowanie, relacjonowanie; opis bibliograficzny,
- korzystanie z różnych źródeł informacji (dokumentów, leksykonów, encyklopedii, słowników, baz danych, nagrań magnetofonowych i magnetowidowych, Internetu).

Lektura

1. Literatura polska:

(konteksty biblijne, antyczne i inne; kontynuacje i nawiązania)

Bogurodzica w kontekście poezji średniowiecznej; J. Kochanowski — pieśni i treny (wybór); poezja baroku (wybór); I. Krasicki — satyry i liryki (wybór); A. Mickiewicz — *Pan Tadeusz*, *Dziady cz. III*; wybrane sceny z dramatów romantycznych (J. Słowackiego, Z. Krasińskiego); wybór poezji romantycznej (w tym: A. Mickiewicza, J. Słowackiego, C. K. Norwida); B. Prus — *Lalka*; E. Orzeszkowa — *Nad Niemnem* (fragmenty); wybór nowel pozytywistycznych; H. Sienkiewicz — wybrana powieść; wybór poezji młodopolskiej; S. Wyspiański — *Wesele*; W. Reymont — *Chłopi*, t. 1: *Jesień*; S. Żeromski — *Ludzie bezdomni*, *Przedwiośnie*; W. Gombrowicz — fragmenty prozy; wybrany utwór z prozy polskiej XX w. (np. M. Dąbrowskiej, Z. Nałkowskiej); wybrany dramat XX wieku (S. Mrożka, S. Różewicza); T. Borowski — wybrane opowiadania; G. Herling-Grudziński — *Inny świat*; wybór poezji polskiej XX w. (w tym: B. Leśmiana, L. Staffa, J. Tuwima, M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Cz. Miłosza, K. K. Baczyńskiego, T. Różewicza, Z. Herberta, M. Białoszewskiego, W. Szymborskiej, S. Barańczaka, J. Twardowskiego); wybrane fragmenty prozy dokumentalnej (reportaż, dziennik, pamiętnik) i eseistycznej; utwory współczesne zaproponowane przez uczniów i nauczyciela; inne teksty kultury (spektakle teatralne, filmy, utwory muzyczne, obrazy, słuchowiska, programy telewizyjne, teksty prasowe),

2. Literatura powszechna:

wybrany klasyczny dramat starożytnej Grecji; Horacy — wybór pieśni; W. Szekspir — wybrany dramat; Molière — wybrana komedia; W. Goethe — *Cierpienia młodego Wertera*; wybrana europejska powieść XIX wieku; J. Conrad — wybrany utwór; wybrana powieść XX wieku.

JĘZYKI OBCE

A. Dotyczy nauki języka obcego nowożytnego jako pierwszego, stanowiącej kontynuację nauczania tego języka w gimnazjum

Cele edukacyjne

1. Osiągnięcie umiejętności językowych na poziomie zaawansowanym, zapewniających swobodne porozumiewanie się w kraju nauczanego języka lub w kontaktach z dość wymagającymi użytkownikami, a także w przyszłej nauce i pracy.

2. Przygotowanie się ucznia do egzaminu maturalnego na poziomie rozszerzonym.

Zadania szkoły

1. Pomoc uczniom w rozwijaniu poczucia własnej wartości oraz wiary we własne możliwości, między innymi przez pozytywną informację zwrotną, dotyczącą indywidualnych umiejętności językowych.

2. Zapewnienie dostępu do materiałów autentycznych, w tym, w miarę możliwości, multimedialnych, których wybór odpowiada obowiązującym normom wychowawczym.

3. Dążenie do zapewnienia uczniom maksimum kontaktu z językiem obcym, np. poprzez wymianę ze szkołami z innych krajów lub uczestnictwo w programach międzynarodowych.

4. Wdrażanie uczniów do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego.

5. Zapewnienie uczniom możliwości wykorzystywania znajomości języka przy wykonywaniu zespołowych, zwłaszcza interdyscyplinarnych projektów.

6. Wspieranie uczniów w rozwijaniu postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur.

Treści nauczania

1. Ugruntowanie wiadomości i umiejętności nabytych na poprzednich etapach nauki.

2. Rozwijanie integracji sprawności językowych.

3. Uzyskanie szerokich umiejętności językowych, pozwalających na swobodne operowanie językiem w bogatym repertuarze sytuacyjno-tematycznym, z uwzględnieniem tematyki kraju ojczystego.

4. Nabywanie umiejętności językowych poprzez kontakt z autentycznymi wypowiedziami ustnymi i piśmianymi, z uwzględnieniem różnych rejestrów językowych, stylu formalnego i nieformalnego, fragmentów tekstów literackich obszaru języka nauczanego.

5. Zapoznanie z głównymi odmianami nauczanego języka.

6. Poszerzenie komponentu kulturowego obszaru języka nauczanego, z uwzględnieniem tematyki integracji europejskiej.

7. Korzystanie z wiedzy i umiejętności nabytych w trakcie nauki innego języka obcego oraz pozostałych przedmiotów.

8. Zapoznanie z elementami języka i normami socjokulturowymi, które pozwalają funkcjonować na rynku pracy.

Osiągnięcia

1. Praktyczne posługiwanie się językiem na poziomie zaawansowanym.

2. Ogólne rozumienie autentycznych przekazów słownych, odbieranych za pośrednictwem mediów (np. audycja radiowa, telewizyjna, film) oraz tekstowych (prasa, opracowania popularnonaukowe, fragmenty tekstów literackich, wybrane przekazy internetowe).

3. Umiejętność wyszukiwania, selekcji, porządkowania szczegółowych informacji w autentycznych przekazach słownych oraz tekstowych.

4. Umiejętność uczestniczenia w dyskusji, w tym argumentowanie, wyrażanie opinii, uzasadnianie i obrona własnych sądów.

5. Rozumienie i stosowanie środków językowych, służących wyrażaniu różnorodnych intencji oraz stanów emocjonalnych (np. hipoteza, wątpliwość, zakłopotanie).

6. Posługiwanie się wybranymi środkami stylistycznymi dla wyrażania ironii, żartobliwego charakteru wypowiedzi itd.

7. Dokonywanie kompozycji tekstów usłyszanych i przeczytanych.

8. Przetwarzanie przeczytanych lub usłyszanych informacji, z uwzględnieniem zmiany rejestru, stylu lub formy.

9. Rozumienie i umiejętność skomentowania faktów socjokulturowych, typowych dla obszaru języka nauczanego, w tym zwyczajów, tradycji i literatury.

10. Pisanie typowych sformalizowanych tekstów (np. curriculum vitae, podanie o pracę czy stypendium).

11. Pisanie wybranych tekstów niesformalizowanych (np. list, komentarz, esej).

12. Stosowanie odpowiednich dla języka pisanego środków leksykalnych i morfosyntaktycznych w zakresie określonego typu wypowiedzi pisemnych.

13. Rozpoznawanie standardowych odmian języka nauczanego.

14. Dostrzeganie błędów oraz dokonywanie autokorekty.

15. Opanowanie indywidualnych strategii uczenia się, korzystanie z różnych źródeł informacji (m.in. leksykonów, encyklopedii, słowników specjalistycznych oraz źródeł elektronicznych).

B. Dotyczy nauki języka obcego nowożytnego jako pierwszego, rozpoczynającej się od poziomu zerowego, lub jako drugiego, gdy nauczanie tego języka stanowi kontynuację nauczania w gimnazjum

Cele edukacyjne

1. Opanowanie języka na poziomie zapewniającym w miarę sprawną komunikację w odniesieniu do spraw życia codziennego.

2. Przygotowanie do egzaminu maturalnego z języka na poziomie podstawowym.

Zadania szkoły

1. Pomoc uczniom w rozwijaniu poczucia własnej wartości oraz wiary we własne możliwości, między innymi przez pozytywną informację zwrotną dotyczącą indywidualnych kompetencji językowych.

2. Zapewnienie dostępu do materiałów autentycznych, których wybór odpowiada obowiązującym normom wychowawczym.

3. Zapewnienie uczniom maksimum kontaktu z językiem obcym oraz możliwość aktywnego używania języka mówionego i pisanego.

4. Wspieranie uczniów w rozwijaniu postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur.

5. Umożliwienie uczniom wykorzystywania znajomości języka przy wykonywaniu różnorodnych projektów, w tym pozajęzykowych.

6. Wdrażanie uczniów do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego.

Treści nauczania

1. Struktury morfosyntaktyczne umożliwiające formułowanie prostych wypowiedzi w odniesieniu do teraźniejszości, przeszłości i przyszłości oraz relacji przestrzennych.

2. Funkcje językowe umożliwiające posługiwanie się językiem w sytuacjach życia codziennego.

3. Słownictwo dotyczące życia codziennego, uwzględniające realia kraju/obszaru języka nauczanego oraz kraju ojczystego.

4. Ogólne wiadomości kulturowo-cywilizacyjne na temat kraju/obszaru języka nauczanego.

5. Rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia, opanowanie zasad wymowy.

6. Rozwijanie sprawności czytania i pisania, opanowanie zasad ortografii.

7. Rozwijanie integracji sprawności językowych.

8. Nabywanie umiejętności językowych poprzez kontakt z autentycznymi wypowiedziami ustnymi i piśmymi.

9. Rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu języka.

10. Korzystanie z technik kompensacyjnych.

11. Korzystanie z wiedzy i umiejętności nabytych w trakcie nauki innego języka obcego oraz pozostałych przedmiotów.

12. Rozwijanie indywidualnych strategii uczenia się, korzystanie z różnych źródeł informacji.

Osiągnięcia

1. W zakresie słuchania:

- 1) rozumienie ogólnego sensu oraz intencji prostych wypowiedzi osób posługujących się tym językiem jako macierzystym,
- 2) rozumienie sensu prostych, autentycznych wypowiedzi w różnych warunkach odbioru (np. rozmowa przez telefon, komunikat na dworcu),
- 3) wyszukiwanie informacji szczegółowych w nieskomplikowanych wypowiedziach i dialogach,
- 4) rozumienie ogólnego sensu prostych wypowiedzi zawierających niezrozumiałe elementy, których znaczenia uczeń może się domyślić (np. z kontekstu).

2. W zakresie mówienia:

- 1) uzyskiwanie i udzielanie informacji dotyczących życia codziennego,
- 2) formułowanie w miarę płynnych, krótkich i spójnych wypowiedzi na określone tematy, z zastosowaniem form gramatycznych odpowiednich do wyrażania teraźniejszości, przeszłości i przyszłości oraz relacji przestrzennych,
- 3) posługiwanie się odpowiednimi środkami językowymi dla wyrażenia intencji, uczuć, emocji w sytuacjach życia codziennego,
- 4) poprawne językowo i logiczne wyrażanie myśli i opinii na określone tematy,
- 5) relacjonowanie wypowiedzi innych osób,
- 6) właściwa reakcja językowa na wypowiedź rozmówcy oraz stosowanie rutynowych zachowań językowych,

7) inicjowanie i podtrzymywanie prostej rozmowy,

8) prowadzenie prostych negocjacji w sytuacjach życia codziennego,

9) opanowanie wymowy w stopniu zapewniającym zrozumiałość wypowiedzi osób posługujących się tym językiem jako macierzystym.

3. W zakresie czytania:

1) rozumienie powszechnie spotykanych dokumentów i tekstów autentycznych, takich jak: rozkłady jazdy, ogłoszenia, reklamy, menu, listy i instrukcje,

2) rozumienie prostego tekstu narracyjnego,

3) rozumienie ogólnego sensu prostego tekstu przy czytaniu pobieżnym,

4) rozumienie ogólnego sensu tekstu, który zawiera fragmenty niezrozumiałe,

5) wyszukiwanie konkretnych informacji z częściowo niezrozumiałego tekstu.

4. W zakresie pisania:

1) sformułowanie i zapisanie własnego oraz otrzymanego prostego komunikatu,

2) napisanie prostego tekstu użytkowego (np. zaproszenia, rezerwacji, podania, curriculum vitae, ogłoszenia) oraz wypełnianie formularzy,

3) napisanie streszczenia prostego tekstu,

4) stosowanie właściwego słownictwa, struktur morfosyntaktycznych i zasad ortografii w prostych tekstach.

5. Inne umiejętności — korzystanie ze słownika jedno- i dwujęzycznego oraz innych źródeł informacji, w tym również elektronicznych.

C. Dotyczy nauki języka obcego nowożytnego jako drugiego, rozpoczynającej się od poziomu zerowego

Cele edukacyjne

Opanowanie języka na poziomie zapewniającym minimum komunikacji językowej.

Zadania szkoły

1. Pomoc uczniom w rozwijaniu poczucia własnej wartości oraz wiary we własne możliwości, między innymi przez pozytywną informację zwrotną, dotyczącą indywidualnych umiejętności językowych.

2. Zapewnienie dostępu do materiałów autentycznych, których wybór odpowiada zadaniom wychowawczym.

3. Zapewnienie uczniom maksimum kontaktu z językiem obcym oraz możliwości aktywnego używania języka mówionego i pisanego.

4. Stopniowe przygotowanie ucznia do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego.

5. Wspieranie uczniów w rozwijaniu postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur.

Treści nauczania

1. Podstawowe struktury morfosyntaktyczne umożliwiające formułowanie wypowiedzi w odniesieniu do teraźniejszości, przeszłości i przyszłości oraz relacji przestrzennych.

2. Podstawowe funkcje językowe umożliwiające posługiwanie się językiem w prostych sytuacjach życia codziennego.

3. Podstawowe wiadomości oraz słownictwo dotyczące życia codziennego uwzględniające realia kraju ojczystego oraz kraju/obszaru nauczanego języka.

4. Rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia, zaznajomienie z zasadami wymowy.

5. Rozwijanie sprawności czytania i pisania, zaznajomienie z zasadami ortografii.

6. Korzystanie z wiedzy i umiejętności nabytych w trakcie nauki innych języków obcych oraz pozostałych przedmiotów nauczania.

Osiągnięcia

1. W zakresie słuchania:

- 1) rozumienie prostych sytuacji komunikacyjnych, w tym intencji rozmówcy,
- 2) rozumienie instrukcji nauczyciela,
- 3) rozumienie ogólnego sensu oraz wyszukiwanie szczegółowych informacji w nieskomplikowanych wypowiedziach i dialogach.

2. W zakresie mówienia:

- 1) zadawanie prostych pytań oraz udzielanie odpowiedzi,
- 2) uzyskiwanie i udzielanie informacji w typowych sytuacjach życia codziennego,
- 3) formułowanie krótkich wypowiedzi o sobie, swoim otoczeniu, regionie, kraju,
- 4) inicjowanie i podtrzymywanie prostej rozmowy dotyczącej typowych sytuacji życia codziennego,
- 5) opanowanie wymowy w stopniu zapewniającym zrozumiałość wypowiedzi.

3. W zakresie czytania:

- 1) rozumienie powszechnie spotykanych dokumentów i tekstów autentycznych, takich jak menu, rozkład jazdy, ogłoszenia, reklamy, listy i instrukcje,

2) wyszukiwanie szczegółowych informacji w prostych tekstach,

3) rozumienie ogólnego sensu prostych, adaptowanych tekstów.

4. W zakresie pisania:

- 1) wypełnianie typowych formularzy, przekazanie prostej informacji, napisanie krótkiego listu,
- 2) stosowanie zasad ortografii w zakresie poznanego materiału.

5. Inne umiejętności — korzystanie ze słownika dwujęzycznego i innych źródeł informacji, w tym również elektronicznych.

D. Dotyczy nauki języka łacińskiego jako drugiego języka obcego

Cele edukacyjne

1. Znajomość języka na poziomie pozwalającym na rozumienie i samodzielne tłumaczenie (z wykorzystaniem słownika) oryginalnych tekstów łacińskich.

2. Poznanie roli i miejsca kultury śródziemnomorskiej w życiu współczesnym i w różnych dziedzinach wiedzy z odwołaniem się do wiedzy uzyskanej na wcześniejszych etapach kształcenia.

3. Przygotowanie do egzaminu maturalnego z języka na poziomie podstawowym.

Zadania szkoły

1. Zapoznanie uczniów z językiem łacińskim w zakresie umożliwiającym tłumaczenie tekstów oryginalnych i ćwiczeniowych.

2. Rozwijanie w uczniach poczucia przynależności do kręgu kultury śródziemnomorskiej; kształtowanie postaw patriotycznych: zapoznanie z przekazaną przez starożytność tradycją życia obywatelskiego, pokazującą obowiązki obywatela wobec państwa i współobywateli.

3. Nauczanie posługiwania się poprawną polszczyzną i rozumienia terminologii współczesnej opartej na językach klasycznych; rozwijanie wrażliwości językowej i kształtowanie kultury języka.

4. Doskonalenie ogólnej sprawności językowej; doskonalenie umiejętności jasnego i precyzyjnego formułowania myśli.

5. Kształcenie samodzielności intelektualnej oraz sprawności w porządkowaniu pracy umysłowej.

Treści nauczania

1. Gramatyka, leksyka i frazeologia w zakresie umożliwiającym tłumaczenie i analizę fragmentów dzieł oryginalnych.

2. Wybrane fragmenty dzieł autorów starożytnych i autorów polsko-łacińskich w oryginale.

3. Łacina jako język literatury, środek komunikacji językowej, język sakralny, język tekstów naukowych.

4. Wpływ łaciny i greki na strukturę i zasoby leksykalne współczesnych języków europejskich: łacina jako wspólny język Europejczyków.

5. Kontynuacja kształcenia w zakresie kultury i cywilizacji śródziemnomorskiej z poziomu gimnazjalnego, zwłaszcza:

- 1) kanon topiki antycznej w literaturze i sztuce (jak odczytywać mity, pojęcia, symbole),
- 2) elementy wiedzy o językach klasycznych w zakresie pozwalającym zrozumieć podstawowe terminy, pojęcia, powiedzenia i przysłowia oraz etymologię niektórych wyrazów stale obecnych w języku polskim i innych językach nowożytnych,
- 3) znaczenie dziedzictwa antyku dla kultury polskiej,
- 4) wybrane fragmenty dzieł autorów greckich i rzymskich w przekładzie — w zakresie istotnym dla zrozumienia kanonu lektur z literatury polskiej i światowej,
- 5) historia gatunków literackich,
- 6) inne elementy wiedzy o starożytności niezbędne do przekładu, analizy i interpretacji tekstów.

Osiągnięcia

1. Rozumienie i tłumaczenie z pomocą słownika oryginalnych tekstów łacińskich.
2. Analizowanie, interpretowanie i komentowanie tekstów oryginalnych i w przekładach.
3. Operatywna znajomość gramatyki łacińskiej.
4. Poprawne stosowanie w wypowiedziach wyrażenia i terminów pochodzących z języków klasycznych.
5. Wykorzystywanie znajomości języka łacińskiego do lepszego zrozumienia zjawisk językowych zachodzących w polszczyźnie i innych językach nowożytnych.
6. Poprawne formułowanie myśli i sądów.
7. Dostrzeganie ponadczasowych wartości w dziełach z odległych epok i rozumienie ich znaczenia dla współczesnej kultury polskiej i światowej.

HISTORIA

Cele edukacyjne

1. Pogłębienie i rozwinięcie wiedzy oraz umiejętności historycznych uzyskanych w toku wcześniejszej edukacji celem lepszej znajomości i rozumienia przeszłości własnego regionu i kraju oraz dziejów świata.

2. Pogłębienie rozumienia powiązań między przeszłością, teraźniejszością i przyszłością.

3. Budowanie własnej tożsamości i kształtowanie systemu wartości.

4. Rozwijanie postaw obywatelskich i patriotycznych, poczucia przynależności do wspólnoty rodzinnej, lokalnej, regionalnej, grupy etnicznej i narodowej.

5. Przygotowanie się do udziału w życiu różnych społeczności; kształtowanie postawy zrozumienia i tolerancji wobec odmiennych kultur, obyczajów i przekonań mieszczących się w kanonie wartości cywilizacyjnych.

Zadania szkoły

1. Wspieranie procesu dojrzewania intelektualnego i emocjonalnego uczniów.
2. Stworzenie możliwości kształtowania i rozwoju zainteresowań uczniów wybranymi problemami historii.
3. Umożliwienie uczniom wykorzystywania zdobywanej wiedzy zgodnie z ich zainteresowaniami i zdolnościami.

Treści nauczania

Świat

1. Różnorodność cywilizacji świata w przeszłości i obecnie.
2. Postęp a kryzysy cywilizacyjne. Konflikty społeczne. Wojny, ludobójstwo, Holocaust.
3. Przemiany form gospodarowania od czasów najdawniejszych po współczesną rewolucję techniczną; historyczny rozwój kultury materialnej.
4. Państwo jako podstawowa forma zorganizowania społeczeństw; przemiany państw.

Europa

1. Fundamenty Europy; jedność i różnorodność; przemiany ideowe. Rola chrześcijaństwa w tworzeniu tożsamości europejskiej.
2. Kształtowanie się narodów Europy; ich wkład w historię; współistnienie i konflikty pomiędzy państwami.
3. Przemiany w obrębie struktur, świadomości i obyczajowości społeczeństw europejskich.

Polska

1. Państwo polskie i przemiany jego form.
2. Uwarunkowania i przeobrażenia polskiej świadomości narodowej i politycznej.

3. Polska w dziejach gospodarki i struktur społecznych Europy.

4. Postawy jednostek oraz grup społecznych wobec potrzeb epok.

5. Wielokulturowość w dziejach Polski; współistnienie religii i wyznań; znaczenie chrześcijaństwa, w tym Kościoła Katolickiego.

Region

1. Mała ojczyzna a terytorium państwa polskiego.

2. Odrębność i wkład regionu do wspólnej historii.

3. Dziejowe uwarunkowania specyfiki kulturowej regionu.

4. Zabytki historyczne w regionie.

Rodzina i jednostka

Dzieje jednostki i rodziny na tle szerszych przemian historycznych.

Osiągnięcia

1. Umiejętność zbierania, przedstawiania i interpretowania wiedzy historycznej z wykorzystaniem różnorodnych źródeł informacji.

2. Umiejętność dokonywania ujęć przekrojowych i problemowych.

3. Rozumienie, że jednostki i grupy społeczne, w przeszłości i obecnie, w zróżnicowany sposób objaśniają i wykorzystują historię.

4. Formułowanie i uzasadnianie opinii historycznych podczas dyskusji oraz w krótkich wypowiedziach ustnych i pisemnych.

5. Wykorzystywanie zdobytej wiedzy i umiejętności w życiu społecznym.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Cele edukacyjne

1. Osiągnięcie motywacji i zdolności do indywidualnej i zbiorowej aktywności społecznej na gruncie szacunku dla własnego państwa i prawa oraz rozwijanie poczucia współodpowiedzialności za społeczeństwo i państwo.

2. Rozwijanie cnót społecznych i obywatelskich, patriotyzmu i odpowiedzialności za dobro wspólne.

3. Doskonalenie umiejętności oceny stanowisk i działań uczestników życia publicznego z punktu widzenia podstawowych wartości życia społecznego.

4. Rozumienie i nabywanie umiejętności stosowania przepisów prawa.

5. Pogłębienie tożsamości kulturowej i narodowej.

Zadania szkoły

1. Tworzenie warunków do doskonalenia postaw prospołecznych i obywatelskich.

2. Sprzyjanie angażowaniu się uczniów w indywidualne i zespołowe działania na rzecz wspólnego dobra i dobra innych.

3. Wspieranie samorządności uczniowskiej, zachęcanie do stosowania niektórych demokratycznych procedur w życiu szkoły.

4. Pomoc uczniom w rozpoznaniu i realizowaniu ich praw i powinności.

5. Tworzenie warunków do wymiany poglądów uczniów — wysłuchiwanie opinii innych i wyrażania własnego zdania.

6. Zapoznanie uczniów z funkcjonowaniem wybranych instytucji władzy państwowej, samorządowej i sądowniczej oraz organizacjami społecznymi (umożliwienie obserwacji ich działalności).

Treści nauczania

Spoleczeństwo

1. Jednostka — grupa — społeczeństwo. Struktura życia społecznego.

2. Prawidłowości życia społecznego. Instytucje.

3. Konflikty społeczne, harmonia społeczna.

4. Samoorganizujące się społeczeństwo. Wzory obywatelskiego działania, rola interesów grupowych.

5. Społeczeństwo polskie we współczesnym świecie i jego problemy.

6. Postawy o istotnym znaczeniu dla życia społecznego (odwaga cywilna, słowność, prawdomówność, punktualność, wrażliwość społeczna i solidarność międzyludzka). Etyka życia społecznego.

7. Kultura życia publicznego. Subkultury młodzieżowe.

Polityka

1. Obywatel a władza w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych.

2. Fundamentalne zasady demokracji: antyczne i chrześcijańskie korzenie demokracji.

3. Demokracja i wartości, konflikty wartości w życiu publicznym.

4. Współczesne doktryny polityczne.

5. Prawa i obowiązki, cnoty obywatelskie, kultura polityczna.

6. Formy uczestnictwa obywateli w życiu publicznym.

7. Ustrój państwowy Rzeczypospolitej Polskiej; organy władzy i ich kompetencje, administracja publiczna, samorząd terytorialny.

Prawo

1. Pojęcie prawa, normy prawnej, przepisu prawa.

2. Funkcje i zadania prawa.

3. Rodzaje prawa (prawo międzynarodowe, europejskie i krajowe, prawo kościelne, prawo naturalne i stanowione; prawo cywilne, karne i administracyjne).

4. Prawa człowieka jako istoty ludzkiej w świetle dokumentów międzynarodowych.

5. Tworzenie prawa, organy wyposażone w kompetencje prawotwórcze. Hierarchia norm prawnych. Sposoby publikacji norm prawnych.

6. Specyfika języka aktów prawnych — rozumienie przepisów prawa.

7. Sposoby wyszukiwania przepisów prawa.

8. Sztuka wykazania swojej racji — znajdowanie argumentacji prawnej na poparcie swojego stanowiska.

Osiągnięcia

1. Rozumienie problemów życia publicznego, określanie ich przyczyn i przewidywanie skutków.

2. Krytyczne korzystanie z różnych źródeł informacji dotyczących spraw publicznych.

3. Umiejętność formułowania, uzasadniania i obrony własnego stanowiska na forum publicznym.

4. Umiejętność organizowania działań o charakterze obywatelskim.

5. Znajomość zasad i umiejętność stosowania procedur demokratycznych.

6. Znajomość podstaw ustroju Polski zawartych w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, w tym praw i obowiązków obywatelskich.

7. Rozróżnianie kompetencji poszczególnych organów władzy i instytucji państwowych i samorządowych.

8. Rozumienie stanowisk uczestników debaty publicznej i umiejętność krytycznej analizy ich argumentów.

9. Analizowanie motywów działań i wyborów dokonywanych przez uczestników życia publicznego z punktu widzenia podstawowych wartości życia społecznego; ocena własnych decyzji i działań.

10. Orientacja w podstawowych zasadach prawa i polskiego systemu prawnego.

11. Rozumienie aktów prawnych; umiejętność znajdowania argumentacji dla poparcia własnego stanowiska.

12. Wypełnianie druków urzędowych, sporządzanie pism do władz publicznych i innych instytucji.

13. Umiejętność czytania ze zrozumieniem tekstów publicystycznych i popularnonaukowych dotyczących nauk społecznych, polityki i prawa.

MATEMATYKA

Cele edukacyjne

1. Wykształcenie umiejętności operowania najprostszymi obiektami abstrakcyjnymi: liczbami, zmiennymi i zbudowanymi z nich wyrażeniami algebraicznymi, zbiorami (liczb, punktów, zdarzeń elementarnych) oraz funkcjami.

2. Wykształcenie umiejętności budowania modeli matematycznych dla różnorodnych sytuacji z życia codziennego oraz ich wykorzystania do rozwiązywania problemów praktycznych.

3. Wykształcenie umiejętności projektowania obliczeń i ich wykonywania.

4. Poznanie podstawowych elementów myślenia matematycznego.

5. Nabycie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy matematycznej.

Zadania szkoły

Zadaniem szkoły jest pomoc uczniom w osiągnięciu wskazanych celów edukacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem:

1) umiejętności precyzyjnego formułowania myśli w mowie i piśmie,

2) kształcenia wyobraźni geometrycznej,

3) umiejętności odczytywania oraz przedstawiania danych w różnych formach (symbolicznej, graficznej, za pomocą wzorów),

4) umiejętności wykorzystania nowoczesnych narzędzi wspomagających rozwiązywanie problemów matematycznych (kalkulatory, komputery),

5) umiejętności współpracy przy rozwiązywaniu problemów.

Treści nauczania

Liczby i ich zbiory

1. Zbiory; suma, iloczyn, różnica zbiorów. Podstawowe pojęcia rachunku zdań.

2. Zbiór liczb rzeczywistych i jego podzbiory: liczby naturalne (liczby pierwsze), liczby całkowite, wymierne i niewymierne. Rozwinięcie dziesiętne liczby rzeczywistej.

3. Przypomnienie działań na potęgach. Potęga o wykładniku wymiernym.

4. Oś liczbowa. Przedziały na osi liczbowej. Sumy przedziałów; iloczyny i różnice takich zbiorów.

5. Wartość bezwzględna liczby rzeczywistej. Interpretacja geometryczna.

6. Pojęcie błędu przybliżenia. Szacowanie wartości liczbowych. Obliczenia procentowe.

Funkcje i ich własności

1. Pojęcie funkcji. Wykres funkcji liczbowej.

2. Wyznaczanie dziedziny funkcji, jej miejsc zerowych, zbioru wartości, wartości największej i najmniejszej w danym przedziale, przedziałów monotoniczności.

3. Zastosowania funkcji do opisu zależności w przyrodzie, gospodarce i życiu codziennym.

4. Przesuwanie wykresu funkcji wzdłuż osi x i osi y .

Wielomiany i funkcje wymierne

1. Funkcja liniowa.

2. Trójmian kwadratowy i jego pierwiastki. Wykres funkcji kwadratowej.

3. Rozwiązywanie zadań prowadzących do równań i nierówności stopnia drugiego.

4. Wielomiany. Działania na wielomianach.

5. Dzielenie wielomianów z resztą. Twierdzenie Bézout. Zastosowanie do znajdowania pierwiastków wielomianów metodą rozkładania na czynniki.

6. Działania na wyrażeniach wymiernych. Funkcja homograficzna.

7. Rozwiązywanie równań i nierówności z funkcją homograficzną.

Funkcje trygonometryczne

1. Funkcje trygonometryczne kąta ostrego w trójkącie prostokątnym.

2. Miara łukowa kąta. Definicja funkcji trygonometrycznych dowolnego kąta.

3. Wykresy funkcji trygonometrycznych.

4. Najprostsze tożsamości trygonometryczne.

Ciągi liczbowe

1. Definicja i przykłady ciągów liczbowych.

2. Ciąg arytmetyczny i geometryczny. Wzór na n -ty wyraz. Wzór na sumę n początkowych wyrazów.

3. Procent składany. Oprocentowanie lokat i kredytów.

Planimetria

1. Własności czworokątów wypukłych. Okrąg wpisany w czworokąt. Okrąg opisany na czworokącie.

2. Wyznaczanie związków miarowych w figurach płaskich z zastosowaniem trygonometrii.

3. Oś symetrii i środek symetrii figury.

4. Twierdzenie Talesa i jego związek z podobieństwem. Cechy podobieństwa trójkątów.

Geometria analityczna

1. Równanie prostej na płaszczyźnie. Półpłaszczyzna — opis za pomocą nierówności.

2. Odległość na płaszczyźnie kartezjańskiej.

Stereometria

1. Graniastostupy i ostrosłupy. Walec, stożek, kula.

2. Wzajemne położenie krawędzi i ścian brył: kąt nachylenia prostej do płaszczyzny i kąt dwuścienny.

3. Wyznaczanie związków miarowych w bryłach z zastosowaniem trygonometrii.

Rachunek prawdopodobieństwa

1. Proste zadania kombinatoryczne.

2. Pojęcie prawdopodobieństwa i jego własności.

3. Obliczanie prawdopodobieństw zdarzeń w skończonych przestrzeniach probabilistycznych.

4. Elementy statystyki opisowej: średnia arytmetyczna, średnia ważona, mediana, wariancja i odchylenie standardowe (liczone z próby).

Osiągnięcia

W zakresie operowania obiektami abstrakcyjnymi

1. Wykonywanie działań na liczbach i wyrażeniach algebraicznych.

2. Opisywanie zbiorów za pomocą równań, nierówności i ich układów oraz upraszczanie takich opisów.

3. Sporządzanie wykresów funkcji oraz odczytywanie własności funkcji z wykresu.

4. Wyznaczanie związków miarowych dla figur płaskich i brył.

W zakresie budowania modeli matematycznych i ich stosowania

1. Opisywanie związków pomiędzy wielkościami liczbowymi za pomocą równań i nierówności.
2. Wykrywanie zależności funkcyjnych między wielkościami liczbowymi.
3. Wyznaczanie związków metrycznych i miarowych w otaczającej przestrzeni.
4. Budowanie modeli zjawisk losowych.

W zakresie projektowania obliczeń i ich wykonywania

1. Przeprowadzanie obliczeń dokładnych i przybliżonych (w tym procentowych).
2. Rozwiązywanie niektórych typów równań oraz ich układów.
3. Wyznaczanie miar figur geometrycznych.
4. Obliczanie prawdopodobieństw zdarzeń.

W zakresie kształcenia myślenia matematycznego

1. Umiejętność definiowania prostych obiektów matematycznych.
2. Umiejętność podawania przykładów i kontrprzykładów.

W zakresie samodzielnego zdobywania wiedzy matematycznej

1. Wyszukiwanie w materiałach źródłowych potrzebnych informacji matematycznych.
2. Samodzielne opanowanie definicji i twierdzeń z podręcznika.
3. Przyswajanie schematów rozumowań i ich stosowanie.
4. Sprawne sporządzanie notatek.

FIZYKA I ASTRONOMIA

Cele edukacyjne

1. Świadomość istnienia praw rządzących mikro- i makroświatem oraz wynikająca z niej refleksja filozoficzno-przyrodnicza.
2. Dostrzeganie natury i struktury fizyki oraz astronomii, ich rozwoju i związku z innymi naukami przyrodniczymi.
3. Przygotowanie do rozumnego odbioru i oceny informacji, a także odważnego podejmowania dyskusji i formułowania opinii.
4. Rozumienie znaczenia fizyki dla techniki, medycyny, ekologii, jej związków z różnymi dziedzinami

działalności ludzkiej oraz implikacji społecznych i możliwości kariery zawodowej.

5. Zainteresowanie fizyką i astronomią.

Zadania szkoły

1. Nauczanie fizyki w sposób kontekstowy — w oparciu o zagadnienia występujące w życiu codziennym, w przyrodzie, w technice.

2. Rozszerzenie wiedzy fizycznej ucznia w celu pogłębienia rozumienia nauki, jej możliwości i ograniczeń.

3. Ukazanie roli eksperymentu, obserwacji i teorii w poznawaniu przyrody. Zapoznanie uczniów z budowaniem modeli oraz ich rolą w objaśnianiu zjawisk i tworzeniu teorii.

4. Kształcenie umiejętności krytycznego korzystania ze źródeł informacji poprzez analizę treści dotyczących nauki, zawartych w prasie, radiu i telewizji.

5. Wdrażanie uczniów do samodzielnego formułowania wypowiedzi o zagadnieniach fizycznych i astronomicznych, prowadzenia dyskusji w sposób terminologicznie i merytorycznie poprawny oraz rozwiązywania prostych problemów fizycznych.

6. Pokazywanie znaczenia, możliwości i piękna fizyki.

7. Inspirowanie dociekliwości i postawy badawczej uczniów.

8. Stworzenie warunków do planowania i prowadzenia eksperymentów oraz analizy ich wyników.

9. Wykorzystywanie metod komputerowych do budowania modeli i analizy wyników doświadczeń.

10. Zapoznanie na wybranych przykładach z warsztatem pracy współczesnego fizyka.

Treści nauczania

1. Ruch, jego powszechność i względność.

Pojęcie ruchu w historii filozofii i w naukach przyrodniczych. Ruch w różnych układach odniesienia. Maksymalna szybkość przekazu informacji w przyrodzie i jej konsekwencje. Efekty relatywistyczne.

2. Oddziaływania w przyrodzie.

Rodzaje oddziaływań w mikro- i makroświecie. Pół sił i ich wpływ na charakter ruchu.

3. Makroskopowe własności materii a jej budowa mikroskopowa.

Model oscylatora harmonicznego i jego zastosowanie w opisie przyrody, ruch drgający (amplituda, okres, częstotliwość, przemiany energii). Mikroskopowe modele ciał makroskopowych o różnorodnych wła-

snościach mechanicznych, elektrycznych, magnetycznych, optycznych oraz ich zastosowanie w urządzeniach codziennego użytku.

4. Porządek i chaos w przyrodzie.

Procesy termodynamiczne, ich przyczyny i skutki. Procesy odwracalne i nieodwracalne, druga zasada termodynamiki, entropia, statystyczny charakter makroskopowych prawidłowości w przyrodzie.

5. Światło i jego rola w przyrodzie.

Światło jako fala, długość fali, szybkość rozchodzenia się fali, interferencja i dyfrakcja, widmo fal elektromagnetycznych, barwa, odbicie i załamanie światła, rozszczepienie światła białego, polaryzacja światła. Kwantowy model światła, zjawisko fotoelektryczne i jego zastosowania. Budowa atomu, analiza spektralna, laser i jego zastosowania.

6. Energia i jej przemiany, transport energii.

Przegląd poznanych form energii. Równowaga masy i energii. Elementy fizyki jądrowej. Energetyka jądrowa, reaktory a broń jądrowa. Promieniotwórczość, jej zastosowania i zagrożenia. Transport energii w ruchu falowym. Konwekcja. Przewodnictwo cieplne. Przewodnictwo elektryczne.

7. Budowa i ewolucja Wszechświata.

Czas — przestrzeń — materia — energia. Cząstki elementarne a historia Wszechświata. Obserwacyjne podstawy kosmologii. Modele kosmologiczne. Galaktyki i ich układy. Ewolucja gwiazd.

8. Jedność mikro- i makroświata.

Fale materii, dowody eksperymentalne falowych cech cząstek elementarnych, dualizm falowo-korpuskularny. Pomiar makroskopowy w fizyce a pomiary w mikroświecie kwantowym, niepewności pomiarowe a zasada nieoznaczoności.

9. Fizyka a filozofia.

Zakres stosowalności teorii fizycznych. Determinizm i indeterminizm w opisie przyrody. Elementy metodologii nauk, metoda indukcyjna i hipotetyczno-dedukcyjna, metody statystyczne.

10. Narzędzia współczesnej fizyki i ich rola w badaniu mikro- i makroświata.

Laboratoria i metody badawcze współczesnych fizyków. Współczesne obserwatoria astronomiczne. Osiągnięcia naukowe minionego wieku i ich znaczenie.

Podstawą do realizacji powyższych treści nauczania są elementarne wiadomości i umiejętności z zakresu mechaniki, elektromagnetyzmu, fizyki cząsteczkowej i optyki, wyniesione przez ucznia z gimnazjum. Nawiązanie do nich w trakcie realizacji poszczególnych haseł jest niezbędne.

Osiągnięcia

1. Umiejętność obserwacji i opisywania zjawisk fizycznych i astronomicznych.

2. Umiejętność posługiwania się ze zrozumieniem wybranymi pojęciami fizycznymi.

3. Umiejętność wykorzystywania modeli do wyjaśniania zjawisk i procesów fizycznych oraz świadomość granic stosowalności wybranych modeli.

4. Umiejętność planowania i wykonywania doświadczeń fizycznych i prostych obserwacji astronomicznych, zapisywania i analizowania ich wyników.

5. Umiejętność sporządzania i interpretacji wykresów.

6. Umiejętność korzystania z praw i zasad fizyki do wyjaśniania wybranych zjawisk zachodzących w przyrodzie.

7. Umiejętność wykorzystywania wiedzy fizycznej do wyjaśniania zasad działania i bezpiecznego użytkowania wybranych urządzeń technicznych.

8. Umiejętność wskazania przykładów degradacji środowiska wynikającej z technicznej działalności człowieka oraz możliwych sposobów zapobiegania tej degradacji.

9. Ogólna znajomość prawidłowości przyrodniczych i metod ich poznawania.

CHEMIA

Cele edukacyjne

1. Zrozumienie znaczenia przemian chemicznych zachodzących w otaczającym świecie.

2. Uświadomienie roli chemii w rozwoju cywilizacji i w życiu codziennym.

3. Dostrzeganie wpływu działalności człowieka na środowisko i przyswojenie wiedzy niezbędnej do prowadzenia działań proekologicznych.

Zadania szkoły

1. Kształtowanie badawczego sposobu myślenia, właściwego dla nauk przyrodniczych.

2. Rozwijanie umiejętności obserwacji, wyciągania wniosków z przeprowadzonych eksperymentów i formułowania uogólnień.

3. Wyrabianie umiejętności posługiwania się zdobytą wiedzą chemiczną.

4. Przygotowywanie uczniów do prawidłowego korzystania z różnorodnych źródeł informacji.

5. Kształtowanie postaw uczniów zgodnych z zasadami dbałości o własne zdrowie i ochronę środowiska naturalnego.

Treści nauczania

1. Współczesny, uproszczony model budowy atomu. Izotopy. Promieniotwórczość naturalna.

2. Zależność pomiędzy budową atomów a położeniem pierwiastków w układzie okresowym i ich właściwościami.

3. Zależność właściwości fizycznych i chemicznych substancji od rodzaju wiązania chemicznego.

4. Reakcje chemiczne a zjawiska fizyczne. Ilościowe prawa rządzące przemianami chemicznymi. Reakcje syntezy, analizy i wymiany.

5. Mol. Molowa interpretacja przemian chemicznych. Objętość molowa.

6. Szybkość reakcji chemicznych.

7. Reakcje endo- i egzoenergetyczne.

8. Proste reakcje utleniania—redukcji i ich rola w przyrodzie oraz życiu codziennym.

9. Roztwory nasycone i nienasycone. Sposoby wyrażania stężeń roztworów — stężenie procentowe i molowe.

10. Dysocjacja elektrolityczna. Reakcje w roztworach wodnych elektrolitów — reakcje zobojętnienia i strącania osadów.

11. Właściwości wybranych metali i niemetali.

12. Węglowodory nasycone, nienasycone i aromatyczne — budowa i właściwości.

13. Źródła węglowodorów w przyrodzie.

14. Jednofunkcyjne pochodne węglowodorów — otrzymywanie i właściwości.

15. Najważniejsze wielofunkcyjne pochodne węglowodorów — występowanie, właściwości, zastosowanie i ich znaczenie w życiu człowieka.

16. Chemia w życiu gospodarczym, społecznym i ochronie środowiska. Praktyczne zastosowania poznanych substancji chemicznych i zagrożenia powodowane niewłaściwym ich wykorzystaniem.

Osiągnięcia

1. Dostrzeganie przemian chemicznych w środowisku przyrodniczym oraz czynników wpływających na ich przebieg.

2. Umiejętność posługiwania się zdobytą wiedzą chemiczną w życiu codziennym.

3. Umiejętność korzystania z różnorodnych źródeł informacji, np. układu okresowego pierwiastków, literatury popularnonaukowej i Internetu.

4. Umiejętność zapisywania równań prostych reakcji chemicznych oraz opisywania efektów energetycznych im towarzyszących.

5. Posługiwanie się podstawowym słownictwem chemicznym.

6. Umiejętność wykonywania prostych obliczeń chemicznych.

7. Znajomość najważniejszych pierwiastków i związków chemicznych, ich właściwości i zastosowania.

BIOLOGIA

Cele edukacyjne

1. Pogłębianie rozumienia podstaw działania własnego organizmu w stosunku do poziomu gimnazjalnego.

2. Kształtowanie postawy odpowiedzialności za zdrowie swoje i innych.

3. Rozumienie zależności istniejących w środowisku przyrodniczym.

4. Rozumienie zależności człowieka od środowiska i wpływu człowieka na środowisko.

5. Rozumienie potrzeby zachowania bioróżnorodności.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie uczniom zrozumienia zasad funkcjonowania własnego organizmu.

2. Rozwijanie poczucia odpowiedzialności za działania podejmowane w najbliższym środowisku.

Treści nauczania

1. Organizm człowieka jako zintegrowana całość i prawidłowe jego funkcjonowanie:

1) główne funkcje organizmu i struktury anatomiczne odpowiedzialne za wypełnianie tych funkcji,

2) wzajemne oddziaływanie układów i homeostaza parametrów ustrojowych, np. stała temperatura ciała, stały skład płynów ustrojowych (np. stężenie glukozy we krwi, stałe ciśnienie krwi),

3) mózg jako główny ośrodek kontrolno-integracyjny organizmu: zmysły, neuroprzekaźniki, plastyczność działania mózgu (rozwój, uczenie się, pamięć), stres, emocje i ich zaburzenia, osobowość,

4) układ odpornościowy i jego znaczenie dla zdrowia człowieka, antygeny, przeciwciała, cytokiny, szczepienia ochronne, alergię, przeszczepy, zaburzenia odporności,

5) układ mięśniowy i jego znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania ciała, typy mięśni, prawidłowy rozwój umięśnienia, predyspozycje do ćwiczeń fizycznych, prozdrowotne znaczenie aktywności fizycznej, szkodliwość dopingu,

- 6) rozwój człowieka: poczęcie, rozwój zarodka i płodu, poród, rozwój noworodka,
- 7) czynniki chorobowe: wirusy, bakterie (antybiotyki), pasożyty, trucizny,
- 8) choroba nowotworowa, onkogeneza i onkoprofilaktyka,
- 9) choroby układu krwionośnego, miażdżyca, nadciśnienie, zawał, profilaktyka chorób krążeniowych.

2. Odżywianie się człowieka:

- 1) budowa i funkcja układu pokarmowego człowieka,
- 2) główne składniki pokarmowe i ich źródła (białka, cukry, tłuszcze),
- 3) dieta pełno- i niepełnowartościowa, aminokwasy egzogenne, witaminy, mikroelementy i ich źródła,
- 4) aminokwasy egzogenne,
- 5) zawartość energetyczna pokarmu, potrzeby energetyczne organizmu, koszty energetyczne wybranych form aktywności fizycznej, otyłość, anoreksja i bulimia,
- 6) witaminy, mikroelementy i ich źródła.

3. Elementy genetyki:

- 1) budowa DNA, kod genetyczny, gen, synteza białek, genom człowieka,
- 2) mutacje i czynniki mutagenne,
- 3) choroby dziedziczne i diagnostyka molekularna w medycynie,
- 4) zasady inżynierii genetycznej, zastosowanie biotechnologii.

4. Elementy ekologii i ochrony środowiska:

- 1) ewolucja i różnorodność biologiczna (genetyczna, gatunkowa i ekosystemów), pochodzenie człowieka, znaczenie różnorodności biologicznej dla człowieka,
- 2) czynniki kształtujące różnorodność biologiczną i sprzyjające jej utrzymywaniu się (różnorodność siedlisk, zależności międzygatunkowe),
- 3) nowoczesne formy uprawy roślin i nowe odmiany zwierząt hodowlanych, korzyści i zagrożenia z punktu widzenia środowiska i zdrowia (np. rośliny i zwierzęta transgeniczne).

Osiągnięcia

1. Znajomość funkcji fizjologicznych różnych układów organizmu ludzkiego.

2. Rozpoznawanie zagrożeń dla zdrowia człowieka i znajomość zasad działania na rzecz własnego zdrowia.

3. Rozumienie zasad dziedziczenia; dostrzeganie korzyści i zagrożeń wynikających z postępów w genetyce.

4. Znajomość przyczyn aktualnego stanu środowiska w skali lokalnej, krajowej, światowej oraz sposobów przeciwdziałania niekorzystnym zmianom.

5. Świadomość wartości różnorodności biologicznej.

GEOGRAFIA

Cele edukacyjne

1. Rozszerzenie wiedzy niezbędnej do zrozumienia istoty zjawisk oraz charakteru i dynamiki procesów zachodzących w środowisku geograficznym w skali lokalnej, krajowej (geografia Polski), wielkich regionów i świata.

2. Poznanie, zrozumienie i interpretowanie związków przyczynowo-skutkowych i funkcjonalnych w różnych skalach przestrzennych i czasowych.

3. Zdobycie umiejętności geograficznych niezbędnych do stosowania w praktyce opanowanej wiedzy geograficznej.

4. Przekonanie o potrzebie uczestnictwa w rozwoju własnego regionu i Polski oraz podejmowania działań na rzecz zachowania ich dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego.

5. Zrozumienie złożoności świata, współzależności jego poszczególnych elementów i gotowości do udziału w jego przekształcaniu zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

Zadania szkoły

1. Organizacja procesu uczenia się, umożliwiającego uczniom samodzielne zdobywanie wiedzy i umiejętności geograficznych.

2. Zapewnienie uczniom dostępu do różnorodnych źródeł informacji geograficznej ze szczególnym uwzględnieniem materiałów kartograficznych.

3. Zapewnienie uczniom możliwości prowadzenia obserwacji terenowych.

Treści nauczania

1. Podstawy korzystania z różnorodnych źródeł informacji geograficznej.

2. Funkcjonowanie systemu przyrodniczego Ziemi — zjawiska, procesy, wzajemne zależności, zmienność środowiska w przestrzeni i w czasie, m.in. zmiany pogody i ich prognozowanie, klęski żywiołowe. Równowaga ekologiczna.

3. Funkcjonalne i przestrzenne powiązania oraz wzajemne zależności w systemie człowiek — przyroda — gospodarka. Typy gospodarowania w środowisku i ich następstwa, na wybranych przykładach, np. stref, kontywentów, krajów, ze szczególnym uwzględnieniem Polski.

4. Przyczyny i skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności na Ziemi.

5. Problemy demograficzne społeczeństw (ze szczególnym uwzględnieniem Polski). Współczesne migracje ludności. Procesy przekształcania sieci osadniczej (wielkie miasta, suburbia, wyludnianie się terenów wiejskich itp).

6. Świat w fazie przemian społecznych, gospodarczych i politycznych. Modernizacja, restrukturyzacja, globalizacja. Biedni i bogaci współczesnego świata.

7. Konflikty zbrojne i inne zagrożenia społeczno-ekonomiczne. Procesy przechodzenia od izolacji do integracji; współpraca między społecznościami; procesy integracji i dezintegracji w Europie (ze szczególnym uwzględnieniem roli Polski); euroregiony i miasta (gminy) „bliźniacze” jako przykład współpracy międzynarodowej na szczeblu regionalnym i lokalnym.

8. Uwarunkowania i następstwa przyrodnicze, społeczno-ekonomiczne i kulturowe rozwoju turystyki i rekreacji.

Osiągnięcia

1. Postępowanie się ze zrozumieniem terminologią geograficzną.

2. Rozszerzenie wiedzy z zakresu funkcjonowania systemu człowiek — środowisko ze szczególnym uwzględnieniem aspektów przestrzennych.

3. Korzystanie z różnorodnych źródeł informacji geograficznej: map, planów, roczników statystycznych, zdjęć, profili, przekrojów, rysunków, czasopism, przewodników, literatury popularnonaukowej, Internetu, GIS-u* i innych.

4. Selekcjonowanie, porządkowanie, analizowanie i interpretowanie informacji o stanie i zmianach środowiska geograficznego oraz sytuacji społecznej, politycznej i ekonomicznej.

5. Prezentowanie wyników analiz geograficznych różnymi metodami graficznymi (w tym kartograficznymi) i statystycznymi.

6. Dostrzeganie i analizowanie relacji między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego oraz działalnością człowieka w skali globalnej, regionalnej i lokalnej.

7. Prognozowanie (na zasadzie ekstrapolacji istniejących trendów) stanu środowiska poszczególnych obszarów (z uwzględnieniem interakcji Ziemia—człowiek).

*) Angielski skrót geograficznych systemów informacyjnych.

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.

2. Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.

3. Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.

4. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.

5. Znajomość roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.

6. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej jako przestrzeni dostępnej dla polskich przedsiębiorców.

Zadania szkoły

1. Zapewnienie możliwości uzyskania przez ucznia wiedzy, umiejętności i kształtowania postaw moralnych, warunkujących uczestnictwo w życiu gospodarczym i rozwój przedsiębiorczości.

2. Pomoc w rozwijaniu przez ucznia umiejętności samokształcenia i samodoskonalenia oraz indywidualnych zainteresowań.

3. Tworzenie sprzyjającej atmosfery dla współpracy szkoły z przedstawicielami życia gospodarczego w regionie.

Treści nauczania

1. Postawa przedsiębiorczości. Mocne i słabe strony własnej osobowości, samoakceptacja, asertywność, inicjatywność, odpowiedzialność itp. Zysk i ryzyko.

2. Organizacja pracy. Zasady pracy zespołowej. Kierowanie i podejmowanie decyzji.

3. Motywy aktywności zawodowej i gospodarczej człowieka. Rodzaje potrzeb. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań.

4. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej.

5. Funkcjonowanie giełd w gospodarce.

6. Gospodarstwa domowe — dochody i wydatki, ochrona praw konsumentów, inwestowanie własnych pieniędzy.

7. System zabezpieczenia emerytalnego. Ubezpieczenia zdrowotne. Ubezpieczenia majątkowe.

8. Przedsiębiorstwo w gospodarce — formy prawnoorganizacyjne.

9. Stowarzyszenia, fundacje, inne organizacje.

10. Rola państwa w gospodarce rynkowej. Podstawowe funkcje ekonomiczne państwa.

11. Wzrost gospodarczy i jego mierniki.

12. Polityka fiskalna i monetarna Polski. Inflacja.

13. Pieniądz i banki — bank centralny, banki komercyjne, bankowe i pozabankowe usługi finansowe.

14. Rynek pracy i bezrobocie.

15. Budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego — funkcje, źródła wpływów, kierunki wydatków.

16. Współpraca gospodarcza Polski z zagranicą. Integracja z Unią Europejską.

Osiągnięcia

1. Dokonanie trafnej i uzasadnionej samooceny oraz umiejętność autoprezentacji.

2. Umiejętność stosowania podstawowych zasad pracy w zespole i prowadzenia negocjacji.

3. Planowanie budżetu domowego.

4. Rozróżnianie form inwestowania.

5. Umiejętność obliczania opłacalności przedsięwzięcia gospodarczego w kontekście wydatków i przychodów, zysku i ryzyka.

6. Identyfikowanie podstawowych form własności oraz form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw.

7. Identyfikowanie podstawowych mierników wzrostu gospodarczego (PKB, PNB — nominalny i realny oraz w przeliczeniu na jednego mieszkańca).

8. Interpretacja podstawowych wskaźników inflacji.

9. Ukazywanie wpływu polityki fiskalnej i monetarnej na życie gospodarcze kraju.

10. Wskazywanie korzyści i zagrożeń wynikających ze współpracy międzynarodowej.

TECHNOLOGIA INFORMACYJNA

Cele edukacyjne

1. Wykształcenie umiejętności świadomego i sprawnego posługiwania się komputerem oraz narzędziami i metodami informatyki.

2. Przygotowanie do aktywnego funkcjonowania w tworzącym się społeczeństwie informacyjnym.

Zadania szkoły

1. Stworzenie warunków do korzystania ze sprzętu oraz programów komputerowych wspomagających różne dziedziny nauczania.

2. Wspomaganie rozwoju umiejętności analizowania i rozwiązywania problemów z zakresu nauczania szkolnego i codziennego życia z wykorzystaniem odpowiednio dobranych metod i środków informatycznych.

3. Pogłębienie wiedzy i rozwijanie umiejętności informatycznych wyniesionych z poprzednich etapów edukacyjnych.

Treści nauczania

1. Opracowywanie dokumentów o rozbudowanej strukturze zawierających informacje pochodzące z różnych źródeł.

2. Rozwiązywanie zadań z zakresu różnych dziedzin nauczania z wykorzystaniem programów komputerowych i metod informatyki.

3. Podstawowe formy organizowania informacji w bazach danych spotykanych w otoczeniu ucznia. Wyszukiwanie informacji w bazach danych, formułowanie rozbudowanych zapytań.

4. Korzystanie z informacji związanych z kształceniem, pochodzących z różnych źródeł, oraz komunikowanie się poprzez sieć.

5. Wspomaganie prezentacji prac uczniów z zastosowaniem programów komputerowych. Prezentacja w sieci.

6. Rozwój zastosowań komputerów. Prawne i społeczne aspekty zastosowań informatyki.

Osiągnięcia

1. Opracowywanie dokumentów z wykorzystaniem różnych narzędzi informatycznych i różnych źródeł informacji.

2. Tworzenie prezentacji z wykorzystaniem programów komputerowych.

3. Posługiwanie się programami komputerowymi i metodami informatyki w uczeniu się i rozwiązywaniu problemów.

4. Korzystanie z dostępnych źródeł informacji za pomocą komputerów.

5. Komunikowanie się z wykorzystaniem sieci komputerowej.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Cele edukacyjne

1. Znajomość zasad racjonalnej troski o zdrowie i sprawność fizyczną, uwarunkowanych systematycznym uprawianiem różnych form aktywności sportowej, rekreacyjnej i turystycznej.

2. Kształtowanie postaw moralnych i społecznych w oparciu o wartości tkwiące w sporcie, rekreacji i tu-

rystycie, m.in. wytrwałość, systematyczność, odpowiedzialność, samodyscyplina, równość szans, szacunek dla przeciwnika, „czysta gra”, umiejętność właściwego zachowania się w sytuacji zwycięstwa i porażki.

3. Motywacja do podejmowania samodzielnych działań na rzecz harmonijnego rozwoju fizycznego ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnych właściwości morfologicznych i funkcjonalnych.

Zadania szkoły

1. Uzupelnienie i utrwalenie wiedzy uczniów niezbędnej dla podejmowania świadomej, systematycznej aktywności fizycznej jako warunku zdrowego stylu życia i racjonalnej troski o witalną gotowość organizmu do przeciwstawiania się negatywnym skutkom cywilizacji.

2. Wdrażanie do samodzielnych działań na rzecz harmonijnego rozwoju fizycznego oraz dbałości o należyty poziom sprawności fizycznej.

3. Przygotowanie uczniów do roli organizatora i aktywnego uczestnika różnorodnych form aktywności fizycznej oraz odbiorcy (kibica) widowisk sportowych.

4. Organizowanie zajęć fakultatywnych z zakresu „sportów całego życia” ze szczególnym zwróceniem uwagi na formy aktywności ruchowej najbardziej odpowiedniej dla rodzinnego uprawiania sportu.

Treści nauczania

1. Ćwiczenia wzmacniające muskulaturę i stymulujące funkcjonowanie układu krążeniowego.

2. Ćwiczenia z obciążeniem na odpowiednich dystansach z wykorzystaniem przyrządów i przyborów w celu podniesienia poziomu sprawności fizycznej.

3. Ćwiczenia doskonalące ruchowe umiejętności użytkowe i rekreacyjno-sportowe.

4. Sędziowanie w wybranych dyscyplinach sportowych.

5. Zajęcia i imprezy sportowe.

6. Zajęcia i imprezy turystyczne, i rekreacyjne.

7. Ćwiczenia relaksacyjne na rzecz zachowania zdrowia fizycznego i psychicznego.

8. Samokontrola i samoocena stanu rozwoju fizycznego, sprawności i umiejętności ruchowych.

9. Historia sportu i olimpiizmu.

Osiągnięcia

1. Samoocena możliwości i potrzeb ruchowych na podstawie pomiaru podstawowych właściwości somatycznych i fizjologicznych.

2. Umiejętne stosowanie ćwiczeń kształtujących prawidłową postawę ciała oraz sprawność fizyczną i ruchową.

3. Organizowanie i aktywne uczestnictwo w indywidualnych i zespołowych formach aktywności sportowej, rekreacyjnej i turystycznej.

4. Stosowanie różnorodnych form relaksacji po pracy umysłowej i fizycznej.

5. Przyjęcie odpowiedzialności za zdrowie własne i innych.

PRZYSPOSOBIENIE OBRONNE

Cele edukacyjne

1. Wyposażenie uczniów w wiedzę i umiejętności niezbędne do racjonalnych i skutecznych zachowań w przypadku wystąpienia zagrożeń indywidualnych i zbiorowych.

2. Przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w przedsięwzięciach o charakterze obronnym.

Zadania szkoły

1. Wspieranie uczniów w pogłębianiu wiedzy i doskonaleniu umiejętności z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa.

2. Kształtowanie świadomości obronnej młodzieży.

3. Pomoc w wyrabianiu nawyku racjonalnych zachowań w sytuacjach szczególnych oraz przygotowanie do uczestnictwa w przedsięwzięciach obronnych organizowanych przez organy administracji rządowej i niezespolonej oraz administrację samorządową i instytucje.

4. Przygotowywanie uczniów do podejmowania samodzielnych działań w sytuacjach kryzysowych i rozwijania umiejętności organizatorskich w tej dziedzinie.

Treści nauczania

1. System obronny Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) podsystemy obronne państwa,
- 2) powinności obronne lokalnych władz, instytucji i obywateli.

2. Rodzaje sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, ich charakterystyka i przeznaczenie.

3. Struktura i zadania Obrony Terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Obrona cywilna:

- 1) cel, zadania i organizacja,
- 2) ochrona ludności, zwierząt, żywności i dóbr materialnych w ramach powszechnej samoobrony,

- 3) sposoby alarmowania ludności,
  - 4) zachowanie się podczas ewakuacji,
  - 5) znaki i barwy bezpieczeństwa.
5. Wybrane problemy międzynarodowego prawa humanitarnego dotyczące ochrony ludności i dóbr kultury.
6. Zagrożenia czasu pokoju, ich źródła, przeciwdziałanie ich powstawaniu, zasady postępowania w przypadku ich wystąpienia i po ich ustąpieniu:
- 1) zagrożenia chemiczne,
  - 2) zagrożenia radiacyjne,
  - 3) zagrożenia powodziowe i zatopienia,
  - 4) zagrożenia pożarowe, posługiwanie się podręcznym sprzętem przeciwpożarowym,
  - 5) zagrożenia ekologiczne, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń lokalnych.
7. Zagrożenia czasu wojny:
- 1) formy i rodzaje walki zbrojnej,
  - 2) podstawowe środki rażenia współczesnych sił zbrojnych,
  - 3) obrona przed środkami walki.
8. Psychologiczne skutki sytuacji kryzysowych i sposoby radzenia sobie z nimi:
- 1) stres i jego wpływ na zachowanie ludzi,
  - 2) zjawisko paniki, przeciwdziałanie mu i sposoby postępowania w sytuacjach kryzysowych.
9. Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach:
- 1) ocena sytuacji w miejscu wypadku,
  - 2) zabezpieczenie miejsca wypadku,
  - 3) ocena stanu poszkodowanego i kontrola jego funkcji życiowych,
  - 4) udzielanie pierwszej pomocy w przypadku oparzeń, złamań i zwichnięć, krwotoków, duszenia się ciałem obcym, utraty przytomności, utraty oddechu, zatrzymania krążenia, wstrząsu pourazowego.
10. Rola jednostki w kształtowaniu bezpieczeństwa własnego i społecznego:
- 1) sytuacje kryminogenne, umiejętność ich unikania,
  - 2) zjawiska patologiczne występujące wśród dzieci i młodzieży,
  - 3) prospołeczne zachowania w kształtowaniu bezpieczeństwa.

11. Służba wojskowa:
- 1) ogólny charakter służby i jej prawne uregulowania,
  - 2) podstawowe uzbrojenie i wyposażenie żołnierza,
  - 3) podstawy żołnierskiego zachowania.

12. Terenoznawstwo:

- 1) zasady orientowania się w terenie,
- 2) posługiwanie się mapą,
- 3) marsz na azymut,
- 4) sporządzanie szkicu.

13. Podstawy planowania i organizowania działań:

- 1) sporządzanie planu,
- 2) stawianie zadań do wykonania,
- 3) opracowanie i przedstawienie meldunku sytuacyjnego.

14. Strzelectwo sportowe lub realizacja programu „3 minuty przed pogotowiem”, ewentualnie bieg na orientację.

Osiągnięcia

1. Rozróżnianie podsystemów (struktur) obronnych kraju, rozumienie ich roli oraz form spełniania powinności obronnych przez organy władzy i obywateli.

2. Znajomość zasad postępowania w przypadku występowania zagrożeń.

3. Umiejętność udzielania pierwszej pomocy poszkodowanym w różnych stanach zagrażających życiu i zdrowiu człowieka.

4. Umiejętność posługiwania się podręcznym sprzętem gaśniczym.

5. Orientowanie się w terenie według mapy i bez mapy.

6. Znajomość zasad planowania i organizowania działań.

ETYKA¹

Cele edukacyjne

1. Rozwój wrażliwości moralnej, umiejętność rozpoznawania wartości moralnych oraz zdolność odróżniania dobra od zła.

2. Nabycie wiedzy etycznej ułatwiającej dokonywanie trafnej oceny moralnej podejmowanych działań.

3. Przyjmowanie odpowiedzialności za słowa i czyny.

4. Podjęcie samokontroli i pracy nad sobą.

¹ Nauczanie religii jest realizowane zgodnie z odrębnymi przepisami.

Zadania szkoły

1. Uświadamianie istotnego znaczenia zasad i wartości moralnych w rozwoju osobowym człowieka, w kształtowaniu wzajemnych stosunków między ludźmi oraz w życiu publicznym.

2. Umożliwienie rozumienia własnej indywidualności i chronienia osobowej tożsamości przed zagubieniem w kulturze masowej.

3. Uświadamianie znaczenia samokontroli i konieczności pracy nad sobą dla osobowego rozwoju.

4. Pomoc w kształtowaniu więzi z rodziną, ojczyzną i kulturą na gruncie przyjmowanych wartości.

5. Pomoc w kształtowaniu relacji z otoczeniem opartych o właściwą hierarchię wartości.

Treści nauczania

1. Etyka a pozostałe dyscypliny filozoficzne i nauki szczegółowe. Moralność, etos, prawo, obyczaje i styl życia.

2. Ogólnofilozoficzne założenia etyki. Kwestie metaetyczne. Etyki religijne i świeckie.

3. Teorie i szkoły etyczne. Koncepcje etyczne w nurcie filozofii klasycznej.

4. Człowiek jako osoba i jego działanie. Etyczna analiza aktu ludzkiego. Motywy podejmowanych decyzji.

5. Cel i sens ludzkiej egzystencji. Hierarchie celów. Szczęście w życiu ludzkim. Rozwój moralny i duchowy człowieka jako osoby. Rola oddziaływań wychowawczych.

6. Dobro moralne i wartości moralne. Hierarchia wartości. Wartości autoteliczne i instrumentalne. Konflikt wartości. Wartości wybierane i realizowane.

7. Prawo moralne, imperatyw moralny, w tym prawo naturalne. Dekalog jako podstawa życia moralnego. Problem relatywizmu moralnego i sposoby jego przewyżczenia. Nienaruszalne prawa istoty ludzkiej.

8. Wymiar moralny życia człowieka. Zdolność rozpoznawania wartości i powszechne dążenie do dobra. Świadomość moralna. Rola sumienia w prawidłowym rozwoju wewnętrznym. Sądy i oceny moralne. Przykłady patologii w zakresie świadomości moralnej. Problem manipulacji. Obecność dobra i zła we współczesnej kulturze.

9. Sprawności moralne. Samowychowanie.

10. Przykłady współczesnych przejawów kryzysu moralnego i dylematów w zakresie wyborów moralnych oraz sposoby ich rozwiązywania na gruncie etyki chrześcijańskiej oraz innych koncepcji etycznych.

11. Moralne aspekty pracy i różnych dziedzin życia publicznego. Etyki zawodowe. Przykłady kodeksów etycznych. Zagadnienie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju. Moralny wymiar stosunku człowieka do świata przyrody.

12. Etyczny wymiar życia szkolnego. Umiejętność życia z innymi i dla innych. Uczciwość. Problem „ściągnięcia”. Wartości szczególnie cenione w życiu szkolnym.

Osiągnięcia

1. Znajomość podstawowych pojęć i koncepcji etycznych.

2. Umiejętność dokonywania etycznej analizy i oceny działań i decyzji własnych i innych.

3. Znajomość podstawowych zasad i wartości etycznych w najważniejszych dziedzinach życia publicznego.

4. Umiejętność dokonywania wyborów moralnych i podejmowania decyzji w świetle wartości moralnych i tworzenia hierarchii wartości.

5. Umiejętność lepszego poznania siebie i rozwijania własnej tożsamości.

JĘZYK MNIEJSZOŚCI NARODOWEJ LUB GRUPY ETNICZNEJ

Przedmiot realizowany jest w szkołach (klasach) z językiem nauczania mniejszości narodowych lub grup etnicznych, zgodnie z odrębnymi przepisami

Cele edukacyjne

1. Budowanie tożsamości osobowej, narodowej, etnicznej oraz zadomowienie w tradycji kultury europejskiej.

2. Rozwijanie świadomego, krytycznego odbioru dzieł kultury (także masowej) oraz samodzielnego poznawania różnych obszarów humanistyki.

3. Dorastanie do poczucia odpowiedzialności za własny rozwój, samodzielne decyzje dotyczące dalszej drogi kształcenia (np. wyboru kierunku studiów) czy wyboru zawodu.

4. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych w różnych sytuacjach, a poprzez to osiągnięcie dojrzałości do życia w rodzinie, w społeczeństwie, w państwie obywatelskim.

5. Rozwijanie postaw tolerancji i eliminowanie postaw ksenofobicznych.

Zadania szkoły

1. Wprowadzenie ucznia w dziedzictwo literackie i kulturowe; pogłębianie rozumienia tradycji narodo-

wej i europejskiej, rozpoznawanie jej obecności we współczesnej kulturze; rozwijanie świadomości historycznoliterackiej i chronologicznego porządkowania wiedzy.

2. Przybliżanie problematyki i zjawisk artystycznych w literaturze i innych dziedzinach kultury.

3. Interpretacja dzieł — w kontekście historycznym i aksjologicznym; rozpoznawanie wartości w dziełach literatury i kultury oraz ich hierarchizacja.

4. Opisanie systemu języka jako narzędzia komunikacji; ukazanie jego rozwoju, zróżnicowania, bogactwa znaczeń i środków ekspresji; różnorodności użycia w sytuacjach komunikacyjnych zgodnie z zasadami etyki mówienia.

5. Omawianie roli mediów w komunikacji społecznej oraz analizowanie form przekazu radia, telewizji, Internetu, prasy; przygotowanie uczniów do ich krytycznego odbioru.

6. Wprowadzenie w zasady pracy umysłowej jako przygotowanie do egzaminu maturalnego, do studiów i kształcenia ustawicznego.

Treści nauczania

1. Język jako zjawisko semiotyczne:

- 1) znak językowy,
- 2) podstawowe funkcje znaku językowego, np. komunikowanie, ekspresja, impresja; funkcja poetycka,
- 3) język — mowa — pismo.

2. Budowa języka:

- 1) brzmieniowa warstwa języka i wypowiedzi,
- 2) sposoby poszerzania leksyki (zapożyczenia, neologizmy, związki frazeologiczne),
- 3) budowa wypowiedzi (zdań),
- 4) sposoby opisu i jego językowa wykładnia,
- 5) spójność tekstu.

3. Retoryka — werbalne i niewerbalne środki komunikacji.

4. Wypowiedź językowa:

- 1) wartościowanie wypowiedzi: poprawność — niepoprawność,
- 2) cechy charakterystyczne pisanej i mówionej odmiany języka,
- 3) cechy charakterystyczne wypowiedzi monologicznej i dialogowej,
- 4) język reklamy,
- 5) cechy charakterystyczne komiksu.

5. Język — dzieje — społeczeństwo:

- 1) pochodzenie języka ojczystego mniejszości narodowych i grup etnicznych,
- 2) społeczne odmiany języka: dialekt, gwara, żargon, odmiany pokoleniowe.

6. Style:

- 1) style funkcjonalne,
- 2) stosowność stylowa wypowiedzi,
- 3) języki fachowe, terminologia specjalistyczna.

7. Ogólne pojęcia kultury:

- 1) dzieło literackie i jego wyróżniki,
- 2) społeczne środki przekazu (prasa, radio, telewizja),
- 3) uczestnictwo w kulturze: twórcy i odbiorcy,
- 4) kultura masowa.

8. Tradycje literackie:

- 1) źródła tradycji literackiej,
- 2) konteksty biblijne i antyczne,
- 3) kontynuacje i nawiązania.

9. Tematy, motywy, wątki:

- 1) miłość, dom, rodzina, śmierć, droga, wędrówka, pielgrzymka itp.,
- 2) natura a cywilizacja; motywy religijne w kulturze.

10. Proces historycznoliteracki:

- 1) gatunki i rodzaje literackie,
- 2) konteksty utworu: historyczne, biograficzne i inne,
- 3) prąd artystyczny,
- 4) epoka, następstwo epok.

11. Wartości, kategorie estetyczne i filozoficzne:

- 1) piękno, dobro, prawda,
- 2) komizm, humor, ironia, tragizm, patos,
- 3) sacrum i profanum,
- 4) wolność, odpowiedzialność, tolerancja,
- 5) ojczyzna, mała ojczyzna,
- 6) naród a społeczeństwo.

Osiągnięcia

- 1) Odbiór dzieł sztuki na poziomie podstawowym:
  - 1) w wymiarze interpretacyjnym:

- a) wyraziste czytanie utworów literackich ze zrozumieniem sensu, z troską o estetykę czytania, właściwą dykcję, akcent, intonację itd.,
  - b) recytacja z pamięci wybranych tekstów poetyckich,
  - c) stosowanie podstawowych pojęć z poetyki w analizie utworów literackich; pojmowanie działań analitycznych jako podstawy interpretacji; umiejętność przywołania właściwego kontekstu,
- 2) w wymiarze historycznym:
- a) rozpoznawanie stylów w sztuce (np. romański, gotycki, renesansowy, barokowy, secesyjny i inne),
  - b) wyjaśnianie powiązań czytanych utworów z historią,
  - c) dostrzeganie wartości charakterystycznych dla różnych epok,
- 3) w wymiarze aksjologiczno-egzystencjalnym: odróżnianie spontanicznych i osobistych przeżyć literackich od ponadindywidualnych, utrwalonych w tradycji.

2. Słuchanie i mówienie na poziomie podstawowym:

- 1) sprawne i świadome posługiwanie się językiem ojczystym lub etnicznym,
- 2) wypowiadanie się ze świadomością intencji,
- 3) rozpoznawanie aktów mowy i ich intencji (np. odróżnianie prośby od rozkazu, pytania od żądania),
- 4) poprawne formułowanie pytań i odpowiedzi; rozpoznawanie pytań sugestywnych, retorycznych,
- 5) poszerzanie czynnego repertuaru leksykalnego i frazeologicznego w rozmaitych wypowiedziach,
- 6) skuteczne uczestniczenie w dialogu, dyskusji,
- 7) słuchanie wypowiedzi partnerów, słuchanie wykładu z notowaniem.

3. Pisanie i redagowanie tekstów:

- 1) sprawne posługiwanie się językiem ojczystym lub etnicznym w odmianie pisanej w zależności od sytuacji komunikacyjnej,
- 2) komponowanie dłuższych, spójnych wypowiedzi; analiza tematu, układanie planów i konspektów; nadawanie tytułów i śródtytułów,
- 3) praca redakcyjna nad tekstem własnym: poprawianie, adiustacja, podział na części składowe (wstęp, rozdziały, paragrafy, akapity), wyróżnienia w tekście,
- 4) przekształcanie tekstu własnego i cudzego; streszczanie, skracanie, rozwijanie, cytowanie,
- 5) prowadzenie korespondencji, stosowanie zwrotów adresatywnych, etykiety językowej; pisanie

życiorysu, prośby; wypowiadanie się w podstawowych (szkolnych) formach gatunkowych: rozprawka, referat.

4. Czytanie:

- 1) odróżnianie cech swoistych i rozumienie funkcji gatunków publicystycznych i popularnonaukowych, tekstów prasowych (informacje, komentarze, artykuły, reportaże, wystąpienia publiczne),
  - 2) sprawne czytanie ze zrozumieniem tekstów użytkowych.
- #### 5. Samokształcenie na poziomie podstawowym:
- 1) stosowanie psychologicznych zasad i strategii uczenia się,
  - 2) systematyzowanie i syntetyzowanie poznanego materiału: scalanie zebranych informacji w problemowe całości,
  - 3) korzystanie z różnych rodzajów i technik gromadzenia i przekazywania informacji (dokumentów, leksykonów, encyklopedii, słowników, baz danych, nagrań magnetofonowych i magnetowidowych).

ŚCIEŻKI EDUKACYJNE

UCZESTNICTWO W KULTURZE

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie do aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu kulturalnym oraz bezpośredniego obcowania z dziełami sztuki poprzez rozwijanie:

- 1) wrażliwości estetycznej oraz indywidualnych zdolności artystycznych,
- 2) umiejętności refleksyjnej i krytycznej oceny zjawisk w kulturze i sztuce,
- 3) samodzielności w poszerzaniu wiedzy z różnych dziedzin sztuki,
- 4) poczucia tożsamości z kulturą własnego regionu i kraju.

2. Stymulowanie intelektualnego i emocjonalnego rozwoju poprzez różnorodne formy aktywności artystycznej.

3. Poznawanie dziedzictwa narodowego, w tym kanonu najwybitniejszych dzieł sztuki. Rozwijanie wrażliwości na ochronę dziedzictwa narodowego.

4. WYROBIENIE POTRZEBY KORZYSTANIA Z DÓBR KULTURY.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie uczniom brania aktywnego udziału w różnorodnych formach życia kulturalnego.

2. Stymulowanie intelektualnego i emocjonalnego rozwoju poprzez bezpośredni kontakt z dziełami sztuki oraz różnorodne formy aktywności artystycznej.

3. Umożliwienie rozwijania wybranych rodzajów aktywności twórczej oraz zainteresowań artystycznych.

4. Wprowadzenie w świat pojęć i symboli ułatwiających rozumienie i wartościowanie dzieł sztuki.

5. Wykształcenie potrzeby bezpośredniego obcowania z dziełami sztuki i aktywnego uczestnictwa w kulturze.

6. Rozbudzenie zainteresowania kulturą regionu i lokalnym życiem kulturalnym.

7. Ukazywanie dziedzictwa narodowego i rozwijanie poczucia jego wartości.

8. Kształtowanie wzorców zachowań społecznych sprzyjających ochronie dziedzictwa narodowego.

Treści nauczania

1. Wiedza o stylach, epokach, wybitnych twórcach i ich dziełach.

2. Znajomość specyfiki procesu tworzenia w różnych dziedzinach sztuki. Rozróżnianie form, gatunków i technik wypowiedzi artystycznej.

3. Związki i zależności pomiędzy różnymi dziedzinami sztuki oraz pomiędzy kulturą narodową i kulturą regionu.

4. Poznawanie różnych funkcji sztuki.

5. Prezentowanie dzieł różnych dziedzin sztuki pod kątem ich krytycznej oceny oraz własnej interpretacji.

6. Indywidualne lub zespołowe formy działań artystycznych o twórczym lub odtwórczym charakterze.

7. Różnorodne formy kontaktu z dziełami sztuki.

8. Rodzaje zabytków, ich specyfika i sposoby użytkowania.

9. Zasady organizacji ochrony zabytków w Polsce. Obiekty wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

10. Zasady dotyczące ochrony prawa autorskiego.

11. System upowszechniania kultury (instytucje — ich funkcje i zadania).

Osiągnięcia

1. Znajomość dzieł różnych dziedzin sztuki i kultury składających się na kanon narodowej i światowej kultury.

2. Umiejętność samodzielnego poszerzania wiedzy na temat epok, stylów i zjawisk zachodzących w różnych dziedzinach sztuki.

3. Umiejętność wartościowania różnych zjawisk zachodzących w sztuce.

4. Umiejętność dostrzegania walorów kultury własnego regionu.

5. Świadomość różnych funkcji sztuki.

6. Dostrzeganie związków zachodzących pomiędzy różnymi dziedzinami sztuki oraz między kulturą regionu i kulturą narodową.

7. Umiejętność dokonywania charakterystyki i własnej interpretacji dzieł sztuki.

8. Rozwinięcie wybranych form aktywności artystycznej w zakresie różnych dziedzin sztuki.

9. Znajomość elementarnych zasad oraz podstawowych pojęć dotyczących ochrony dziedzictwa narodowego.

10. Znajomość dziedzictwa narodowego i jego miejsca w kulturze europejskiej i światowej.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE²

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów związanych z podejmowaniem decyzji dotyczących wyboru drogi życiowej, w tym pełnienia ról małżeńskich i rodzicielskich.

2. Pogłębienie problematyki przyjaźni, miłości, ludzkiej płciowości, prokreacji, funkcji rodziny w życiu jednostkowym i społecznym.

3. Przyjęcie pozytywnej postawy wobec życia ludzkiego, rodziny, dziecka, osób niepełnosprawnych, osób starych, zdrowia własnego i innych.

Zadania szkoły

1. Pomoc w kształtowaniu prawidłowych relacji we własnej rodzinie. Integrowanie działań szkoły i rodziny.

2. Wspieranie rodziny w przygotowaniu młodego człowieka do pełnienia ról małżeńskich i rodzicielskich oraz samodzielności i odpowiedzialności.

3. Ukazanie płciowości w kontekście wartości życia ludzkiego, miłości, odpowiedzialności, małżeństwa i rodziny.

4. Przekazywanie rzetelnej wiedzy o rozwoju człowieka w wymiarze biologicznym, psychicznym, społecznym i duchowym.

² Sposób nauczania szkolnego i zakres treści zajęć edukacyjnych „wychowanie do życia w rodzinie” określa rozporządzenie ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, z 1995 r. Nr 66, poz. 334, z 1996 r. Nr 139, poz. 646, z 1997 r. Nr 141, poz. 943 i Nr 157, poz. 1040 oraz z 1999 r. Nr 5, poz. 32).

Treści nauczania

1. Tożsamość i wielowymiarowość człowieka. Pożucie sensu życia.

2. Rozwój człowieka. Kryteria dojrzałości biologicznej, psychicznej, społecznej i duchowej.

3. Wartości związane z płciowością człowieka: męskość, kobiecość, miłość, małżeństwo, rodzina, rodzicielstwo. Integracja seksualna. Budowanie więzi (miłości) i prokreacja jako cele płciowości.

4. Podstawy kształtowania i rozwijania więzi międzyludzkich opartych na empatii. Istota miłości i etapy jej rozwoju. Rodzaje miłości. Kryteria dojrzałej miłości. Miłość jako proces dynamiczny.

5. Współżycie seksualne źródłem trwałych zobowiązań moralnych, psychicznych i społecznych. Następstwa przedwczesnej inicjacji seksualnej. Przedwczesne rodzicielstwo. Argumenty biomedyczne, psychologiczne i moralne za inicjacją w małżeństwie.

6. Biologia prokreacji; psychofizjologia procesów rozrodczych. Metody rozpoznawania płodności i ich skuteczność. Metoda objawowo-termiczna (w wybranej wersji).

7. Znaczenie akceptacji płodności własnej i współmałżonka dla prawidłowej więzi małżeńskiej. Ojcostwo i macierzyństwo. Bezdzielnosc. Adopcja.

8. Przebieg i higiena ciąży. Rozwój prenatalny dziecka. Szkoła rodzenia. Poród i naturalne karmienie. Rola ojca i matki w okresie oczekiwania na urodzenie się dziecka, w czasie porodu oraz w pierwszym okresie życia dziecka.

9. Wartość małżeństwa. Wybór współmałżonka. Dialog w małżeństwie, wierność i zaufanie.

10. Funkcje rodziny ze szczególnym uwzględnieniem wychowania dzieci w rodzinie. Znaczenie prawidłowych postaw rodzicielskich dla rozwoju dziecka.

11. Konflikty w rodzinie i ich przyczyny. Zasady konstruktywnego rozwiązywania konfliktów.

12. Zagrożenia życia rodzinnego: agresja, przemoc, pornografia, alkoholizm, narkomania, sekty. Separacja. Rozwód. Samotne rodzicielstwo.

13. Metody i środki antykoncepcyjne oraz wczesnoporonne: różnice w działaniu. Aspekt zdrowotny, psychiczny i moralny; skuteczność i skutki uboczne.

14. Aborcja — zagrożenia dla zdrowia fizycznego i psychicznego; wymiar medyczny, psychiczny i moralny.

15. Choroby przenoszone drogą płciową; AIDS: profilaktyka, aspekt społeczny i etyczny. Znaczenie prawidłowo funkcjonującej rodziny w dobie AIDS.

16. Zjawisko homoseksualizmu. Przyczyny. Możliwości pomocy.

17. Człowiek wobec niepełnosprawności, starości, cierpienia, choroby, umierania i śmierci w aspekcie życia rodzinnego.

18. Prawodawstwo dotyczące rodziny. Prawa i obowiązki małżonków i rodziców. Obowiązki państwa wobec rodziny.

Osiągnięcia

1. Świadome dążenie do wewnętrznego scalenia, integracji sfery uczuciowej, duchowej i biologicznej.

2. Przygotowanie na podstawie wiedzy i wytworzonych umiejętności do poszanowania godności życia ludzkiego i dojrzałego funkcjonowania w życiu rodzinnym.

3. Znajomość podstawowych zasad postępowania w sferze ludzkiej płciowości i płodności.

4. Świadomość potrzeby podejmowania dojrzałych decyzji dotyczących wyboru drogi życiowej.

5. Umiejętność poszukiwania i udzielania odpowiedzi na pytania: kim jest człowiek? jaki jest sens życia? jakie są jego cele i zadania życiowe?

EDUKACJA FILOZOFICZNA

Cele edukacyjne

1. Kształcenie umiejętności krytycznego myślenia, uczestnictwa w dialogu, w tym prezentacji własnego stanowiska i jego obrony.

2. Uświadomienie specyfiki zagadnień filozoficznych, ich genezy, rozwoju i roli w kulturze.

3. Rozwój myślenia teoretycznego.

4. Uzyskiwanie samowiedzy poprzez uświadamianie zagadnień egzystencjalnie i moralnie doniosłych.

Zadania szkoły

1. W oparciu o treści programowe ukazanie wkładu myśli filozoficznej w kulturę europejską.

2. Przekazanie podstawowych informacji na temat współczesnych kierunków i szkół filozoficznych. Zwrócenie uwagi na polską tradycję filozoficzną.

3. Umożliwienie uczniom obcowania z tekstem filozoficznym.

Treści nauczania

1. Elementy logiki ogólnej i retoryki.

Myśl a język. Stawianie pytań, definiowanie, klasyfikacja i argumentacja. Dyskusja.

2. Narodziny filozofii i jej pierwsze koncepcje w starożytnej Grecji.

3. Przedmiot filozofii.

Dyscypliny filozoficzne. Główne pojęcia, metody i problemy filozoficzne.

4. Różne sposoby pojmowania filozofii:

1) na przykładzie osiągnięć wybitnych filozofów (Sokrates, Platon, Arystoteles, Marek Aureliusz, św. Augustyn, św. Tomasz z Akwinu, Kartezjusz, Hume, Kant, Hegel, E. Husserl, R. Ingarden),

2) w oparciu o informacje na temat koncepcji i szkół filozoficznych (filozofia analityczna, fenomenologia, egzystencjalizm, hermeneutyka, filozofia dialogu, tomizm współczesny, personalizm).

5. Filozofia a inne dziedziny kultury.

Filozofia a nauka, religia, sztuka, światopogląd, ideologia.

6. Elementy teorii rzeczywistości.

Idealizm, wariabilizm, realizm.

7. Elementy antropologii filozoficznej.

Człowiek jako byt osobowy. Główne koncepcje człowieka. Naturalne i kulturowe środowisko człowieka. Człowiek w relacji z drugim człowiekiem i ze wspólnotami. Człowiek wobec wartości.

8. Elementy teorii poznania.

Źródła poznania. Granice poznania. Prawdziwość poznania i jej kryteria.

Osiągnięcia

1. Umiejętność formułowania podstawowych pytań filozoficznych dotyczących rzeczywistości, człowieka i kultury.

2. Umiejętność definiowania, klasyfikowania, argumentowania; prowadzenie dyskusji.

3. Umiejętność dokonywania analizy tekstów filozoficznych w aspekcie zawartych w nich problemów.

4. Dostrzeganie zagadnień filozoficznych w nauce, sztuce oraz w moralności i religii.

EDUKACJA PROZDROWOTNA

Cele edukacyjne

1. Pogłębienie wiedzy o realizacji zachowań prozdrowotnych w ochronie, utrzymaniu i poprawie zdrowia jednostki i zdrowia publicznego.

2. Rozwijanie umiejętności życiowych sprzyjających rozwojowi fizycznemu, psychicznemu, społecznemu i duchowemu.

3. Kształtowanie aktywnej i odpowiedzialnej postawy wobec zdrowia własnego i innych ludzi.

4. Rozbudzanie potrzeby działania na rzecz tworzenia zdrowego środowiska.

Zadania szkoły

1. Zwiększanie zainteresowania uczniów sprawami zdrowia i przekazywanie im rzetelnej wiedzy o różnych jego aspektach (zdrowie fizyczne, psychiczne, społeczne i duchowe) oraz czynnikach sprzyjających zdrowiu i najczęstszych zagrożeniach dla zdrowia oraz możliwościach ich eliminowania.

2. Tworzenie w szkole środowiska umożliwiającego uczniom praktykowanie prozdrowotnego stylu życia, wzmacnianie poczucia własnej wartości, wiary w siebie i swoje możliwości oraz udzielanie uczniom wsparcia w sytuacjach trudnych.

3. Rozwijanie współpracy z rodzicami i społecznością lokalną w zakresie edukacji prozdrowotnej i rozwiązywania problemów zdrowotnych uczniów.

Treści nauczania

1. Styl życia i jego związek ze zdrowiem i chorobą. Koncepcja i cele promocji zdrowia. Zdrowie jako wartość dla człowieka i społeczeństwa.

2. Pielęgnacja ciała i urody. Dbałość o utrzymanie odpowiedniej masy ciała, sylwetki, dobrej sprawności i wydolności fizycznej. Chronienie się przed zanieczyszczeniami środowiska.

3. Praca i wypoczynek, aktywne spędzanie czasu wolnego. Aktywność ruchowa, zabawa i poczucie humoru a zdrowie.

4. Identyfikowanie i podejmowanie ryzyka. Zachowania bezpieczne w codziennym życiu. Troska o bezpieczeństwo innych.

5. Zasady racjonalnego żywienia w różnych okresach życia. Żywność a samopoczucie i zdolność do pracy oraz zapobieganie chorobom. Skutki niewłaściwego odchudzania się i stosowania diet eliminacyjnych. Wybór sprzyjających zdrowiu produktów spożywczych i ich przechowywanie. Prawa konsumenta żywności.

6. Korzystanie z pomocy medycznej, psychologicznej i innych form wsparcia. Znaczenie profilaktycznych badań medycznych. Zachowanie się w chorobie. Postawy wobec osób przewlekle chorych i niepełnosprawnych i osób starszych.

7. Uwarunkowania podaży i popytu na substancje psychoaktywne. Rodzaje tych substancji i ich wpływ na organizm, psychikę oraz rozwój społeczny i duchowy człowieka. Przepisy prawa dotyczące używania substancji psychoaktywnych. Formy pomocy dla osób eksperymentujących i uzależnionych.

8. Osobowe i społeczne umiejętności życiowe niezbędne dla ochrony, poprawy i utrzymania zdrowia.

Osiągnięcia

1. Znajomość głównych czynników sprzyjających i zagrażających zdrowiu człowieka oraz podstawowych zasad profilaktyki najczęstszych zaburzeń i chorób. Realizowanie wartości związanych ze zdrowiem.

2. Umiejętność korzystania z pomocy medycznej i psychologicznej, radzenie sobie w sytuacjach trudnych oraz umiejętność wspierania innych.

3. Umiejętność porozumiewania się i utrzymywania dobrych relacji z innymi ludźmi oraz funkcjonowania i współpracy w grupie, radzenia sobie z presją środowiska.

4. Świadome dążenie do ochrony, utrzymania i poprawy zdrowia własnego oraz osób, wśród których uczeń żyje.

EDUKACJA EKOLOGICZNA

Cele edukacyjne

1. Uświadomienie różnorodności sposobów negatywnego i pozytywnego oddziaływania ludzi na środowisko i kształtowanie umiejętności praktycznego ich poznawania.

2. Przyjmowanie postawy odpowiedzialności za obecny i przyszły stan środowiska oraz gotowości do działań na rzecz zrównoważonego rozwoju.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie prowadzenia aktywności badawczej w terenie.

2. Tworzenie warunków pozwalających integrować różne dziedziny wiedzy w celu zrozumienia idei zrównoważonego rozwoju.

Treści nauczania

1. Ekonomiczne i społeczne aspekty związków między człowiekiem i jego działalnością a środowiskiem. Wartość środowiska. Korzyści i straty związane z jego eksploatacją. Zasoby odnawialne i nieodnawialne.

2. Współczesny system gospodarki światowej i jego wpływ na degradację zasobów środowiska. Współpraca międzynarodowa jako warunek osiągnięcia zrównoważonego rozwoju.

3. Zagrożenia cywilizacyjne związane z energetyką konwencjonalną i jądrową. Odnawialne źródła energii.

4. Sposoby ochrony różnorodności biologicznej.

5. Intensyfikacja produkcji rolnej i związane z nią zagrożenia. Rolnictwo ekologiczne.

6. Problemy bezpieczeństwa biologicznego, np. inżynieria genetyczna.

7. Problemy polityki ekologicznej państwa.

Osiągnięcia

1. Dostrzeganie zagrożeń dla współczesnej cywilizacji wynikających z nieracjonalnego korzystania z zasobów środowiska i z nierównomiernego poziomu życia w różnych regionach świata.

2. Ocenianie działalności ekologicznych organizacji pozarządowych, ich celów i form działania oraz zgodności z polityką ekologiczną państwa.

3. Podejmowanie racjonalnych działań służących poprawie stanu środowiska w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej.

EDUKACJA CZYTELNICZA I MEDIALNA

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie się do samokształcenia poprzez umiejętność pozyskiwania i opracowywanie informacji pochodzących z różnych źródeł.

2. Rozumienie natury i roli mediów we współczesnej cywilizacji.

3. Zachowanie tożsamości kulturowej wobec globalizacji kultury.

4. Zdobycie umiejętności przekazu i krytycznego odbioru treści komunikatów medialnych.

5. Zachowanie postawy dystansu i krytycyzmu wobec informacji przekazywanych przez media.

Zadania szkoły

1. Wprowadzenie w technologię pracy umysłowej jako przygotowanie do egzaminu maturalnego i studiów.

2. Rozwijanie wiedzy na temat powszechnie dostępnych zasobów informacyjnych.

3. Stwarzanie warunków dla samodzielnego sporządzenia przez uczniów komunikatów medialnych.

4. Dostarczanie materiałów do krytycznej analizy przekazów informacyjnych (np. prasa, telewizja, reklama zewnętrzna).

Treści nauczania

1. Tradycyjne i nowoczesne źródła informacji (od książki do przekazów internetowych); najnowsze techniki informacyjne i ich dostępność.

2. Współczesne instytucje wydawnicze i instytucje zajmujące się dystrybucją książek i prasy.

3. Kompetencje czytelnicze niezbędne do odbioru tekstów literackich, naukowych i popularnonaukowych.

4. Globalizacja życia. Cywilizacja informacyjna i kultura mediów. Pojęcie czwartej władzy.

5. Media publiczne i prywatne — zadania i interesy. Rynkowość mediów i jej społeczne skutki. Wpływ mediów na różne aspekty życia człowieka.

6. Zagrożenia dla psychicznego i moralnego rozwoju człowieka płynące z mediów. Różne formy uzależnień medialnych.

7. Warsztat pracy dziennikarza (prasowego, radiowego, telewizyjnego).

8. Warsztat pracy reżysera (filmowego, teatralnego).

9. Wywieranie wpływu na ludzi. Metody i techniki perswazji i manipulacji stosowane w reklamie zewnętrznej, prasowej, radiowej i telewizyjnej.

10. Analiza porównawcza wybranej informacji zaczerpniętej z różnych źródeł (z prasy, audycji telewizyjnych lub radiowych). Kryteria wskazujące na rzetelność i obiektywizm tej informacji.

11. Wybór międzynarodowych i polskich przepisów prawa dotyczących mediów.

Osiągnięcia

1. Umiejętność sprawnego zebrania określonych informacji i wyselekcjonowania przydatnych treści (w tym sporządzenie bibliografii).

2. Postrzeganie roli mediów w szerszym kontekście cywilizacyjno-kulturowym.

3. Dostrzeganie wpływu mediów na życie i zachowanie ludzi oraz całych społeczeństw.

4. Formułowanie ocen, opinii i recenzji wybranych informacji przekazywanych przez media.

5. Samodzielne tworzenie podstawowych komunikatów medialnych z wykorzystaniem modelu warsztatu pracy dziennikarza prasowego oraz radiowego bądź telewizyjnego.

EDUKACJA REGIONALNA — DZIEDZICTWO KULTUROWE W REGIONIE

Cele edukacyjne

1. Poznawanie własnego regionu, w tym dziedzictwa kulturowego, jako części Polski i Europy.

2. Pogłębianie więzi ze swoim środowiskiem, regionem, krajem.

3. Kształtowanie tożsamości regionalnej w kontekście wartości narodowych i europejskich.

4. Przygotowanie do dojrzałego życia w strukturach regionalnych, narodowych, państwowych i europejskich.

5. Rozwijanie szacunku wobec innych wspólnot regionalnych, etnicznych i narodowych.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie zdobywania wszechstronnej wiedzy o własnym regionie.

2. Stworzenie sytuacji wyzwalających w uczniach twórczość, wzbogacających dorobek dziedzictwa kulturowego.

3. Ułatwienie dostrzegania znaczenia wartości własnego regionu i kraju w życiu osobistym.

4. Przygotowanie i wprowadzenie do roli aktywnego, odpowiedzialnego współgospodarza regionu i kraju oraz uczestnika życia wspólnoty europejskiej.

Treści nauczania

1. Dzieje regionu na tle historii Polski i Europy.

2. Specyfika przyrodnicza, społeczna, ekonomiczna, kulturowa regionu w relacji z innymi regionami Polski i Europy.

3. Przeszłość regionu, jego dziedzictwo kulturowe jako podstawa rozumienia współczesności regionu.

4. Perspektywy i szanse rozwoju regionu we współpracy krajowej i międzynarodowej.

5. Promocja regionu w kraju i za granicą.

Osiągnięcia

1. Zdobycie wieloaspektowej wiedzy o regionie, w tym o jego dziedzictwie kulturowym, na tle Polski i Europy.

2. Dostrzeganie znaczenia wartości regionu w życiu osobistym, wspólnotowym i społecznym.

3. Całościowe postrzeganie regionu jako miejsca życia, aktywności i szeroko rozumianej twórczości.

4. Świadomy udział w życiu kulturalnym, społecznym, gospodarczym i politycznym środowiska lokalnego.

5. Pielęgnowanie i pomnażanie regionalnego i narodowego dziedzictwa kulturowego.

6. Umiejętności prezentowania i promowania regionu w kraju i za granicą.

7. Dostrzeganie wartości kultury narodowej w jej różnorodności regionalnej na tle kultur innych wspólnot etnicznych i narodowych.

8. Ukształtowanie postawy solidarności narodowej i otwartości na inne wspólnoty oraz kultury.

EDUKACJA EUROPEJSKA

Cele edukacyjne

1. Poznanie założeń, celów i historii Unii Europejskiej na tle procesów integracyjnych współczesnego świata.

2. Umiejętność postrzegania integracji europejskiej w kontekście przemian geopolitycznych współczesnego świata oraz szans rozwojowych Polski.

3. Umiejętność określania wzajemnej zależności między podstawami tożsamości i suwerenności polskiej oraz podstawami wspólnotowymi Unii Europejskiej.

4. Rozumienie kontekstu europejskiego aktualnych wydarzeń społecznych, kulturalnych, gospodarczych i politycznych w Polsce i Europie.

5. Przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w życiu publicznym Polski i Unii Europejskiej w okresach przedakcesyjnym i pełnego członkostwa (z korzyścią dla dobra kraju i jedności europejskiej).

Zadania szkoły

1. Budzenie zainteresowania sprawami dotyczącymi integracji europejskiej, działaniami rządu w tym zakresie oraz skutkami integracji dla każdego mieszkańca Polski.

2. Ułatwienie rozumienia głównych zasad funkcjonowania Unii Europejskiej.

3. Stopniowe przygotowanie ucznia do samodzielności w zdobywaniu informacji na temat Unii Europejskiej.

4. Wskazywanie konkretnych form i możliwości współpracy młodzieży.

Treści nauczania

1. Proces integracji europejskiej w perspektywie historycznej: czynniki integrujące i dezintegrujące. Polska i Polacy w budowaniu jednoczącej się Europy.

2. Droga państw europejskich, w tym Polski, do Unii Europejskiej. System, procedury i pola negocjacji. Kalendarium rozszerzenia. Cele integracji Polski z Unią Europejską. Przedakcesyjne działania i programy rządu.

3. Stosunek społeczeństw krajów członkowskich i społeczeństwa polskiego do rozszerzenia Wspólnot Europejskich. Różne opcje obecne w polityce i opinii publicznej krajów członkowskich. Katalog nadziei i obaw. Wyobrażenie roli i miejsca Polski i Polaków w zjednoczonej Europie. Kwestia standardów unijnych.

4. Kierunki integracji. Trzy filary procesu zjednoczenia. Różne koncepcje wizji przyszłej zjednoczonej Europy.

5. Ewolucja prawa Unii Europejskiej. Kwestia konstytucji Unii Europejskiej. Wzajemne relacje między prawem Unii Europejskiej i prawem krajowym.

6. Ewolucja instytucji Unii Europejskiej. Procedury podejmowania decyzji.

7. Gospodarka Unii Europejskiej. Polska w perspektywie polityk wspólnotowych w dziedzinie gospodarczej, w tym w szczególności wspólnej polityki rolnej.

8. Jednolity europejski rynek pracy i jego dostępność dla obywateli polskich. Europejskie problemy społeczne i sposoby ich rozwiązywania.

9. Droga krajów członkowskich do Unii Gospodarczej i Walutowej.

10. Bezpieczeństwo europejskie w wymiarze międzynarodowym i wewnętrznym. Bezpieczeństwo Polski w ramach Unii Europejskiej i w NATO.

11. Prawa i obowiązki obywatelskie, obywatelstwo europejskie, obywatelski wymiar procesu integracji europejskiej.

12. Europa wartości. Duchowy wymiar Europy — edukacja, kultura. Rola edukacji jako czynnika wyrównywania szans polskiej młodzieży w Europie. Możliwości współpracy.

13. Rola i zasady działania samorządów terytorialnych w Unii Europejskiej. Współpraca polskich samorządów z odpowiednikami z Unii Europejskiej. Euroregiony.

14. Miejsce Polski w organizacjach europejskich, w tym w Radzie Europy.

15. Polska i jej sąsiedzi. Polska w regionie Europy Środkowej i Bałtyku. Polska i Europa Wschodnia.

Osiągnięcia

1. Znajomość historii, celów i zasad działania głównych instytucji oraz podstaw prawa Unii Europejskiej.

2. Znajomość praw i obowiązków obywateli i kraju z punktu widzenia wymogów integracyjnych.

3. Znajomość istniejących źródeł informacji na temat Unii Europejskiej oraz umiejętność korzystania z nich.

4. Umiejętność samodzielnego gromadzenia, analizowania i interpretowania informacji na określony temat dotyczący Unii Europejskiej.

5. Znajomość mechanizmów współpracy i komunikowania się oraz umiejętność tworzenia odpowiednich projektów umożliwiających tę współpracę.

6. Znajomość zasad i form współpracy Polski w regionie, ze szczególnym uwzględnieniem państw sąsiadujących.

Załącznik nr 5

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ ZAWODOWYCH

Głównym celem edukacji w szkole zawodowej jest przygotowanie uczniów do uzyskania kwalifikacji zawodowych, a także, jak w przypadku innych typów szkół, do pracy i życia w warunkach współczesnego świata. Zadaniem kształcenia ogólnego w szkole zawodowej jest ułatwienie uczniom odpowiedzialnego funkcjonowania w różnych obszarach życia społecznego. Zadanie to realizowane jest przez podnoszenie poziomu kulturowego, budzenie aspiracji młodzieży, a szczególnie przez motywowanie jej do podnoszenia poziomu wykształcenia i kwalifikacji zawodowych.

W szkole zawodowej, mając na względzie ciągłość i spójność między poszczególnymi etapami kształcenia, a także właściwy kształt programów nauczania i programów wychowawczych szkoły, należy stosować odpowiednio zasady ogólne przyjęte dla szkoły podstawowej i gimnazjum.

Nauczyciele powinni dążyć do wszechstronnego rozwoju ucznia jako nadrzędnego celu pracy edukacyjnej. Edukacja szkolna polega na harmonijnej realizacji przez nauczycieli zadań w zakresie nauczania, kształcenia umiejętności i wychowania. Zadania te tworzą wzajemnie uzupełniające się i równoważne wymiary pracy każdego nauczyciela.

Szkoła w zakresie nauczania, co stanowi jej zadanie specyficzne, zapewnia uczniom w szczególności:

- 1) naukę poprawnego i swobodnego wypowiedzania się w mowie i w piśmie z wykorzystaniem różnorodnych środków wyrazu,
- 2) poznawanie wymaganych pojęć i zdobywanie rzetelnej wiedzy w zakresach umożliwiających studia wyższe bądź ułatwiających zdobywanie zawodu,
- 3) dochodzenie do rozumienia, a nie tylko do pamięciowego opanowania przekazywanych treści,
- 4) rozwijanie zdolności dostrzegania różnego rodzaju związków i zależności (przyczynowo-skutkowych, funkcjonalnych, czasowych i przestrzennych itp.),
- 5) rozwijanie zdolności myślenia analitycznego i syntetycznego,
- 6) traktowanie wiadomości przedmiotowych, stanowiących wartość poznawczą samą w sobie, w sposób integralny, prowadzący do lepszego rozumienia świata, ludzi i siebie,
- 7) poznawanie zasad rozwoju osobowego i życia społecznego,
- 8) poznawanie dziedzictwa kultury narodowej przestrzeganej w perspektywie kultury europejskiej.

W szkole uczniowie powinni kształcić swoje umiejętności wykorzystywania zdobywanej wiedzy, aby w ten sposób lepiej przygotować się do pracy w warunkach współczesnego świata. Nauczyciele stwarzają

uczniom warunki do nabywania wymienionych niżej umiejętności:

- 1) planowanie, organizowanie i ocenianie własnej nauki, przyjmowanie za nią odpowiedzialności,
- 2) skuteczne porozumiewanie się w różnych sytuacjach, prezentacja własnego punktu widzenia i uwzględnianie poglądów innych ludzi, poprawne posługiwanie się językiem ojczystym, przygotowanie do publicznych wystąpień,
- 3) efektywne współdziałanie w zespole, budowanie więzi międzyludzkich, podejmowanie indywidualnych i grupowych decyzji, skuteczne działanie na gruncie zachowania obowiązujących norm,
- 4) rozwiązywanie problemów w twórczy sposób,
- 5) poszukiwanie, porządkowanie i wykorzystywanie informacji z różnych źródeł, efektywne posługiwanie się komputerami i metodami informatyki,
- 6) odnoszenie do praktyki zdobytej wiedzy oraz tworzenie potrzebnych doświadczeń i nawyków,
- 7) rozwijanie sprawności umysłowych oraz osobistych zainteresowań,
- 8) przyswajanie sobie metod i technik negocjacyjnego rozwiązywania konfliktów i problemów społecznych.

W swojej pracy wychowawczej nauczyciele powinni wspierać zadania wychowawcze rodziców tak, by umożliwiać uczniom przejmowanie odpowiedzialności za własne życie i rozwój osobowy. Nauczyciele oferują uczniom pomoc w realizacji specyficznych dla wieku wymienionych niżej zadań:

- 1) tworzenie w szkole środowiska sprzyjającego wszechstronnemu rozwojowi osobowemu w wymiarze fizycznym (w tym zdrowotnym), psychicznym, intelektualnym, moralnym i duchowym, a także rozwojowi społecznemu uczniów,
- 2) rozwijanie w sobie dociekliwości poznawczej, ukierunkowanej na poszukiwanie prawdy, dobra i piękna w świecie,
- 3) uzyskanie świadomości życiowej użyteczności zarówno poszczególnych przedmiotów szkolnych, jak i całej edukacji na danym etapie,
- 4) dążenie do dobra w jego wymiarze indywidualnym i społecznym, umiejętne godzenie dobra własnego z dobrem innych, odpowiedzialności za siebie z odpowiedzialnością za innych, wolności własnej z wolnością innych,
- 5) poszukiwanie, odkrywanie i dążenie na drodze rzetelnej pracy do osiągnięcia wielkich celów życiowych i wartości ważnych dla odnalezienia własnego miejsca w świecie,

- 6) przygotowywanie się do życia w rodzinie, w społeczności lokalnej i w państwie, w duchu przekazu dziedzictwa kulturowego,
- 7) przygotowywanie się do rozpoznawania wartości moralnych, dokonywania wyborów i hierarchizacji wartości,
- 8) kształtowanie w sobie postawy dialogu, umiejętności słuchania innych i rozumienia ich poglądów.

Działalność edukacyjna szkoły zawodowej powinna być określona przez:

- 1) szkolny zestaw programów nauczania, który, uwzględniając wymiar wychowawczy, obejmuje całą działalność szkoły z punktu widzenia dydaktycznego,
- 2) program wychowawczy szkoły, który opisuje w sposób całościowy wszystkie treści i działania o charakterze wychowawczym i jest realizowany przez wszystkich nauczycieli.

Szkolny zestaw programów nauczania oraz program wychowawczy szkoły powinny tworzyć spójną całość. Ich przygotowanie i realizacja są zadaniem zarówno całej szkoły, jak i każdego nauczyciela.

BLOK HUMANISTYCZNO-SPOŁECZNY

Cele edukacyjne

1. Lepsze poznanie samego siebie. Umiejętność stawiania sobie wyższych celów i osiągania ich, podnoszenie aspiracji.
2. Zdolność do aktywnego udziału w kulturze. Rozumienie i akceptacja dziedzictwa kultury narodowej.
3. Nabycie wiedzy i umiejętności potrzebnych do życia w rodzinie, w grupach społecznych i w środowisku pracy.
4. Znajomość zasad i zachowywanie etycznych norm kultury życia społecznego i codziennego oraz etosu zawodowego.
5. Pogłębienie więzi emocjonalnej z regionem i krajem.
6. Znajomość zasad prawa i przygotowanie do aktywnego udziału w życiu publicznym.

Zadania szkoły

1. Stymulowanie życia szkolnej grupy rówieśniczej celem stworzenia z niej dodatnio oddziaływającego środowiska wychowawczego.
2. Tworzenie sytuacji umożliwiających zdobywanie przez uczniów umiejętności posługiwania się językiem w zakresie autoekspresji, kontaktów społecznych i wysokiej kultury.

3. Uświadamianie roli wiedzy ogólnej i roli kultury w rozwoju osobowym i społecznym człowieka.

4. Stymulowanie pozytywnej aktywności indywidualnej, społecznej i kulturalnej w szkole i własnym środowisku.

5. Realizacja zagadnień programowych powinna być dokonywana między innymi i w miarę możliwości w oparciu o:

- 1) antologię złożoną z dzieł klasyki polskiej i światowej (wybór),
- 2) teksty użytkowe i publicystyczne,
- 3) przedstawienia teatralne, filmy,
- 4) programy telewizyjne i radiowe,
- 5) wystawy muzealne i galerie sztuki współczesnej,
- 6) pomniki i miejsca pamięci narodowej,
- 7) spotkania z ludźmi — świadkami wydarzeń lub nosicielami wiedzy tematycznej.

Treści nauczania

1. Człowiek jako osoba. Przymioty osobowego istnienia, jego tożsamość i rozwój w wymiarze intelektualnym, emocjonalnym, fizycznym, wolitywnym, moralnym i duchowym. Kryteria rozwoju i dojrzałości człowieka.

2. Kultura osobista. Zwyczaje i obyczaje w życiu rodzinnym, towarzyskim i miejscu pracy.

3. Wolność i zniewolenie (w tym uzależnienia). Style życia.

4. Zdrowie i czynniki mu sprzyjające i zagrażające, możliwości ich eliminowania lub ograniczania. Odpowiedzialność za zdrowie własne i innych ludzi.

5. Moralność w życiu osobistym i publicznym.

6. Rola języka w komunikacji społecznej. Rozwój języka. Zróżnicowanie i bogactwo znaczeń i środków ekspresji. Kultura wypowiedzi.

7. Rozumienie tekstu literackiego, odczytywanie znaczeń metaforycznych, kontekstów, rozpoznawanie aluzji.

8. Klasyka polska, europejska i światowa w dziedzinie literatury (wybór).

9. Dzieła sztuki klasycznej i użytkowej (wybór).

10. Teksty użytkowe, publicystyczne, przedstawienia teatralne, filmy, słuchowiska radiowe, programy telewizyjne, wystawy muzealne i galerie sztuki współczesnej (wybór).

11. Współczesne źródła wiedzy i sposoby samokształcenia. Rodzaje źródeł informacji. Książka, cza-

pismo, Internet oraz inne tekstowe i pozatekstowe przekazy medialne. Różne zbiornice dokumentów, np. biblioteki, archiwa, muzea.

12. Zasady selekcji informacji i krytycznego ich odbioru.

13. Rola mediów w komunikacji społecznej. Kultura masowa. Techniki oddziaływania, podstawy rozróżniania, oceniania i wyboru wytworów kultury masowej. Przykłady psychomanipulacji.

14. Organizacja czasu własnego — nauka, praca, wypoczynek.

15. Człowiek jako istota społeczna. Różnorodność relacji osobowych i zachowań społecznych. Potrzeby osób niepełnosprawnych i ich integracja społeczna. Etyka życia społecznego.

16. Organizacja życia zbiorowego. Cele i zasady tworzenia struktur społecznych. Prawa i obowiązki obywateli. Zagrożenia życia społecznego.

17. Udział obywatela w zorganizowanych formach życia zbiorowego: w organizacjach społecznych, strukturach samorządowych i strukturach państwowych.

18. Współczesny ustrój państwa polskiego na tle przeszłości.

19. Partie polityczne, systemy partyjne, doktryny polityczne.

20. Prawa i obowiązki człowieka i obywatela.

21. Walka o niepodległość kraju na przykładzie wojen i powstań narodowych.

22. Wielkie osiągnięcia Polaków w wybranych dziedzinach życia publicznego minionych wieków, w tym w gospodarce.

23. System jałtański i współczesne przeobrażenia geopolityczne. Nowy polityczny układ sił w świecie po 1989 roku. Polska w NATO.

24. Współczesne przemiany polityczno-gospodarcze Polski, Europy i świata. Główne problemy współczesności.

25. Unia Europejska (twórcy, wspólnoty, instytucje, wspólny rynek, wspólne polityki, formy współpracy).

26. Inne organizacje międzynarodowe, których Polska jest członkiem. Formy współpracy.

27. Wzajemne związki między kulturą regionalną i kulturą narodową. Kultury krajów europejskich.

28. Różnorodność regionalna pod względem kulturalnym, społecznym, historycznym i gospodarczym w skali kraju i Europy.

Osiągnięcia

1. Umiejętność wyznaczania sobie zadań i sposobów ich realizacji.

2. Umiejętność komunikowania się z innymi, dialogu, współżycia i współpracy z innymi.

3. Umiejętność posługiwania się językiem właściwym dla różnych dziedzin kultury poprzez rozumienie klasycznych dzieł literatury i sztuki.

4. Umiejętność zdobywania potrzebnych wiadomości z różnych źródeł.

5. Zdolność wyboru i wartościowania oferty kultury masowej.

6. Znajomość współczesnych zasad ustrojowych własnego państwa na tle przeszłości.

7. Umiejętność mówienia według norm kultury języka polskiego.

8. Umiejętność pisania tekstów w różnych formach (opis, opowiadanie, rozprawka, streszczenie) i odpowiednio do różnych funkcji (ekspresyjnej, wartościującej).

9. Umiejętność słuchania i rozumienia treści i intencji wypowiedzi, interpretowanie znaczeń wynikających z intonacji, akcentu, tonu głosu.

10. Umiejętność czytania ze zrozumieniem, interpretowania tekstów o różnej strukturze, krytycznego oceniania i wartościowania tekstów literackich, znaków i symboli kultury i tradycji.

11. Posługiwanie się aparatem pojęciowym umożliwiającym świadome uczestnictwo w kulturze narodowej i ponadnarodowej.

12. Lokalizowanie wydarzeń w czasie i przestrzeni.

13. Zdolność do uczestniczenia w życiu kulturalnym, społecznym i gospodarczym regionu.

14. Dostrzeganie wkładu dziedzictwa kulturowego regionu w kulturę ogólnopolską oraz w kulturę Europy.

BLOK MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZY

Cele edukacyjne

1. Nabycie umiejętności korzystania z wiedzy do rozwiązywania problemów z zakresu życia codziennego, pracy zawodowej, zagadnień gospodarczych i społecznych oraz problemów ochrony środowiska.

2. Posługiwanie się językiem dyscyplin matematyczno-przyrodniczych do opisywania otaczającej rzeczywistości.

3. Nabycie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy i podnoszenia kwalifikacji.

4. Posługiwanie się technologiami właściwymi dla informacji i komunikacji.

Zadania szkoły

1. Zapoznanie uczniów z prawami rządzącymi przebiegiem zjawisk w przyrodzie oraz z możliwościami ich zastosowania w działalności człowieka.

2. Kształtowanie umiejętności wykorzystania posiadanej wiedzy w życiu codziennym i posługiwania się informacją na wybranych przykładach.

3. Stworzenie warunków do korzystania z technologii informacyjnej.

4. Motywowanie do samodzielnego rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji.

Treści nauczania

1. Przykłady posługiwania się informacją.

2. Specyficzne dla różnych zawodów źródła informacji.

3. Przykładowe programy komputerowe związane z dziedziną kształcenia zawodowego.

4. Działania na liczbach wymiernych, również z użyciem kalkulatora. Obliczenia procentowe.

5. Szacowanie, przybliżanie, porównywanie.

6. Proporcjonalność prosta i odwrotna.

7. Energia, rodzaje energii, przemiany energetyczne, przekazywanie energii. Bilans energii.

8. Konwencjonalne i alternatywne źródła energii. Paliwa ciekłe i gazowe.

9. Energetyka i jej rola we współczesnej gospodarce. Źródła i odbiorniki energii elektrycznej.

10. Pierwiastki i związki chemiczne o istotnym znaczeniu dla organizmów, gospodarki, środowiska.

11. Zachowania sprzyjające i zagrażające zdrowiu człowieka — odżywianie, aktywność fizyczna, higiena, choroby cywilizacyjne i społeczne, uzależnienia i nałogi.

12. Człowiek jako konsument, niszczyciel i dobry gospodarz w świecie przyrody. Zależności między zdrowiem człowieka i stanem środowiska w miejscu jego zamieszkania.

13. Racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi Ziemi. Ochrona i odnowa środowiska.

14. Najnowsze osiągnięcia naukowe — kierunki rozwoju nauk przyrodniczych i matematycznych. Przykłady zastosowania genetyki w medycynie i rolnictwie.

Osiągnięcia

1. Umiejętność posługiwania się podstawowymi narzędziami poznania.

2. Umiejętność posługiwania się podstawowymi przyrządami przy wykonywaniu pomiarów.

3. Sprawność wykonywania działań na liczbach, również przy pomocy kalkulatora i komputera.

4. Stosowanie modeli matematycznych do rozwiązywania zadań praktycznych.

5. Prezentowanie i interpretowanie wyników obserwacji i doświadczeń w postaci tabel, schematów, wzorów, diagramów i wykresów.

6. Umiejętność korzystania z wiedzy przyrodniczo-matematycznej (w tym operowania słownictwem, terminologią i symboliką) do wyjaśniania zjawisk naturalnych i bezpiecznego posługiwania się urządzeniami codziennego użytku, respektującego zasady ochrony zasobów naturalnych.

7. Dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych zachodzących w środowisku przyrodniczym i gospodarczym, w tym wpływających na zdrowie i rozwój człowieka.

8. Bezpieczne i ekonomicznie uzasadnione posługiwanie się substancjami i wyrobami o znanym składzie chemicznym.

9. Gotowość do samodzielnego podejmowania i rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji.

10. Zdolność oceniania najnowszych osiągnięć naukowych z punktu widzenia etyczno-moralnego.

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Cele edukacyjne

1. Rozwój postawy przedsiębiorczości.

2. Przygotowanie do świadomego i aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym.

3. Umiejętność skutecznego komunikowania się i współpracy.

4. Poznanie mechanizmu funkcjonowania gospodarki rynkowej.

5. Znajomość roli państwa w gospodarce rynkowej.

6. Umiejętność oceny polskiej gospodarki na tle rynku światowego.

Zadania szkoły

1. Stworzenie warunków do współpracy z otoczeniem gospodarczym.

2. Zapewnienie uczniom dostępu do obowiązujących aktów prawnych z zakresu prawa pracy, prawa gospodarczego, prawa autorskiego oraz systemów jakości.

3. Ukierunkowanie ucznia na ustawiczne doskonalenie umiejętności i samokształcenie.

4. Stworzenie możliwości korzystania z różnorodnych źródeł informacji gospodarczej.

Treści nauczania

1. Mocne i słabe strony własnej osobowości, samoakceptacja, asertywność.

2. Komunikacja interpersonalna. Rodzaje komunikatów.

3. Bariery w procesie komunikowania się i ich pokonywanie.

4. Motywy aktywności zawodowej człowieka. Rodzaje potrzeb. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań.

5. Charakterystyka rynku i gospodarki rynkowej.

6. Gospodarstwa domowe. Dochody i wydatki, inwestowanie własnych pieniędzy, system zabezpieczenia emerytalnego. Ochrona praw konsumentów.

7. Przedsiębiorstwo w gospodarce (cele działania, formy prawno-organizacyjne).

8. Zarządzanie firmą i prowadzenie dokumentacji (elementy księgowości).

9. Podstawowe funkcje gospodarcze państwa, w tym polityka fiskalna i monetarna.

10. Wzrost gospodarczy i mierniki gospodarcze.

11. Funkcjonowanie giełd w gospodarce rynkowej.

12. Bezrobocie i inflacja.

13. Współpraca gospodarcza z zagranicą. Integracja z Unią Europejską.

14. Przestanki wyboru działalności gospodarczej i procedura jej uruchamiania.

15. Metody aktywnego poszukiwania pracy. Rozmowa kwalifikacyjna.

16. Podstawy prawne nawiązywania i rozwiązywania stosunku pracy.

17. Podstawy prawne działalności gospodarczej (wybór podstawowych zagadnień).

18. Etyki zawodowe (główne zasady).

19. Specyfika podejmowania pracy i samozatrudnienia przez osoby niepełnosprawne.

20. Inkubatory przedsiębiorczości.

Osiągnięcia

1. Umiejętność autoprezentacji i samooceny z uwzględnieniem predyspozycji do podejmowania działalności zawodowej.

2. Umiejętność doboru odpowiednich technik w celu efektywnego komunikowania się.

3. Identyfikowanie podstawowych praw i uwarunkowań funkcjonowania mechanizmu rynkowego z punktu widzenia konsumenta i producenta.

4. Umiejętność planowania budżetu domowego.

5. Rozróżnianie form inwestowania — wyjaśnienie zależności między zyskiem a ryzykiem.

6. Identyfikowanie podstawowych form własności oraz form prawno-organizacyjnych przedsiębiorstw.

7. Umiejętność rozróżniania kosztów i przychodów oraz przewidywania opłacalności przedsięwzięcia gospodarczego.

8. Identyfikowanie podstawowych mierników wzrostu gospodarczego.

9. Rozróżnianie aktywnych i pasywnych form polityki państwa skierowanej na łagodzenie skutków oraz przeciwdziałanie bezrobociu i inflacji.

10. Znajomość korzyści i zagrożeń wynikających ze współpracy gospodarczej z zagranicą. Korzystanie ze środków pomocowych Unii Europejskiej.

11. Znajomość procedury postępowania w celu uruchomienia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne oraz umiejętność przygotowania biznesplanu.

12. Znajomość procedur związanych z poszukiwaniem i podejmowaniem pracy oraz umiejętność przygotowania dokumentów niezbędnych w procesie poszukiwania i podejmowania pracy.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Cele edukacyjne

1. Utrwalanie i pogłębianie znajomości zasad racjonalnej troski o zdrowie i sprawność fizyczną, uwarunkowanych systematycznym uprawianiem różnych form aktywności sportowej, rekreacyjnej i turystycznej.

2. Kształtowanie postaw moralnych i społecznych w oparciu o wartości tkwiące w sporcie, rekreacji i turystyce, m.in. wytrwałość, systematyczność, odpowiedzialność, samodyscyplina, równość szans, szacunek dla przeciwnika, „czysta gra”, umiejętność właściwego zachowania się w sytuacji zwycięstwa i porażki.

3. Rozwijanie motywacji do podejmowania samodzielnych działań na rzecz harmonijnego rozwoju fizycznego ze szczególnym uwzględnieniem indywidualnych właściwości morfologicznych i funkcjonalnych.

Zadania szkoły

1. Uzupełnienie i utrwalenie wiedzy niezbędnej dla podejmowania świadomej, systematycznej aktywności fizycznej jako warunku zdrowego stylu życia i racjonalnej troski o witalną gotowość organizmu do przeciwdziałania się negatywnym skutkom cywilizacji.

2. Wdrażanie do samodzielnych działań na rzecz harmonijnego rozwoju fizycznego oraz dbałości o należyty poziom sprawności fizycznej.

3. Przygotowanie do roli organizatora i aktywnego uczestnika różnorodnych form aktywności fizycznej oraz odbiorcy (kibica) widowisk sportowych.

4. Organizowanie zajęć fakultatywnych z zakresu „sportów całego życia” ze szczególnym zwróceniem uwagi na formy aktywności ruchowej najbardziej odpowiednie dla rodzinnego uprawiania sportu.

Treści nauczania

1. Ćwiczenia wzmacniające muskulaturę i stymulujące funkcjonowanie układu krążeniowego.

2. Ćwiczenia z obciążeniem na odpowiednich dystansach z wykorzystaniem przyrządów i przyborów w celu podniesienia poziomu sprawności fizycznej.

3. Ćwiczenia doskonalące ruchowe umiejętności użytkowe i rekreacyjno-sportowe.

4. Organizowanie zajęć i imprez sportowych, rekreacyjnych i turystycznych.

5. Nauczanie sędziowania w wybranych dyscyplinach sportowych.

6. Ćwiczenia relaksacyjne na rzecz zachowania zdrowia fizycznego i psychicznego.

7. Nauczanie umiejętności samokontroli i samooceny stanu rozwoju fizycznego, sprawności i umiejętności ruchowych.

8. Historia sportu i olimpiizmu.

Osiągnięcia

1. Samoocena możliwości i potrzeb ruchowych na podstawie pomiaru podstawowych właściwości somatycznych i fizjologicznych.

2. Umiejętne stosowanie ćwiczeń kształtujących prawidłową postawę ciała oraz sprawność fizyczną i ruchową.

3. Organizowanie i aktywne uczestnictwo w indywidualnych i zespołowych formach aktywności sportowej, rekreacyjnej i turystycznej.

4. Stosowanie różnorodnych form relaksacji po pracy umysłowej i fizycznej.

5. Przyjęcie odpowiedzialności za zdrowie własne i innych, w tym także (w przyszłości) własnej rodziny.

PRZYSPOBIENIE OBRONNE

Cele edukacyjne

1. Wyposażenie uczniów w wiedzę i umiejętności niezbędne do racjonalnych i skutecznych zachowań w przypadku wystąpienia zagrożeń indywidualnych i zbiorowych.

2. Przygotowanie do aktywnego uczestnictwa w przedsięwzięciach o charakterze obronnym.

Zadania szkoły

1. Wspieranie uczniów w pogłębianiu wiedzy i doskonaleniu umiejętności z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa.

2. Kształtowanie świadomości obronnej młodzieży.

3. Pomoc w wyrabianiu nawyku racjonalnych zachowań w sytuacjach szczególnych oraz przygotowanie do uczestnictwa w przedsięwzięciach obronnych organizowanych przez organy administracji rządowej i niezespolonej oraz administrację samorządową i instytucje.

4. Przygotowywanie uczniów do podejmowania samodzielnych działań w sytuacjach kryzysowych i rozwijanie umiejętności organizatorskich w tej dziedzinie.

Treści nauczania

1. System obronny Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) podsystemy obronne państwa,
- 2) powinności obronne lokalnych władz, instytucji i obywateli.

2. Rodzaje sił zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, ich charakterystyka i przeznaczenie.

3. Struktura i zadania obrony terytorialnej Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Obrona cywilna:

- 1) cel, zadania i organizacja,
- 2) ochrona ludności, zwierząt, żywności i dóbr materialnych w ramach powszechnej samoobrony,
- 3) sposoby alarmowania ludności,
- 4) zachowanie się podczas ewakuacji,
- 5) znaki i barwy bezpieczeństwa.

5. Wybrane problemy międzynarodowego prawa humanitarnego dotyczące ochrony ludności i dóbr kultury.

6. Zagrożenia czasu pokoju, ich źródła, przeciwdziałanie ich powstawaniu, zasady postępowania w przypadku ich wystąpienia i po ich ustąpieniu:

- 1) zagrożenia chemiczne,
- 2) zagrożenia radiacyjne,
- 3) zagrożenia powodziowe i zatopienia,

- 4) zagrożenia pożarowe, posługiwanie się podręcznym sprzętem przeciwpożarowym,
- 5) zagrożenia ekologiczne, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń lokalnych.

7. Zagrożenia czasu wojny:

- 1) formy i rodzaje walki zbrojnej,
- 2) podstawowe środki rażenia współczesnych sił zbrojnych,
- 3) obrona przed środkami walki.

8. Psychologiczne skutki sytuacji kryzysowych i sposoby radzenia sobie z nimi:

- 1) stres i jego wpływ na zachowanie ludzi,
- 2) zjawisko paniki, przeciwdziałanie mu i sposoby postępowania w sytuacjach kryzysowych.

9. Pierwsza pomoc w nagłych wypadkach:

- 1) ocena sytuacji w miejscu wypadku,
- 2) zabezpieczenie miejsca wypadku,
- 3) ocena stanu poszkodowanego i kontrola jego funkcji życiowych,
- 4) udzielanie pierwszej pomocy w przypadku oparzeń, złamań i zwichnięć, krwotoków, duszenia się ciałem obcym, utraty przytomności, utraty oddechu, zatrzymania krążenia, wstrząsu pourazowego.

10. Rola jednostki w kształtowaniu bezpieczeństwa własnego i społecznego:

- 1) sytuacje kryminogenne, umiejętność ich unikania,
- 2) zjawiska patologiczne występujące wśród dzieci i młodzieży,
- 3) prospołeczne zachowania w kształtowaniu bezpieczeństwa.

11. Służba wojskowa:

- 1) ogólny charakter służby i jej prawne uregulowania,
- 2) podstawowe uzbrojenie i wyposażenie żołnierza,
- 3) podstawy żołnierskiego zachowania.

12. Terenoznawstwo:

- 1) zasady orientowania się w terenie,
- 2) posługiwanie się mapą,
- 3) marsz na azymut,
- 4) sporządzanie szkicu.

13. Podstawy planowania i organizowania działań:

- 1) sporządzanie planu,
- 2) stawianie zadań do wykonania,
- 3) opracowanie i przedstawienie meldunku sytuacyjnego.

14. Strzelectwo sportowe lub realizacja programu „3 minuty przed pogotowiem”, ewentualnie bieg na orientację.

Osiągnięcia

1. Rozróżnianie podsystemów (struktur) obronnych kraju, rozumienie ich roli oraz form spełniania powinności obronnych przez organy władzy i obywateli.

2. Znajomość zasad postępowania w przypadku występowania zagrożeń.

3. Umiejętność udzielania pierwszej pomocy poszkodowanemu w różnych stanach zagrażających życiu i zdrowiu człowieka.

4. Umiejętność posługiwania się podręcznym sprzętem gaśniczym.

5. Orientowanie się w terenie według mapy i bez mapy.

6. Znajomość zasad planowania i organizowania działań.

JĘZYK OBCY

Zakres nauczania języka obcego powinien uwzględniać umiejętności wynoszone przez uczniów z gimnazjum, z ukierunkowaniem na potrzeby danego zawodu.

Program nauczania języka obcego powinien zakładać opanowanie przez ucznia podstawowych funkcji językowych oraz słownictwa, umożliwiających posługiwanie się danym językiem w prostych sytuacjach dnia codziennego oraz kontaktowanie się w prostych sytuacjach związanych z nauczaniem zawodem.

Uwaga: W razie potrzeby słownictwo zawodowe może być podawane w więcej niż jednym języku obcym.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE¹

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów związanych z podejmowaniem decyzji dotyczących wyboru drogi życiowej, w tym pełnienia ról małżeńskich i rodzicielskich.

2. Pogłębienie problematyki przyjaźni, miłości, ludzkiej płciowości, prokreacji, funkcji rodziny w życiu jednostkowym i społecznym.

¹ Sposób nauczania szkolnego i zakres treści zajęć edukacyjnych „wychowanie do życia w rodzinie” określa rozporządzenie ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, z 1995 r. Nr 66, poz. 334, z 1996 r. Nr 139, poz. 646, z 1997 r. Nr 141, poz. 943 i Nr 157, poz. 1040 oraz z 1999 r. Nr 5, poz. 32).

3. Przyjęcie pozytywnej postawy wobec życia ludzkiego, rodziny, dziecka, osób niepełnosprawnych, osób starych, zdrowia własnego i innych.

Zadania szkoły

1. Pomoc w kształtowaniu prawidłowych relacji we własnej rodzinie. Integrowanie działań szkoły i rodziny.

2. Wspieranie rodziny w przygotowaniu młodego człowieka do pełnienia ról małżeńskich i rodzicielskich oraz samodzielności i odpowiedzialności.

3. Ukazanie płciowości w kontekście wartości życia ludzkiego, miłości, odpowiedzialności, małżeństwa i rodziny.

4. Przekazywanie rzetelnej wiedzy o rozwoju człowieka w wymiarze biologicznym, psychicznym, społecznym i duchowym.

Treści nauczania

1. Tożsamość i wielowymiarowość człowieka. Poczucie sensu życia.

2. Rozwój człowieka. Kryteria dojrzałości biologicznej, psychicznej, społecznej i duchowej.

3. Wartości związane z płciowością człowieka: męskość, kobiecość, miłość, małżeństwo, rodzina, rodzicielstwo. Integracja seksualna. Budowanie więzi (miłości) i prokreacja jako cele płciowości.

4. Podstawy kształtowania i rozwijania więzi międzyludzkich opartych na empatii. Istota miłości i etapy jej rozwoju. Rodzaje miłości. Kryteria dojrzałej miłości. Miłość jako proces dynamiczny.

5. Współżycie seksualne źródłem trwałych zobowiązań moralnych, psychicznych i społecznych. Następstwa przedwczesnej inicjacji seksualnej. Przedwczesne rodzicielstwo. Argumenty biomedyczne, psychologiczne i moralne za inicjacją w małżeństwie.

6. Biologia prokreacji; psychofizjologia procesów rozrodczych. Metody rozpoznawania płodności i ich skuteczność. Metoda objawowo-termiczna (w wybranej wersji).

7. Znaczenie akceptacji płodności własnej i współmałżonka dla prawidłowej więzi małżeńskiej. Ojcostwo i macierzyństwo. Bezdzietność. Adopcja.

8. Przebieg i higiena ciąży. Rozwój prenatalny dziecka. Szkoła rodzenia. Poród i naturalne karmienie. Rola ojca i matki w okresie oczekiwania na urodzenie się dziecka, w czasie porodu oraz w pierwszym okresie życia dziecka.

9. Wartość małżeństwa. Wybór współmałżonka. Dialog w małżeństwie, wierność i zaufanie.

10. Funkcje rodziny ze szczególnym uwzględnieniem wychowania dzieci w rodzinie. Znaczenie prawidłowych postaw rodzicielskich dla rozwoju dziecka.

11. Konflikty w rodzinie i ich przyczyny. Zasady konstruktywnego rozwiązywania konfliktów.

12. Zagrożenia życia rodzinnego: agresja, przemoc, pornografia, alkoholizm, narkomania, sekty. Separacja. Rozwód. Samotne rodzicielstwo.

13. Metody i środki antykoncepcyjne oraz wczesnoporonne: różnice w działaniu. Aspekt zdrowotny, psychiczny i moralny; skuteczność i skutki uboczne.

14. Aborcja — zagrożenia dla zdrowia fizycznego i psychicznego; wymiar medyczny, psychiczny i moralny.

15. Choroby przenoszone drogą płciową; AIDS: profilaktyka, aspekt społeczny i etyczny. Znaczenie prawidłowo funkcjonującej rodziny w dobie AIDS.

16. Zjawisko homoseksualizmu. Przyczyny. Możliwości pomocy.

17. Człowiek wobec niepełnosprawności, starości, cierpienia, choroby, umierania i śmierci w aspekcie życia rodzinnego.

18. Prawodawstwo dotyczące rodziny. Prawa i obowiązki małżonków i rodziców. Obowiązki państwa wobec rodziny.

Osiągnięcia

1. Świadome dążenie do wewnętrznego scalenia, integracji sfery uczuciowej, duchowej i biologicznej.

2. Przygotowanie na podstawie wiedzy i wytworzonych umiejętności do poszanowania godności życia ludzkiego i dojrzałego funkcjonowania w życiu rodzinnym.

3. Znajomość podstawowych zasad postępowania w sferze ludzkiej płciowości i płodności.

4. Świadomość potrzeby podejmowania dojrzałych decyzji dotyczących wyboru drogi życiowej.

5. Umiejętność poszukiwania i udzielania odpowiedzi na pytania: Kim jest człowiek? Jaki jest sens życia? Jakie są jego cele i zadania życiowe?

ETYKA²

Cele edukacyjne

1. Rozwój wrażliwości moralnej, zdolności odróżniania dobra od zła.

² Nauczanie religii jest realizowane zgodnie z odrębnymi przepisami.

2. Nabycie wiedzy etycznej ułatwiającej dokonywanie trafnej oceny moralnej działań własnych i innych ludzi.

3. Rozwijanie zgodności słów i czynów, przyjmowanie odpowiedzialności za słowa i czyny.

Zadania szkoły

1. Uświadamianie istotnego znaczenia zasad i wartości moralnych w rozwoju osobowym człowieka, w kształtowaniu wzajemnych stosunków między ludźmi oraz w życiu publicznym.

2. Uświadamianie uczniom znaczenia samokontroli i konieczności pracy nad sobą dla osobowego rozwoju.

3. Pomoc w kształtowaniu więzi z własną rodziną i ojczyzną na gruncie przyjmowanych wartości.

4. Pomoc w kształtowaniu relacji z otoczeniem opartych na właściwej hierarchii wartości.

Treści nauczania

1. Moralność, etos, prawo, obyczaje i styl życia.

2. Ogólnofilozoficzne założenia etyki. Etyki religijne i świeckie.

3. Człowiek jako osoba i jego działanie. Etyczna analiza aktu ludzkiego. Motywy podejmowania decyzji.

4. Cel i sens ludzkiej egzystencji. Hierarchia celów. Szczęście w życiu ludzkim. Rozwój moralny i duchowy człowieka jako osoby. Rola oddziaływań wychowawczych.

5. Dobro moralne i wartości moralne. Hierarchia wartości. Wartości autoteliczne i instrumentalne. Konflikt wartości. Wartości wybierane i realizowane.

6. Prawo moralne, imperatyw moralny, w tym prawo naturalne. Dekalog jako podstawa życia moralnego. Problem relatywizmu moralnego i sposoby jego przezwyciężania. Nienaruszalne prawa istoty ludzkiej.

7. Wymiar moralny życia człowieka. Zdolność rozpoznawania wartości i powszechne dążenie do dobra. Świadomość moralna. Rola sumienia w prawidłowym rozwoju wewnętrznym. Sądy i oceny moralne. Przykłady patologii w zakresie świadomości moralnej. Problem manipulacji. Obecność dobra i zła we współczesnej kulturze.

8. Sprawności moralne. Samowychowanie.

9. Przykłady współczesnych przejawów kryzysu moralnego oraz dylematów w zakresie wyborów moralnych oraz sposoby ich rozwiązywania na gruncie etyki chrześcijańskiej oraz innych koncepcji etycznych.

10. Moralne aspekty pracy i różnych dziedzin życia publicznego. Etyki zawodowe, w tym przykłady kodek-

sów etycznych. Zagadnienie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju. Moralny wymiar stosunku człowieka do świata przyrody.

11. Etyczny wymiar życia szkolnego. Umiejętność życia z innymi i dla innych. Uczciwość, w tym problem „ściągnięcia”. Wartości szczególnie cenione w życiu szkolnym.

Osiągnięcia

1. Umiejętność dokonywania etycznej analizy i oceny działań i decyzji własnych i innych.

2. Znajomość podstawowych zasad i wartości etycznych w najważniejszych dziedzinach życia publicznego.

3. Umiejętność dokonywania wyborów moralnych i podejmowania decyzji w świetle wartości moralnych i poprzez tworzenie hierarchii wartości.

4. Umiejętność lepszego poznawania siebie i rozwijania własnej tożsamości.

JĘZYK MNIEJSZOŚCI NARODOWEJ LUB GRUPY ETNICZNEJ

Przedmiot realizowany jest w szkołach (klasach) z językiem nauczania mniejszości narodowych lub grup etnicznych, zgodnie z odrębnymi przepisami

Cele edukacyjne

1. Budowanie tożsamości osobowej, narodowej, etnicznej oraz zadomowienie w tradycji kultury europejskiej.

2. Rozwijanie świadomego, krytycznego odbioru dzieł kultury (także masowej) oraz samodzielnego poznawania różnych obszarów humanistyki.

3. Dorastanie do poczucia odpowiedzialności za własny rozwój, samodzielne decyzje dotyczące dalszej drogi kształcenia (np. wyboru kierunku studiów) czy wyboru zawodu.

4. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych w różnych sytuacjach, a poprzez to osiągnięcie dojrzałości do życia w rodzinie, w społeczeństwie, w państwie obywatelskim.

5. Rozwijanie postaw tolerancji i eliminowanie postaw ksenofobicznych.

Zadania szkoły

1. Wprowadzenie ucznia w dziedzictwo literackie i kulturowe; pogłębianie rozumienia tradycji narodowej i europejskiej, rozpoznawanie jej obecności we współczesnej kulturze; rozwijanie świadomości historyczno-literackiej i chronologicznego porządkowania wiedzy.

2. Przybliżanie problematyki i zjawisk artystycznych w literaturze i innych dziedzinach kultury.

3. Interpretacja dzieł — w kontekście historycznym i aksjologicznym; rozpoznawanie wartości w dziełach literatury i kultury oraz ich hierarchizacja.

4. Opisanie systemu języka jako narzędzia komunikacji; ukazanie jego rozwoju, zróżnicowania, bogactwa znaczeń i środków ekspresji, różnorodności użycia w sytuacjach komunikacyjnych zgodnie z zasadami etyki mówienia.

5. Omawianie roli mediów w komunikacji społecznej oraz analizowanie form przekazu radia, telewizji, Internetu, prasy; przygotowanie uczniów do ich krytycznego odbioru.

6. Wprowadzenie w zasady pracy umysłowej jako przygotowanie do egzaminu maturalnego, do studiów i kształcenia ustawicznego.

Treści nauczania

1. Język jako zjawisko semiotyczne:

- 1) znak językowy,
- 2) podstawowe funkcje znaku językowego, np. komunikowanie, ekspresja, impresja; funkcja poetycka,
- 3) język — mowa — pismo.

2. Budowa języka:

- 1) brzmieniowa warstwa języka i wypowiedzi,
- 2) sposoby poszerzania leksyki (zapożyczenia, neologizmy, związki frazeologiczne),
- 3) budowa wypowiedzi (zdań),
- 4) sposoby opisu i jego językowa wykładnia,
- 5) spójność tekstu.

3. Retoryka — werbalne i niewerbalne środki komunikacji.

4. Wypowiedź językowa:

- 1) wartościowanie wypowiedzi: poprawność — niepoprawność,
- 2) cechy charakterystyczne pisanej i mówionej odmiany języka,
- 3) cechy charakterystyczne wypowiedzi monologicznej i dialogowej,
- 4) język reklamy,
- 5) cechy charakterystyczne komiksu.

5. Język — dzieje — społeczeństwo:

- 1) pochodzenie języka ojczystego mniejszości narodowych i grup etnicznych,

2) społeczne odmiany języka: dialekt, gwara, żargon, odmiany pokoleniowe.

6. Style:

- 1) style funkcjonalne,
- 2) stosowność stylowa wypowiedzi,
- 3) języki fachowe, terminologia specjalistyczna.

7. Ogólne pojęcia kultury:

- 1) dzieło literackie i jego wyróżniki,
- 2) społeczne środki przekazu (prasa, radio, telewizja),
- 3) uczestnictwo w kulturze: twórcy i odbiorcy,
- 4) kultura masowa.

8. Tradycje literackie:

- 1) źródła tradycji literackiej,
- 2) konteksty biblijne i antyczne,
- 3) kontynuacje i nawiązania.

9. Tematy, motywy, wątki:

- 1) miłość, dom, rodzina, śmierć, droga, wędrówka, pielgrzymka itp.,
- 2) natura a cywilizacja; motywy religijne w kulturze.

10. Proces historycznoliteracki:

- 1) gatunki i rodzaje literackie,
- 2) konteksty utworu: historyczne, biograficzne i inne,
- 3) prąd artystyczny,
- 4) epoka, następstwo epok.

11. Wartości, kategorie estetyczne i filozoficzne:

- 1) piękno, dobro, prawda,
- 2) komizm, humor, ironia, tragizm, patos,
- 3) sacrum i profanum,
- 4) wolność, odpowiedzialność, tolerancja,
- 5) ojczyzna, mała ojczyzna,
- 6) naród a społeczeństwo.

Osiągnięcia

1. Odbiór dzieł sztuki na poziomie podstawowym:

- 1) w wymiarze interpretacyjnym:
  - a) wyraziste czytanie utworów literackich ze zrozumieniem sensu, z troską o estetykę czytania, właściwą dykcję, akcent, intonację itp.,
  - b) recytacja z pamięci wybranych tekstów poetyckich,

- c) stosowanie podstawowych pojęć z poetyki w analizie utworów literackich; pojmowanie działań analitycznych jako podstawy interpretacji; umiejętność przywołania właściwego kontekstu,
- 2) w wymiarze historycznym:
- a) rozpoznawanie stylów w sztuce (np. romański, gotycki, renesansowy, barokowy, secesyjny i inne),
- b) wyjaśnianie powiązań czytanych utworów z historią,
- c) dostrzeganie wartości charakterystycznych dla różnych epok,
- 3) w wymiarze aksjologiczno-egzystencjalnym: odróżnianie spontanicznych i osobistych przeżyć literackich od ponadindywidualnych, utrwalonych w tradycji.
2. Słuchanie i mówienie na poziomie podstawowym:
- 1) sprawne i świadome posługiwanie się językiem ojczystym lub etnicznym,
- 2) wypowiedzanie się ze świadomością intencji,
- 3) rozpoznawanie aktów mowy i ich intencji (np. odróżnianie prośby od rozkazu, pytania od żądania),
- 4) poprawne formułowanie pytań i odpowiedzi; rozpoznawanie pytań sugestywnych, retorycznych,
- 5) poszerzanie czynnego repertuaru leksykalnego i frazeologicznego w rozmaitych wypowiedziach,
- 6) skuteczne uczestniczenie w dialogu, dyskusji,
- 7) słuchanie wypowiedzi partnerów, słuchanie wykładu z notowaniem.
3. Pisanie i redagowanie tekstów:
- 1) sprawne posługiwanie się językiem ojczystym lub etnicznym w odmianie pisanej w zależności od sytuacji komunikacyjnej,
- 2) komponowanie dłuższych, spójnych wypowiedzi; analiza tematu, układanie planów i konspektów; nadawanie tytułów i śródtytułów,
- 3) praca redakcyjna nad tekstem własnym: poprawianie, adiustacja, podział na części składowe (wstęp, rozdziały, paragrafy, akapity), wyróżnienia w tekście,
- 4) przekształcanie tekstu własnego i cudzego; streszczanie, skracanie, rozwijanie, cytowanie,
- 5) prowadzenie korespondencji, stosowanie zwrotów adresatywnych, etykiety językowej; pisanie życiorysu, prośby; wypowiedzanie się w podstawowych (szkolnych) formach gatunkowych: rozprawka, referat.
4. Czytanie:
- 1) odróżnianie cech swoistych i rozumienie funkcji gatunków publicystycznych i popularnonaukowych, tekstów prasowych (informacja, komentarze, artykuły, reportaże, wystąpienia publiczne),
- 2) sprawne czytanie ze zrozumieniem tekstów użytkowych.
5. Samokształcenie na poziomie podstawowym:
- 1) stosowanie psychologicznych zasad i strategii uczenia się,
- 2) systematyzowanie i syntetyzowanie poznanego materiału: scalanie zebranych informacji w problemowe całości,
- 3) korzystanie z różnych rodzajów i technik gromadzenia i przekazywania informacji (dokumentów, leksykonów, encyklopedii, słowników, baz danych, nagrań magnetofonowych i magnetowidowych).

Załącznik nr 6

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO DLA SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH

JĘZYK POLSKI

Człowiek zdobywa wiedzę przede wszystkim poprzez język. Nauczanie języka ojczystego tworzy fundament ogólnego rozwoju ucznia, jest pomocą w kształtowaniu się zintegrowanej wewnętrznie osoby wychowanka, stanowi główny punkt odniesienia całej edukacji szkolnej — wychowania i kształcenia. Za rozwój języka ucznia w mowie i piśmie (w tym za zasób pojęć, ortografię i estetykę zapisu) odpowiedzialni są wszyscy nauczyciele, niezależnie od posiadanej specjalności.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA DAJĄCA MOŻLIWOŚĆ
UZYSKANIA ŚWIADECTWA DOJRZAŁOŚCI

Cele edukacyjne

1. Osiąganie przez uczniów dojrzałości intelektualnej, emocjonalnej i moralnej. Budowanie tożsamości osobowej, narodowej oraz zadomowienie w tradycji kultury europejskiej.

2. Rozwijanie świadomego, krytycznego odbioru dzieł kultury (także masowej) oraz samodzielnego poznawania różnych obszarów humanistyki.

3. Dorastanie do poczucia odpowiedzialności za własny rozwój, samodzielne decyzje dotyczące dalszej drogi kształcenia (np. wyboru kierunku studiów) czy wyboru zawodu.

4. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych w różnych sytuacjach, a poprzez to osiąganie dojrzałości do życia w rodzinie, w społeczeństwie, w państwie obywatelskim.

Zadania szkoły

A. Wszystkie szkoły

Zadania szkoły realizowane jak w szkole podstawowej, a ponadto:

- 1) wprowadzanie ucznia w dziedzictwo literackie i kulturowe; pogłębianie rozumienia tradycji narodowej i europejskiej, rozpoznawanie jej obecności we współczesnej kulturze,
- 2) przybliżanie problematyki i zjawisk artystycznych we współczesnej literaturze i kulturze,
- 3) interpretacja arcydzieł — w kontekście egzystencjalnym, aksjologicznym i historycznym; rozpoznawanie wartości w dziełach literatury i kultury oraz ich hierarchizacja; wartościowanie,
- 4) omawianie roli mediów w komunikacji społecznej oraz analizowanie form przekazu radia, telewizji i prasy; pobudzanie uczniów do ich krytycznego odbioru,
- 5) opisanie systemu i życia języka: ukazanie jego rozwoju, zróżnicowania, bogactwa znaczeń i środków ekspresji, różnorodności użycia w sytuacjach komunikacyjnych; etyka mówienia,
- 6) nauczanie syntetyzowania i porządkowania poznanego materiału według dyscyplin naukowych:
  - a) językoznawstwa (opis systemu języka),
  - b) literaturoznawstwa (podstawowe pojęcia z poetyki i procesu historycznoliterackiego),
- 7) wprowadzenie w technologię pracy umysłowej jako przygotowanie do egzaminu maturalnego (lub egzaminu dojrzałości) i do studiów.

B. Profil humanistyczny

Zadania określone dla wszystkich szkół, a ponadto:

- 1) rozwijanie sztuki interpretacji w rozszerzonych kontekstach historycznoliterackich, teoretycznoliterackich, filozoficznych,
- 2) wskazywanie na korespondencję różnych sztuk, interpretacje porównawcze,
- 3) rozwijanie uzdolnień twórczych uczniów — artystycznych lub naukowych — poprzez ich własną twórczość (np. pisarską, teatralną, filmową albo drobne prace krytyczne i badawcze).

Treści nauczania

1. Doskonalenie umiejętności jak w szkole podstawowej, a ponadto:

A. Wszystkie szkoły

1) mówienie i pisanie:

- a) sprawne posługiwanie się różnymi odmianami polszczyzny (zwłaszcza ogólną w odmianie pisanej i mówionej oraz potoczną i fachową) w zależności od sytuacji komunikacyjnej,
- b) wypowiadanie się w podstawowych (szkolnych) formach gatunkowych: rozprawka, recenzja, referat, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu,
- c) poszerzanie czynnego repertuaru leksykalnego i frazeologicznego w rozmaitych wypowiedziach,
- d) rozpoznawanie aktów mowy i ich intencji (np. odróżnianie prośby od rozkazu, pytania od żądania, spostrzeganie ironii, sarkazmu, rubasznosci); sprawne posługiwanie się nimi,
- e) stosowanie zabiegów perswazyjnych wraz z rozpoznawaniem ich wartości (zwłaszcza odróżnianie szczerości od nieszczerości, prawdy od nieprawdy i kłamstwa, nielojalności, podchwytliwości, eufemizmów, agresji, brutalności i wulgaryzmów w zachowaniach językowych),
- f) poprawne formułowanie pytań i odpowiedzi (np. pytanie sugestywne, źle postawione, podchwytliwe, retoryczne),
- g) sprawne i skuteczne uczestniczenie w dialogu, dyskusji i negocjacjach,

2) słuchanie:

- a) wykładu z notowaniem,
- b) aktywne (z empatią, ze wspomaganiami, z korygowaniem, ze sprzeciwem),
- c) w relacjach społecznych,

3) redagowanie tekstów:

- a) komponowanie dłuższych, spójnych wypowiedzi; analiza tematu, układanie planów i konspektów; nadawanie tytułów i śródtytułów,
- b) praca redakcyjna nad tekstem własnym i cudzym: poprawianie, adiustacja, podział na części składowe (rozdziały, paragrafy, akapity), wyróżnienia w tekście,
- c) parafrazowanie tekstu własnego i cudzego; streszczanie, skracanie, rozwijanie, cytowanie,
- d) spostrzeganie zjawisk powodujących niejednoznaczność wypowiedzi (homonimia, anakoluty, elipsy, paradoksy); eliminowanie niewłaściwego ich użycia,
- e) spostrzeganie w tekście dialektyzmów, archaizmów, indywidualnych cech tekstu; wartościowanie estetyki tekstu,

f) prowadzenie korespondencji, stosowanie zwrotów adresatywnych, etykiety językowej,

4) czytanie:

- a) rozróżnianie swoistości i rozumienie funkcji gatunków publicystycznych: tekstów prasowych, radiowych, telewizyjnych, wystąpień publicznych,
- b) sprawne czytanie ze zrozumieniem tekstów użytkowych, popularnonaukowych i esejów (krótkie fragmenty),
- c) rozumienie różnych tekstów i kodów w przekazach kultury masowej,

5) odbiór dzieł sztuki:

a) w wymiarze interpretacyjnym:

- wyraziste czytanie utworów literackich ze zrozumieniem sensu, z troską o estetykę czytania, właściwą dykcję, akcent, intonację itp.,
- recytacja z pamięci wybranych tekstów poetyckich,
- stosowanie podstawowych pojęć z poetyki w analizie utworów literackich; pojmowanie działań analitycznych jako podstawy interpretacji; umiejętność przywołania właściwego kontekstu,
- rozumienie tekstów o różnym stopniu komplikacji; odbiór znaczeń metaforycznych, rozpoznawanie aluzji literackich, znaków biblijnych, antycznych i innych znaków kulturowych,
- odbiór i porównywanie różnych dzieł sztuki, rozumienie korespondencji sztuk,

b) w wymiarze historycznym:

- rozpoznawanie stylów w sztuce (romański, gotycki, renesansowy i inne),
- wyjaśnianie powiązań czytanych utworów z historią Polski i Europy,
- porównywanie utworów literackich (z różnych epok) o podobnych motywach,
- dostrzeganie wartości charakterystycznych dla różnych epok,
- rozpoznawanie przybliżonego czasu powstania utworów na podstawie obrazu kultury materialnej, obyczaju, konwencji, stylu i języka,

c) w wymiarze aksjologiczno-egzystencjalnym:

- rozpoznawanie wartości i ich hierarchii w dziełach literackich; wskazywanie w literaturze i sztuce wartości aprobowanych przez siebie,
- odróżnienie spontanicznych i osobistych przeżyć literackich od ponadindywidualnych, utrwalonych w tradycji i krytyce kodów odbioru; rozumienie formacyjnych i terapeutycznych wartości czytanych dzieł dla poje-

dynczego czytelnika i wspólnoty pokoleniowej czy narodowej,

6) samokształcenie:

- a) syntetyzowanie poznanego materiału: scalanie zebranych informacji w problemowe całości,
- b) korzystanie z literatury fachowej: notowanie, relacjonowanie; opis bibliograficzny,
- c) korzystanie z różnych rodzajów i technik gromadzenia i przekazywania informacji (dokumentów, leksykonów, encyklopedii, słowników, baz danych, nagrań magnetofonowych i magnetowidowych, Internetu).

B. Profil humanistyczny

Treści nauczania określone dla wszystkich szkół, a ponadto:

1) mówienie i pisanie:

- a) wypowiadanie się ze świadomością użycia wyznaczników gatunku: felietonu, eseju, artykułu popularnonaukowego, interpretacji porównawczej,
- b) własne próby pisarskie (opowiadanie, tekst poetycki, dziennik, pamiętnik, scenariusz); próby stylizowania i pastiszowania różnych tekstów,
- c) rzetelne i skuteczne uczestniczenie w dialogu, polemice, negocjacjach,
- d) próby wystąpień publicznych (np. przemawianie, prowadzenie zebrań, wygłaszanie referatów, świadome posługiwanie się gestykulacją i mimiką),

2) czytanie:

- a) ze zrozumieniem i notowaniem tekstów naukowych,
- b) ze zrozumieniem tekstów filozoficznych (krótkich fragmentów),

3) odbiór dzieł sztuki:

- a) stosowanie w analizach utworów literackich pojęć z poetyki historycznej,
- b) rozumienie przyjętej metodologii (Szukam w interpretacji utworu wartości? Odniesień do filozofii i sensu? Odniesień do życia i człowieka? Odniesień do biografii autora i własnej? Odczytuję znaki i chcę zrozumieć strukturę artystyczną i estetykę dzieła?),
- c) wskazywanie charakterystycznych dla danej epoki cech języka i stylu czytanych utworów,
- d) dostrzeganie związków utworu ze sztuką, kulturą i filozofią epoki; interpretowanie dzieł w konwencjach gatunkowych i w konwencjach prądów artystycznych epoki,
- e) rozpoznawanie znaków tradycji (np. biblijnej, antycznej, chrześcijańskiej, staropolskiej) w kulturze współczesnej — w literaturze, filmie, teatrze,

f) odnajdywanie intertekstualnych powiązań w czytanych utworach,

b) próby gromadzenia i przekazywania informacji: sporządzanie baz danych, zapisu komputerowego (także internetowego), nagrywania audio i wideo.

4) samokształcenie:

a) sporządzanie przypisów i zestawów bibliograficznych,

2. Wiadomości:

We wszystkich szkołach	Ponadto w profilu humanistycznym
1	2
Język jako zjawisko semiotyczne	
<ul style="list-style-type: none"> • język — mowa — pismo • znak językowy • podstawowe funkcje znaku językowego: komunikowanie, ekspresja, impresja 	<ul style="list-style-type: none"> • językowy obraz świata • kompetencja językowa i komunikacyjna • model komunikacji językowej • funkcje znaku: poznawcza, poetycka, metajęzykowa
Budowa języka	
<ul style="list-style-type: none"> • brzmieniowa warstwa języka i wypowiedzi • sposoby poszerzania leksyki (zapożyczenia, neologizmy, związki frazeologiczne) • budowa wypowiedzi (zdań), sposoby opisu • spójność tekstu 	<ul style="list-style-type: none"> • prozodia • polszczyzna a inne języki • przekład z języka na język • leksykalna i fleksyjna łączliwość składniowa
Retoryka	
<ul style="list-style-type: none"> • werbalne i niewerbalne środki komunikacji, perswazji • środki retoryczne • etyka mówienia: stosowność, skuteczność, uczciwość, etykieta językowa 	<ul style="list-style-type: none"> • retoryka i erystyka jako sztuka • retoryczna organizacja tekstu • podstawowe chwytły erystyczne
Wypowiedź językowa	
<ul style="list-style-type: none"> • wartościowanie wypowiedzi: poprawność — niepoprawność, błąd językowy, prawdziwość — fałszywość, szczerość — kłamstwo, wartościowanie estetyczne • podstawowe gatunki pisanej i mówionej odmiany języka (rozmowa, dyskusja, przemówienie) • wypowiedź monologiczna i dialogowa • wypowiedź artystyczna, publicystyczna, potoczna 	<ul style="list-style-type: none"> • intencje komunikacyjne (ilokucja) • performatywność wypowiedzi • gatunki pisanej i mówionej odmiany języka (referat, esej, felieton, wywiad, kazanie) • informacja, opinia, perswazja, manipulacja językowa, propaganda
Język — dzieje — społeczeństwo	
<ul style="list-style-type: none"> • pochodzenie języka polskiego • społeczne odmiany języka: dialekt, gwara, żargon, odmiany pokoleniowe 	<ul style="list-style-type: none"> • podstawowe przejawy zmian w dziejach polszczyzny • kontakty międzyjęzykowe, zapożyczenia • społeczeństwa jedno- i wielojęzyczne
Style	
<ul style="list-style-type: none"> • styl; style funkcjonalne • stosowność stylowa wypowiedzi • języki fachowe, terminologia specjalistyczna 	<ul style="list-style-type: none"> • stylizacja językowa • rodzaje środków stylistycznych (w różnych odmianach języka) • swoistość wypowiedzi indywidualnej (idiolekt)

1	2
Ogólne pojęcia kultury	
<ul style="list-style-type: none"> • cywilizacja, natura, kultura, sztuka • dzieło literackie i jego wyróżniki • społeczne środki przekazu (prasa, radio, telewizja) • uczestnictwo w kulturze: twórcy i odbiorcy • kultura masowa i elitarna • arcydzieło, kicz 	<ul style="list-style-type: none"> • kulturowe konteksty literatury • różne formy przekazu utworów literackich: drukowane, ustne, ikonyczne, akustyczne, filmowe, audiowizualne • obiegi kultury: kultura „niska” i kultura „wysoka”
Tradycje literackie	
<ul style="list-style-type: none"> • staropolskie i oświeceniowe • romantyczne i pozytywistyczne • młodopolskie i awangardowe • konteksty biblijne i antyczne • kontynuacje i nawiązania 	<ul style="list-style-type: none"> • dziedzictwo a tradycja literacka • awangarda a postmodernizm • intertekstualność
Tematy, motywy, wątki	
<ul style="list-style-type: none"> • miłość, dom, rodzina, śmierć, droga, wędrówka, pielgrzymka itp. • motywy franciszkańskie w kulturze 	<ul style="list-style-type: none"> • topos, np. ogrodu, raju, arkadii • motyw artysty jako nauczyciela, kaptana, wieszczka, mędrca, błazna itp.
Proces historycznoliteracki	
<ul style="list-style-type: none"> • gatunki i rodzaje literackie • konwencja literacka i typowe dla niej środki artystyczne • konteksty utworu: historyczne i biograficzne • prąd artystyczny • epoka jako formacja kulturowa, następstwo epok 	<ul style="list-style-type: none"> • przemiany gatunku • konwencjonalizm, epigonizm, oryginalność • konteksty macierzyste utworu
Wartości, kategorie estetyczne i filozoficzne	
<ul style="list-style-type: none"> • prawda, dobro, piękno • komizm, humor, ironia, tragizm, patos • nauka, wiedza, wiara • sacrum i profanum • wolność, odpowiedzialność, tolerancja • ojczyzna, mała ojczyzna • naród a społeczeństwo 	<ul style="list-style-type: none"> • etyka, estetyka • kategorie estetyczne • filozofia a religia; metafizyka, mistyka • nurty filozoficzne związane z omawianą tradycją literacką • wartości uniwersalne

Lektura

1) literatura powszechna:

Biblia (fragmenty); mitologia (wybór); Homer — *Iliada* lub *Odyseja* (fragmenty); Sofokles — *Antyгона*; *Pieśń o Rolandzie* (fragmenty); Horacy — wybór pieśni; W. Szekspir — wybrany dramat; Molier — wybrana komedia; W. Goethe — *Faust* (fragmenty); wybrana europejska powieść XIX w.; J. Conrad — wybrany utwór; F. Kafka — *Proces*; M. Bułhakow — *Mistrz i Małgorzata*; inna wybrana powieść XX w.,

2) literatura polska:

(konteksty biblijne, antyczne i inne; kontynuacje i nawiązania); *Bogurodzica*; J. Kochanowski — pieśni i treny (wybór); poezja baroku (wybór); I. Krasicki — satyry (wy-

bór), liryka (wybór); A. Mickiewicz — *Pan Tadeusz*, *Dziady* cz. III; inny dramat romantyczny (J. Słowackiego, Z. Krasińskiego lub C. K. Norwida); wybór poezji romantycznej (w tym: A. Mickiewicza, J. Słowackiego, C. K. Norwida); B. Prus — *Lalka*; E. Orzeszkowa — *Nad Niemnem* (fragmenty); wybór nowel pozytywistycznych; wybór poezji młodopolskiej; S. Wyspiański — *We-sele*; W. Reymont — *Chtopi* (t. 1: *Jesień*); S. Żeromski — *Ludzie bezdomni*, *Przedwiośnie*; W. Gombrowicz — *Ferdydurke* (fragmenty); inny wybrany utwór z prozy polskiej XX w. (np. M. Dąbrowskiej, M. Kuncewiczowej, Z. Nałkowskiej); T. Borowski — wybrane opowiadania; G. Herling-Grudziński — *Inny świat*; wybór poezji polskiej XX w. (w tym: B. Leśmiana, L. Staffa, J. Tuwima, Cz. Miłosza, K. K. Baczyńskiego, T. Różewicza, Z. Herberta, M. Białoszewskiego, W. Szymborskiej); wybrany dramat XX w. (S.I. Witkiewicza, S. Mrożka, T. Różewicza),

- 3) wybrany utwór z literatury dokumentalnej (reportaż, dziennik, pamiętnik),
- 4) utwory zaproponowane przez uczniów i nauczyciela,
- 5) inne teksty kultury (spektakle teatralne, filmy, reklamy, utwory muzyczne, obrazy, słuchowiska, programy telewizyjne, teksty prasowe).

Uwaga: w każdej klasie obowiązuje lektura w całości pięciu większych utworów (z prozy lub dramatu).

Osiągnięcia

Osiągnięcia określone są w punkcie „Treści nauczania” w częściach opisujących umiejętności oraz wiadomości.

SZKOŁA ZASADNICZA

Cele edukacyjne

1. Czynne uczestnictwo uczniów w kulturze i wzniesienie się na wyższy poziom życia duchowego poprzez lekturę, odbiór tekstów kultury i staranną, czystą mowę.

2. Uzupelnianie braków w zakresie wiedzy i umiejętności nabywanych na niższych stopniach edukacji, tak aby uczeń mógł podjąć naukę w szkole dającej możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie umiejętności rozumienia oraz wyrażania myśli przez użycie języka i wykorzystywanie wiedzy o nim; wyrównywanie poziomu umiejętności wyniesionych z ośmioletniej szkoły podstawowej.

2. Uświadamianie etycznego wymiaru zachowań językowych.

3. Zapozdawanie z różnorodnymi tekstami kultury odpowiednimi do wieku, zainteresowań, doświadczeń i możliwości percepcyjnych uczniów, wzbogacającymi ich wiedzę o człowieku, życiu i świecie z perspektywy współczesności i z dbałością o zakorzenienie w tradycji.

4. Przygotowywanie do refleksyjnego uczestnictwa w różnych formach kultury masowej.

5. Wyzwalanie uczniowskich postaw twórczych i refleksji nad własnymi działaniami.

Treści nauczania

1. Doskonalenie umiejętności w szkole podstawowej, a szczególnie:

1) mówienie:

- a) poprawne: dykcja, akcentowanie, intonacja, pauzowanie, tempo; uczestnictwo w rozmowie

na tematy związane z różnymi tekstami kultury lub z życiem,

- b) przekazywanie zamierzonych treści, komunikowanie swoich intencji odpowiednio do sytuacji,
- c) respektowanie wymogów: sprawności, stosowności, skuteczności wypowiedzi; etyki i etykiety językowej,

2) pisanie:

- a) dążenie do poprawności frazeologicznej, składniowej, stylistycznej, kompozycyjnej, ortograficznej, interpunkcyjnej,
- b) tworzenie tekstów: w różnych formach (opis, opowiadanie, rozprawka, streszczenie, sprawozdanie, notatka, instrukcja, list, telegram, podanie, życiorys) i o różnych funkcjach (informacyjnej, wartościującej, perswazyjnej),

3) słuchanie:

- a) przewidywanie celu i intencji wypowiedzi,
- b) interpretowanie znaczeń wynikających z intonacji, akcentu, tonu głosu itp.,
- c) wykorzystywanie wzrokowych i słuchowych sygnałów pochodzących z otoczenia,
- d) radzenie sobie z redundancją i „szumem informacyjnym”,

4) czytanie:

- a) rozumienie cech gatunkowych tekstu,
- b) przewidywanie treści tekstu,
- c) rozumienie najważniejszych myśli,
- d) wyszukiwanie w tekście określonych informacji,
- e) rozumienie zasad organizacji tekstu (porównanie, kontrast, analogia; porządek opisu, opowiadania),
- f) interpretacja tekstów o różnej strukturze logicznej,
- g) domyślanie się znaczenia niezrozumiałych elementów tekstu,

5) odbiór tekstów kultury:

- a) analizowanie tekstów kultury, określanie funkcji i dostrzeżonych składników,
- b) odkrywanie uniwersalności doświadczeń, przemyśleń, uczuć, aspiracji, wartości w literaturze z różnych okresów i kultur,
- c) odczytywanie znaków kultury i tradycji; rozumienie dosłownego, przenośnego i symbolicznego sensu tekstów kultury,
- d) czytanie literatury w kontekście codziennej komunikacji, nieliterackich tekstów kultury wysokiej i mass mediów,
- e) dostrzeganie i komentowanie swoistości poznanych tekstów kultury oraz określanie ich funkcji; krytyczne ocenianie i wartościowanie,

- 6) samokształcenie — wykorzystywanie różnych źródeł informacji, ich selekcja i krytyczna ocena.
2. Wiadomości (w funkcji wspierającej wypowiedziane się i bez konieczności postugiwania się definicjami):
- 1) znajomość pojęć nadawca i odbiorca oraz rozróżnianie intencji wypowiedzi (np. pytam, odpowiadam, informuję, proszę),
  - 2) znajomość właściwości opowiadania, opisu, dialogu oraz prostych form użytkowych,
  - 3) rozróżnianie wypowiedzi oznajmujących, pytających i rozkazujących, w tym zdań i równoważników zdań,
  - 4) dostrzeganie związków wyrazów w zdaniu, w tym roli podmiotu i orzeczenia,
  - 5) rozróżnianie odmiennych i nieodmiennych części mowy oraz podstawowych kategorii fleksyjnych,
  - 6) analizowanie związków znaczeniowych między wyrazami,
  - 7) obserwacja budowy słowotwórczej wyrazów,
  - 8) rozróżnianie rodzajów głosek,
  - 9) wyróżnianie akcentu wyrazowego, rozpoznawanie intonacji,
  - 10) dostrzeganie różnic między językiem ogólnym a językiem literatury,
  - 11) rozumienie pojęć: fikcja literacka, świat przedstawiony, nadawca, odbiorca, podmiot mówiący, narracja, przenośnia, rytm,
  - 12) czynne postugiwanie się terminami: bohater, wątek, akcja, autor, narrator, epitet, porównanie, wyraz dźwiękonaśladowczy, rym, zwrotka, refren, baśń, opowiadanie, powieść, proza, poezja,
  - 13) postugiwanie się terminami związanymi z przekazami ikonicznymi, radiem, telewizją, filmem, teatrem, prasą (wyjaśnianie pojęć w razie potrzeby).
- Lektura
- 1) utwory z klasyki europejskiej:
- Biblia (fragmenty); mitologia — wybór; W. Szekspir — *Romeo i Julia* (fragmenty); K. Dickens — *Opowieść wigilijna*; A. Saint-Exupéry — *Nocny lot*; A. Czechow i G. de Maupassant — wybrane nowele,
- 2) utwory z klasyki polskiej:
- J. Kochanowski — fraszki, pieśni, treny (wybór); I. Krasicki — bajki i satyry (wybór); A. Mickiewicz — bajki i ballady (wybór), Zdania i uwagi (wybór), *Pan Tadeusz* (fragmenty); A. Fredro — wybrana komedia; H. Sienkiewicz — *Quo vadis* albo inna powieść historyczna; B. Prus — *Lalka* (fragmenty), wybrane nowele; S. Żeromski — wybrane nowele; wybór liryki XIX wieku,
- 3) utwory literatury współczesnej:
- wybór poezji XX wieku (w tym: L. Staffa, J. Tuwima, M. Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej, Cz. Miłosza, K. K. Baczyńskiego, T. Różewicza, Z. Herberta, W. Szymborskiej); wybrany dramat współczesny (np. J. Szaniawski — *Most*, S. Mrożek — *Emigranci, Szczęśliwe wydarzenie*); wybór współczesnej prozy (np. opowiadania: J. Szaniawski — *Profesor Tutka*, M. Hłasko — *Pierwszy krok w chmurach*, S. Mrożek — *Mały przyjaciel*, K. Filipowicz — *Egzekucja w ZOO*, P. Huelle — *Przeprowadzka*); G. Herling-Grudziński — *Wieża*; fragmenty powieści (np.: W. Myśliwski — *Kamień na kamieniu*, *Widnokrąg*, S. Chwina — *Hanemann*, O. Tokarczuk — *Prawiek, Podróż Ludzi Księgi*); utwory o dorastaniu, w tym powieści dla młodzieży; wybór współczesnych reportaży (np.: H. Krall, R. Kapuścińskiego, M. Wańkoczka); literatura dokumentu (przykłady dziennika, pamiętnika, wspomnień, listów literackich, w tym: M. Białoszewskiego — *Pamiętnik z powstania warszawskiego*, L. Tyrmanda — *Dziennik 1954*),
- 4) teksty kultury współczesnej:
- filmowe adaptacje literackie (w zestawieniu z fragmentami lektury, np.: *Kronika wypadków miłosnych*, *Lawa*, *Lalka*, *Cudzoziemka*, *Ogniem i mieczem*, *Pan Tadeusz*); filmy wybrane przez młodzież; piosenki rockowe; reklamy; programy telewizyjne (w tym aktualne seriale),
- 5) teksty użytkowe, publicystyczne, popularnonaukowe.
- Uwaga: w każdej klasie obowiązuje lektura przynajmniej dwóch większych utworów w całości.

Osiągnięcia:

Osiągnięcia określone są w punkcie „Treści nauczania” w częściach opisujących umiejętności oraz wiadomości.

JĘZYK OBCY

Cele edukacyjne

1. Osiągnięcie poziomu opanowania języka zapewniającego w miarę sprawną komunikację językową we wszystkich sytuacjach życia codziennego.

2. Lepsze poznanie kultury i spraw życia codziennego kraju języka nauczanego w celu interpretowania opisanych wydarzeń kulturowych w porównaniu z własną kulturą.

3. Umiejętność właściwego nawiązywania i podtrzymywania kontaktów z cudzoziemcami dzięki świadomości istnienia różnic kulturowych.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie w uczniach poczucia własnej wartości oraz wiary we własne możliwości językowe, między innymi przez pozytywną informację zwrotną dotyczącą indywidualnych umiejętności lingwistycznych.

2. Zapewnienie w miarę możliwości dostępu do stosowanych materiałów autentycznych.

3. Zapewnienie uczniom maksimum kontaktu z językiem obcym, między innymi przez wymianę ze szkołami w innych krajach lub uczestnictwo w programach międzynarodowych.

4. Stopniowe przygotowanie ucznia do samodzielności w procesie uczenia się języka obcego.

5. Zapewnienie uczniom możliwości stosowania języka jako narzędzia przy wykonywaniu zespołowych projektów, zwłaszcza interdyscyplinarnych.

6. Rozwijanie w uczniach postawy ciekawości, otwartości i tolerancji wobec innych kultur.

7. Pogłębianie poczucia własnej tożsamości kulturowej u ucznia.

Treści nauczania

1. Dalsze rozwijanie sprawności rozumienia ze słuchu i mówienia.

2. Dalsze rozwijanie sprawności czytania i pisania.

3. Poszerzenie repertuaru funkcji językowych umożliwiających posługiwanie się językiem obcym w sytuacjach życia codziennego.

4. Opanowanie bardziej rozwiniętych struktur gramatycznych stosowanych do wyrażania teraźniejszości, przeszłości i przyszłości.

5. Wzbogacenie słownictwa dotyczącego życia codziennego, ze szczególnym uwzględnieniem realiów kraju ojczystego oraz kraju/obszaru języka docelowego w oparciu o autentyczne materiały językowe.

6. Rozszerzenie komponentu kulturowo-cywilizacyjnego, z ukierunkowaniem na styl życia i zachowania w kraju języka docelowego.

7. Rozróżnianie formalnego i nieformalnego stylu języka.

8. Korzystanie z technik kompensacyjnych.

9. Rozwój indywidualnych strategii uczenia się.

Osiągnięcia

1. Sprawność rozumienia ze słuchu:

- 1) rozumienie ogólnego sensu oraz głównych punktów dialogów i wypowiedzi rodzimych użytkowników języka,
- 2) rozumienie sensu prostych wypowiedzi w różnych warunkach odbioru (np. rozmowa przez telefon, komunikat na dworcu),

3) rozumienie sensu wypowiedzi zawierającej niezrozumiałe elementy, których znaczenia uczeń może domyślić się z kontekstu.

2. Sprawność mówienia:

- 1) formułowanie krótkich, płynnych i spójnych wypowiedzi na określone tematy z życia codziennego lub prostych wydarzeń kulturowych, z zastosowaniem form gramatycznych odpowiednich do wyrażania teraźniejszości, przeszłości i przyszłości,
- 2) wykorzystanie znajomości fonetyki w stopniu zapewniającym zrozumiałość wypowiedzi dla rodzimego użytkownika języka,
- 3) inicjowanie, podtrzymywanie i kończenie rozmowy w zakresie tematyki życia codziennego,
- 4) wyrażanie własnych opinii oraz relacjonowanie wypowiedzi innych osób,
- 5) właściwa reakcja językowa na wypowiedź rozmówcy.

3. Sprawność czytania:

- 1) rozumienie dłuższych i bardziej złożonych tekstów,
- 2) rozumienie prostego tekstu narracyjnego,
- 3) rozumienie ogólnego sensu tekstu, który zawiera fragmenty niezrozumiałe,
- 4) rozumienie ogólnego sensu obszerniejszego tekstu przy pobieżnym czytaniu,
- 5) wyszukiwanie żądanej informacji lub szczegółu z częściowo niezrozumianego tekstu,
- 6) czytanie ze zrozumieniem prostych materiałów autentycznych dla uzyskania informacji i zinterpretowania różnic kulturowych.

4. Sprawność pisania:

- 1) formułowanie w miarę zróżnicowanej pod względem morfosyntaktycznym i leksykalnym wypowiedzi pisemnej na temat życia codziennego lub prostych wydarzeń kulturowych,
- 2) sformułowanie i zapisanie własnego oraz otrzymanego komunikatu,
- 3) napisanie krótkiego listu,
- 4) sporządzenie prostej i spójnej notatki z czyjejś wypowiedzi,
- 5) prawidłowe stosowanie zasad ortografii i podstaw interpunkcji.

5. Inne umiejętności:

- 1) klasyfikowanie faktów i informacji, selekcjonowanie informacji,
- 2) korzystanie ze słownika jedno- i dwujęzycznego oraz innych źródeł informacji.

JĘZYK ŁACIŃSKI I KULTURA ANTYCZNA

LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCE

Nauka języka łacińskiego i kultury antycznej jest ściśle powiązana z wiedzą o kulturze greckiej, rzymskiej i chrześcijańskiej, w której głęboko tkwią korzenie kultury polskiej. Obcowanie z tymi treściami jest więc istotnym elementem kształtowania ogólnej kultury współczesnego Polaka i powinno mieć miejsce na wszystkich szczeblach nauczania.

Nauczanie przedmiotu „język łaciński i kultura antyczna” odbywa się w ścisłej korelacji z innymi przedmiotami. Należy traktować go jako przedmiot propeutyczny i pomocniczy nie tylko dla przedmiotów humanistycznych, lecz także dla matematyczno-przyrodniczych i nauk społecznych.

Nauczanie przedmiotu może być realizowane w wymiarze podstawowym lub poszerzonym.

Cele edukacyjne

1. Poznanie kultury antycznej jako podstawy tożsamości kulturowej współczesnej Europy.

2. Zapoznanie z podstawowymi zagadnieniami historii kultury starożytnej Grecji i Rzymu i dostrzeżenie związków tej kultury i języka łacińskiego z kulturą i językami współczesnymi.

3. Poznanie przekazanej przez starożytność tradycji życia obywatelskiego, obowiązków obywatela wobec państwa i innych członków społeczności.

4. Kształtowanie postaw patriotycznych i świadomości przynależenia do określonego kręgu kulturowego.

5. Ułatwienie nauki posługiwania się poprawną polszczyzną i zrozumienie wielu zjawisk językowych w niej zachodzących.

6. Ułatwienie nauki języków obcych i doskonalenie ogólnej sprawności językowej.

7. Ułatwienie rozumienia terminologii współczesnej opartej na językach obcych.

8. Rozwijanie wrażliwości językowej i estetycznej.

9. Doskonalenie umiejętności jasnego i precyzyjnego formułowania myśli, kształcenie samodzielności intelektualnej oraz porządkowanie pracy umysłowej.

Zadania szkoły

A. Wymiar podstawowy

1. Stworzenie warunków do rozpoznania przez uczniów w kulturze antycznej podstawy tożsamości kulturowej Europy.

2. Zapoznanie uczniów z podstawowymi zagadnieniami z historii i kultury starożytnej Grecji i Rzymu oraz ułatwienie im zrozumienia związków tej kultury i języka łacińskiego z kulturą i językami współczesnymi.

3. Zapoznanie uczniów z językiem łacińskim w takim stopniu, aby mogli zrozumieć popularne zwroty, sentencje, powiedzenia starożytnych Rzymian i wyrażenia łacińskie z czasów poklasycznych funkcjonujące w kulturze i języku polskim.

4. Ułatwienie rozumienia terminologii współczesnej opartej na językach klasycznych.

5. Uczenie jasnego i precyzyjnego formułowania myśli, doskonalenia form wypowiedzi.

6. Ułatwienie rozumienia aktualnych wydarzeń społecznych, politycznych, kulturalnych przy wykorzystywaniu wiedzy o świecie starożytnym.

7. Przez obcowanie z wielkimi dziełami sztuki i literatury — budzenie wrażliwości estetycznej i zachęcanie do twórczości własnej.

B. Wymiar poszerzony

1. Umożliwienie uczniom głębszego i bezpośredniego kontaktu z kulturą śródziemnomorską przez opanowanie języka łacińskiego w stopniu pozwalającym na lekturę tekstów oryginalnych.

2. Zapoznanie uczniów z próbkami tekstów reprezentatywnych dla literatury antycznej oraz istotnych z punktu widzenia jej recepcji (gatunku, formy literackiej, treści, wątków) w kulturze europejskiej.

3. Kształcenie umiejętności analizy tekstu.

4. Przygotowanie do interpretowania tekstów, formułowania i wyrażania sądów.

5. Przedstawienie łaciny jako języka wspólnego Europy późnego antyku, średniowiecza i renesansu.

6. Rozbudzanie wrażliwości estetycznej i zachęcanie do twórczości własnej przez obcowanie z wielkimi dziełami sztuki i literatury.

Treści nauczania

A. Wymiar podstawowy

1. Chronologia starożytności.

2. Elementy historii i geografii świata antycznego.

3. Mitologia: wybór mitów greckich, legendy związane z początkami Rzymu, funkcja mitu w kulturze.

4. Obrzędy, święta, uroczystości w Grecji i w Rzymie, rola igrzysk olimpijskich i widowisk teatralnych.

5. Wybrane zagadnienia z literatury greckiej i rzymskiej.

6. Sztuka grecka i rzymska na wybranych przykładach.

7. Wybrane zagadnienia z życia codziennego Greków i Rzymian.

8. Podstawowe wiadomości o dziejach języków i pisma.

9. Nauczanie podstaw gramatyki łacińskiej w zakresie umożliwiającym tłumaczenie i analizę tekstów wybranych do zrealizowania wyżej wymienionych zadań (wymiar podstawowy).

10. Uwzględnienie w nauczaniu zwłaszcza tej części leksyki łacińskiej, której poznanie umożliwi zrozumienie etymologii wielu wyrazów używanych we współczesnej polszczyźnie i językach nowożytnych oraz ułatwi posługiwanie się nimi.

B. Wymiar poszerzony

1. Gramatyka, leksyka i frazeologia języka łacińskiego w zakresie umożliwiającym tłumaczenie i analizę tekstów oryginalnych.

2. Wybrane fragmenty tekstów Cezara, Cyserona (list, mowa, traktat), Horacego, Owidiusza, Wergiliusza, autorów polsko-łacińskich.

3. Literatura grecka i rzymska: cechy poezji i prozy łacińskiej, dramant antyczny, geneza wybranych gatunków literackich, wybrane zagadnienia filozoficzne.

4. Elementy wiedzy o starożytności jako komentarz i tło dla tłumaczonych tekstów: chronologia, instytucje państwowe i formy sprawowania rządów, prawo i sądownictwo, wojskowość, centra i peryferie cywilizacji i kultury śródziemnomorskiej.

5. Łacina jako język literatury, środek komunikacji językowej, język sakralny, język tekstów naukowych.

6. Wpływ łaciny na strukturę i zasoby leksykalne współczesnych języków europejskich.

7. Znaczenie dziedzictwa antyku dla kultury polskiej.

8. Osiągnięcia starożytnych w zakresie nauk matematyczno-przyrodniczych i technicznych.

Osiągnięcia

A. Wymiar podstawowy

1. Dostrzeganie związków między kulturą Grecji i Rzymu a kulturą współczesną.

2. Wykorzystywanie elementów wiedzy na temat kultury śródziemnomorskiej w dalszych etapach edukacji, w życiu społecznym i zawodowym.

3. Poszukiwanie, gromadzenie i wykorzystywanie informacji pozwalających na odnajdywanie przyczyn i źródeł zjawisk współczesnych w kulturze śródziemnomorskiej.

4. Posługiwanie się słownikami dla zrozumienia oraz interpretacji popularnych zwrotów, sentencji, pojęć i terminów pochodzących z języków klasycznych.

B. Wymiar poszerzony

1. Rozumienie i tłumaczenie oryginalnych tekstów łacińskich.

2. Analizowanie, interpretowanie i komentowanie tekstów oryginalnych i w przekładach.

3. Operatywna znajomość gramatyki łacińskiej.

4. Wykorzystywanie języka łacińskiego do lepszego zrozumienia zjawisk językowych zachodzących w polszczyźnie i innych językach nowożytnych.

5. Posługiwanie się słownikami i podręcznikami gramatyki w pracy nad przekładem i analizą tekstów oryginalnych.

MATEMATYKA

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA DAJĄCA MOŻLIWOŚĆ UZYSKANIA ŚWIADECTWA DOJRZAŁOŚCI

Cele edukacyjne

1. Zdobycie przez uczniów umiejętności operowania podstawowymi pojęciami matematycznymi.

2. Dostrzeganie, formułowanie i rozwiązywanie przez uczniów prostych problemów teoretycznych.

3. Rozwijanie umiejętności logicznego rozumowania i wnioskowania.

4. Przygotowanie uczniów do wykorzystania wiedzy matematycznej przy rozwiązywaniu problemów z różnych dziedzin.

Zadania szkoły

1. Kształtowanie umiejętności operowania przez uczniów podstawowymi obiektami matematycznymi.

2. Kształcenie umiejętności przydatnych w życiu codziennym (obliczanie prawdopodobieństwa, odczytywanie informacji z tabel, wykresów i diagramów).

3. Przedstawianie zadań stymulujących dostrzeganie, formułowanie i rozwiązywanie przez uczniów prostych problemów teoretycznych.

4. Rozwijanie umiejętności precyzyjnego formułowania myśli przez uczniów.

5. Kształtowanie wyobraźni geometrycznej uczniów.

6. Rozwijanie umiejętności logicznego rozumowania i wnioskowania (definiowanie podstawowych obiektów matematycznych, klasyfikowanie tych obiektów, podawanie przykładów i kontrprzykładów, przeprowadzanie prostych rozumowań dedukcyjnych).

Treści nauczania

1. Liczby, równania i funkcje:
- 1) usystematyzowanie wiadomości o liczbach wymiernych,
  - 2) przykłady liczb niewymiernych; przybliżenia dziesiętne liczb rzeczywistych,
  - 3) obliczenia procentowe,
  - 4) potęgowanie liczb rzeczywistych (potęga o wykładniku całkowitym, potęga o wykładniku wymiernym),
  - 5) pojęcie funkcji,
  - 6) przykłady wykresów funkcji liczbowych; przekształcanie wykresów,
  - 7) odczytywanie własności funkcji z wykresu,
  - 8) funkcja liniowa,
  - 9) funkcja kwadratowa,
  - 10) równania i nierówności liniowe z jedną niewiadomą,
  - 11) równania i nierówności liniowe z dwiema niewiadomymi; układy równań liniowych i ich interpretacja geometryczna,
  - 12) równania i nierówności kwadratowe z jedną niewiadomą i ich interpretacja geometryczna,
  - 13) przykłady prostych równań i nierówności trzeciego stopnia,
  - 14) proporcjonalność prosta i odwrotna; wykres proporcjonalności odwrotnej,
  - 15) nierówności typu $2/x < 3$.
2. Ciągi liczbowe:
- 1) przykłady ciągów liczbowych (w tym ciągów rekurencyjnych),
  - 2) własności ciągu,
  - 3) ciąg arytmetyczny i ciąg geometryczny; suma wyrazów ciągu arytmetycznego, suma wyrazów ciągu geometrycznego,
  - 4) procent składany,
  - 5) szereg geometryczny.
3. Elementy rachunku prawdopodobieństwa:
- 1) elementy kombinatoryki,
  - 2) prawdopodobieństwo i jego związek z częstością,
  - 3) przykłady obliczania prawdopodobieństwa,
  - 4) przykłady praktycznego zastosowania statystyki (odczytywanie tabel, diagramów i wykresów, przedstawianie danych empirycznych w postaci diagramów i wykresów).

4. Geometria:

- 1) usystematyzowanie wiadomości o figurach płaskich,
- 2) kąty i wielokąty; okręgi i koła; obwody i pola wielokątów i kół,
- 3) odległość na płaszczyźnie,
- 4) przykłady izometrii płaszczyzny (przesunięcie, symetria osiowa, symetria środkowa),
- 5) przystawanie figur,
- 6) wektory i ich zastosowania,
- 7) twierdzenie Pitagorasa i twierdzenie Talesa,
- 8) jednokładność,
- 9) podobieństwo figur,
- 10) konstrukcje geometryczne,
- 11) funkcje trygonometryczne; podstawowe tożsamości trygonometryczne; najprostsze zastosowania funkcji trygonometrycznych (twierdzenie sinusów, twierdzenie kosinusów),
- 12) prostopadłość i równoległość w przestrzeni,
- 13) kąt nachylenia prostej do płaszczyzny,
- 14) kąt dwuścienny,
- 15) usystematyzowanie wiadomości o wielościanach i bryłach obrotowych,
- 16) przekroje płaskie wielościanów i brył obrotowych,
- 17) pola powierzchni i objętości wielościanów i brył obrotowych.

Osiągnięcia

1. Operowanie podstawowymi obiektami matematycznymi.
2. Przeprowadzanie prostych rozumowań dedukcyjnych.
3. Zdobywanie umiejętności przydatnych w życiu codziennym (obliczanie prawdopodobieństwa, odczytywanie informacji z tabel, wykresów i diagramów).
4. Precyzyjne formułowanie myśli.

SZKOŁA ZASADNICZA

Cele edukacyjne

1. Zdobywanie przez uczniów umiejętności operowania podstawowymi pojęciami matematycznymi.
2. Rozwijanie umiejętności logicznego rozumowania i wnioskowania.

Zadania szkoły

1. Kształtowanie umiejętności operowania przez uczniów podstawowymi pojęciami matematycznymi.

2. Kształcenie umiejętności przydatnych w życiu codziennym (odczytywanie informacji z tabel, wykresów i diagramów).

3. Rozwijanie umiejętności precyzyjnego formułowania myśli przez uczniów.

4. Kształtowanie wyobraźni geometrycznej uczniów.

5. Rozwijanie umiejętności logicznego rozumowania i wnioskowania.

Treści nauczania

1. Liczby, równania i funkcje:

- 1) usystematyzowanie wiadomości o liczbach wymiernych,
- 2) obliczenia procentowe,
- 3) przykłady funkcji liczbowych,
- 4) odczytywanie własności funkcji z wykresu,
- 5) funkcja liniowa,
- 6) równania i nierówności liniowe z jedną niewiadomą,
- 7) równania i nierówności liniowe z dwiema niewiadomymi; układy równań liniowych,
- 8) proporcjonalność prosta i odwrotna.

2. Elementy statystyki — przykłady praktycznego zastosowania statystyki (odczytywanie tabel, diagramów i wykresów, przedstawianie danych empirycznych w postaci diagramów i wykresów).

mów i wykresów, przedstawianie danych empirycznych w postaci diagramów i wykresów).

3. Geometria:

- 1) usystematyzowanie wiadomości o figurach płaskich,
- 2) kąty i wielokąty; okręgi i koła; obwody i pola wielokątów i kół,
- 3) odległość na płaszczyźnie,
- 4) skala i plan,
- 5) twierdzenie Pitagorasa,
- 6) przykłady izometrii płaszczyzny (przesunięcie, symetria osiowa, symetria środkowa),
- 7) wektory i ich zastosowania,
- 8) prostopadłość i równoległość w przestrzeni,
- 9) kąt nachylenia prostej do płaszczyzny,
- 10) kąt dwuścienny,
- 11) usystematyzowanie wiadomości o wielościanach i bryłach obrotowych,
- 12) pola powierzchni i objętości wielościanów i brył obrotowych.

Osiągnięcia

1. Operowanie podstawowymi pojęciami matematycznymi.

2. Zdobycie umiejętności przydatnych w życiu codziennym (odczytywanie informacji z tabel, wykresów i diagramów).

3. Precyzyjne formułowanie myśli.

HISTORIA

Celem nauczania historii w szkole jest:

- 1) zapoznanie uczniów z wiedzą historyczną ułatwiającą samoidentyfikację kulturową, narodową i religijną,
- 2) rozwijanie postaw patriotycznych, poczucia przynależności do społeczności lokalnej i regionalnej, grupy etnicznej, narodu, społeczności europejskiej i międzynarodowej,
- 3) przygotowanie do posługiwania się terminologią i wiedzą historyczną w zakresie niezbędnym do uczestnictwa w życiu publicznym,
- 4) zapoznanie z zasadami wykorzystywania różnorodnych źródeł historycznych jako źródła informacji,
- 5) przygotowanie do dokonywania syntez na podstawie różnorodnych rodzajów informacji, rozwijania umiejętności formułowania pytań i problemów historycznych oraz poszukiwania ich rozwiązań, ich wartościowania i hierarchizacji,

6) wspieranie rozwoju intelektualnego uczniów i rozwijanie umiejętności: rozróżnienia informacji od komentarza, analizy krytycznej, wypowiedzi w mowie i piśmie, samodzielnej pracy intelektualnej i samokształcenia,

7) rozwijanie technik zbierania, interpretacji i przechowywania informacji,

8) racjonalne planowanie i wykonywanie pracy indywidualnej i grupowej.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA DAJĄCA MOŻLIWOŚĆ UZYSKANIA ŚWIADECTWA DOJRZAŁOŚCI**Cele edukacyjne**

1. Rozwijanie umiejętności praktycznych umożliwiających korzystanie z różnorodnych źródeł wiedzy historycznej.

2. Przygotowanie uczniów do samodzielnej integracji wiedzy o przeszłości czerpanej z różnych źródeł informacji.

3. Przygotowanie uczniów do wykorzystywania wiedzy i umiejętności historycznych na forum publicznym, w życiu prywatnym i zawodowym.

4. Zapoznanie uczniów z metodologią naukowego poznawania i opisywania przeszłości.

5. Rozwijanie umiejętności samodzielnego poszerzania zakresu wiedzy historycznej w warunkach indywidualnej i zespołowej pracy uczniów.

Zadania szkoły

1. Tworzenie warunków do rozwoju umiejętności samodzielnego poszerzania zakresu wiedzy historycznej w warunkach indywidualnej i zespołowej pracy uczniów.

2. Doskonalenie sposobów samodzielnej interpretacji i weryfikacji różnych typów materiałów źródłowych przez uczniów.

3. Rozwijanie umiejętności zastosowania posiadanej wiedzy do samodzielnego tworzenia obrazu przeszłości.

4. Przygotowywanie rozwiniętych wypowiedzi ustnych i pisemnych spełniających kryteria warsztatu naukowego historii.

Treści nauczania

Programy nauczania historii na etapie nauczania zaawansowanego powinny zakładać wykorzystywanie podstawowej wiedzy i umiejętności historycznych wyniesionych przez uczniów z poprzednich etapów kształcenia. Ich celem ma być poszerzanie zakresu wiedzy o poszczególnych epokach i mechanizmach procesu historycznego poprzez problemowe ujęcie najważniejszych aspektów przeszłości. Program może zawierać chronologiczny lub problemowy układ treści. W programach powinny zostać uwzględnione następujące wątki tematyczne (bez konieczności wyczerpywania treści merytorycznych w każdej z epok):

1. Czynniki i drogi postępu w czasach najdawniejszych.

2. Cywilizacje wschodnie.

3. Grecja i Rzym starożytny — dorobek kultury i jego trwałość.

4. Kręgi cywilizacji średniowiecznej; uniwersalizm chrześcijański.

5. Polska i jej dorobek dziejowy w wiekach średnich.

6. Odrodzenie włoskie i jego wpływ na Europę.

7. Wielkie odkrycia geograficzne i konfrontacja Europy z odmiennymi kulturami i systemami wartości.

8. Chrześcijaństwo w XVI—XVII wieku.

9. Przewrót umysłowy XVII wieku w Europie.

10. Epoka oświecenia i jej znaczenie w dziejach świata i Polski.

11. Polska na tle europejskim w XVI—XVIII wieku.

12. Przemiany społeczne, kulturowe i cywilizacyjne XIX wieku w Europie i w świecie.

13. Społeczeństwo polskie bez własnego państwa; kształtowanie się narodu nowoczesnego.

14. I wojna światowa; rewolucje rosyjskie.

15. Świat między wojnami — demokratyzacja i kultura masowa; totalitaryzm.

16. Polacy w odrodzonym państwie.

17. II wojna światowa — geneza; charakter wojny; Holocaust.

18. Społeczeństwo polskie w okresie wojny.

19. Świat po II wojnie światowej — kierunki ewolucji, przemiany polityczne, cywilizacyjne, kulturowe.

20. Polska i Polacy w powojennym świecie.

Program nauczania historii powinien:

1) zakładać szerszy zakres omawianych treści programowych,

2) wskazywać drogi zapoznawania uczniów z podstawowymi zasadami naukowego badania przeszłości,

3) zawierać wymogi wykorzystywania materiałów źródłowych w pracy dydaktycznej,

4) dawać możliwości indywidualizacji nauczania uczniów w zależności od zainteresowań i potrzeb ucznia (egzamin maturalny, egzaminy wstępne na studia itp.).

Osiągnięcia

1. Rozumienie zmienności i rozwoju różnych sfer życia człowieka w przeszłości.

2. Umiejętność scalania informacji pochodzących z różnorodnych źródeł w jeden spójny obraz przeszłości (umiejętność tworzenia syntezy).

3. Umiejętność wykorzystywania posiadanej wiedzy i posługiwania się nabytymi umiejętnościami w życiu społecznym i zawodowym.

4. Umiejętność powiązania wydarzeń, zjawisk i procesów o zasięgu powszechnym z dziejami Polski.

5. Umiejętność usytuowania historii lokalnej i regionalnej na tle dziejów Polski.

6. Umiejętność samodzielnego zbierania, interpretowania, przetwarzania i przechowywania różnego typu informacji przydatnych do rekonstrukcji, opisu i oceny przeszłości.

7. Umiejętność przedstawienia wybranego problemu historycznego z uwzględnieniem zasad naukowego badania przeszłości.

8. Umiejętność krytycznej analizy różnych interpretacji historii.

SKOŁA ZASADNICZA

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności praktycznych umożliwiających korzystanie z różnorodnych źródeł wiedzy historycznej.

2. Przygotowanie uczniów do samodzielnej integracji wiedzy o przeszłości czerpanej z różnych źródeł informacji.

3. Przygotowanie uczniów do wykorzystywania wiedzy i umiejętności historycznych na forum publicznym, w życiu prywatnym i zawodowym.

Zadania szkoły

1. Pogłębianie wiedzy o otaczającym świecie, zachodzących w nim procesach i zjawiskach historycznych, w skali globalnej, narodowej, regionalnej i lokalnej.

2. Doskonalenie umiejętności uczniów w zakresie odnajdywania i analizowania związków przyczynowo-skutkowych.

3. Rozwijanie umiejętności tworzenia własnych interpretacji przeszłości, ich prezentacji oraz obrony własnej opinii w ramach polemiki i dyskusji na forum publicznym.

Treści nauczania

Programy nauczania historii na etapie nauczania zaawansowanego powinny zakładać wykorzystywanie podstawowej wiedzy i umiejętności historycznych wyniesionych przez uczniów z poprzednich etapów kształcenia. Ich celem ma być poszerzenie zakresu wiedzy o poszczególnych epokach i mechanizmach procesu historycznego poprzez problemowe ujęcie najważniejszych aspektów przeszłości. Program może zawierać chronologiczny lub problemowy układ treści. W programach powinny zostać uwzględnione następujące wątki tematyczne (bez konieczności wyczerpywania treści merytorycznych w każdej z epok):

1) czynniki i drogi postępu w czasach najdawniejszych,

2) cywilizacje wschodnie,

3) Grecja i Rzym starożytny — dorobek kultury i jego trwałość,

4) kręgi cywilizacji średniowiecznej; uniwersalizm chrześcijański,

5) Polska i jej dorobek dziejowy w wiekach średnich,

6) odrodzenie włoskie i jego wpływ na Europę,

7) wielkie odkrycia geograficzne i konfrontacja Europy z odmiennymi kulturami i systemami wartości,

8) chrześcijaństwo w XVI—XVII wieku,

9) przewrót umysłowy XVII wieku w Europie,

10) epoka oświecenia i jej znaczenie w dziejach świata i Polski,

11) Polska na tle europejskim w XVI—XVIII wieku,

12) przemiany społeczne, kulturowe i cywilizacyjne XIX wieku w Europie i w świecie,

13) społeczeństwo polskie bez własnego państwa; kształtowanie się narodu nowoczesnego,

14) I wojna światowa; rewolucje rosyjskie,

15) świat między wojnami — demokratyzacja i kultura masowa; totalitaryzm,

16) Polacy w odrodzonym państwie,

17) II wojna światowa — geneza; charakter wojny; Holocaust,

18) społeczeństwo polskie w okresie wojny,

19) świat po II wojnie światowej — kierunki ewolucji, przemiany polityczne, cywilizacyjne, kulturowe,

20) Polska i Polacy w powojennym świecie.

Osiągnięcia

1. Rozumienie zmienności i rozwoju różnych sfer życia człowieka w przeszłości.

2. Umiejętność scalania informacji pochodzących z różnorodnych źródeł w jeden spójny obraz przeszłości (umiejętność tworzenia syntezy).

3. Umiejętność wykorzystywania posiadanej wiedzy i posługiwania się nabytymi umiejętnościami w życiu społecznym i zawodowym.

4. Umiejętność powiązania wydarzeń, zjawisk i procesów o zasięgu powszechnym z dziejami Polski.

5. Umiejętność usytuowania historii lokalnej i regionalnej na tle dziejów Polski.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE**Cele edukacyjne**

1. Ukazanie uczniom wzorca państwa prawa, funkcjonującego na podstawie mechanizmów demokratycznych, odniesionego do dobra wspólnego.

2. Uświadomienie uczniom funkcji i znaczenia podatków w demokratycznym państwie prawa.

3. Uzyskanie przez uczniów wiedzy o uprawnieniach i obowiązkach ludzi dorosłych, które wynikają z natury człowieczeństwa oraz faktu bycia obywatelem Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Przybliżenie zagadnień związanych z rynkiem pracy.

Zadania szkoły

1. Stawianie wymagań w zakresie właściwej postawy uczniów wobec godła i hymnu państwowego oraz w czasie uroczystości szkolnych i państwowych.

2. Pomoc w rozpoznaniu własnych praw i obowiązków w szkole.

3. Wspieranie samorządności uczniowskiej.

4. Umożliwienie uczniom bezpośredniego kontaktu z podstawowymi aktami prawnymi regulującymi prawa i obowiązki obywateli.

5. Przygotowanie do wejścia na rynek pracy.

Treści nauczania

1. Obywatel a władza publiczna w systemach totalitarnych, autorytarnych i demokratycznych; niezby-

walny charakter praw człowieka, ich katalog i systemy ochrony.

2. Funkcjonowanie demokracji w Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) konstytucyjne uprawnienia i obowiązki obywatela,
- 2) konstytucyjne organy władzy centralnej,
- 3) samorządy terytorialne.

3. Kultura polityczna i formy życia publicznego:

- 1) świadomość narodowa — prawa mniejszości narodowych,
  - 2) świadomość obywatelska,
  - 3) cnoty obywatelskie, m.in.: zaangażowanie, poszanowanie innych, patriotyzm, odpowiedzialność,
  - 4) stowarzyszenia, partie polityczne, związki zawodowe.
4. Budżet państwa i podatki.
5. Praca oraz rynek pracy i jego mechanizmy.

Osiągnięcia

1. Znajomość elementarnych zasad funkcjonowania Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Znajomość swoich podstawowych praw i obowiązków obywatelskich.

3. Umiejętność wypełnienia deklaracji podatkowej (PIT) dotyczącej podatku od dochodów osobistych.

GEOGRAFIA**SKOŁA PONADPODSTAWOWA DAJĄCA MOŻLIWOŚĆ
UZYSKANIA ŚWIADECTWA DOJRZAŁOŚCI****KLASY I—III****Cele edukacyjne**

1. Kształtowanie w uczniach:

- 1) świadomości wartości, jaką jest własny region i kraj oraz dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe,
- 2) poszanowania innych narodów, ich kultur, systemów wartości i sposobów życia.

2. Całościowe widzenie regionów i miejsc oraz problemów, z jakimi boryka się świat.

3. Umiejętność analizowania i interpretowania działalności gospodarczej, społecznej i politycznej w kategoriach geograficznych.

4. Przygotowanie do świadomego podejmowania decyzji uwzględniających zarówno zachowanie ciągłości funkcji przyrody i równowagi w środowisku, jak też potrzeby człowieka (rozwój zrównoważony).

5. Odczuwanie potrzeby współpracy dotyczącej zwalczania zagrożeń środowiska geograficznego oraz zagrożeń społecznych.

6. Przygotowanie się do roli odpowiedzialnych współgospodarzy regionu i Polski; gotowość uczestniczenia w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności.

Zadania szkoły

Stwarzanie uczniom sprzyjających warunków do:

- 1) kształtowania systemu wartości odpowiadającego naturze i godności ludzkiej,
- 2) korzystania z możliwie różnorodnych źródeł wiedzy geograficznej, w tym z własnych obserwacji terenowych, ze szczególnym uwzględnieniem swojej gminy (powiatu),
- 3) uczenia się czynnego, kształtującego dociekliwość, refleksyjność, zdrowy krytycyzm, chęć działania,
- 4) stosowania wiedzy geograficznej w życiu.

Treści nauczania

1. Ziemia jako część Wszechświata i jako system otwarty.

2. Ziemia jako środowisko życia, jej historia i obraz współczesny.

3. Gospodarowanie zasobami naturalnymi Ziemi i ich ochrona; energia i jej rola we współczesnej gospodarce.

4. Dysproporcje gospodarcze, społeczne oraz zróżnicowanie polityczne i kulturowe współczesnego świata, na przykładach wybranych państw i regionów.

5. Współczesne przemiany gospodarcze, społeczne i polityczne na kontynentach i w wybranych państwach, ze szczególnym uwzględnieniem Europy.

6. Źródła, przebieg i próby rozwiązywania konfliktów politycznych i społecznych, na wybranych przykładach.

7. Potencjał naturalny, ludnościowy, gospodarczy i kulturowy Polski.

8. Struktura współczesnej gospodarki narodowej Polski; tendencje rozwojowe; strategia ekorozwoju Polski.

9. Przykłady ochrony środowiska w Polsce i na świecie.

10. Polska na tle Europy i świata.

11. Problemy integracyjne na świecie, w Europie i w Polsce.

Uwaga: na treści dotyczące Polski należy przeznaczyć nie mniej niż 1/3 czasu przewidzianego na zajęcia geografii.

Osiągnięcia

1. Lokalizowanie miejsc na powierzchni Ziemi i orientowanie się w ich wzajemnym położeniu za pomocą map.

2. Gromadzenie, wartościowanie, porządkowanie, interpretowanie, analizowanie i prezentowanie wiedzy geograficznej pochodzącej z różnych źródeł.

3. Wykorzystywanie wiedzy geograficznej w celu interpretowania i analizowania aktualnych zjawisk, zdarzeń i procesów, zachodzących w przestrzeni geograficznej.

4. Przewidywanie zmian w przyrodzie i w działaniach ludzi na podstawie uzyskanych informacji.

5. Rozwiązywanie zadań o treści geograficznej i charakterze problemowym.

ZAJĘCIA FAKULTATYWNE

KLASA IV (KLASY III—IV)

Cele edukacyjne

1. Świadomość:

- 1) konieczności gospodarowania zgodnie z ideą rozwoju zrównoważonego,
- 2) odpowiedzialności i gotowości uczestniczenia w rozwiązywaniu problemów swojej społeczności, Polski, Europy i świata,
- 3) konieczności normowania stosunków międzyludzkich w skali lokalnej, regionalnej i ponadregionalnej.

2. Zdobywanie umiejętności samodzielnego uczenia się, istotnego zarówno z punktu widzenia samokształcenia, jak i studiowania w szkole wyższej.

Zadania szkoły

Stwarzanie uczniom sprzyjających warunków do:

- 1) prowadzenia samodzielnych obserwacji i poszukiwań poza terenem szkoły w zakresie indywidualnie formułowanych tematów geograficznych,
- 2) korzystania ze źródeł wiedzy geograficznej (w tym: z bibliotek pozaszkolnych i dokumentacji urzędów publicznych),
- 3) samodzielnego opracowywania wybranych tematów,

- 4) zapewnienia uczniom konsultacji z nauczycielami innych przedmiotów, ze względu na silne związki geografii z innymi naukami.

Treści nauczania

Wybór treści powinien być zgodny z zainteresowaniami i potrzebami uczniów biorących udział w zajęciach. Zaleca się uwzględnianie tematów z pięciu wielkich grup tematycznych:

- 1) przyrodnicze środowisko życia i działalności ludzi na Ziemi,
- 2) region, w którym żyje uczeń,
- 3) Polska, jej potencjał naturalny, gospodarczy, ludnościowy i kulturowy, historia gospodarcza, problemy współczesne,
- 4) Europa, jej potencjał naturalny, gospodarczy, ludnościowy i kulturowy, historia gospodarcza, problemy współczesne,
- 5) problemy globalne świata.

Osiągnięcia

1. Posługiwanie się wiedzą geograficzną w życiu codziennym w sytuacjach wykraczających poza system uczenia się szkolnego.

2. Umiejętność oceniania swojej wiedzy geograficznej i umiejętności z punktu widzenia własnych celów życiowych.

BIOLOGIA**Cele edukacyjne**

Celem nauczania biologii powinno być osiągnięcie przez ucznia:

- 1) rozumienia zależności istniejących w środowisku przyrodniczym,
- 2) świadomości zmienności świata ożywionego,
- 3) świadomości znaczenia zachowania różnorodności biologicznej oraz motywacji do przestrzegania zasad jej ochrony,
- 4) rozumienia jedności podstawowych procesów życiowych organizmów przy ich różnorodności,
- 5) rozumienia zależności człowieka od środowiska i wpływu człowieka na środowisko,
- 6) świadomości zagrożeń cywilizacyjnych,
- 7) rozumienia podstaw działania własnego organizmu,
- 8) rozumienia podstawowych zasad dziedziczenia,
- 9) postawy odpowiedzialności za zdrowie swoje oraz innych ludzi,
- 10) motywacji do przestrzegania ogólnych zasad higieny.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie uczniom projektowania i prowadzenia obserwacji i doświadczeń biologicznych.

2. Umożliwienie uczniom poznania podstawowych procesów życiowych organizmów.

3. Rozwijanie odpowiedzialności ucznia za działania podejmowane w najbliższym środowisku.

4. Prowadzenie uczniów do zrozumienia podstaw funkcjonowania własnego organizmu.

Treści nauczania**1. Struktura organizmu:**

- 1) komórki, ich budowa i pełnione funkcje,
- 2) komórki bakteryjne, znaczenie bakterii w przyrodzie i życiu człowieka, choroby bakteryjne,
- 3) wirusy bakterii roślin i zwierząt, choroby wirusowe człowieka,
- 4) tkanki i organy, ich budowa i pełnione funkcje (na wybranych przykładach).

2. Fizjologia organizmów roślinnych i zwierzęcych:

- 1) odżywianie:
  - a) potrzeby pokarmowe i sposoby odżywiania się organizmów,
  - b) układ pokarmowy i przebieg procesów trawienych u człowieka,
  - c) zasady racjonalnego odżywiania,

2) oddychanie i wymiana gazowa:

- a) oddychanie tlenowe i beztlenowe,
- b) wymiana gazowa u roślin i zwierząt,
- c) układ oddechowy człowieka i jego schorzenia,

3) transport substancji i płyny ustrojowe:

- a) transport substancji u roślin, płyny ustrojowe u zwierząt,
- b) funkcje homeostatyczne i obronne u człowieka pełnione przez krew,
- c) choroby układu krążenia,

4) wydalanie:

- a) zbędne i szkodliwe produkty przemiany materii i sposoby ich usuwania przez rośliny i zwierzęta,
- b) układ wydalniczy u człowieka i jego schorzenia,

5) rozmnażanie i rozwój organizmów:

- a) rozmnażanie bezpłciowe i płciowe,
- b) wzrost i rozwój roślin i zwierząt,
- c) biologia rozmnażania się i rozwój człowieka,

6) regulacja i koordynacja procesów życiowych:

- a) regulacja hormonalna u roślin,
- b) regulacja hormonalna u człowieka i jej zaburzenia,
- c) budowa, funkcje i higiena układu nerwowego oraz wybranych narządów zmysłów człowieka.

3. Elementy cytologii i genetyki:

- 1) ultrastruktura komórki, organelle, błony biologiczne, cytoszkielet,
- 2) budowa DNA, kod genetyczny, synteza białek,
- 3) mutacje, czynniki mutagenne,
- 4) choroby dziedziczne,
- 5) zasady inżynierii genetycznej, zastosowania biotechnologii.

4. Elementy ewolucjonizmu:

- 1) pojęcie gatunku,
- 2) mutacje i ich konsekwencje, dobór naturalny,
- 3) zasady klasyfikacji naturalnej, drzewa filogenetyczne roślin i zwierząt,
- 4) ewolucja naczelnych.

5. Ekologia i ochrona środowiska przyrodniczego:

- 1) populacja i parametry ją charakteryzujące,
- 2) ekosystem, główne typy ekosystemów Ziemi, struktura troficzna ekosystemu, przepływ energii i krążenie materii w ekosystemie, sukcesja ekologiczna,
- 3) antropopresja, przyczyny i skutki zmniejszania różnorodności biologicznej,

- 4) chemiczne zanieczyszczenie powietrza, wody, gleby, nadmierne odwadnianie i erozja gleb, eutrofizacja wód,
- 5) zasoby odnawialne i nieodnawialne, racjonalna gospodarka zasobami,
- 6) zasada zrównoważonego rozwoju.

Osiągnięcia

1. Formułowanie hipotez. Analizowanie i interpretowanie wyników obserwacji i doświadczeń wraz z oceną ich wiarygodności.

2. Gromadzenie, integrowanie, opracowywanie wiedzy z różnych dziedzin niezbędnej do wyjaśnienia procesów życiowych.

3. Interpretowanie zależności między budową i funkcją układów i narządów w organizmach; postrze-

ganie funkcjonowania organizmu jako integralnej całości.

4. Interpretowanie zależności między środowiskiem życia organizmu a jego budową i funkcjonowaniem.

5. Analizowanie struktury i funkcjonowania wybranych ekosystemów.

6. Ocenianie zmian zachodzących w środowisku przyrodniczym w wyniku oddziaływania człowieka i ich wpływu na jakość życia oraz umiejętność odnajdywania środków zaradczych.

7. Analizowanie przyczyn zakłóceń stanu zdrowia człowieka, przewidywanie skutków własnych decyzji w tym zakresie; prowadzenie zdrowego trybu życia.

8. Formułowanie zasad zrównoważonego rozwoju i analiza własnych decyzji i zachowań w tym zakresie.

FIZYKA Z ASTRONOMIĄ

Elementem wyróżniającym fizykę od wielu innych nauk jest decydująca rola doświadczenia jako źródła inspiracji koncepcji teoretycznych i jednocześnie kryterium ich weryfikacji. W związku z tym w podstawie programowej pominięte zostały, w zasadzie, te zagadnienia, o których w warunkach szkolnych można mówić tylko deklaratywnie, bez odwołania się do doświadczenia uczniowskiego lub przynajmniej pokazu. Atrakcyjne zagadnienia współczesnej fizyki czy astrofizyki muszą być z konieczności nauczane w szkołach w sposób popularnonaukowy i dobór ich w programie pozostawiono inwencji twórców programów.

Cele edukacyjne

Za najważniejszy cel nauczania fizyki w ramach kształcenia ogólnego uznano wyrobienie u uczniów przekonania o istnieniu praw rządzących przebiegiem zjawisk w przyrodzie, w życiu codziennym i technice.

Zadania szkoły

1. Wyrobienie u uczniów przekonania o istnieniu praw rządzących przebiegiem zjawisk w przyrodzie, w życiu codziennym i technice.

2. Kształcenie umiejętności obserwacji zjawisk fizycznych i ich opisu.

3. Kształcenie u uczniów postawy aktywnego współtwórcy informacji w oparciu o własne obserwacje, eksperymenty i przemyślenia.

4. Kształcenie umiejętności krytycznego korzystania ze źródeł gotowych informacji.

5. Kształcenie umiejętności ilościowego opisu zjawisk fizycznych.

SZKOŁA PONADPODSTAWOWA DAJĄCA MOŻLIWOŚĆ UZYSKANIA ŚWIADECTWA DOJRZAŁOŚCI

Treści nauczania

1. Względność ruchu; składanie i rozkładanie ruchów.

2. Przyspieszenie w ruchu prostoliniowym; ruch prostoliniowy jednostajnie zmienny; wykresy prędkości i położenia jako funkcji czasu.

3. Zasady dynamiki; zasada zachowania pędu.

4. Ruch jednostajny po okręgu; przyspieszenie dośrodkowe i siła dośrodkowa.

5. Prawo ciążenia Newtona; pole grawitacyjne, przyspieszenie ziemskie; energia potencjalna; spadek swobodny.

6. Ruch w centralnym polu grawitacyjnym po orbitach kołowych; struktura Wszechświata.

7. Prawo Coulomba; pole elektrostatyczne; energia potencjalna; jądrowy model atomu.

8. Promieniowanie jądrowe; budowa jądra atomowego; bilans energii przy rozszczepieniu jądra; energetyka jądrowa.

9. Obwody prądu stałego; prawa Ohma i Kirchhoffa.

10. Indukcja magnetyczna; pole magnetyczne prądu elektrycznego; siła Lorentza i siła elektrodynamiczna; ruch cząstki naładowanej w jednorodnym polu magnetycznym.

11. Indukcja elektromagnetyczna; siła elektromotoryczna indukcji, prądnicą; prąd przemienny; transformator.

12. Ciśnienie hydrostatyczne i atmosferyczne; praca gazów doskonałych; mikroskopowy model gazu; temperatura bezwzględna.

13. Zmiany energii i praca w przemianach gazowych; zasada działania silników cieplnych.

14. Ruch drgający, przemiany energii; amplituda, okres, częstotliwość; tłumienie drgań; rezonans.

15. Fale mechaniczne; dźwięk; fale periodyczne, długość fali; prędkość fali; interferencja i dyfrakcja fal.

16. Światło jako fala; przegląd widma fal elektromagnetycznych.

Osiągnięcia

1. Umiejętność wyodrębniania, obserwacji, opisywania zjawisk fizycznych i astronomicznych.

2. Umiejętność postępowania się ze zrozumieniem wybranymi pojęciami fizycznymi.

3. Umiejętność wykorzystania modeli do wyjaśniania zjawisk i procesów fizycznych.

W nauczaniu chemii należy zwracać uwagę na bogactwo związków i przemian chemicznych w otoczeniu człowieka oraz związane z tym szanse i zagrożenia. Szczególnie należy zwracać uwagę na znaczenie i zagrożenie pierwiastkami promieniotwórczymi oraz ich związkami, a także na trujące substancje chemiczne w najbliższym otoczeniu człowieka.

Cele edukacyjne

1. Pogłębienie wiedzy o procesach chemicznych zachodzących w otaczającym świecie.

2. Zrozumienie znaczenia chemii w rozwoju cywilizacji.

3. Rozbudzenie zainteresowania naukami chemicznymi poprzez ukazanie ich osiągnięć i problemów.

Zadania szkoły

1. Rozwijanie myślenia prowadzącego do umiejętnego postępowania się zdobytą wiedzą chemiczną.

2. Zapoznanie uczniów z praktyką laboratoryjną poprzez prowadzenie pokazów i wykonywanie doświadczeń.

3. Przygotowanie uczniów do prawidłowego korzystania z różnorodnych źródeł informacji.

Treści nauczania

1. Współczesny, uproszczony model budowy atomu; izotopy.

2. Współczesny układ okresowy; zależność pomiędzy budową atomów a właściwościami pierwiastków i ich położeniem w układzie okresowym.

3. Wiązania chemiczne: atomowe i jonowe.

4. Umiejętność planowania i wykonywania doświadczeń fizycznych i prostych obserwacji astronomicznych, zapisywania i analizowania ich wyników.

5. Umiejętność sporządzania i interpretacji wykresów.

6. Umiejętność korzystania z praw i zasad fizyki do wyjaśniania wybranych zjawisk zachodzących w przyrodzie.

7. Umiejętność wykorzystania wiedzy fizycznej do wyjaśniania zasad działania i bezpiecznego użytkowania wybranych urządzeń technicznych.

8. Umiejętność wskazania przykładów degradacji środowiska wynikającej z technicznej działalności człowieka oraz możliwych sposobów zapobiegania tej degradacji.

SZKOŁA ZASADNICZA

Utrwalanie i pogłębianie niektórych zagadnień z zakresu szkoły podstawowej, wybranych w zależności od potrzeb kierunku kształcenia zawodowego.

CHEMIA

4. Reakcje chemiczne — ich opis i zapis; typy reakcji chemicznych (synteza, analiza, wymiana); mol; ilościowa interpretacja przemiany chemicznej; szybkość przemiany chemicznej; reakcje endo- i egzoenergetyczne; stopień utlenienia, najprostsze reakcje utleniania i redukcji.

5. Roztwory, rozpuszczalność, stężenie roztworu.

6. Tlenki, zasady, kwasy, sole — nazewnictwo, właściwości i zastosowanie.

7. Dysocjacja elektrolityczna; wskaźniki kwasowo-zasadowe, skala pH; reakcje w roztworach wodnych — reakcje zobojętniania i reakcje strąceniowe; odczyn wodnych roztworów soli.

8. Węglowodory nasycone i nienasycone — nazewnictwo, izomeria, właściwości, reakcje charakterystyczne, zastosowania; benzen jako przedstawiciel węglowodorów aromatycznych.

9. Proste jednofunkcyjne pochodne węglowodorów: alkohole, aldehydy i ketony, kwasy karboksylowe i ich pochodne — nazewnictwo, otrzymywanie, właściwości, zastosowanie.

10. Najważniejsze dwufunkcyjne pochodne węglowodorów — występowanie, właściwości i zastosowanie; glicyna jako przedstawiciel aminokwasów; peptydy i białka; glukoza jako przykład cukrów prostych; sacharoza i skrobia jako przykłady cukrów złożonych.

Osiągnięcia

1. Określanie budowy atomu na podstawie położenia pierwiastków w układzie okresowym.

2. Znajomość właściwości najważniejszych pierwiastków i związków chemicznych.

3. Umiejętność zapisywania prostych reakcji chemicznych oraz opisywania efektów im towarzyszących.

4. Posługiwanie się podstawowym nazewnictwem związków chemicznych.

5. Wykonywanie prostych obliczeń stechiometrycznych z zastosowaniem pojęcia mola.

6. Znajomość podstawowych związków organicznych, ich zastosowania oraz biologicznego znaczenia.

TECHNIKA

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności zaplanowania i zrealizowania działań poprzez wykonywanie różnych prac technicznych.

2. Osiągnięcie przez uczniów podstawowego poziomu kultury technicznej dającej ogólne przygotowanie do korzystania ze współczesnych urządzeń powszechnego użytku.

Zadania szkoły

1. Organizowanie różnorodnej działalności technicznej uczniów.

2. Pomoc uczniom w rozpoznaniu własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia.

3. Uwrażliwienie uczniów na zagrożenia związane z niewłaściwym korzystaniem z urządzeń technicznych.

4. Zorganizowanie warunków do samodzielnej działalności technicznej uczniów.

Treści nauczania

1. Budowa i zasada działania prostych urządzeń technicznych powszechnego użytku (w zakresie odpowiadającym programom nauczania fizyki i innych przedmiotów).

2. Narzędzia i urządzenia techniczne w domu i pracowni szkolnej; zasady obsługi, regulacji i konserwacji.

3. Zasady bezpiecznego korzystania z energii elektrycznej; instalacje domowe; zabezpieczenia; typowe usterki; zagrożenia.

4. Popularne techniczne środki łączności; sposób używania.

5. Informacja techniczna; normy (przykłady); symbole stosowane na schematach, rysunkach poglądowych i dokumentacji technicznej; czytanie danych technicznych i rysunku technicznego; symbole i informacje umieszczane na urządzeniach powszechnego użytku (oznaczenia, tabliczki znamionowe, metki); oznaczenia ostrzegawcze: przeciwpożarowe, bhp.

6. Planowanie pracy indywidualnej i zespołowej, podział pracy, koordynacja działań, proste kalkulacje ekonomiczne.

7. Ochrona środowiska naturalnego przed szkodliwymi skutkami działalności technicznej — przykłady problemów i działań dotyczących środowiska lokalnego.

Osiągnięcia

1. Bezpieczne dla ucznia i prawidłowe pod względem technicznym posługiwanie się urządzeniami powszechnego użytku. Właściwe stosowanie wymienionych elementów znormalizowanych (np. bezpieczników elektrycznych).

2. Wykonywanie prostych prac wytwórczych i usługowych; bezpieczne i sprawne posługiwanie się narzędziami, przyrządami i urządzeniami, dobieranie ich do zadań, utrzymywanie w stanie sprawności.

3. Umiejętność oceny stanu technicznego niektórych urządzeń powszechnego użytku i instalacji domowych. Przeprowadzanie elementarnych regulacji, konserwacji i napraw dozwolonych dla użytkownika.

4. Posługiwanie się informacjami zawartymi w rysunkach technicznych, schematach elektrycznych oraz w instrukcjach obsługi i eksploatacji.

5. Sporządzanie opisów własnych prac technicznych z użyciem schematów i rysunków poglądowych.

ELEMENTY INFORMATYKI

Cele edukacyjne

Przygotowanie do korzystania w życiu osobistym i zawodowym z powszechnie stosowanych urządzeń informatycznych.

Zadania szkoły

1. Przygotowanie uczniów do posługiwania się techniką komputerową w prostych zastosowaniach praktycznych.

2. Pomoc uczniom w rozpoznaniu własnych uzdolnień i zainteresowań w celu świadomego wyboru dalszego kierunku kształcenia.

3. Uwrażliwienie uczniów na zagrożenia dla ich zdrowia i rozwoju związane z niewłaściwym korzystaniem z urządzeń i programów komputerowych.

4. Kształtowanie umiejętności analizowania zadań szkolnych i prostych problemów praktycznych oraz tworzenia algorytmów ich rozwiązywania.

Treści nauczania

1. Posługiwanie się sprzętem komputerowym i korzystanie z usług systemu operacyjnego:

- 1) podstawowe elementy komputera i ich funkcje,
- 2) zasady bezpiecznej pracy z komputerem,

- 3) informacja w komputerze: programy i dane; nośniki informacji,
- 4) komunikacja użytkownika z komputerem,
- 5) podstawowe usługi systemu operacyjnego,
- 6) ogólne wiadomości o sieciach komputerowych,
- 7) formy reprezentowania i przetwarzania informacji przez człowieka i komputer,
- 8) multimedialne źródła informacji,
- 9) podstawowe zasady pracy w sieciach komputerowych; typowe usługi z zakresu komunikacji między użytkownikami oraz dostępu do informacji i jej przesyłania,
- 10) zabezpieczanie informacji (kopie bezpieczeństwa, ochrona antywirusowa).

2. Stosowanie programów użytkowych do wykonywania zadań szkolnych:

- 1) kształtowanie układu dokumentu tekstowego z użyciem podstawowych form redakcyjnych; włączanie tabel i grafiki; przykłady stosowania zaawansowanych narzędzi, w tym korekcji pisowni, dzielenia wyrazów i korespondencji seryjnej,
- 2) wykorzystanie arkusza kalkulacyjnego do rozwiązywania zadań z programu nauczania szkoły i z życia codziennego,
- 3) bazy danych: przykłady wyszukiwania informacji z użyciem operatorów logicznych; przykłady różnych form organizacji danych; zastosowania baz danych.

3. Algorytmy rozwiązywania zadań:

- 1) przykłady ścisłego formułowania zadań (zakres wartości danych, forma wyników),
- 2) rozwiązywanie umiarkowanie złożonych zadań szkolnych.

4. Symulacja procesów — przykłady odwzorowywania w komputerze przebiegów poznanych procesów fizycznych, m.in. ruchu ciał; eksperymentowanie z doborem parametrów.

5. Społeczne, etyczne i ekonomiczne aspekty rozwoju informatyki:

- 1) pożytki i konsekwencje wynikające dla osób i społeczeństw z zastosowań informatyki,
- 2) zagrożenia wychowawcze: szkodliwe gry, deprawujące treści, uzależnienie; zagadnienia etyczne i prawne związane z ochroną własności intelektualnej i ochroną danych.

Osiągnięcia

1. Przygotowanie umiarkowanie złożonego dokumentu tekstowego.

2. Rozwiązywanie typowych zadań szkolnych; dobór programów komputerowych do zadań.

3. Korzystanie z różnych, także multimedialnych, źródeł informacji dostępnych za pomocą komputera.

PLASTYKA

Cele edukacyjne

1. Pobudzanie całościowo pojętego rozwoju uczniów, a w szczególności:

- 1) rozbudzanie twórczej postawy wobec siebie i świata,
- 2) rozwijanie ogólnej wrażliwości,
- 3) rozwijanie wrażliwości plastycznej,
- 4) rozwijanie umiejętności refleksyjnego patrzenia,
- 5) rozwijanie zainteresowań i zamiłowań plastycznych.

2. Wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności plastyczne.

3. Umożliwienie uczniom autoekspresji oraz rozumienia i akceptacji dla innych wypowiedzi twórczych.

Zadania szkoły

1. Stwarzanie sytuacji dających możliwość przeżyć wewnętrznych, doświadczenia tajemnicy, bezinteresownego działania, procesu twórczego — wysiłku i radości towarzyszących twórczej aktywności.

2. Umożliwienie uczniom kontaktu z dziełami sztuki.

Treści nauczania

1. Środki wyrazu plastycznego.

2. Działania plastyczne w różnych materiałach, technikach i formach.

3. Różnorodne sposoby komunikowania (komunikacja pozawerbalna — język przestrzeni, koloru, ciała itd.).

4. Sztuka ludowa i zdobnictwo charakterystyczne dla danego regionu.

5. Kontakt z dziełami sztuki plastycznej — pomniki, galerie, muzea.

6. Krajobraz kulturowy.

7. Kształtowanie otoczenia i form użytkowych (racjonalność, funkcjonalność, estetyka).

Osiągnięcia

1. Posługiwanie się prostymi technikami plastycznymi.

2. Dbanie o estetykę własnego wyglądu oraz najbliższego otoczenia.

MUZYKA**Cele edukacyjne**

1. Pobudzanie całościowo pojętego rozwoju uczniów, a w szczególności:

- 1) rozbudzanie twórczej postawy wobec siebie i świata,
- 2) rozwijanie ogólnej wrażliwości,
- 3) rozwijanie muzykalności i wrażliwości muzycznej,
- 4) rozwijanie umiejętności refleksyjnego słuchania muzyki.

2. Kształtowanie zainteresowań i zamiłowań muzycznych.

3. Wyposażenie uczniów w podstawowe umiejętności muzyczne i elementarne wiadomości o muzyce.

4. Umożliwienie uczniom aktywnego uczestnictwa w kulturze muzycznej.

5. Rozbudzanie intelektualnej postawy wobec muzyki.

6. Rozszerzenie wiadomości o muzyce i rozwijanie umiejętności muzycznych.

Zadania szkoły

1. Stwarzanie sytuacji dających możliwość:

- 1) przeżycia radości z wykonywania i poznawania muzyki,
- 2) doświadczenia radości i wysiłku towarzyszących twórczej aktywności,
- 3) współdziałania w grupie,
- 4) sprzeciwu wobec zastanych schematów,
- 5) przeżycia różnorodnych doświadczeń muzycznych,
- 6) prezentacji umiejętności i osiągnięć.

2. Umożliwienie kontaktu z wielkimi dziełami muzycznymi.

3. Ukazanie różnorodności i bogactwa muzyki minionych epok i muzyki współczesnej.

4. Ukazanie różnych funkcji muzyki.

5. Uczenie wartościowania muzyki.

6. Uwzględnianie indywidualnych możliwości uczniów.

7. Otwarcie na muzyczne zainteresowania uczniów.

8. Stwarzanie sytuacji dających możliwość:

- 1) przeżycia radości z rozumienia muzyki,
- 2) samodzielnego zdobywania wiedzy o muzyce i poznawania literatury muzycznej.

9. Umożliwienie kontaktu z aktualnymi wydarzeniami muzycznymi.

Treści nauczania

1. Słuchanie muzyki.

2. Źródła wiedzy i informacji o muzyce.

3. Wiedza niezbędna do rozumienia muzyki.

4. Historyczny rozwój muzyki europejskiej.

5. Muzyka ludowa, muzyka artystyczna i muzyka popularna.

6. Muzyka w obrzędach, magii, religii.

7. Muzyka w filmie, w teatrze, w mediach.

8. Komunikacja pozawerbalna — muzyka jako język.

9. Śpiew, muzykowanie na instrumentach, działania muzyczno-ruchowe, tworzenie struktur dźwiękowych.¹

Osiągnięcia

1. Słuchanie muzyki i rozpoznawanie wybranych utworów.

2. Formułowanie własnych sądów i prowadzenie rozmów o muzyce.

3. Podstawowe wiadomości z zakresu historii muzyki.

4. Aktywność muzyczna indywidualna lub w grupie — śpiew, ruch przy muzyce, gra na instrumentach, tworzenie struktur dźwiękowych.¹

¹ Nieobowiązkowo przy jednej godzinie lekcyjnej w tygodniu.

PRZYSPOSOBIENIE OBRONNE**Cele edukacyjne**

1. Nauczanie przysposobienia obronnego powinno służyć przygotowaniu uczniów do indywidualnego ratownictwa przedmedycznego w nagłych stanach zagrożenia życia i wypadkach, samopomocy, udzielania poszkodowanym niezbędnej i możliwej w danych wa-

runkach pomocy, ukształtowaniu postaw ochrony życia i zdrowia własnego oraz innych osób, gotowości udzielania pomocy współobywatelom.

2. Treści nauczania przedmiotu „przysposobienie obronne” muszą być wolne od wszelkich form propagandy wojennej.

Zadania szkoły

1. Przygotowanie młodzieży do racjonalnych zachowań w obliczu zagrożeń cywilizacyjnych i militarnych, uczestniczenia w przedsięwzięciach obronnych realizowanych przez organy administracji państwowej, samorządu terytorialnego i organizacje społeczne.

2. Prowadzenie zajęć w małych grupach umożliwiających praktyczne ćwiczenie pożądanych umiejętności. W nauczaniu przedmiotu należy uwzględnić specyfikę miejsca, rejonu zamieszkania.

Treści nauczania

1. Zagrożenia ludności czasu pokoju i okresu wojny:

- 1) zagrożenia w czasie pokoju i zasady postępowania w przypadku ich wystąpienia,
- 2) zagrożenia czasu wojny i zasady postępowania w przypadku ich wystąpienia,
- 3) regionalne zagrożenia ekologiczne.

2. Podstawowe zadania obrony cywilnej w systemie obronnym Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) obowiązki obywateli w zakresie obronności kraju,
- 2) ogólne wiadomości o ochronie ludności,
- 3) cel, zadania i organizacja obrony cywilnej.

3. Wybrane zagadnienia międzynarodowego prawa humanitarnego:

- 1) ochrona rannych i chorych,
- 2) ochrona ludności cywilnej podczas wojny,
- 3) ochrona ofiar konfliktów zbrojnych niemających charakteru międzynarodowego,
- 4) ochrona dóbr kultury,
- 5) międzynarodowa pomoc humanitarna.

4. Ochrona ludności w ramach powszechnej samoobrony:

- 1) indywidualne i zbiorowe środki ochrony przed skażeniami,
- 2) przeznaczenie oraz wykorzystanie przyrządów rozpoznania skażeń promieniotwórczych i chemicznych,
- 3) ochrona żywności, wody, pasz i zwierząt gospodarskich przed skażeniami i zakażeniami,
- 4) prowadzenie zabiegów sanitarnych i specjalnych,
- 5) udzielanie pomocy poszkodowanym,
- 6) sposoby alarmowania ludności,
- 7) zapobieganie powstawaniu i rozprzestrzenianiu się pożarów,

- 8) postępowanie się środkami do zwalczania pożarów,
- 9) ratowanie ludzi i dóbr z rejonu pożaru,

10) ochrona ludności przed katastrofalnymi zatopieniami i powodzią.

5. Ratownictwo i pomoc medyczna:

- 1) rozpoznanie stanów zagrożenia życia i zdrowia,
- 2) postępowanie w stanach zagrożenia życia i zdrowia,
- 3) resuscytacja krążeniowo–oddechowa,
- 4) udzielanie pierwszej pomocy poszkodowanym,
- 5) postępowanie się apteczką pierwszej pomocy i środkami podręcznymi,
- 6) sposoby ewakuacji poszkodowanych,
- 7) ratownictwo w wypadkach komunikacyjnych: bezpieczeństwo ofiar i udzielających pomocy, organizowanie pomocy, doraźne zabezpieczenie pojazdów przed zapaleniem, ewakuowanie ofiar wypadków z pojazdów,
- 8) alarmowanie o zagrożeniu i wzywanie pomocy zawodowej,
- 9) opieka nad poszkodowanymi.

6. Terenoznawstwo:

- 1) orientacja w terenie,
- 2) czytanie map i planów,
- 3) określanie miejsca zdarzenia.

Osiągnięcia

W wyniku realizacji treści nauczania uczniów powinien osiągnąć podstawowe wiadomości ogólne na temat:

- 1) zagrożeń dla zdrowia i życia ludzkiego, jakie niosą ze sobą wypadki, katastrofy, awarie oraz środki masowego rażenia,
- 2) psychologicznych i społecznych problemów w sytuacji zagrożeń, klęsk, katastrof, groźnych awarii i wojny,
- 3) zasad prowadzenia akcji ratunkowej w przypadkach nagłych stanów zagrożenia życia i wypadków,
- 4) zagrożeń okresu pokoju i wojny,
- 5) form spełniania powinności obywatelskiej na rzecz obronności państwa,
- 6) zasad i sposobów powszechnej samoobrony ludności,
- 7) międzynarodowych uregulowań prawnych dotyczących ochrony ludności i dóbr kultury w czasie pokoju i wojny

oraz umiejętności:

- 1) rozpoznawania bezpośredniego zagrożenia zdrowia i życia ludzkiego,
- 2) ratownictwa w nagłych stanach zagrożenia życia i wypadkach,
- 3) samopomocy i udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej poszkodowanym,
- 4) posługiwania się improwizowanymi i etatowymi środkami, sprzętem ratowniczym oraz środkami zastępczymi,
- 5) posługiwania się podręcznymi środkami przeciwpożarowymi,
- 6) organizowania pomocy,
- 7) alarmowania o zagrożeniu i wzywania pomocy zawodowej,
- 8) zachowania się podczas ewakuacji z terenu zagrożonego,
- 9) posługiwania się wybranymi przyrządami rozpoznania skażeń,
- 10) posługiwania się środkami ochrony przed skażeniami.

WYCHOWANIE FIZYCZNE

Cele edukacyjne

1. Kształtowanie u uczniów postawy dbałości o własny rozwój fizyczny, sprawność i odporność organizmu oraz higienę ciała.

2. Rozbudzanie u uczniów potrzeby aktywności fizycznej — zabawy i wypoczynku, jako elementu zdrowego stylu życia, a równocześnie praktycznego wyrazu świadomej troski o własny rozwój i zdrowie; kształtowanie pozytywnych nawyków w tej dziedzinie.

3. Kształcenie charakteru i wzmacnianie psychiki uczniów poprzez ćwiczenia fizyczne oraz indywidualny i zespołowy udział uczniów w sportowej rywalizacji w formach odpowiednich do ich płci, wieku, a także umiejętności i możliwości fizycznych.

4. Ogólne usprawnienie ruchowe uczniów, wzmacnianie ich odporności i tężyzny fizycznej.

5. Zapobieganie powstawaniu oraz korygowanie wad postawy.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie wszystkim uczniom przeżycia radości, jaką dają dobrze dobrane i przeprowadzone zajęcia ruchowe.

2. Tworzenie okoliczności umożliwiających uczniom przeżycie satysfakcji z przewycięzania własnej słabości oraz osiągania coraz większej sprawności fizycznej.

3. Ukazywanie uczniom etycznego wymiaru wspólnych zabaw i gier ruchowych, w szczególności czuwa-

nie nad przestrzeganiem przez uczniów zasady „czystej gry” w rywalizacji sportowej.

4. Tworzenie warunków sprzyjających spontanicznemu organizowaniu przez uczniów gier i zabaw ruchowych.

Treści nauczania

1. Odpowiednie do zainteresowań uczniów gry, zabawy i zajęcia ruchowe na świeżym powietrzu i w pomieszczeniach.

2. Dostosowanie do płci, wieku, umiejętności i możliwości fizycznych, a także do warunków, w jakich odbywają się zajęcia — ćwiczeń fizycznych, w tym ćwiczeń kształtujących prawidłową postawę ciała.

3. Uprawianie na szkolnym poziomie różnych, odpowiednio do lokalnych warunków i możliwości, dyscyplin sportowych, w tym gier zespołowych.

Osiągnięcia

1. Nabycie umiejętności przegrywania i wygrywania.

2. Uzyskanie dobrej kondycji fizycznej.

3. Nabycie umiejętności ruchowych oraz wiadomości umożliwiających korzystanie z różnych form wypoczynku w ruchu.

4. Wykształcenie elementarnych nawyków higienicznych, w szczególności związanych z uprawianiem ćwiczeń fizycznych.

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie do aktywnego i świadomego uczestnictwa w życiu gospodarczym.

2. Kształcenie postawy rzetelnej pracy i przedsiębiorczości.

3. Kształtowanie umiejętności pracy w zespole i skutecznego komunikowania się.

4. Poznanie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej.

5. Znajomość roli państwa i prawa w gospodarce rynkowej.

6. Poznanie zasad funkcjonowania gospodarki europejskiej i światowej jako przestrzeni dostępnej dla polskich przedsiębiorców.

Zadania szkoły

1. Zapewnienie możliwości uzyskania przez ucznia wiedzy, umiejętności i kształtowania postaw moralnych, warunkujących uczestnictwo w życiu gospodarczym i rozwój przedsiębiorczości.

2. Pomoc w rozwijaniu przez ucznia umiejętności samokształcenia i samodoskonalenia oraz indywidualnych zainteresowań.

3. Tworzenie sprzyjającej atmosfery dla współpracy szkoły z przedstawicielami życia gospodarczego w regionie.

Treści nauczania

1. Postawa przedsiębiorczości. Mocne i słabe strony własnej osobowości, samoakceptacja, asertywność, inicjatywność, odpowiedzialność itp. Zysk i ryzyko.

2. Organizacja pracy. Zasady pracy zespołowej. Kierowanie i podejmowanie decyzji.

3. Motywy aktywności zawodowej i gospodarczej człowieka. Rodzaje potrzeb. Zdolność do wyznaczania sobie celów i zadań.

4. Funkcjonowanie rynku i gospodarki rynkowej.

5. Funkcjonowanie giełd w gospodarce.

6. Gospodarstwa domowe — dochody i wydatki, ochrona praw konsumentów, inwestowanie własnych pieniędzy.

7. System zabezpieczenia emerytalnego. Ubezpieczenie zdrowotne. Ubezpieczenia majątkowe.

8. Przedsiębiorstwo w gospodarce — formy prawno-organizacyjne.

9. Stowarzyszenia, fundacje, inne organizacje.

10. Rola państwa w gospodarce rynkowej. Podstawowe funkcje ekonomiczne państwa.

11. Wzrost gospodarczy i jego mierniki.

12. Polityka fiskalna i monetarna Polski. Inflacja.

13. Pieniądz i banki — bank centralny, banki komercyjne, bankowe i pozabankowe usługi finansowe.

14. Rynek pracy i bezrobocie.

15. Budżet państwa, budżety samorządowe — funkcje, źródła wpływów, kierunki wydatków.

16. Współpraca gospodarcza Polski z zagranicą. Integracja z Unią Europejską.

Osiągnięcia

1. Dokonanie trafnej i uzasadnionej samooceny oraz umiejętność autoprezentacji.

2. Umiejętność stosowania podstawowych zasad pracy w zespole i prowadzenia negocjacji.

3. Planowanie budżetu domowego.

4. Rozróżnianie form inwestowania.

5. Umiejętność obliczania opłacalności przedsięwzięcia gospodarczego w kontekście wydatków i przychodów, zysku i ryzyka.

6. Identyfikowanie podstawowych form własności oraz form organizacyjno-prawnych przedsiębiorstw.

7. Identyfikowanie podstawowych mierników wzrostu gospodarczego (PKB, PNB — nominalny i realny oraz w przeliczeniu na jednego mieszkańca).

8. Interpretacja podstawowych wskaźników inflacji.

9. Ukazywanie wpływu polityki fiskalnej i monetarnej na życie gospodarcze kraju.

10. Wskazywanie korzyści i zagrożeń wynikających ze współpracy międzynarodowej.

ETYKA (ZAJĘCIA FAKULTATYWNE)²

Cele edukacyjne

1. Kształtowanie refleksyjnej postawy wobec człowieka, jego natury, powinności moralnych oraz wobec różnych sytuacji życiowych.

2. Przygotowanie do rozpoznawania podstawowych wartości i dokonywania właściwej ich hierarchizacji.

3. Ukazywanie odpowiedzialności każdego człowieka za siebie i innych oraz za dokonywane wybory moralne.

Zadania szkoły

1. Uświadamianie ważnych problemów moralnych i sposobów ich rozwiązywania.

2. Ukazywanie znaczenia zasad moralnych dla rozwoju osobistego człowieka, kształtowania się relacji

między ludźmi oraz życia społecznego, gospodarczego i politycznego.

3. Kształtowanie więzi z własną rodziną, tradycją, kulturą oraz krajem, umożliwiających rzeczywiste otwieranie się na różnorodność kultur w otaczającym świecie.

4. Umożliwienie rozwijania umiejętności prezentacji własnego stanowiska, dialogu z innymi i demokratycznego współdecydowania.

Treści nauczania

1. Człowiek jako osoba; natura i godność człowieka.

² Nauczanie religii jest realizowane zgodnie z odrębnymi przepisami.

2. Rola i znaczenie sumienia w ocenie moralnej i dla wewnętrznego rozwoju człowieka.

3. Samowychowanie jako droga rozwoju.

4. Główne problemy współczesnej etyki.

5. Człowiek wobec wartości; człowiek wobec cierpienia i śmierci.

6. Moralność a religia, wiedza i polityka.

7. Wskazania moralne w religii chrześcijańskiej.

8. Wskazania moralne w innych religiach świata.

9. Moralne aspekty stosunku człowieka do świata przyrody.

10. Praca i jej wartość dla człowieka, znaczenie etyki zawodowej.

Osiągnięcia

1. Umiejętność dokonywania wyboru wartości i tworzenia ich hierarchii.

2. Umiejętność rozstrzygania wątpliwości i problemów moralnych zgodnie z przyjętą hierarchią wartości i zasadą dobra wspólnego.

3. Umiejętność respektowania zasad harmonijnego współistnienia i współdziałania ze środowiskiem społecznym i przyrodniczym.

FILOZOFIA (ZAJĘCIA FAKULTATYWNE)

Cele edukacyjne

1. Wdrażanie do logicznego i krytycznego myślenia.

2. Kształcenie umiejętności uczestnictwa w dialogu, w tym prezentacji własnego stanowiska i jego obrony.

3. Uświadomienie specyfiki zagadnień filozoficznych, ich genezy, rozwoju i roli w kulturze.

4. Rozwijanie w uczniach samowiedzy poprzez uświadamianie zagadnień egzystencjalnie i moralnie doniosłych.

Zadania szkoły

Uwrażliwianie na głębię znaczeniową słowa, poprawność formułowania zdań i jasność wypowiedzi.

Treści nauczania

1. Różne sposoby pojmowania filozofii (główne koncepcje filozofii, np.: klasyczna, pozytywistyczna, lingwistyczna).

2. Elementy logiki ogólnej i retoryki (myśl a język; umiejętność stawiania pytań, definiowania, klasyfikacji i argumentacji; dyskusja).

3. Elementy teorii poznania (źródła, granice poznania; prawdziwość poznania i jej kryteria).

4. Filozofia a inne dziedziny kultury (filozofia a nauka; filozofia a religia; filozofia a sztuka; filozofia a światopogląd; filozofia a ideologia).

5. Elementy antropologii filozoficznej (główne koncepcje człowieka; naturalne i kulturowe środowisko człowieka; człowiek w relacji z drugim człowiekiem i ze wspólnotami; człowiek wobec wartości; główne kierunki i szkoły etyczne; obyczaj, moralność, prawo).

Osiągnięcia

Umiejętność uczestniczenia w dyskusji, w tym:

- 1) umiejętność prezentowania własnego stanowiska,
- 2) umiejętność stawiania pytań i odpowiadania na pytania,
- 3) umiejętność argumentowania.

WYCHOWANIE DO ŻYCIA W RODZINIE³

Seksualność nie jest wartością autonomiczną i wyizolowaną; wiąże się z całą strukturą osobowości, z systemem wartości człowieka, strukturą potrzeb, obrazem własnego „ja”, z normami moralnymi i religijnymi, relacjami interpersonalnymi, rolami małżeńskimi, rodzicielskimi i społecznymi. Szkoła jest zobowiązana respektować ten fakt i podawać wiedzę o ludzkiej płciowości w tak rozumianym kontekście całej rzeczywistości człowieka.

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności rozwiązywania problemów związanych z trudnościami okresu dojrzewania i dorostania.

2. Przybliżenie zagadnień związanych z przyjaźnią, miłością, seksualnością i prokreacją człowieka.

3. Uzyskanie przez uczniów lepszego rozumienia siebie i najbliższego otoczenia.

4. Kształtowanie postaw prorodzinnych, prozdrowotnych i prospołecznych.

³ Sposób nauczania szkolnego i zakres treści zajęć edukacyjnych „wychowanie do życia w rodzinie” określa rozporządzenie ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania, wydane na podstawie art. 4 ust. 3 ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (Dz. U. Nr 17, poz. 78, z 1995 r. Nr 66, poz. 334, z 1996 r. Nr 139, poz. 646, z 1997 r. Nr 141, poz. 943 i Nr 157, poz. 1040 oraz z 1999 r. Nr 5, poz. 32).

Zadania szkoły

1. Wspieranie wychowawczej roli rodziny. Integrowanie działań szkoły i rodziców.

2. Pomoc w kształtowaniu pozytywnego stosunku do płciowości. Odniesienie płciowości do wartości nadrzędnych, takich jak: poszanowanie życia, miłość, małżeństwo, rodzina oraz przyjaźń, akceptacja i szacunek w relacjach międzyosobowych.

3. Pomoc w kształtowaniu dojrzałości psychoseksualnej, która wiąże się z podejmowaniem dojrzałych decyzji, właściwym przygotowaniem do przyszłych ról małżeńskich i rodzinnych.

4. Uświadomienie roli rodziny w życiu człowieka, promowanie trwałych związków małżeńskich, opartych na miłości, wierności, uczciwości i współpracy.

5. Przekazywanie rzetelnej wiedzy na temat zmian biologicznych, psychicznych i społecznych na różnych etapach rozwoju człowieka, dostosowanej do różnych potrzeb i poziomu rozwoju ucznia.

Treści nauczania

1. Rozwój człowieka w kolejnych fazach życia ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju psychoseksualnego.

2. Dojrzewanie: rozumienie i akceptacja kryteriów dojrzałości biologicznej, psychicznej i społecznej. Trudności, problemy okresu dojrzewania i sposoby radzenia sobie z nimi.

3. Wartości związane z płciowością człowieka: męskość, kobiecość, miłość, małżeństwo, rodzina, rodzicielstwo. Znaczenie odpowiedzialności w przeżywaniu własnej płciowości i budowaniu trwałych więzi.

4. Istota seksualności człowieka. Aspekty seksualności: biologiczny, emocjonalny, duchowy. Integracja seksualna. Budowanie więzi (miłości) i prokreacja jako cele płciowości.

5. Różnice w przeżywaniu miłości między chłopcem i dziewczyną. Komplementarność płci — wzajemne dopełnianie się płci w dziedzinie fizycznej, psychicznej, duchowej i społecznej. Rozumienie, akceptacja i szacunek dla osób płci odmiennej. Potrzeba pełnej akceptacji własnej seksualności.

6. Zakłócenia i trudności w osiągnięciu tożsamości płciowej. Lęki homoseksualne a rzeczywiste skłonności homoseksualne; przyczyny. Możliwości pomocy w pokonywaniu trudności związanych z tożsamością płciową.

7. Inicjacja seksualna i jej uwarunkowania. Następstwa przedwczesnej inicjacji seksualnej. Argumenty biomedyczne, psychologiczne i moralne za inicjacją w małżeństwie. Współżycie seksualne źródłem trwałych zobowiązań moralnych i psychicznych.

8. Niebezpieczeństwa związane z niedojrzałym działaniem seksualnym: nieprawidłowy rozwój psychoseksualny, zranienia emocjonalne, uzależnienia seksualne, przedwczesne rodzicielstwo.

9. Choroby przenoszone drogą płciową i AIDS. Profilaktyka.

10. Istota miłości. Etapy rozwoju miłości: zakochanie, miłość młodzieńcza, miłość dojrzała. Kryteria dojrzałej miłości. Rodzaje miłości. Miłość jako proces dynamiczny.

11. Zaburzenia w rozwoju miłości: niedojrzałość, egoizm, brak zrozumienia istoty miłości, brak odpowiedzialności, zazdrość, nieumiejętność okazywania uczuć.

12. Biologia prokreacji; psychofizjologia procesów rozrodczych. Cykl owulacyjny i nauka obserwacji cyklu jako wprowadzenie do naturalnego planowania rodziny.

13. Metody naturalnego planowania rodziny i ich skuteczność. Aspekt ekologiczny, psychologiczny i etyczny stosowania naturalnego planowania rodziny. Prezentacja wybranej metody: metody owulacyjnej Billingsa, termicznej, objawowo-termicznej.

14. Metody i środki antykoncepcyjne i wczesnoporonne: różnice w działaniu, skuteczność, skutki uboczne; aspekt zdrowotny, psychologiczny i moralny ich stosowania.

15. Świadomość własnej płodności i akceptacja płodności drugiej osoby oraz wspólna odpowiedzialność za płodność jako jeden z warunków prawidłowej więzi małżeńskiej.

16. Ojcostwo i macierzyństwo jako dopełnienie więzi małżeńskiej. Adopcja.

17. Nieplanowane poczęcie dziecka; sposoby szukania pomocy w sytuacjach trudnych.

18. Aborcja — zagrożenie dla zdrowia fizycznego i psychicznego, wymiar medyczny, psychiczny i moralny.

19. Wiedza na temat przebiegu i higieny ciąży, rozwoju prenatalnego dziecka, porodu i naturalnego karmienia.

20. Rola więzi matki z dzieckiem w pierwszym okresie życia dziecka. Dialog od poczęcia. Rola ojca w czasie oczekiwania na dziecko, w okresie porodu i w opiece nad noworodkiem.

21. Wartość małżeństwa. Wybór współmałżonka: kryteria, trudności. Życie małżeńskie i rodzinne a doświadczanie ludzkiego szczęścia.

22. Uwarunkowania rozwoju więzi małżeńskiej; dialog i komunikacja w małżeństwie, wierność i zaufanie.

23. Konflikty w rodzinie. Przyczyny. Zasady konstruktywnego rozwiązywania konfliktów (mediacja, negocjacje).

24. Zagrożenia społeczne i cywilizacyjne, jakim podlega współczesna rodzina: m.in. agresja, przemoc, alkoholizm, rozwód, separacja.

25. Zaburzenia w sferze seksualnej. Przemoc i przestępstwa seksualne; możliwości zapobiegania, sposoby obrony. Informacja o środkach pomocy psychologicznej i medycznej.

26. Wychowanie dzieci w rodzinie; miłość macierzyńska i ojcowska; znaczenie prawidłowych postaw rodzicielskich dla rozwoju dziecka.

27. Prawodawstwo dotyczące rodziny.

Osiągnięcia

1. Umiejętność dojrzałego funkcjonowania w życiu rodzinnym.

2. Uczeń staje się świadomym kreatorem własnej osobowości.

3. Znajomość podstawowych praw rządzących ludzką płodnością.

4. Umiejętność podejmowania odpowiedzialnych decyzji dotyczących małżeństwa i rodziny.

Załącznik nr 7

PODSTAWA PROGRAMOWA KSZTAŁCENIA W PROFILACH DLA LICEÓW PROFILOWANYCH

PROFIL PROAKADEMICKI

JĘZYK POLSKI

Cele edukacyjne

1. Osiągnięcie przez uczniów dojrzałości emocjonalnej i moralnej.

2. Kształtowanie tożsamości osobowej, narodowej i kulturowej.

3. Zdobywanie dojrzałości intelektualnej przejawiającej się w świadomym korzystaniu z wiedzy językowej w aktach komunikacyjnych oraz z wiedzy o literaturze i kulturze w interpretacji dzieł literackich i w odbiorze tekstów kultury.

4. Pogłębianie samopoznania, odkrywanie i rozwój własnych zainteresowań i możliwości, rozumienie podstawowych metod poznawania i badania rzeczywistości.

Zadania szkoły

1. Pomoc w rozwijaniu sztuki interpretacji w rozszerzonych kontekstach historycznoliterackich, teoretycznoliterackich, filozoficznych.

2. Wskazywanie korespondencji różnych sztuk, interpretacje porównawcze.

3. Pomoc w samodzielnym poznawaniu różnych dziedzin humanistyki.

4. Uczenie syntetyzowania i porządkowania poznanego materiału według dyscyplin naukowych — językoznawstwa i literaturoznawstwa.

5. Rozwijanie twórczych uzdolnień ucznia, artystycznych lub naukowych, poprzez jego własną twórczość (np.: pisarską, filmową albo drobne prace krytyczne i badawcze).

6. Wprowadzenie w technologię pracy umysłowej jako przygotowanie do egzaminu maturalnego i studiów.

Treści nauczania

1. Język jako zjawisko semiotyczne:

- 1) językowy obraz świata,
- 2) kompetencja językowa i komunikacyjna,
- 3) model komunikacji językowej.

2. Budowa języka:

- 1) polszczyzna a inne języki; relacje historyczne i typologiczne,
- 2) przekład i tłumaczenie.

3. Wypowiedź językowa:

- 1) intencje komunikacyjne (illokucja),
- 2) performatywna (stanowiąca) funkcja wypowiedzi (ślubowanie, przysięga, teksty prawne),
- 3) gatunki pisanej i mówionej odmiany języka (esej, felieton, wywiad, kazanie).

4. Retoryczne użycie języka:

- 1) retoryka jako sztuka perswazji,
- 2) retoryczna organizacja tekstu; okres retoryczny,
- 3) podstawowe chwytły erystyczne.

5. Miejsce języka w społeczeństwie:

- 1) kontakty międzyjęzykowe, zapożyczenia,
- 2) społeczeństwa jedno- i wielojęzyczne.

6. Stylowe odmiany języka:
- 1) stylizacja biblijna,
  - 2) środki stylistyczne a figury retoryczne,
  - 3) rodzaje środków stylistycznych (w różnych odmianach języka),
  - 4) swoistość wypowiedzi indywidualnej (idiolekt).
7. Pojęcia kultury:
- 1) kulturowe konteksty literatury,
  - 2) różne formy przekazu utworów literackich: drukowane, ustne, ikoniczne; akustyczne, filmowe, audiowizualne,
  - 3) obiegi kultury: kultura „niska” i kultura „wysoka”.
8. Tradycja literacka:
- 1) dziedzictwo a tradycja literacka,
  - 2) awangarda a postmodernizm,
  - 3) intertekstualność.
9. Proces historycznoliteracki:
- 1) przemiany gatunku,
  - 2) konwencjonalizm, epigonizm, oryginalność,
  - 3) konteksty macierzyste utworu.
10. Tematy, motywy, wątki:
- 1) topos, np. ogrodu, raj, arkadii,
  - 2) motyw artysty jako nauczyciela, kapłana, wieszcz, mędrca, błazna itp.
11. Wartości, kategorie estetyczne i filozoficzne:
- 1) etyka, estetyka,
  - 2) filozofia a religia; metafizyka, mistyka,
  - 3) nurty filozoficzne związane z omawianą tradycją literacką,
  - 4) wartości uniwersalne.
- Osiągnięcia
1. Słuchanie i mówienie:
- 1) próby wystąpień publicznych (np.: przemawianie, prowadzenie zebrań, podsumowywanie dyskusji, wygłaszanie referatów, świadome posługiwanie się gestykulacją i mimiką),
  - 2) skuteczne polemizowanie — rozpoznawanie manipulacji językowej.
2. Pisanie i redagowanie tekstów:
- 1) wypowiedzianie się ze świadomością użycia wyznaczników gatunku: felietonu, eseju, artykułu popularnonaukowego, interpretacji porównawczej,
  - 2) własne próby pisarskie (opowiadanie, tekst poetycki, dziennik, pamiętnik, scenariusz); próby stylizowania tekstów i posługiwania się pastiszem.
3. Czytanie:
- 1) czytanie ze zrozumieniem tekstów naukowych; sporządzanie notatek,
  - 2) czytanie ze zrozumieniem tekstów filozoficznych (krótkich fragmentów).
4. Odbiór dzieł sztuki:
- 1) stosowanie w analizach utworów literackich pojęć z poetyki historycznej,
  - 2) rozumienie przyjętej metodologii (Czego szukam w interpretacji utworu? Wartości? Odniesień do filozofii i sensu? Odniesień do życia i człowieka? Odniesień do biografii — autora i własnej? Odczytuję znaki i chcę zrozumieć strukturę artystyczną i estetykę dzieła?),
  - 3) wskazywanie cech języka charakterystycznych dla danej epoki oraz epoki historycznej w czytanych utworach,
  - 4) dostrzeganie związków utworu ze sztuką, kulturą i filozofią epoki; interpretowanie dzieł w konwencjach gatunkowych i w konwencjach prądów artystycznych epoki,
  - 5) rozpoznawanie znaków tradycji w kulturze współczesnej — w literaturze, filmie, teatrze,
  - 6) odnajdywanie intertekstualnych powiązań w czytanych utworach.
5. Samokształcenie:
- 1) sporządzanie przypisów i zestawów bibliograficznych,
  - 2) próby gromadzenia i przekazywania informacji: sporządzanie baz danych, zapisu komputerowego (także internetowego), nagrywania audio i wideo.
- Lektura
- 1) literatura polska:

J. Kochanowski — *Treny*; wybrany dramat romantyczny (J. Słowackiego, Z. Krasińskiego); W. Gombrowicz — *Trans-Atlantyk*; M. Kuncewiczowa — *Cudzoziemka*; Witkacy — *Szewcy*,
  - 2) literatura powszechna:

A. Dante — *Boska Komedia* (fragmenty); W. Goethe — *Faust* (fragmenty); F. Kafka — *Proces*; M. Bułhakow — *Mistrz i Małgorzata*.

JĘZYK OBCY

Nauczanie w profilu wybranego przez ucznia (pierwszego bądź drugiego) języka obcego polega na realizacji, zawartej w podstawie programowej kształ-

HISTORIA

Cele edukacyjne

1. Ugruntowanie oraz restrukturyzacja wiedzy i umiejętności historycznych.
2. Zapoznanie się z metodologią naukowego poznawania i opisu przeszłości.
3. Porównywanie poglądów i opinii prezentowanych przez przedstawicieli różnych nurtów historiograficznych oraz historiozoficznych.

Zadania szkoły

1. Wspieranie dążeń do twórczego wykorzystywania przez uczniów wiedzy i umiejętności historycznych, np. poprzez wykonanie przez nich, pod kierunkiem nauczyciela, pracy badawczej na podstawie samodzielnie zebranych materiałów pochodzących z różnych źródeł oraz literatury historycznej. Ustna prezentacja i publiczne uzasadnienie zawartych w pracy tez.
2. Przygotowanie uczniów do stosowania podstawowych zasad naukowego poznawania i opisywania przeszłości.

Treści nauczania

1. Trwałe osiągnięcia cywilizacji starożytnych. Religie starożytnego Wschodu.
2. Przemiany ustrojowe w Grecji i w Rzymie.
3. Powstanie i rozwój religii monoteistycznych.
4. Kręgi cywilizacji średniowiecznych. Europa a inne cywilizacje.
5. Fundamentalne znaczenie chrześcijaństwa w cywilizacjach średniowiecznej Europy.
6. Funkcjonowanie władzy i struktura społeczeństw średniowiecznych.
7. Powstanie i rozwój Polski w wiekach średnich. Znaczenie chrześcijaństwa dla powstania i rozwoju państwowości i kultury polskiej.
8. Cywilizacyjne przemiany w Europie od odrodzenia do oświecenia.
9. Nowe horyzonty. Europa wobec odmiennych kultur i systemów wartości.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Cele edukacyjne

1. Pogłębienie rozumienia historycznego i filozoficznego kontekstu problemów społeczeństwa, państwa i prawa.

czenia ogólnego dla liceów profilowanych, podstawy programowej dla języka obcego — na poziomie określonym w części A tej podstawy lub na pogłębionym w stosunku do tego poziomu nauczaniu danego języka.

10. Przeobrażenia chrześcijaństwa w XVI—XVII wieku.
11. Powstanie nowożytnej państwowości.
12. Uwarunkowania potęgi i upadku Rzeczypospolitej Obojga Narodów.
13. Rewolucja przemysłowa i jej następstwa.
14. Mapa polityczna XIX- wiecznej Europy i świata.
15. Przemiany świadomości Europejczyków.
16. Procesy demokratyzacyjne i parlamentaryzm w XIX wieku.
17. Społeczeństwo polskie bez własnego państwa.
18. I i II wojna światowa — geneza, charakter, następstwa konfliktów.
19. Systemy totalitarne i ich zbrodniczy charakter.
20. Funkcjonowanie demokracji w XX wieku.
21. Ewolucja stosunków międzynarodowych i ich charakter. Struktury ponadnarodowe w polityce i gospodarce.
22. Rewolucja techniczna w XX wieku.
23. Przemiany w sferze kultury. Sobór Watykański II i encykliki papieskie.
24. Rzeczpospolita między zniewoleniem a niepodległością.

Osiągnięcia

1. Wykorzystywanie pogłębionej wiedzy do opisu i oceny problemów historycznych z uwzględnieniem zasad naukowego badania przeszłości.
2. Krytyczne analizowanie różnych interpretacji historii.
3. Formułowanie opinii i wniosków historycznych w formie obszernych wypowiedzi ustnych i pisemnych.
4. Prezentowanie wyników pracy na forum publicznym oraz obrona własnych opinii w polemice / dyskusji.

2. Nabycie wiedzy i umiejętności użytecznych w dalszej edukacji w zakresie nauk społecznych i prawnych.

3. Zdobycie umiejętności umożliwiających aktywny, odpowiedzialny udział w życiu publicznym.

Zadania szkoły

1. Pomoc uczniom w przygotowaniu do kontynuowania nauki w szkole wyższej w zakresie nauk społecznych, politycznych i prawnych.

2. Pomoc w rozwijaniu indywidualnych zainteresowań uczniów problematyką społeczno-polityczną i prawną.

3. Tworzenie warunków do wymiany poglądów uczniów na tematy społeczno-polityczno-prawne.

4. Umożliwienie uczniom pracy z materiałami źródłowymi w zakresie omawianych zagadnień.

Treści nauczania

Spółeczeństwo

1. Spółeczeństwo polskie. Struktura społeczna i jej przemiany.

2. Historyczne i współczesne formy organizacji społecznych.

3. Naród. Tożsamość narodowa. Patriotyzm i nacjonalizm.

4. Spółeczeństwo obywatelskie, formy życia publicznego, stowarzyszenia, związki zawodowe, partie polityczne, opinia publiczna.

5. Ład międzynarodowy, konflikty i systemy bezpieczeństwa.

6. Kierunki społecznego rozwoju współczesnego świata; istniejące problemy (nierówności, migracje, choroby cywilizacyjne i społeczne).

Polityka

1. Współczesne doktryny polityczne, ideologie oraz kierunki polityczne występujące w Polsce i na świecie.

2. Polityczne linie podziału świata.

3. Różne modele ustrojowe państw demokratycznych.

4. Aktywność polityczna obywateli w społeczeństwach demokratycznych.

5. Zagrożenia dla współczesnej demokracji.

6. Zagrożenia i szanse dla ludzkości i dla człowieka.

7. Przykłady działań pozytywnych, torujących drogi rozwoju obecnych społeczeństw ku przyszłości.

Prawo

1. System prawny Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Zasady tworzenia i egzekwowania prawa.

3. Obywatel w sądzie.

4. Wybrane zagadnienia z kodeksów prawa polskiego.

5. Zasady zakładania i prowadzenia organizacji pozarządowych.

Osiągnięcia

1. Pogłębiona znajomość zjawisk i procesów społecznych.

2. Znajomość zasad działania instytucji demokratycznych.

3. Znajomość podstawowych rozwiązań prawno-ustrojowych obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej.

4. Umiejętność organizacji debaty publicznej, krytycznej analizy argumentów jej uczestników oraz prezentacji jej rezultatów.

5. Umiejętność formułowania, uzasadniania i obrony własnego stanowiska na forum publicznym.

6. Umiejętność podejmowania skutecznych działań w różnych instytucjach życia publicznego zgodnie z obowiązującym prawem.

MATEMATYKA

Cele edukacyjne

1. Wykształcenie umiejętności operowania najprostszymi obiektami abstrakcyjnymi: liczbami, zmiennymi i zbudowanymi z nich wyrażeniami algebraicznymi, zbiorami (liczb, punktów, zdarzeń elementarnych) oraz funkcjami.

2. Wykształcenie umiejętności budowania modeli matematycznych dla różnorodnych sytuacji z życia codziennego oraz ich wykorzystania do rozwiązywania problemów praktycznych.

3. Wykształcenie umiejętności projektowania obliczeń i ich wykonywania.

4. Poznanie podstawowych elementów myślenia matematycznego.

5. Nabycie umiejętności samodzielnego zdobywania wiedzy matematycznej.

Zadania szkoły

1. Zwracanie uwagi na umiejętność precyzyjnego formułowania myśli przez uczniów, w mowie i piśmie.

2. Kształcenie wyobraźni geometrycznej.

3. Umożliwienie uczniom odczytywania oraz przedstawiania danych w różnych formach (symbolicznej, graficznej, za pomocą wzorów).

4. Wykorzystywanie nowoczesnych narzędzi wspomagających rozwiązywanie problemów matematycznych (kalkulatory, komputery).

5. Zwracanie uwagi na umiejętność współpracy uczniów przy rozwiązywaniu problemów.

Treści nauczania

Liczby i ich zbiory

1. Indukcja matematyczna.

2. Równania i nierówności z wartością bezwzględną i ich interpretacja geometryczna.

Funkcje i ich własności

1. Różnowartościowość funkcji.

2. Funkcje parzyste, nieparzyste, okresowe.

3. Przekształcanie wykresu funkcji przez zmianę skali i przez symetrię względem osi.

Wielomiany i funkcje wymierne

1. Wzory Viète'a.

2. Równania i nierówności kwadratowe z parametrem.

3. Definicja funkcji wymiernej. Rozwiązywanie równań i nierówności wymiernych.

4. Dwumian Newtona.

Funkcje wykładnicze i logarytmiczne

1. Potęga o wykładniku rzeczywistym.

2. Definicja i wykresy funkcji wykładniczych i logarytmicznych.

3. Proste równania i nierówności wykładnicze i logarytmiczne.

Funkcje trygonometryczne

1. Wzory redukcyjne.

2. Proste równania trygonometryczne.

Ciągi liczbowe

1. Przykłady ciągów zdefiniowanych rekurencyjnie.

2. Pojęcie granicy ciągu.

3. Obliczanie granic niektórych ciągów. Suma szeregu geometrycznego.

Ciągłość i pochodna funkcji

1. Pojęcie funkcji ciągłej.

2. Pojęcie pochodnej. Interpretacja geometryczna i fizyczna pochodnej.

3. Obliczanie pochodnych wielomianów i funkcji wymiernych.

4. Związek pochodnej z istnieniem ekstremów i z monotonicznością funkcji.

5. Zastosowanie pochodnej do rozwiązywania prostych problemów praktycznych.

Planimetria

1. Twierdzenie sinusów i twierdzenie cosinusów.

2. Przykłady przekształceń geometrycznych: symetria osiowa, przesunięcie, obrót, symetria środkowa.

3. Wektory. Dodawanie wektorów i mnożenie wektora przez liczbę. Jednokładność.

Geometria analityczna

1. Okrąg i koło we współrzędnych.

2. Punkty przecięcia prostej z okręgiem i pary okręgów.

Stereometria

1. Przekroje płaskie graniastostupów i ostrosłupów.

2. Wielościany foremne.

Rachunek prawdopodobieństwa

1. Prawdopodobieństwo warunkowe. Wzór na prawdopodobieństwo całkowite.

2. Niezależność zdarzeń.

3. Schemat Bernoullego.

Osiągnięcia

1. W zakresie budowania modeli matematycznych i ich stosowania: umiejętność wyznaczania stanów optymalnych i ekstremalnych.

2. W zakresie kształcenia myślenia matematycznego:

1) umiejętność przeprowadzania prostych rozumowań dedukcyjnych,

2) rozumienie idei dowodu nie wprost oraz zasady indukcji matematycznej,

3) umiejętność tworzenia poprawnej klasyfikacji obiektów (liczby, figury, funkcje, przekształcenia) ze względu na pewną ich cechę lub układ cech.

FIZYKA I ASTRONOMIA

Cele edukacyjne

1. Rozumienie zjawisk otaczającego świata oraz natury i struktury fizyki i jej związku z innymi naukami przyrodniczymi.

2. Znajomość metod badawczych fizyki oraz roli eksperymentu i teorii w jej rozwoju.

3. Wiedza i umiejętności niezbędne do dalszego kształcenia na kierunkach ścisłych, przyrodniczych i technicznych.

Zadania szkoły

1. Nauczanie fizyki w sposób kontekstowy — w oparciu o zagadnienia występujące w życiu codziennym, przyrodzie i technice.

2. Uzupelnienie i uporządkowanie wiedzy fizycznej i astronomicznej ucznia w celu pogłębienia rozumienia nauki, jej możliwości i ograniczeń oraz przygotowania do studiów na kierunkach ścisłych, przyrodniczych i technicznych.

3. Uświadomienie roli eksperymentu i teorii w poznawaniu przyrody oraz znaczenia matematyki w budowaniu modeli i rozwiązywaniu problemów fizycznych.

4. Wdrażanie ucznia do krytycznego korzystania ze źródeł informacji.

5. Rozwijanie u ucznia umiejętności samodzielnego formułowania wypowiedzi o zagadnieniach fizycznych i astronomicznych, prowadzenia dyskusji w sposób terminologicznie i merytorycznie poprawny, rozwiązywania problemów fizycznych, wykonywania obliczeń.

6. Rozwijanie zainteresowania fizyką i astronomią.

7. Inspirowanie dociekliwości i postawy badawczej uczniów.

8. Stworzenie warunków do planowania i prowadzenia eksperymentów oraz analizy ich wyników.

9. Wykorzystywanie metod komputerowych do budowania modeli i analizy wyników doświadczeń.

10. Zapoznanie na wybranych przykładach z warsztatem pracy współczesnego fizyka.

Treści nauczania

1. Ruch i siły.

Matematyczny opis ruchu w jednym i dwóch wymiarach. Przyczyny zmian ruchu. Opory ruchu. Ruch postępowy i obrotowy. Energia mechaniczna. Zasady zachowania w mechanice.

2. Polowy opis oddziaływań.

Pole grawitacyjne, ruch masy w polu grawitacyjnym. Pole elektryczne, ruch cząstki naładowanej w polu elektrycznym, przewodniki i dielektryki. Pole magne-

tyczne, ruch naładowanej cząstki w polu magnetycznym.

3. Obwody prądu stałego.

Przemiany energii w obwodach prądu stałego.

4. Pole elektromagnetyczne.

Indukcja elektromagnetyczna. Obwody prądu przemiennego z pojemnością i indukcyjnością. Źródła napięcia. Elektryczne obwody drgające. Fale elektromagnetyczne i ich własności.

5. Fizyczne podstawy mikroelektroniki i telekomunikacji.

Modele przewodnictwa. Półprzewodnik, dioda, tranzystor. Analogowy i cyfrowy zapis sygnałów.

6. Zjawiska termodynamiczne.

Zasady termodynamiki, ich statystyczna interpretacja oraz zastosowania. Opis przemian gazowych. Przejścia fazowe.

7. Zjawiska hydrostatyczne i aerostatyczne.

Opis zjawisk hydrostatycznych i aerostatycznych oraz przykłady ich wykorzystania.

8. Przegląd poznanych modeli i teorii fizycznych oraz astronomicznych.

Dyskusja ich użyteczności i zakresu stosowalności w powiązaniu z eksperymentalną weryfikacją.

Osiągnięcia

1. Umiejętność obserwacji, opisywania, wyjaśniania i przewidywania zjawisk fizycznych i astronomicznych z wykorzystaniem praw fizycznych i modeli, przy świadomości granic ich stosowalności oraz posługując się ze zrozumieniem pojęciami fizycznymi.

2. Umiejętność planowania i wykonywania doświadczeń fizycznych i prostych obserwacji astronomicznych, opracowywania i analizowania wyników, sporządzania i interpretacji wykresów.

3. Umiejętność rozwiązywania prostych problemów fizycznych z wykorzystaniem aparatu matematycznego.

4. Umiejętność wykorzystywania wiedzy fizycznej do wyjaśniania zasad działania i bezpiecznego użytkowania urządzeń technicznych.

5. Umiejętność wskazania przykładów degradacji środowiska wynikającej z technicznej działalności człowieka oraz możliwości zapobiegania tej degradacji.

6. Znajomość prawidłowości przyrodniczych i metod ich poznawania na poziomie umożliwiającym podjęcie studiów na kierunkach ścisłych, przyrodniczych i technicznych.

CHEMIA

Cele edukacyjne

1. Pogłębienie wiedzy chemicznej w stopniu niezbędnym do dalszej edukacji.
2. Wykształcenie umiejętności planowania i realizacji prac eksperymentalnych oraz interpretacji otrzymanych wyników.
3. Wykształcenie poczucia odpowiedzialności za bezpieczeństwo własne i ochronę środowiska naturalnego.

Zadania szkoły

1. Wspieranie umiejętności samokształcenia poprzez zdobywanie i gromadzenie informacji z różnych źródeł.
2. Wdrażanie uczniów do selekcjonowania i oceny zdobytych informacji.
3. Zapoznanie uczniów z praktyką laboratoryjną poprzez prowadzenie pokazów oraz samodzielne wykonywanie przez nich doświadczeń.
4. Przygotowanie uczniów do projektowania badań i interpretacji otrzymanych wyników na podstawie zdobytej wiedzy chemicznej i z dziedzin pokrewnych.

Treści nauczania

1. Współczesny model budowy atomu — elementy mechaniki kwantowej w ujęciu jakościowym. Izotopy. Promieniotwórczość naturalna i sztuczna.
2. Układ okresowy pierwiastków. Zależność pomiędzy budową atomów a właściwościami pierwiastków i ich położeniem w układzie okresowym. Alotropia pierwiastków.
3. Wiązania jonowe, kowalencyjne, kowalencyjne spolaryzowane i koordynacyjne. Zależność pomiędzy właściwościami związków chemicznych a ich budową.
4. Równowaga chemiczna. Stała równowagi. Reguła przekory.
5. Mol. Molowa interpretacja przemian chemicznych. Równanie Clapeyrona. Warunki normalne i standardowe.
6. Szybkość reakcji chemicznych. Rząd reakcji.
7. Reakcje endo- i egzoenergetyczne. Katalizatory i przykłady reakcji katalitycznych.
8. Reakcje utleniania—redukcji. Ogniwa galwaniczne i ich zastosowania.
9. SEM ogniwa. Elektroliza roztworów wodnych elektrolitów i soli stopionych.

10. Prawa elektrolizy. Korozja elektrochemiczna i metody jej zapobiegania.

11. Roztwory. Rozpuszczalność. Przeliczanie stężeń roztworów. Układy koloidalne.

12. Systematyka związków nieorganicznych. Tlenki, wodorki, wodorotlenki, kwasy i sole — nazewnictwo, otrzymywanie, właściwości.

13. Charakterystyka najważniejszych pierwiastków bloków s, p, d układu okresowego pierwiastków. Zmienność właściwości związków w grupach i okresach.

14. Elektrolity słabe i mocne. Stopień i stała dysocjacji. Prawo rozcieńczeń Ostwalda, pH roztworu, wskaźniki. Reakcje w roztworach wodnych elektrolitów — reakcje zobojętniania, strącenia osadów i hydrolizy. Amfoteryczność.

15. Węglowodory nasycone, nienasycone i aromatyczne — nazewnictwo i właściwości. Szereg homologiczny. Izomeria konstytucyjna i geometryczna.

16. Występowanie węglowodorów w przyrodzie. Przeróbka ropy naftowej.

17. Jednofunkcyjne pochodne węglowodorów. Alkohole, fenole, aldehydy, ketony, aminy, kwasy karboksylowe i ich pochodne — budowa, nazewnictwo, otrzymywanie i właściwości.

18. Wielofunkcyjne pochodne węglowodorów. Aminokwasy, peptydy i białka, tłuszcze proste i złożone, najważniejsze cukry oraz kwasy nukleinowe — występowanie, właściwości i ich znaczenie w życiu człowieka.

19. Zjawisko izomerii optycznej. Chiralność.

20. Polimeryzacyjne tworzywa sztuczne — budowa i zastosowanie.

21. Konsekwencje niewłaściwego wykorzystywania substancji chemicznych.

Osiągnięcia

1. Znajomość i rozumienie podstawowych pojęć, praw i zjawisk chemicznych.
2. Umiejętność opisu właściwości najważniejszych pierwiastków bloków s, p, d i ich związków chemicznych. Dostrzeganie podobieństw i różnic we właściwościach i sposobie reagowania pierwiastków w obrębie grup oraz różnych klas związków chemicznych.
3. Umiejętność dostrzegania zależności pomiędzy budową substancji a jej właściwościami fizycznymi i chemicznymi.
4. Umiejętność zastosowania posiadanej wiedzy do rozwiązywania różnorodnych problemów rachunkowych, teoretycznych i praktycznych:

- 1) posługiwanie się pojęciami chemicznymi,
- 2) posługiwanie się terminologią chemiczną,
- 3) wyjaśnianie przebiegu obserwowanych lub opisanych zjawisk,
- 4) wykorzystywanie dostępnych źródeł informacji do rozwiązywania zadań.

BIOLOGIA

Cele edukacyjne

1. Poznanie zależności w funkcjonowaniu organizmów żywych na różnych poziomach organizacji.
2. Poznanie teorii i praw biologicznych.
3. Poznanie przykładowych metod badawczych stosowanych w biologii.
4. Integracja wiedzy z różnych dziedzin do wyjaśniania zjawisk biologicznych.
5. Rozumienie znaczenia nowoczesnych kierunków biologii dla postępu w biotechnologii i medycynie.
6. Uzyskanie świadomości zagrożeń cywilizacyjnych wynikających z działalności człowieka.

Zadania szkoły

1. Wzbogacanie wiedzy i umiejętności uczniów z uwzględnieniem ich dalszej drogi edukacyjnej.
2. Umożliwienie uczniom zapoznania się z metodami prawidłowej obserwacji, analizy, prezentacji i interpretacji wyników badań biologicznych.
3. Umożliwienie uczniom korzystania z różnych źródeł informacji do rozwiązywania problemów biologicznych.
4. Umożliwienie uczniom projektowania doświadczeń biologicznych.

Treści nauczania

1. Komórka — podstawowa jednostka życia:
  - 1) chemiczne podstawy życia: pierwiastki, wiązania i związki organiczne o kluczowym znaczeniu dla organizmów,
  - 2) organizacja komórki.
2. Energia i życie:
  - 1) enzymy i reakcje zachodzące w komórce,
  - 2) metabolizm: szlaki metaboliczne, katabolizm i anabolizm,
  - 3) tlenowa produkcja ATP (mitochondria, oddychanie komórkowe),

5. Umiejętność stawiania hipotez dla wyjaśniania problemów chemicznych i planowania eksperymentów dla ich weryfikacji.

6. Samodzielne formułowanie i uzasadnianie opinii i sądów na podstawie posiadanych i podanych informacji.

7. Umiejętność korzystania z różnorodnych źródeł informacji w celu rozszerzenia posiadanej wiedzy.

4) beztlenowa produkcja ATP (fermentacja, kwas mlekowy),

5) fotosynteza.

3. Różnorodność życia na Ziemi:

1) klasyfikowanie organizmów,

2) przegląd różnych grup systematycznych: wirusy i bakterie, porosty, grzyby, rośliny, zwierzęta,

3) podstawowe czynności życiowe roślin i zwierząt: odżywanie, oddychanie, transport, wydalanie, koordynacja, rozmnażanie.

4. Genetyka:

1) cykl komórkowy i chromosomy,

2) mitozę i mejozę,

3) podstawy dziedziczności (reguły Mendla, dziedziczenie płci, zależność między genotypem a fenotypem),

4) zapis i realizacja informacji genetycznej (DNA, kod genetyczny, transkrypcja i biosynteza białka, definicja genu, mutacje),

5) inżynieria genetyczna i sekwencjonowanie genomów.

5. Ewolucja:

1) koncepcja i dowody ewolucji,

2) mechanizmy ewolucji; Karol Darwin i teoria doboru naturalnego, rodzaje zmienności,

3) zjawiska genetyczne w populacjach,

4) powstawanie gatunków,

5) podstawowe prawidłowości ewolucji,

6) pochodzenie i historia życia na Ziemi,

7) antropogeneza.

6. Ekologia i biogeografia:

1) podstawowe pojęcia i koncepcje ekologii,

2) zależności międzygatunkowe,

3) lądowe i wodne strefy życia,

4) krążenie energii i materii w ekosystemie.

7. Biologia stosowana:

- 1) biotechnologia w przemyśle, rolnictwie i ochronie środowiska,
- 2) biotechnologia oparta o modyfikacje DNA,
- 3) problemy etyczne związane ze stosowaniem nowoczesnych biotechnologii.

Osiągnięcia

1. Znajomość budowy i procesów życiowych u przedstawicieli różnych grup systematycznych roślin i zwierząt.

2. Umiejętność wyjaśniania związków między strukturą a funkcją na różnych poziomach organizacji żywych organizmów.

3. Postrzeganie funkcjonowania organizmu jako zintegrowanego układu.

GEOGRAFIA

Cele edukacyjne

1. Ugruntowanie zintegrowanego systemu wiedzy geograficznej opartego na naukowych podstawach, umożliwiającego zrozumienie charakteru i dynamiki przestrzeni geograficznej.

2. Wykształcenie umiejętności umożliwiających stosowanie teorii naukowych do interpretowania zjawisk i procesów społeczno-gospodarczych i politycznych na tle uwarunkowań przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz w różnych skalach przestrzennych (z uwzględnieniem skali krajowej).

3. Wyposażenie w umiejętności konieczne do wykorzystania posiadanej wiedzy geograficznej, tak dla rozwoju indywidualnych zainteresowań, jak i w toku dalszej edukacji, pracy zawodowej i w życiu społecznym.

4. Kształtowanie systemu wartości społecznie akceptowanych, pozwalających na podejmowanie decyzji służących zachowaniu równowagi w środowisku geograficznym przy zapewnieniu wzrostu społeczno-gospodarczego.

5. Kształtowanie odpowiedzialnej i twórczej postawy niezbędnej do kierowania swoim dalszym życiem oraz do pełnienia w przyszłości ważnych ról społecznych w środowisku lokalnym, regionalnym i krajowym.

Zadania szkoły

1. Zapewnienie uczniom warunków do opanowania szerokiego zakresu treści kształcenia z geografii niezbędnych do:

- 1) wykazania się znajomością faktów, terminów, zjawisk, procesów oraz zależności i prawidłowości,

4. Umiejętność analizowania zależności między środowiskiem życiowym organizmów a ich budową i funkcjonowaniem.

5. Umiejętność wyjaśniania zjawisk: zmienności, dziedziczenia i ewolucji oraz związków zachodzących między nimi.

6. Umiejętność analizowania zmian zachodzących w środowisku, oceniania ich skutków oraz odnajdywania sposobów naprawy szkód.

7. Postępowanie się terminologią biologiczną.

8. Umiejętność prowadzenia obserwacji i eksperymentów z zastosowaniem metod poznania naukowego.

9. Umiejętność wykorzystywania różnych źródeł wiedzy do wyjaśniania zjawisk i procesów biologicznych oraz formułowania i uzasadniania własnych opinii.

2) stosowania merytorycznych i formalnych umiejętności geograficznych,

3) podejmowania aktywnych działań na rzecz środowiska lokalnego, regionalnego i krajowego w toku kształcenia, pracy zawodowej, życia osobistym i społecznym zgodnie z założonymi powyżej celami.

2. Zapewnienie uczniom możliwości prowadzenia badań geograficznych kameralnych i terenowych.

Treści nauczania

1. Elementy metodyki badań geograficznych:

- 1) bezpośrednie i pośrednie metody zbierania informacji; ocena wiarygodności i przydatności danych informacyjnych,
- 2) zasady formułowania i rozwiązywania problemów,
- 3) praktyczne zastosowania wiedzy geograficznej,
- 4) metody prezentacji wyników badań.

2. System przyrodniczy Ziemi (w tym środowisko przyrodnicze Polski):

- 1) budowa Ziemi (z uwzględnieniem budowy poszczególnych geosfer) — jej powstanie i ewolucja,
- 2) Ziemia jako otwarty system fizyczno-geograficzny, współzależność sfer Ziemi i ich zależność od czynników zewnętrznych (kosmicznych),
- 3) tektonika płyt litosfery oraz zjawiska i procesy z nią związane; wielkie formy ukształtowania powierzchni Ziemi,
- 4) procesy i czynniki egzogeniczne kształtujące powierzchnię lądów,

- 5) klimat i pogoda — uwarunkowania i konsekwencje zróżnicowania klimatycznego Ziemi,
  - 6) oceany oraz wody na lądach — ich zróżnicowanie, znaczenie przyrodnicze i gospodarcze,
  - 7) procesy glebotwórcze, zróżnicowanie genetyczne gleb i ich walorów użytkowych,
  - 8) szata roślinna i świat zwierzęcy — geograficzne uwarunkowania rozmieszczenia i zróżnicowania,
  - 9) funkcjonowanie wybranych typów środowisk przyrodniczych: strefowych i astrefowych.
3. System społeczno-gospodarczy Ziemi (w tym Polski):
- 1) ludność:
    - a) zmiany liczby ludności świata i poszczególnych regionów, czynniki zmian liczby ludności,
    - b) struktury demograficzne oraz ich ewolucja, fazy rozwoju demograficznego,
    - c) zróżnicowanie ludności: rasowe, etniczne, językowe, religijne, kulturowe,
  - 2) gospodarcza działalność człowieka, współczesne tendencje gospodarki światowej:
    - a) zasoby naturalne, w tym pozyskiwanie, zapotrzebowanie i wykorzystanie energii; światowi producenci i konsumenci surowców energetycznych,
    - b) rolnictwo i wyżywienie: warunki rozwoju rolnictwa, typy rolnictwa i ich rozmieszczenie, rolnictwo a środowisko, zasoby żywnościowe — zróżnicowanie poziomu wyżywienia,
    - c) przemysł: czynniki lokalizacji, rozmieszczenie przemysłu i współczesne zmiany, rola przemysłu w gospodarce państw o różnym stopniu rozwoju,
    - d) transport, handel: (rodzaje transportu, sieć transportowa, transport a środowisko), handel międzynarodowy,
    - e) usługi (w tym usługi finansowe),
  - 3) rozwój społeczno-gospodarczy:
    - a) mierniki poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego i jakości życia, dysproporcje regionalne,
    - b) modele (koncepcje) rozwoju: rozwój zrównoważony (ekorozwój),
- 4) wybrane zagadnienia geografii politycznej (w tym geografii elektorальной).
    4. Człowiek a środowisko:
      - 1) zmiany relacji człowiek — środowisko na różnych etapach rozwoju społeczno-gospodarczego; zmiany poglądów na temat relacji człowiek — środowisko,
      - 2) globalne i regionalne problemy środowiskowe i przykłady międzynarodowej i regionalnej współpracy w ich rozwiązywaniu,
      - 3) uwarunkowania geograficzne stanu zdrowotnego ludności na wybranych przykładach.

Osiągnięcia

1. Pogłębienie i usystematyzowanie wiedzy geograficznej w zakresie wymienionych treści nauczania podstawy programowej umożliwiającym przystąpienie do egzaminu maturalnego z geografii i podjęcie studiów wyższych.

2. Aktywne poszukiwanie informacji i sprawne korzystanie z różnych źródeł informacji geograficznej.

3. Formułowanie pytań, hipotez, problemów geograficznych.

4. Planowanie i przeprowadzanie geograficznych badań terenowych i kameralnych.

5. Opracowywanie i przetwarzanie zebranego materiału z badań i pomiarów geograficznych.

6. Prezentowanie wyników pracy badawczej.

7. Wykorzystywanie wiedzy geograficznej do:

1) analizowania i charakteryzowania w różnych skalach przestrzennych zróżnicowania środowiska przyrodniczego i różnych rodzajów działalności człowieka,

2) wyjaśniania przyczyn i konsekwencji procesów i zjawisk geograficznych oraz ich zróżnicowania,

3) wyrażania opinii i uzasadniania punktu widzenia wobec różnych kwestii społecznych, gospodarczych i środowiskowych,

4) konstruowania schematów (modeli) obrazujących różne typy związków między zjawiskami (przyrodniczymi, ekonomicznymi, społecznymi i kulturowymi).

2. Zdolność do samodzielnego korzystania z komputera dla realizacji części zadań edukacyjnych oraz innych celów poznawczych.

Zadania szkoły

1. Stworzenie warunków do poznania wybranych zagadnień, pojęć i metod informatyki, jako dyscypliny naukowej oraz jej najważniejszych zastosowań.

INFORMATYKA

Przedmiot informatyka jest rozwinięciem profilowym technologii informacyjnej, realizowanej w ramach kształcenia ogólnego

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie do świadomego wyboru kierunku i zakresu dalszego kształcenia informatycznego.

2. Kształcenie samodzielności intelektualnej, odpowiedzialności za własny rozwój, gotowości do podejmowania i rozwiązywania złożonych zadań z uwzględnieniem środków i metod informatyki.

3. Rozwijanie umiejętności pracy zespołowej przez realizację projektów grupowych.

Treści nauczania

1. Algorytmika i programowanie:

- 1) metodyczna analiza i modelowanie umiarkowanie złożonych problemów i procesów z różnych dziedzin,
- 2) przegląd algorytmów klasycznych,
- 3) wybrane techniki projektowania algorytmów i struktur danych: programowanie strukturalne, zstępujące, abstrakcja danych, metoda kolejnych uściśleń,
- 4) elementy analizy algorytmów,
- 5) indywidualna i zespołowa realizacja projektów programistycznych w wybranym języku wysokiego poziomu.

2. Bazy danych:

- 1) podstawowe formy organizacji informacji w bazach danych,
- 2) budowa relacyjnych baz danych,
- 3) wyszukiwanie informacji w relacyjnych bazach danych z użyciem języka zapytań,
- 4) projektowanie prostych relacyjnych baz danych.

JĘZYK MNIEJSZOŚCI NARODOWEJ LUB GRUPY ETNICZNEJ

Przedmiot realizowany jest w szkołach (klasach) z językiem nauczania mniejszości narodowych lub grup etnicznych, zgodnie z odrębnymi przepisami

Cele edukacyjne

1. Budowanie tożsamości osobowej, narodowej, etnicznej oraz zadomowienie w tradycji kultury europejskiej.

2. Rozwijanie świadomego, krytycznego odbioru dzieł kultury (także masowej) oraz samodzielnego poznawania różnych obszarów humanistyki.

3. Dorastanie do poczucia odpowiedzialności za własny rozwój, samodzielne decyzje dotyczące dalszej drogi kształcenia (np. wyboru kierunku studiów) czy wyboru zawodu.

4. Rozwijanie kompetencji komunikacyjnych w różnych sytuacjach, a poprzez to osiągnięcie dojrzałości do życia w rodzinie, w społeczeństwie, w państwie obywatelskim.

3. Multimedia. Sieci komputerowe:

- 1) sprawne i świadome korzystanie z multimedialnych i tworzenie własnych materiałów multimedialnych,
  - 2) przetwarzanie informacji w różnej postaci (w tym wizualnej i dźwiękowej),
  - 3) budowa i działanie sieci komputerowych,
  - 4) tworzenie i publikowanie własnych materiałów w sieci.
4. Tendencje w rozwoju informatyki i jej zastosowań.

Osiągnięcia

1. Formułowanie sytuacji problemowej, jej modelowanie i rozwiązywanie z użyciem metod informatycznych.

2. Ocenianie poprawności i efektywności rozwiązań i ich testowanie. Tworzenie dokumentów rozwiązań.

3. Wyszukiwanie informacji w bazach danych i projektowanie prostych baz danych.

4. Tworzenie opracowań multimedialnych.

5. Sprawne korzystanie z usług sieci komputerowych w pracy z informacjami swoimi i obcymi.

6. Planowanie pracy i nadzór nad przebiegiem wykonywania projektów realizowanych zespołowo z wykorzystaniem programów komputerowych.

5. Rozwijanie postaw tolerancji i eliminowanie postaw ksenofobicznych.

Zadania szkoły

1. Wprowadzenie ucznia w dziedzictwo literackie i kulturowe; pogłębianie rozumienia tradycji narodowej i europejskiej, rozpoznawanie jej obecności we współczesnej kulturze; rozwijanie świadomości historyczno-literackiej i chronologicznego porządkowania wiedzy.

2. Przybliżanie problematyki i zjawisk artystycznych w literaturze i innych dziedzinach kultury.

3. Interpretacja arcydzieł — w kontekście historycznym i aksjologicznym; rozpoznawanie wartości w dziełach literatury i kultury oraz ich hierarchizacja.

4. Opisanie systemu języka jako narzędzia komunikacji; ukazanie jego rozwoju, zróżnicowania, bogactwa znaczeń i środków ekspresji; różnorodności użycia w sytuacjach komunikacyjnych zgodnie z zasadami etyki mówienia.

5. Omawianie roli mediów w komunikacji społecznej oraz analizowanie form przekazu radia, telewizji, Internetu, prasy; przygotowanie uczniów do ich krytycznego odbioru.

6. Wprowadzenie w zasady pracy umysłowej jako przygotowanie do egzaminu maturalnego, do studiów i kształcenia ustawicznego.

Treści nauczania

1. Język jako zjawisko semiotyczne:

- 1) kompetencja językowa i komunikacyjna,
- 2) model komunikacji językowej.

2. Budowa języka:

- 1) język ojczysty mniejszości narodowych i grup etnicznych a inne języki,
- 2) leksykalna i składniowa łączliwość,
- 3) związki frazeologiczne,
- 4) przekład z języka na język tekstów nieskomplikowanych pod względem leksykalnym i składniowym.

3. Retoryka:

- 1) etykieta językowa,
- 2) retoryczna organizacja tekstu,
- 3) retoryczne środki perswazji i ekspresji.

4. Wypowiedź językowa:

- 1) intencje komunikacyjne (illokucja),
- 2) formalne cechy referatu, eseju, wywiadu,
- 3) wartościowanie estetyczne,
- 4) cechy charakterystyczne wypowiedzi artystycznej, publicystycznej, potocznej,
- 5) informacja, opinia, perswazja, manipulacja językowa, propaganda.

5. Język — dzieje — społeczeństwo:

- 1) podstawowe przejawy zmian w dziejach języka ojczystego mniejszości narodowych i grup etnicznych,
- 2) kontakty międzyjęzykowe, zapożyczenia,
- 3) społeczeństwa jedno- i wielojęzyczne.

6. Style:

- 1) rodzaje środków stylistycznych (w różnych odmianach języka),
- 2) swoistość wypowiedzi indywidualnej (idiolekt).

7. Ogólne pojęcia kultury — różne formy przekazu utworów literackich: drukowane, ustne, ikoniczne, akustyczne, filmowe, audiowizualne.

8. Tradycje literackie:

- 1) dziedzictwo a tradycja literacka,
- 2) awangarda a postmodernizm,
- 3) intertekstualność.

9. Tematy, motywy, wątki:

- 1) topos, np. ogrodu, raju, arkadii, małej ojczyzny,
- 2) motyw artysty jako nauczyciela, kapłana, wieszczka, mędrca, błązna itp.

10. Proces historycznoliteracki:

- 1) przemiany gatunku,
- 2) konwencja literacka i typowe dla niej środki artystyczne.

11. Wartości, kategorie estetyczne i filozoficzne:

- 1) etyka, estetyka,
- 2) filozofia a religia; metafizyka, mistyka,
- 3) nurty filozoficzne związane z omawianą tradycją literacką,
- 4) wartości uniwersalne.

Osiągnięcia

1. Słuchanie i mówienie:

- 1) próby wystąpień publicznych (np. prowadzenie zebrań, wygłaszanie referatów),
- 2) skuteczne polemizowanie,
- 3) rozpoznawanie manipulacji językowej,
- 4) spostrzeganie ironii, sarkazmu, rubaszości, prowokacji, aprobaty,
- 5) stosowanie zabiegów perswazyjnych wraz z rozpoznawaniem ich wartości (zwłaszcza odróżnianie szczerości i nieszczerości, prawdy od nieprawdy, podchwytliwości, eufemizmów, agresji, brutalności i wulgaryzmów w zachowaniach językowych),
- 6) aktywne i krytyczne słuchanie (z empatią, ze wspomaganiami, z korygowaniem, ze sprzeciwem); odróżnianie faktów od opinii.

2. Pisanie i redagowanie tekstów:

- 1) wypowiedzianie się ze świadomością użycia wyznaczników gatunku: eseju, artykułu popularnonaukowego,
- 2) własne próby pisarskie (opowiadanie, tekst poetycki, dziennik, pamiętnik, scenariusz, reportaż),
- 3) eliminowanie niewłaściwego użycia środków powodujących niejednoznaczność wypowiedzi (homonimia, anakoluty, elipsy, paradoksy),

4) pisanie listu intencyjnego, podania, skargi, upoważnienia,

5) wypowiedzianie się w (szkolnych) formach gatunkowych: recenzja, interpretacja utworu literackiego lub fragmentu utworu.

3. Czytanie:

1) czytanie ze zrozumieniem tekstów naukowych; sporządzanie notatek,

2) spostrzeganie zjawisk powodujących niejednoznaczność wypowiedzi (homonimia, anakoluty, elipsy, paradoksy),

3) spostrzeganie w tekście dialektyzmów, archaizmów, cech indywidualnych; ocena estetyki tekstu.

4. Odbiór dzieł sztuki:

1) rozumienie przyjętej metodologii (Czego szukam w interpretacji utworu? Wartości? Odniesień do filozofii i sensu? Odniesień do życia i człowieka? Odniesień do biografii — autora i własnej? Odczytuję znaki i chcę zrozumieć strukturę artystyczną i estetykę dzieła?),

2) rozumienie tekstów o różnym stopniu komplikacji; odbiór znaczeń metaforycznych, rozpoznawanie aluzji literackich, toposów, symboli kulturowych,

3) odbiór i porównywanie różnych dzieł sztuki, rozumienie korespondencji sztuk,

4) wskazywanie cech języka i charakterystycznych dla danej epoki oraz epoki historycznej w czytanych utworach,

5) porównywanie utworów literackich (z różnych epok) o podobnych motywach,

6) dostrzeganie związków utworu ze sztuką, kulturą i filozofią epoki; interpretowanie dzieł w konwencjach gatunkowych i w konwencjach prądów artystycznych epoki,

7) odnajdywanie intertekstualnych powiązań w czytanych utworach,

8) rozpoznawanie wartości i ich hierarchii w dziełach literackich,

9) wskazywanie w literaturze i sztuce wartości aprobowanych przez siebie.

5. Samokształcenie:

1) sporządzanie przypisów i zestawów bibliograficznych,

2) korzystanie z opracowań historycznoliterackich i teoretycznoliterackich,

3) próby gromadzenia i przekazywania informacji: sporządzanie baz danych, zapisu komputerowego, nagrywania audio i wideo.

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (PODSTAWY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ)

Cele edukacyjne

1. Rozumienie wpływu wytwórczego i usługowego środowiska pracy na zachowania człowieka.

2. Przyjmowanie pozytywnych postaw wobec ludzi i efektów ich pracy.

3. Umiejętność sprawnego posługiwania się wybranymi przepisami prawa.

4. Rozumienie roli etyki zawodowej w kształtowaniu postaw społecznych.

5. Znajomość podstawowych rodzajów działalności gospodarczej (wytwórczej, handlowej oraz usługowej o charakterze materialnym i niematerialnym).

6. Poznanie podstawowych zasad prowadzenia działalności gospodarczej przez różnego rodzaju podmioty.

7. Świadomość globalnych uwarunkowań działania firmy na rynku.

8. Nabycie podstawowych wiadomości i umiejętności z zakresu technologii informacyjnej oraz pracy biurowej.

9. Umiejętność planowania własnej kariery zawodowej.

10. Przygotowanie do aktywnego poszukiwania pracy na rynku lokalnym, krajowym i międzynarodowym oraz wejścia na ten rynek (z uwzględnieniem potrzeb i możliwości osób niepełnosprawnych).

11. Rozwijanie zainteresowania podejmowaniem i prowadzeniem działalności gospodarczej.

12. Rozwijanie umiejętności skutecznego komunikowania się oraz kształtowanie umiejętności prezentacji, negocjacji oraz współpracy z partnerami indywidualnymi i instytucjami.

Zadania szkoły

1. Zapewnienie dostępu do obowiązujących aktów prawnych z zakresu: prawa pracy, prawa gospodarczego, prawa autorskiego oraz systemów jakości.

2. Umożliwienie poznania specyfiki lokalnego rynku pracy w wybranym obszarze zawodowym, zgodnym z profilem kształcenia.

3. Stworzenie warunków do zapoznania się z działalnością instytucji wspomagających samozatrudnienie i aktywne poszukiwanie pracy.

4. Stworzenie warunków sprzyjających kształtowaniu umiejętności wykorzystywania środków pracy.

5. Zapewnienie warunków do kształtowania postaw przedsiębiorczych.

6. Wspomaganie uczniów w wyborze kierunku dalszego kształcenia.

Treści nauczania

1. Rodzaje i charakterystyka działalności gospodarczej, formy prawno-organizacyjne.

2. Przestanki wyboru działalności gospodarczej (wytwórczej, handlowej oraz usługowej o charakterze materialnym i niematerialnym) oraz obszary poszukiwania pracy, w odniesieniu do potrzeb rynku.

3. Źródła informacji gospodarczej i instytucje wspomagające działalność gospodarczą.

4. Korzyści oraz zagrożenia związane z samozatrudnieniem.

5. Podstawy prawne prowadzenia działalności gospodarczej.

6. Planowanie działalności gospodarczej na rynku lokalnym. Procedura uruchomienia działalności gospodarczej. Biznesplan.

7. Formy pozyskiwania kapitału i inwestowania.

8. Majątek firmy, koszty i zasady rozliczeń finansowych w firmie.

9. Dokumentacja działalności gospodarczej i zasady jej prowadzenia.

10. Zarządzanie firmą z uwzględnieniem jej specyfiki.

11. Specyfika podejmowania pracy i samozatrudnienia przez osoby niepełnosprawne.

12. Metody poszukiwania pracy. Instytucje wspomagające aktywne poszukiwanie pracy na rynku lokalnym.

13. Zawieranie i rozwiązywanie stosunku pracy.

14. Podstawowe prawa oraz obowiązki pracodawcy i pracownika.

15. Ekonomiczne i psychologiczne aspekty utraty pracy.

16. Formy pomocy przysługującej osobom bezrobotnym i poszukującym pracy.

Osiągnięcia

1. Dokonanie analizy predyspozycji i kompetencji do samozatrudnienia i wykonywania pracy najemnej w wybranym obszarze zawodowym.

2. Zidentyfikowanie instytucji będących źródłem informacji gospodarczej i wspomagających działalność małych i średnich przedsiębiorstw na lokalnym rynku.

3. Rozpoznanie potrzeb rynku lokalnego w kontekście podejmowania działalności gospodarczej.

4. Opracowanie biznesplanu dla wybranej działalności gospodarczej.

5. Wskazanie procedury postępowania w celu uruchomienia działalności gospodarczej przez osoby fizyczne.

6. Przygotowanie dokumentów niezbędnych do założenia i prowadzenia firmy oraz w procesie poszukiwania i podejmowania pracy.

7. Znajomość strategii zarządzania firmą oraz zasad organizacji pracy.

8. Przygotowanie i przeprowadzenie rozmowy kwalifikacyjnej z pracodawcą w warunkach symulowanych.

9. Znajomość obowiązków pracownika i pracodawcy oraz praw i obowiązków osoby bezrobotnej i poszukującej pracy.

PROFIL TECHNICZNO-TECHNOLOGICZNY

Blok tematyczny:

MATERIAŁY

Cele edukacyjne

1. Uświadomienie znaczenia materiałoznawstwa w rozwoju techniki i technologii.

2. Poznanie zależności między składem, strukturą i właściwościami materiałów.

3. Umiejętność wykonywania prostych badań właściwości materiałów.

4. Poznanie zasad właściwego doboru materiałów.

Zadania szkoły

1. Stworzenie warunków do rozpoznawania przykładowych materiałów, ich oceny i doboru oraz rozwiązywania prostych problemów technicznych.

2. Umożliwienie obserwacji wybranych badań laboratoryjnych.

3. Umożliwienie wykorzystywania technologii informacyjnej do rozwiązywania problemów dotyczących materiałów.

4. Zapewnienie dostępu do różnych źródeł informacji technicznej.

Treści nauczania

1. Rodzaje i klasyfikacja materiałów.
2. Struktura fizyczna i chemiczna a stan i właściwości wybranych materiałów.
3. Przykłady zastosowania wybranych materiałów.
4. Podstawowe metody badań i oceny właściwości wybranych materiałów.
5. Produkcja i utylizacja materiałów na wybranych przykładach.
6. Tendencje rozwojowe w produkcji materiałów.

Osiągnięcia

1. Znajomość podstawowej terminologii z zakresu materiałoznawstwa.
2. Charakteryzowanie podstawowych właściwości przykładowych materiałów.
3. Rozróżnianie materiałów oraz określanie zakresu ich stosowania.
4. Wykonywanie prostych badań w celu określenia właściwości materiałów.
5. Ocenianie materiałów pod względem wpływu na środowisko naturalne.

Blok tematyczny:

PROCESY PROJEKTOWANIA I WYTWARZANIA

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie zainteresowań technicznych.
2. Świadomość roli stosowania osiągnięć technologicznych i technicznych w rozwoju ludzkości.
3. Znajomość podstawowych dylematów etycznych związanych z nowoczesnymi technikami i technologiami.
4. Gotowość do podejmowania działań dotyczących planowania procesów wytwarzania i ich realizacji.
5. Świadomość konieczności stosowania procedur zapewnienia jakości na wszystkich etapach procesu wytwarzania oraz bezpiecznych i niezagrażających środowisku naturalnemu metod pracy.
6. Przygotowanie do stosowania komputerowego wspomaganie projektowania lub wytwarzania.

Zadania szkoły

1. Organizowanie procesu kształcenia w sposób umożliwiający zespołowe rozwiązywanie problemów oraz samodzielne uczenie się.
2. Zapewnienie warunków do kształtowania wybranych umiejętności praktycznych niezbędnych do wykonywania określonych zadań zawodowych.
3. Umożliwienie obserwacji czynności zawodowych na stanowisku pracy.
4. Zapewnienie warunków do posługiwania się technologią informacyjną oraz do korzystania z innych źródeł informacji technicznej.
5. Tworzenie warunków do posługiwania się techniką komputerową w procesach projektowania lub wytwarzania.
6. Tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi postaw twórczych.

Treści nauczania

1. Najważniejsze osiągnięcia techniczne i technologiczne ludzkości oraz ich znaczenie dla współczesnego człowieka.
2. Etapy procesu wytwarzania.
3. Wymagania stawiane wyrobom (na wybranych przykładach).
4. Projektowanie wyrobów (przykłady).
5. Przygotowanie technologiczne.
6. Rola automatyzacji i robotyzacji procesów technologicznych.
7. Zasady organizacji produkcji.
8. Przykłady procesów produkcyjnych.
9. Bezpieczeństwo i higiena pracy oraz ochrona środowiska naturalnego.
10. Systemy zapewnienia jakości w procesie wytwarzania, w tym certyfikowanie wyrobów, przedsiębiorstw i personelu.

Osiągnięcia:

1. Przedstawianie wpływu osiągnięć technologicznych i technicznych na rozwój społeczeństw.
2. Określanie relacji między technologią wytwarzania, przedsiębiorstwem i społeczeństwem.
3. Charakteryzowanie etapów procesu produkcyjnego oraz określanie wpływu różnych czynników na jego organizację.
4. Interpretowanie zjawisk fizycznych i chemicznych występujących podczas procesów wytwarzania (na wybranych przykładach).
5. Korzystanie z dokumentacji konstrukcyjnej i technologicznej.
6. Wykonywanie elementów projektu procesu technologicznego.

7. Przewidywanie zagrożeń wynikających z planowanych procesów technologicznych.

8. Dokonywanie oceny prawidłowości przebiegu wybranych procesów wytwarzania.

9. Wykorzystywanie komputera do wspomagania procesu projektowania lub wytwarzania.

10. Korzystanie z Internetu do wyszukiwania informacji potrzebnych do rozwiązywania problemów związanych z procesem wytwarzania.

11. Korzystanie z różnych źródeł informacji technicznej (instrukcje technologiczne, normy, katalogi, czasopisma, literatura techniczna, inne).

Blok tematyczny:

EKSPLOATACJA

Cele edukacyjne

1. Rozumienie wpływu eksploatacji na trwałość i niezawodność obiektów technicznych.

2. Umiejętność rozpoznawania czynników decydujących o prawidłowej eksploatacji i zmianie stanu obiektów technicznych.

3. Umiejętność prawidłowego użytkowania, obsługi i zaopatrywania obiektów technicznych.

4. Świadomość odpowiedzialności za techniczne i ekologiczne bezpieczeństwo eksploatacji.

5. Umiejętność wykorzystywania dokumentacji technicznej do prawidłowej eksploatacji obiektów technicznych.

Zadania szkoły

1. Zapewnienie dostępu do informacji z zakresu podstaw eksploatacji przykładowych obiektów technicznych.

2. Umożliwienie obserwacji eksploatacji obiektów technicznych.

3. Motywowanie do poprawnej eksploatacji obiektów technicznych.

4. Zapewnienie warunków do rozwoju zainteresowań problemami eksploatacji.

5. Umożliwienie wykorzystywania technologii informacyjnej do pozyskiwania danych związanych z eksploatacją obiektów technicznych.

6. Tworzenie warunków do samodzielnego i bezpiecznego eksploataowania prostych obiektów technicznych na podstawie dokumentacji technicznej.

Treści nauczania

1. Ogólne zasady poprawnej eksploatacji obiektów technicznych.

2. Podstawowe czynności eksploatacyjne.

3. Cechy eksploatacyjne wybranych obiektów technicznych.

4. Fizykochemiczne podstawy eksploatacji.

5. Dozorowanie eksploatacyjne.

6. Użytkowanie, obsługiwane i zaopatrywanie obiektów technicznych.

7. Ekologiczne i techniczne bezpieczeństwo eksploatacji.

8. Ocena stanu technicznego obiektów (na wybranych przykładach).

9. Kierunki rozwoju w zakresie eksploatacji obiektów technicznych.

Osiągnięcia

1. Posługiwanie się podstawowymi pojęciami z zakresu eksploatacji obiektów technicznych.

2. Wyjaśnianie zależności między eksploatacją, trwałością i niezawodnością obiektów technicznych.

3. Charakteryzowanie typowych podsystemów eksploatacji obiektów technicznych: użytkowania, obsługi i zaopatrywania.

4. Określanie przyczyn występowania procesów zużyciowo-starzeniowych oraz metod zapobiegania i likwidowania ich skutków.

5. Interpretowanie informacji o zmianach stanu obiektów technicznych.

6. Przewidywanie zagrożeń wynikających z nieprawidłowej eksploatacji.

7. Określanie wpływu procesów eksploatacji na środowisko.

8. Ocenianie obiektów technicznych według kryterium sprawności i wpływu na środowisko.

9. Posługiwanie się technologią informacyjną w pozyskiwaniu danych związanych z eksploatacją obiektów technicznych.

10. Korzystanie z dokumentacji technicznej do rozwiązywania problemów eksploatacyjnych.

Blok tematyczny:

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (PODSTAWY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ)

Blok tematyczny *Podstawy przedsiębiorczości* jest realizowany według podstawy programowej określo-

nej dla bloku tematycznego *Podstawy przedsiębiorczości* w profilu proakademickim.

PROFIL ŚRODOWISKOWO-ROLNICZY**Blok tematyczny:****ŚRODOWISKO I JEGO ZASOBY****Cele edukacyjne**

1. Poznanie podstawowych pojęć, zasad i zależności dotyczących środowiska i jego zasobów.
2. Identyfikowanie elementów środowiska i charakteryzowanie metod ich badań.
3. Charakteryzowanie zasobów środowiska.
4. Świadomość konieczności racjonalnego gospodarowania zasobami.
5. Przejawianie aktywnych postaw wobec problemów środowiska.

Zadania szkoły

1. Tworzenie warunków do realizacji celów edukacyjnych przez różnorodność organizacyjną procesu dydaktycznego.
2. Umożliwienie korzystania z nowoczesnych środków informacji stosowanych w ocenie i monitorowaniu środowiska.
3. Zapewnienie warunków do zdobywania wiedzy i umiejętności w warunkach niskosymulowanych.
4. Przygotowanie uczniów do samodzielnego zdobywania wiedzy i umiejętności.

5. Kształtowanie postaw interaktywnych.**Treści nauczania**

1. Środowisko — elementy, charakterystyka i współistnienie.
2. Środowisko a krajobraz.
3. Zasoby naturalne — podział i charakterystyka.
4. Metody badań środowiska.
5. Monitoring zasobów środowiska.
6. Ekosystem i jego ochrona.

Osiągnięcia

1. Znajomość terminów dotyczących środowiska i jego zasobów.
2. Określanie współzależności występujących między elementami środowiska.
3. Określanie możliwości i sposobów wykorzystania zasobów środowiska przez człowieka.
4. Selektywne gromadzenie informacji o stanie środowiska w celu jego racjonalnego wykorzystania.
5. Przewidywanie zagrożeń środowiska.

Blok tematyczny:**DZIAŁANIE CZŁOWIEKA W ŚRODOWISKU****Cele edukacyjne**

1. Umiejętność oceny wpływu człowieka na środowisko.
2. Poznanie kierunków, możliwości i sposobów gospodarczego wykorzystania zasobów środowiska.
3. Poznanie funkcji rolnictwa w gospodarce i kierunków jego rozwoju.
4. Poznanie zasad prawidłowej eksploatacji zasobów środowiska.
5. Umiejętność określania wpływu inżynierii i modyfikacji na środowisko.
6. Znajomość metod i technik aktywnej ochrony środowiska.
7. Znajomość możliwości minimalizacji skutków oddziaływań człowieka na środowisko.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie uczniom korzystania z nowoczesnych środków informacji.
2. Zapewnienie warunków do symulacji zagrożeń i prognozowania ich skutków.

3. Umożliwienie zdobycia wiadomości o głównych kierunkach działań człowieka w środowisku.**4. Kształtowanie etycznych i twórczych postaw sprzyjających zrównoważonemu rozwojowi środowiska.****Treści nauczania**

1. Kierunki działalności człowieka w środowisku.
2. Antropogeniczne przemiany środowiska.
3. Gospodarowanie zasobami.
4. Rolnictwo konwencjonalne i ekologiczne. Nowoczesne technologie w produkcji rolniczej.
5. Ochrona zasobów.
6. Kształtowanie powłoki krajobrazowej przez człowieka.
7. Inżynieria i modyfikacja środowiska.
8. Zrównoważony rozwój środowiska.
9. Wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i miejskich.

Osiągnięcia

1. Charakteryzowanie głównych kierunków działalności człowieka w środowisku.
2. Określanie korzyści wynikających z racjonalnego gospodarowania zasobami.
3. Korzystanie z różnych źródeł informacji w celu optymalnego wykorzystania zasobów środowiska.
4. Wskazywanie metod i technik ochrony środowiska.

5. Rozróżnianie systemów i technologii produkcji rolniczej.

6. Określanie zasad właściwej gospodarki zasobami środowiska.

7. Przewidywanie i określanie skutków ingerencji człowieka w środowisko.

8. Określanie wpływu procesów i urządzeń inżynierskich na środowisko.

Blok tematyczny:**PODSTAWY PRAWNO-ORGANIZACYJNE GOSPODARKI ZASOBAMI ŚRODOWISKA****Cele edukacyjne**

1. Stosowanie podstaw prawnych i systemów jakości w gospodarowaniu zasobami.
2. Poznanie zasad racjonalnej organizacji i zarządzania zasobami.
3. Posługiwanie się komputerem jako narzędziem pracy w gospodarce zasobami.
4. Przygotowanie do dalszego kształcenia i planowania kariery zawodowej w dziedzinie gospodarki zasobami środowiska.

Zadania szkoły

1. Zapewnienie dostępu do podstawowych aktów prawnych dotyczących gospodarowania zasobami środowiska.
2. Zapoznanie z systemami jakości występującymi w gospodarce zasobami.
3. Zapewnienie warunków poznania różnych rozwiązań organizacyjnych i ekonomicznych stosowanych w gospodarce zasobami i ochronie środowiska.
4. Kształtowanie poczucia odpowiedzialności za podejmowane decyzje dotyczące środowiska.

Treści nauczania

1. Podstawy prawne gospodarki zasobami środowiska.
2. Podstawy organizacji i zarządzania zasobami środowiska z wykorzystaniem technologii informacyjnej.
3. Ekonomiczne zasady gospodarki zasobami i ochrony środowiska.
4. Marketing produktów rolniczych. Rynki rolne.
5. Systemy jakości w gospodarce zasobami.
6. Etyka działania człowieka w środowisku.

Osiągnięcia

1. Posługiwanie się podstawowymi przepisami prawa dotyczącymi wykorzystania i ochrony środowiska w Polsce i Unii Europejskiej.
2. Określanie zasad racjonalnej organizacji i zarządzania zasobami środowiska z uwzględnieniem systemów jakości.
3. Charakteryzowanie ekonomicznych podstaw gospodarki zasobami środowiska, z uwzględnieniem rolnictwa i rynków rolnych.
4. Planowanie własnego rozwoju zawodowego w działalności związanej ze środowiskiem.

Blok tematyczny:**PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
(PODSTAWY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ)**

Blok tematyczny *Podstawy przedsiębiorczości* jest realizowany według podstawy programowej określo-

nej dla bloku tematycznego *Podstawy przedsiębiorczości* w profilu proakademickim.

PROFIL SPOŁECZNO-USŁUGOWY**Blok tematyczny:****DZIAŁALNOŚĆ SPOŁECZNO-USŁUGOWA****Cele edukacyjne**

1. Świadomy wybór sfery działalności gospodarczej i społecznej.
2. Poznanie podstawowych zasad i warunków prowadzenia działalności o charakterze społeczno-usługowym.
3. Poznanie etycznych aspektów prowadzenia działalności społeczno-usługowej.

4. Umiejętność korzystania z aktów prawnych dotyczących określonej działalności.

Zadania szkoły

1. Zapewnienie możliwości poznania specyfiki prowadzenia działalności gospodarczej i społecznej w wybranych obszarach.

2. Zapewnienie dostępu do bazy dydaktycznej umożliwiającej symulację pracy związanej z wybranym obszarem działalności.

3. Pomoc uczniowi w rozwijaniu indywidualnych zainteresowań w obszarze działalności społeczno-usługowej.

4. Zapewnienie uczniowi możliwości obserwacji praktycznego funkcjonowania organizacji i przedsiębiorstw prowadzących działalność o charakterze społeczno-usługowym.

Treści nauczania

1. Usługa — pojęcie, rodzaje, charakterystyka, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki działalności.

2. Struktura organizacyjna wybranych podmiotów prowadzących działalność w obszarze społeczno-usługowym.

3. Stowarzyszenia, fundacje i inne organizacje, w tym wolontariat i działalność charytatywna.

4. Gospodarka finansowa firmy prowadzącej działalność w obszarze społeczno-usługowym.

5. Podstawy zarządzania zasobami ludzkimi.

6. Czynniki wpływające na efektywność i bezpieczeństwo pracy w wybranym obszarze zawodowym. Zasady organizacji pracy.

7. Warunki prawne i techniczno-organizacyjne firmy uwzględniającej potrzeby osób niepełnosprawnych.

8. Marketing w działalności społecznej i usługowej.

9. Jakość świadczonych usług.

10. Rodzaje pism i dokumentów oraz zasady ich sporządzania związane z działalnością społeczno-usługową.

11. Polityka społeczna państwa. Świadczenia i zabezpieczenia społeczne.

12. Elementy psychologii i socjologii.

Osiągnięcia

1. Określanie znaczenia działalności społeczno-usługowej.

2. Rozróżnianie zakresu i charakteru usług.

3. Znajomość podstaw prawnych prowadzenia określonej działalności gospodarczej i społecznej.

4. Wykorzystywanie wiedzy psychologicznej i socjologicznej w rozpoznawaniu potrzeb poszczególnych środowisk.

5. Ustalanie wyniku finansowego firmy (na prostych przykładach).

6. Znajomość społecznych i ekonomicznych aspektów jakości świadczonych usług.

7. Znajomość zasad marketingu, reklamowanie własnej działalności.

Blok tematyczny:

KOMUNIKACJA INTERPERSONALNA W DZIAŁALNOŚCI SPOŁECZNO-USŁUGOWEJ

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie umiejętności skutecznego komunikowania się.

2. Umiejętność traktowania niepowodzeń jako doświadczenia na drodze rozwiązywania problemów i pokonywania trudności.

3. Rozwijanie kultury bycia i kultury prowadzenia konwersacji.

Zadania szkoły

1. Stworzenie warunków (w tym zapewnienie odpowiedniej bazy dydaktycznej) do prowadzenia zajęć w formie warsztatów.

2. Stworzenie atmosfery sprzyjającej komunikacji i negocjacji.

Treści nauczania

1. Rola komunikacji interpersonalnej w działalności społeczno-usługowej.

2. Język i style komunikowania się. Bariery komunikacji.

3. Techniki komunikacji werbalnej i niewerbalnej.

4. Istota asertywności i asertywnego zachowania.

5. Stres oraz sposoby jego pokonywania i wykorzystywania w procesie twórczego myślenia oraz przedsiębiorczego działania.

6. Zasady organizowania pracy w zespole, rozwiązywanie problemów i konfliktów.

7. Techniki negocjacji ze szczególnym uwzględnieniem relacji wygrany — wygrany.

8. Sposoby unikania i rozwiązywania konfliktów z klientem.

Osiągnięcia

1. Rozpoznawanie i pokonywanie barier w procesie komunikacji międzyludzkiej.

2. Umiejętność stosowania werbalnych i niewerbalnych technik komunikowania się podczas dyskusji, argumentowania i negocjowania.

3. Rozróżnianie zachowań asertywnych i nieasertywnych.

4. Samodzielne wyznaczanie potrzeb z zakresu doskonalenia umiejętności komunikowania się w oparciu

o analizę mocnych i słabych stron własnej osobowości.

5. Umiejętność rozpoznawania i rozwiązywania konfliktów, i radzenia sobie ze stresem.

6. Stosowanie zasad organizacji i koordynacji pracy w zespole.

7. Świadome stosowanie technik negocjacji.

Blok tematyczny:

OBSŁUGA KLIENTA

Cele edukacyjne

1. Umiejętność obsługi klienta w wybranym obszarze działalności społeczno-usługowej, zgodnie z zasadami kultury i etyki, a także ekonomiki i organizacji.

2. Poznanie różnych form obsługi klienta.

3. Rozwijanie kultury osobistej.

4. Znajomość praw klienta.

5. Wrażliwość na potrzeby klienta niepełnosprawnego.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie poznania specyfiki obsługi klienta w wybranej sferze działalności społeczno-usługowej.

2. Umożliwienie obserwacji klientów różnego typu i ich obsługi.

3. Uwrażliwianie uczniów na przestrzeganie zasad etyki ogólnej i zawodowej.

Treści nauczania

1. Istota obsługi klienta (odbiorcy, konsumenta, gościa, podopiecznego, pacjenta, niepełnosprawnego i innych).

2. Psychologia zachowań klientów. Typologia klientów i ich osobowości.

3. Psychologiczne, społeczne i kulturowe czynniki warunkujące zachowanie klienta na rynku. Proces podejmowania decyzji przez klienta.

4. Podstawowe elementy składające się na standard obsługi i renomę firmy.

5. Formy i programy obsługi klienta w dostosowaniu do rynku i zachowań klienta. Kierunki rozwoju form i programów obsługi w dobie rozwoju technizacji życia.

6. Podmiotowość klienta — prawo klienta do ochrony własnej tożsamości, poglądów, przekonań, prawo do samostanowienia, decydowania o sobie i współdecydowania o charakterze i zakresie usług.

7. Kultura obsługi, kultura osobista pracowników, dobre obyczaje, estetyka, prezencja.

8. Odpowiedzialność pracownika usług i etyka zawodowa.

9. Specyfika obsługi niektórych grup klientów (np.: klienci niepełnosprawni, ważne osobistości).

Osiągnięcia

1. Rozróżnianie typów klientów.

2. Umiejętność doboru odpowiedniej metody obsługi klienta w zależności od sfery działalności i typu klienta.

3. Umiejętność analizowania społecznych i ekonomicznych aspektów jakości świadczonych usług.

4. Rozróżnianie pozytywnych i negatywnych przykładów kultury osobistej i postaw zawodowych w obsłudze klienta.

Blok tematyczny:

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (PODSTAWY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ)

Blok tematyczny *Podstawy przedsiębiorczości* jest realizowany według podstawy programowej określo-

nej dla bloku tematycznego *Podstawy przedsiębiorczości* w profilu proakademickim.

PROFIL KULTUROWO-ARTYSTYCZNY

Blok tematyczny:

HISTORIA KULTURY I SZTUKI

Cele edukacyjne

1. Przygotowanie do statusu odbiorcy i twórcy dziedzictwa kulturowego.

2. Poznanie dziedzictwa narodowego i rozwijanie wrażliwości na jego ochronę.

3. Nabycie podstawowej, niezbędnej świadomości uczestnikowi życia kulturalnego, wiedzy z zakresu po-

znawanych dziedzin sztuki: architektury, plastyki, muzyki, teatru, filmu.

4. Rozbudzenie twórczej i refleksyjnej postawy wobec siebie i świata, wartości estetycznych, etycznych i moralnych.

5. Pobudzenie aktywności intelektualnej, kształtowanie postaw twórczych, zainteresowań i zamiarów w odbiorze i tworzeniu szeroko pojmowanej kultury.

6. Rozwijanie inwencji, wyobraźni i wrażliwości przez własną aktywność twórczą oraz poznawanie najwybitniejszych osiągnięć w różnych dziedzinach sztuki.

7. Nabycie umiejętności wnikliwej i wrażliwej obserwacji natury.

8. Nabycie umiejętności interpretowania, wartościowania oraz świadomego korzystania z szeroko pojętych zjawisk z dziedziny sztuki.

9. Pogłębienie zainteresowań uczniów przez poszukiwanie wiedzy, zdobywanie doświadczeń, działania innowacyjne i eksperymentalne.

Zadania szkoły

1. Stwarzanie możliwości aktywnego uczestnictwa w różnorodnych formach życia kulturalnego.

2. Stwarzanie warunków dla twórczego rozwoju oraz indywidualnego wyrażania artystycznej osobowości ucznia w celu pogłębienia interdyscyplinarnej wiedzy o sztuce.

3. Kształtowanie wrażliwości na świat i ludzi na podstawie ogólnoludzkich wartości moralnych, etycznych i estetycznych zawartych w dziełach sztuki.

4. Systematyczne ukazywanie kultury i tradycji jako podstawy ciągłości sztuki światowej i narodowej oraz czynnika ich twórczych przemian.

5. Ukazywanie dziedzictwa narodowego i rozwijanie poczucia jego wartości.

6. Ukazywanie uczniom różnych funkcji sztuki — estetycznej, poznawczej, wspólnotowej, emocjonalno-terapeutycznej, religijnej.

7. Inspirowanie uczniów do aktywności twórczej, udziału w różnych formach konfrontacji artystycznych.

8. Podejmowanie działań promujących uczniów aktywnych i szczególnie uzdolnionych.

9. Kształtowanie wzorców zachowań społecznych, sprzyjających ochronie dziedzictwa narodowego.

Treści nauczania

1. Dzieło sztuki — pojęcie, funkcja, temat, treści i forma we wzajemnych relacjach.

2. Epoki, style i kierunki w procesie dziejowym.

3. Podstawowe pojęcia i terminy z historii sztuki.

Procesy rozwoju poszczególnych form, gatunków, kierunków w rozwoju sztuki oraz ich konkretyzacja artystyczna.

4. Poznawanie źródeł i istoty zjawisk awangardowych w sztuce XX wieku (nowe prądy i tendencje w architekturze, muzyce, literaturze, sztukach plastycznych, sztuce scenicznej) — istota przemian.

5. Funkcje sztuki w aspekcie historycznym i współcześnie.

6. Wzajemne zależności i relacje w sztuce różnych kultur i narodów.

7. Tradycja i zjawiska paraartystyczne w sztuce po II wojnie światowej; wielorakość mediów, w tym: film, telewizja, sztuka multimedialna.

8. Wielkie indywidualności kształtujące oblicze sztuki światowej i polskiej oraz wybitne dzieła artystyczne.

9. Poznawanie historii zabytków kultury materialnej oraz technik ich wytwarzania.

Osiągnięcia

1. Rozpoznawanie obszarów kulturowych, epok, stylów i najwybitniejszych dzieł sztuki, szczególnie polskiej.

2. Świadoma analiza i twórcza interpretacja dzieła sztuki.

3. Porównywanie konwencji i faktów artystycznych, ich wartościowanie i samodzielna ocena.

4. Świadome wykorzystywanie zdobytej wiedzy z historii sztuki w procesie szeroko pojętej samorealizacji artystycznej.

5. Umiejętność samodzielnego posługiwania się różnorodnymi źródłami wiedzy i informacji z zakresu historii sztuki, w tym: leksykonami, opracowaniami naukowymi, monografiami, bibliografiami oraz innymi, dostępnymi za pośrednictwem współczesnych mediów.

6. Umiejętne wykorzystywanie wiedzy i doświadczeń z zakresu historii sztuki do upowszechniania kultury artystycznej.

7. Umiejętność integracji zdobytych wiadomości, dokonywania syntezy oraz odbioru współczesnych zjawisk artystycznych.

8. Umiejętność identyfikacji konkretnego dzieła sztuki z epoką historyczną.

9. Znajomość dziedzictwa narodowego i jego miejsca w kulturze europejskiej i światowej.

10. Umiejętność przeprowadzania analizy porównawczej dzieł sztuki należących do tej samej kategorii, ale pochodzących z odmiennych epok historycznych.

11. Umiejętność orientowania się w aktualnych trendach artystycznych.

Blok tematyczny:**KULTURA REGIONU****Cele edukacyjne**

1. Zdobyć wiedzę o regionie w powiązaniu z rzeczywistością narodową oraz międzynarodową.

2. Poznanie dziedzictwa narodowego i rozwijanie wrażliwości na jego ochronę.

3. Rozwijanie tożsamości kulturowej.

4. Nabycie odpowiedniej wiedzy w celu dokonywania bieżącej, pogłębionej analizy stanu kultury regionu w odniesieniu do kultury ogólnonarodowej.

5. Przygotowanie do samodzielnego wykrywania specyficznych cech kultury regionu, w tym cech wspólnych z kulturą ogólnonarodową.

6. Umiejętność oceniania wartości tkwiących w kulturze regionu.

7. Wykorzystywanie doświadczeń i przeżyć wynikających z kontaktu z kulturą do lepszego wzajemnego rozumienia się ludzi.

8. Uczestnictwo w kulturze regionu.

Zadania szkoły

1. Rozbudzanie zainteresowania kulturą regionu i lokalnym życiem kulturalnym.

2. Zapewnianie warunków sprzyjających poznawaniu dorobku kulturowego regionu.

3. Rozbudzanie aktywności kulturalnej na rzecz wspólnot lokalnych.

4. Kulturowanie twórczości ludowej i rzemiosła artystycznego.

5. Budowanie poczucia identyfikacji ze środowiskiem lokalnym.

6. Kształtowanie umiejętności łączenia tradycyjnych form kulturowych w danym środowisku z własnymi koncepcjami twórczymi.

7. Organizowanie różnorodnych form kontaktu z instytucjami kultury, twórcami itp.

8. Stwarzanie warunków do prezentacji własnej twórczości uczniów inspirowanej kulturą ludową.

Treści nauczania

1. Znaczenie podstawowych terminów: kultura, kultura regionalna, kultura narodowa, kultura masowa, tradycja, etnografia, folklor itp.

2. Podstawowe wiadomości z historii regionu, niezbędne do rozumienia i analizy dawnych i współczesnych zjawisk kulturowych danego regionu.

3. Wiedza o społecznościach lokalnych i ich kulturze w aspekcie historycznym, geograficznym, etnograficznym i środowiskowym.

4. Rodzaje zabytków, ich specyfika i sposoby użytkowania.

5. Związki i zależności między kulturą narodową i kulturą regionu.

6. Kultura i sztuka danej miejscowości (obszaru kulturowego, małej ojczyzny). Obyczaje, zwyczaje, obrzędy i ich wpływ na życie społeczności lokalnej.

7. Różnorodne formy kontaktu z dziełami sztuki oraz twórczością ludową i rzemiosłem artystycznym, a także wytworami kultury materialnej regionu.

8. Rola mecenatu państwowego, samorządowego, społecznego i prywatnego w tworzeniu dóbr kultury regionu.

9. Rola środków masowego przekazu w upowszechnianiu dóbr kultury regionalnej.

10. Przepisy prawne dotyczące ochrony zabytków w Polsce. Obiekty zabytkowe regionu wpisane na listę światowego dziedzictwa kulturowego.

Osiągnięcia

1. Znajomość terminów: kultura, kultura regionalna, kultura narodowa, kultura masowa, tradycja, etnografia, folklor itp.

2. Umiejętność dostrzegania związków zachodzących pomiędzy różnymi dziedzinami sztuki oraz pomiędzy kulturą narodową i kulturą regionu.

3. Rozumienie roli kultury regionu w życiu publicznym i w kształtowaniu postaw.

4. Znajomość podstaw i elementów organizacji życia kulturalnego regionu (instytucje i placówki artystyczne, konkursy, festiwale o zasięgu ogólnokrajowym i międzynarodowym).

5. Umiejętność dostrzegania walorów kultury własnego regionu.

6. Nabycie podstaw wiedzy i umiejętności badawczych dotyczących procesów i zjawisk kulturowych zachodzących w danym środowisku.

7. Rozumienie i analiza dawnych i współczesnych zjawisk kulturowych regionu.

8. Umiejętność prezentowania wyników pracy indywidualnej i zespołowej z zakresu wybranych zagadnień z dziejów kultury regionu.

9. Umiejętność podejmowania działań służących rozwojowi kultury regionu.

Blok tematyczny:

ANIMACJA KULTURY

Cele edukacyjne

1. Rozwijanie wrażliwości estetycznej.
2. Wykształcenie potrzeby korzystania z dóbr kultury.
3. Przygotowanie do aktywnego i pełnego uczestnictwa w życiu kulturalnym oraz bezpośredniego obcowania z dziełami sztuki.
4. Przygotowanie do czynnego uczestnictwa w kulturze przez uprawianie wybranych form działalności twórczej, artystycznej lub artystycznej działalności rzemieślniczej (sztuki użytkowej).
5. Wyzwolenie inicjatyw w podejmowaniu działań animacyjnych.
6. Kształtowanie cech charakteru ułatwiających kontakty międzyludzkie.

Zadania szkoły

1. Umożliwienie rozwijania wybranych rodzajów aktywności twórczej oraz zainteresowań artystycznych przez dobór programu nauczania i zapewnienie bazy materialnej niezbędnej do jego realizacji.
2. Dostarczanie wzorców ułatwiających posługiwanie się środkami artystycznymi i technicznymi.
3. Zapewnianie dostępu do różnorodnych źródeł informacji. Omawianie roli mediów w komunikacji społecznej. Pobudzanie do krytycznego odbioru proponowanych przez media ofert kulturalnych.
4. Stymulowanie intelektualnego i emocjonalnego rozwoju przez bezpośredni kontakt z dziełami sztuki oraz różnorodnymi formami aktywności artystycznej.
5. Wyzwalanie inicjatywy i autentycznej spontaniczności w podejmowaniu działań animacyjnych.
6. Stwarzanie warunków do kreatywnego rozwoju osobowości ucznia.

Treści nauczania

1. Adresaci działań kulturotwórczych — potrzeby różnych środowisk.
2. Specyfika procesu tworzenia w różnych dziedzinach sztuki i rzemiosła artystycznego.
3. Formy, gatunki i techniki wypowiedzi artystycznej.

4. Różne funkcje poszczególnych dziedzin sztuki.

5. Prezentowanie dzieł różnych dziedzin sztuki oraz wytworów artystycznego rzemiosła pod kątem ich krytycznej oceny oraz własnej interpretacji.

6. Metody projektowania i wdrażania działań animacyjnych służących aktywnemu i twórczemu uczestnictwu w życiu kulturalnym.

7. Indywidualne i zespołowe formy działań artystycznych o twórczym lub odtwórczym charakterze.

8. Aktywny i twórczy kontakt z dziełami sztuki, wytworami rzemiosła artystycznego oraz projektami ubioru, architektonicznymi i wnętrz.

9. Podstawowe metody i zasady projektowania architektonicznego i wnętrz, renowacji zabytków oraz projektowania ubioru.

Osiągnięcia

1. Poznanie różnych funkcji sztuki w życiu człowieka.
2. Umiejętność dokonywania charakterystyki i własnej interpretacji dzieł sztuki.
3. Rozwinięcie wybranych form aktywności artystycznej z różnych dziedzin sztuki i twórczości rzemieślniczej.
4. Umiejętność wartościowania zjawisk zachodzących w kulturze.
5. Poznanie różnorodnych form kontaktu z dziełami sztuki, z wykonawstwem artystycznym oraz użytecznymi wyrobami artystycznymi.
6. Praktyczne wykorzystanie wiedzy i doświadczeń w upowszechnianiu kultury, rozumienie współczesnych zjawisk i dokonań twórczych w oparciu o zdobycze kulturowe.
7. Umiejętność podejmowania samodzielnych działań artystycznych, realizowania się w artystycznej działalności rzemieślniczej, projektowania architektonicznego i wnętrz oraz projektowania ubioru.
8. Umiejętność prowadzenia edukacji kulturalnej oraz wspierania inicjatywy społecznej.
9. Znajomość potrzeb danego środowiska, adresata działań kulturotwórczych (animacyjnych).

Blok tematyczny:

PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (PODSTAWY AKTYWNOŚCI ZAWODOWEJ)

Blok tematyczny *Podstawy przedsiębiorczości* jest realizowany według podstawy programowej określo-

nej dla bloku tematycznego *Podstawy przedsiębiorczości* w profilu proakademickim.